

**ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

УСМАНОВ РУСЛАН АБДІШЕКУРОВИЧ

УДК 343.9:343.53:004.056(477)(043.5)

**ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШАХРАЙСТВО,
ВЧИНЕНЕ ШЛЯХОМ НЕЗАКОННИХ ОПЕРАЦІЙ ІЗ
ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ**

Спеціальність 081 – Право

Галузь знань 08 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Р.А. Усманов**

Науковий керівник: **Карчевський Микола Віталійович**, доктор юридичних наук, професор

Кропивницький – 2024

АНОТАЦІЯ

Усманов Р.А. Кримінальна відповідальність за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Донецький державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, Кропивницький. – 2024.

Актуальність проблеми кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки обумовлена не тільки стрімким розвитком інформаційних технологій, розширенням сфери їх застосування, статистичними показниками поширеності таких посягань, але й відсутністю узгодженої позиції щодо кримінально-правової кваліфікації правопорушень проти власності як на рівні доктрини кримінального права, так і на рівні правозастовочого рівня кримінально-правового регулювання.

Проведено аналіз здійснених в Україні наукових досліджень, які стосуються проблем кримінальної відповідальності за злочини в сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем, комп'ютерних мереж та мереж електроз'язку та встановлено різні підходи до визначення понять «комп'ютерний злочин» та «кіберзлочин», а також недостатність дослідження проблеми відмежування шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки, від злочинів у сфері використання інформаційних технологій.

Дослідження запропонованих класифікацій посягань на власність, вчинюваних із використанням комп'ютерної техніки дозволило дійти висновку, що для цілей дослідження найбільш вдалою є така: шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерної техніки, яке підлягає кваліфікації тільки за ст. 190 КК; шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерної техніки, яке, крім кваліфікації за ст. 190 КК, потребує додаткової кваліфікації.

Встановлено відсутність сталої судової практики щодо кримінально-правової кваліфікації шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки. Близькі за обставинами вчинення випадки отримують різну кримінально-правову оцінку. Це стосується головним чином випадків шахрайства під час продажу товарів або послуг із використанням комп'ютерних мереж, несанкціонованих транзакцій із використанням платіжних карток або їх реквізитів. Причому, кримінально-правове реагування на випадки шахрайства, вчиненого з використанням комп'ютерної техніки, є більш ліберальним, ніж реагування на шахрайство в цілому та реагування на кримінальні правопорушення проти власності.

Доведено, що у випадках, коли шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки, здійснюється щодо безготівкових грошей, безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини власності, опосередковані використанням банківських рахунків та електронних платіжних систем. У таких випадках безготівкові гроші являють собою предмет злочинного впливу. Безготівкові гроші, як предмет злочинного впливу шахрайства, представляють собою права потерпілої особи вимагати від банку певної суми коштів, а також зобов'язання банку виконати цю вимогу, зменшити обсяг яких намагається винна особа.

У випадках, коли шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки, здійснюється щодо віртуальних активів (криптовалюти), безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини власності, опосередковані використанням платіжних систем віртуальних активів. Віртуальні активи в таких випадках являють собою предмет злочинного впливу. Віртуальні активи, як предмет злочинного впливу шахрайства, відповідно, є нематеріальні блага, які становлять об'єкт цивільних прав потерпілої особи, мають вартість та виражені сукупністю даних в електронній формі, що підтримується системою забезпечення обороту

віртуальних активів, щодо яких винна особа намагається здійснити незаконну транзакцію.

Особливості об'єктивної сторони шахрайства, яке вчиняється шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки, щодо безготівкових грошей полягають у тому, що винна особа обманним шляхом спонукає банк-емітент виконувати дії, які не були санкціоновані законним утримувачем картки. Надсилаючи несанкціонований запит на платіж та використовуючи наявну платіжну систему, зловмисник вводить банк в оману щодо необхідності виконання зобов'язань за договором із законним утримувачем. Через цю оману банк безпідставно списує кошти з рахунку законного утримувача, завдаючи йому збитків. Дії злочинця з ініціювання переказу коштів та зазначені шкідливі наслідки перебувають у причинно-наслідковому зв'язку.

У випадку коли здійснюється несанкціонована транзакція у віртуальних активах також відбувається опосередкований обман. Він полягає в повідомленні учасникам платіжної системи віртуальних активів неправдивих відомостей про те, що особа, якій належить віртуальний актив, ініціює транзакцію свого активу. Через цей обман платіжною системою віртуальних активів (мережею децентралізованих вузлів) до реєстру транзакцій (блокчейну) вноситься інформація про ініційовану винною особою транзакцію. Кількість віртуального активу потерпілої особи, унаслідок цієї транзакції, зменшується, у цьому й полягає заподіяна шкода.

Електронно-обчислювальна техніка, як знаряддя шахрайства, визначається як функційні блоки, які можуть виконувати значні обчислення, зокрема багаточислові арифметичні та логікові операції без втручання людини, що використовуються для заволодіння чужим майном або правом на майно, здійснення обману або зловживання довірою.

Обґрунтовано, що спосіб шахрайства, шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки, характеризує порядок,

метод, прийоми, що застосовує винна особа в процесі здійснення шахрайства, поєднаного використанням електронно-обчислювальної техніки, причому таке використання буде завжди незаконним, оскільки прямо заборонено ст. 190 КК.

Водночас доведено, що положення ч. 4 ст. 190 КК не забезпечують нормативного відображення суспільної небезпечності шахрайства, вчиненого з використанням комп'ютерної техніки. Запропоновано виключення кваліфікуючої ознаки «вчинене шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки» зі змісту статті 190 КК. Правову оцінку підвищеної суспільної небезпечності шахрайства, «обтяженого» вчиненням інших кримінальних правопорушень, зокрема несанкціонованого втручання в роботу комп'ютерної техніки (ст. 361 КК), незаконних дій із шкідливими програмними чи технічними засобами (ст. 361-1 КК) тощо, рекомендовано давати у вигляді кримінально-правової кваліфікації за сукупністю.

Для вирішення питання про доцільність додаткової кваліфікації діянь винної особи за статтями, які передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення, предметом яких є інформація або носії інформації, що використовувались у процесі шахрайства, слід керуватись тим, що використання комп'ютерної техніки при вчиненні злочинів проти власності утворює самостійний склад злочину лише тоді, коли заподіяно шкоду іншим об'єктам, таким як право власності на комп'ютерну інформацію, відносини у сфері документообігу тощо.

З урахуванням тенденцій протидії шахрайству, встановлених на підставі аналізу оприлюднених статистичних даних ДСА, визнано недоцільним зменшення віку кримінальної відповідальності за досліджуване кримінальне правопорушення. Як гіпотезу для подальших досліджень, видається можливим сформулювати таке положення: розширення процесів інформатизації на сучасному етапі є одним із чинників збільшення серед

засуджених за шахрайство частки осіб віком від 30 до 50 років, а також зменшення частки осіб із вищою освітою.

Визначено специфіку змісту суб'єктивної сторони шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки, яка полягає у визначенні меж усвідомлення суб'єктом своїх дій та передбачення наслідків. Встановлення всебічного та повного розуміння змісту всіх процесів, які відбуваються у ході «комп'ютерного» шахрайства, є надлишковим. Усвідомлення фактичних об'єктивних ознак шахрайства з використанням електронно-обчислювальної техніки полягає в розумінні основних рис загальних закономірностей функціонування ЕОМ, того що певні дії забезпечать здійснення обману або зловживання довірою й можуть призвести до заподіяння шкоди потерпілій особі.

Дослідження засобів кримінально-правового впливу на осіб, що вчиняють шахрайство шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ свідчить про їх обмежену ефективність: суворість санкції ч. 4 ст. 190 КК не повною мірою відповідає суспільній небезпечності досліджуваного шахрайства; у випадках призначення реального покарання, суди найчастіше призначають покарання, що дорівнює мінімуму санкції (56 %), переважна більшість призначених покарань (85 %) є меншою, ніж медіана санкції; протидія досліджуваному кримінальному правопорушенню характеризується більш широким використанням ліберальної форми кримінальної відповідальності.

Означені положення підтверджують тезу про доцільність виключення з ч. 4 ст. 190 КК кваліфікуючої ознаки «вчинення шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ» як такої, яка ні на законодавчому, ні на правозастосовчому рівні кримінально-правового регулювання не відбиває фактичну небезпечність посягання.

Повнота та комплексний характер протидії кримінальним правопорушенням досягається не тільки засобами кримінально-правового впливу. До актуальних засобів запобігання «комп'ютерному» шахрайству віднесено використання спеціалізованих систем штучного інтелекту, державно-приватне партнерство, оновлення системи підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність, ефективність протидії злочинності, статистика, власність, шахрайство, право на майно, безготівкові гроші, віртуальні активи, обман, зловживання довірою, електронно-обчислювальна техніка, штучний інтелект, державно-приватне партнерство.

SUMMARY

Usmanov R.A. Criminal liability for fraud committed through illegal operations using computer equipment. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of doctor of philosophy in specialty 081 – Law. – Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi, 2024.

The urgency of the problem of criminal liability for fraud committed through illegal operations using computer technology is due not only to the rapid development of information technologies, the expansion of their scope of application, statistical indicators of the prevalence of such offenses, but also the lack of an agreed position on the criminal-legal qualification of offenses against property as both at the level of the doctrine of criminal law and at the level of the enforcement level of criminal law regulation.

The analysis of the scientific research carried out in Ukraine, which concerns the problems of criminal liability for crimes in the field of the use of electronic computing machines, systems, computer networks and telecommunication networks, was carried out and different approaches to defining the concepts of "computer crime" and "cybercrime" were established", as well as the inadequacy of research on the problem of distinguishing fraud, committed through illegal operations using computer equipment, from crimes in the field of information technology use.

The study of the proposed classifications of encroachments on property committed with the use of computer technology led to the conclusion that for the purposes of the study the most successful is the following: fraud committed with the use of computer technology, which is subject to qualification only under Art. 190 of the Criminal Code; fraud committed with the use of computer technology, which, in addition to the qualifications under Art. 190 of the Criminal Code, requires additional qualifications.

It has been established that there is no consistent judicial practice regarding the criminal qualification of fraud committed through illegal operations using computer equipment. Cases that are similar in terms of the circumstances of the commission receive a different criminal-legal assessment. This applies mainly to cases of fraud during the sale of goods or services using computer networks, unauthorized transactions using payment cards or their details. At the same time, the criminal law response to cases of fraud committed using computer technology is much more liberal than the response to fraud in general and the response to criminal offenses against property.

It has been proven that in cases where fraud, committed through illegal operations using electronic computing equipment, is carried out in relation to non-cash money, the direct object is social property relations, mediated by the use of bank accounts and electronic payment systems. In such cases, non-cash money is a subject of criminal influence. Non-cash money, as a subject of the criminal influence of fraud, represents the legal rights of the victim to demand a certain amount of funds from the bank, as well as the bank's obligation to fulfill this demand, the amount of which the guilty person is trying to reduce.

In cases where fraud perpetrated through illegal operations using electronic computing equipment is carried out in relation to virtual assets (cryptocurrency), the immediate object is social property relations mediated by the use of payment systems of virtual assets. Virtual assets in such cases represent a subject of criminal influence. Virtual assets, as the subject of the criminal influence of fraud, are intangible goods that are the object of civil rights of the victim, have a value and are expressed by a set of data in electronic form, supported by a system for ensuring the turnover of virtual assets, in relation to which the guilty person tries to carry out an illegal transaction .

Features of the objective side of fraud, which is committed through illegal transactions using electronic computing technology, in relation to non-cash money, are that the guilty person fraudulently induces the issuing bank to perform actions

that were not authorized by the legal card holder. By sending an unauthorized payment request and using an existing payment system, the attacker misleads the bank about the need to fulfill the obligations under the contract with the legal holder. Because of this mistake, the bank unreasonably debits funds from the account of the legal holder, causing him losses. The actions of the criminal in initiating the transfer of funds and the specified harmful consequences are in a cause and effect relationship.

In the event that an unauthorized transaction is made in virtual assets, indirect fraud also occurs. It consists in informing the participants of the payment system of virtual assets with false information that the person who owns the virtual asset initiates the transaction of his asset. Due to this deception, the payment system of virtual assets (network of decentralized nodes) enters the transaction register (blockchain) with information about the transaction initiated by the guilty person. The amount of the victim's virtual asset as a result of this transaction is reduced, this is the damage caused.

Electronic computing as a fraud tool is defined as functional units that can perform significant calculations, including large numbers of arithmetic and logical operations, without human intervention, used to take another person's property or right to property, commit fraud or breach of trust.

It is substantiated that the method of fraud, by means of illegal operations using electronic computing equipment, characterizes the procedure, method, techniques used by the guilty person in the process of committing fraud combined with the use of electronic computing equipment, at the same time, such use will always be illegal, because directly prohibited by Art. 190 of the Criminal Code.

At the same time, it is proven that the provisions of part 4 of Art. 190 of the Criminal Code do not provide a regulatory reflection of the public danger of fraud committed using computer equipment. It is proposed to exclude the qualifying feature "committed by illegal operations using electronic computing equipment" from the content of Article 190 of the Criminal Code. A legal assessment of the

increased public danger of fraud, "encumbered" by the commission of other criminal offenses, in particular, unauthorized interference with the operation of computer equipment (Article 361 of the Criminal Code), illegal actions with malicious software or technical means (Article 361-1 of the Criminal Code), etc., is proposed to be given in the form of a criminal-law qualification in aggregate.

To resolve the question of the expediency of the additional qualification of the actions of the guilty person under the articles that provide for responsibility for criminal offenses, the subject of which is information or information carriers used in the process of fraud, one should be guided by the fact that the use of computer technology in the commission of crimes against property forms an independent component of the crime only when damage is caused to other objects, such as the ownership of computer information, relations in the field of document circulation, etc.

Taking into account the anti-fraud tendencies, established on the basis of the analysis of the published statistical data of the State Court Administration, it was recognized that it is inappropriate to reduce the age of criminal responsibility for the investigated criminal offense. As a hypothesis for further research, it seems possible to formulate the following proposition: the expansion of informatization processes at the current stage is one of the factors of the increase in the share of persons aged 30 to 50 among those convicted of fraud, as well as the decrease in the share of persons with higher education.

The specifics of the content of the subjective side of fraud committed through illegal transactions using electronic computing technology, which consists in determining the limits of the subject's awareness of his actions and predicting the consequences, have been determined. Establishing a comprehensive and complete understanding of the content of all processes that occur in the process of "computer" fraud is redundant. Awareness of the actual objective signs of fraud with the use of electronic computing technology consists in understanding the main features of the

general laws of computer operation, that certain actions will ensure the implementation of deception or abuse of trust and may lead to harm to the victim.

The study of the means of criminal law influence on persons who commit fraud through illegal operations using EOT shows their limited effectiveness: the severity of the sanction of Part 4 of Art. 190 of the Criminal Code does not fully correspond to the public danger of the investigated fraud; in cases of imposing a real punishment, courts most often impose a punishment equal to the minimum sanction (56%), the vast majority of imposed punishments (85%) are less than the median sanction; opposition to the investigated criminal offense is characterized by a wider use of a liberal form of criminal liability.

The specified provisions confirm the thesis about the expediency of exclusion from Part 4 of Art. 190 of the Criminal Code of the qualifying feature "commitment by means of illegal operations using EOT", as such, neither at the legislative nor at the law-enforcement level of criminal law regulation, does not reflect the actual dangerousness of the encroachment.

The completeness and comprehensive nature of combating criminal offenses is achieved not only by means of criminal law influence. Current means of preventing "computer" fraud include the use of specialized artificial intelligence systems, public-private partnership, updating the system of training of law enforcement officers.

Key words: criminal offence, criminal liability, crime prevention effectiveness, statistics, property, fraud, property rights, cashless money, virtual assets, fraud, breach of trust, electronic computing, artificial intelligence, public-private partnership.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ,

у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Усманов Р. А. Шахрайство з використанням електронно-обчислювальної техніки: аналіз судової практики. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2024. № 1. С. 153-163.

2. Усманов Р.А. Об'єкт шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 569- 574.

3. Усманов Р.А. Деякі питання об'єктивної сторони шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 1. С. 223-229.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Усманов Р. А. Проблемні аспекти протидії злочинам проти власності, що вчиняються з використанням платіжних карток. *Доступ до правосуддя в контексті реформи децентралізації в Україні* : матер. Загальнонаціонального юридичного форуму (м. Северодонецьк, 13 грудня 2019 р.). Северодонецьк: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2020. С. 115-120.

5. Усманов Р. А. Можливості збирання та аналізу даних про операції з віртуальними активами. *Імплементация ІІР моделі в Україні*: матеріали круглого столу, м. Одеса, 15 березня 2023 р. Одеса : ОДУВС, 2023. С.115-118.

6. Усманов Р. А. Класифікація «комп'ютерного» шахрайства, яка має значення для кримінально-правових досліджень. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності* : збірник матеріалів засідання № 5 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 24 березня 2023 р.) Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2023. С. 44-49.

7. Усманов Р. А. Особливості об'єктивної сторони несанкціонованих транзакцій безготівкових коштів. *Взаємодія норм міжнародного і національного права крізь призму процесів глобалізації та інтеграції* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів, співробітників закладів вищої освіти і наукових організацій, юристів-практиків, магістрантів, аспірантів, докторантів, представників громадських організацій, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств та інших установ. м. Київ, 29 березня 2024 р. / За ред. проф. Татаренко Г.В. Київ: вид-во Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, 2024. С. 124-126.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШАХРАЙСТВО, ВЧИНЕНЕ ШЛЯХОМ НЕЗАКОННИХ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ.....	27
1.1. Стан дослідження питань кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності, що вчиняються із використанням комп'ютерної техніки.....	27
1.2. Класифікація шахрайства, вчинюваного шляхом використання комп'ютерної техніки	38
1.3. Особливості практики кримінально-правової протидії шахрайству, вчинюваному шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки.....	48
1.4. Зарубіжний та міжнародний досвід кримінально-правової протидії шахрайству, яке вчиняється з використанням інформаційних технологій...	66
Висновки до розділу 1.....	86
РОЗДІЛ 2. ШАХРАЙСТВО, ВЧИНЕНЕ ШЛЯХОМ НЕЗАКОННИХ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЕОТ: АНАЛІЗ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	90
2.1. Об'єкт та предмет шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ.....	90
2.2. Об'єктивна сторона шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ	109
2.3. Суб'єктивні ознаки шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ.....	127
Висновки до розділу 2.....	135

РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ РЕАГУВАННЯ НА ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА ШЛЯХОМ НЕЗАКОННИХ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ.....	140
3.1. Кримінально-правові наслідки учинення шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ.....	140
3.2. Окремі питання запобігання шахрайству, вчинюваному шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ	147
Висновки до розділу 3.....	156
ВИСНОВКИ.....	159
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	166
ДОДАТКИ.....	194

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДСА Державна судова адміністрація

ЕОТ електронно-обчислювальна техніка

ЄДРСР Єдиний державний реєстр судових рішень

ЄРДР Єдиний реєстр досудових розслідувань

КК Кримінальний кодекс

МВС Міністерство внутрішніх справ

ОГП Офіс Генерального Прокурора

ЦК Цивільний кодекс

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Технології розвиваються надзвичайно швидко, відповідно, розширюється сфера їх застосування. Ці в цілому позитивні процеси супроводжуються появою принципово нових видів загроз, які вимагають застосування кримінально-правових засобів. Крім нових загроз, спостерігається істотне оновлення «традиційних» злочинних посягань. Актуальною проблемою сучасної діяльності правоохоронних органів є пошук ефективних засобів протидії злочинам проти власності, що вчиняються з використанням комп'ютерної техніки. У 2023 році кількість облікованих проваджень за ознаками шахрайства склала більш 82 тис. та була найбільшою серед усіх кримінальних правопорушень.

В умовах воєнного стану та необхідності концентрації ресурсів на відбитті збройної агресії рф питання протидії «комп'ютерному» шахрайству набуває особливої актуальності. Злочинці намагаються скористатися ситуацією, аби посилити свою діяльність, використовуючи паніку, тривогу та нестабільність серед населення. Тому дослідження ефективності кримінально-правових механізмів протидії «комп'ютерному» шахрайству є важливим завданням як для захисту прав та інтересів громадян, так і для забезпечення національної безпеки.

У науці кримінального права представлено результати змістовних досліджень із питань кримінально-правового відображення тенденцій інформатизації взагалі та зумовлених технологіями трансформацій посягань на власність зокрема. Так питання впливу процесів інформатизації на злочинність досліджували В. О. Голубєв, М. В. Карчевський, Н. А. Савінова та Д. С. Азаров, С. О. Орлов, С. В. Дрьомов, Т. В. Міхайліна, О. О. Кирбят'єв, М. В. Рудик, Ю. А. Бельський, М. В. Плугатир, М. О. Кравцова. Питання запобігання та протидії шахрайству, що вчиняється з використанням електронних комунікацій на дисертаційному рівні досліджували Л. В. Лефтеров та С. В. Шапочка. Проблематику кримінальної відповідальності за

злочини проти власності, що вчиняються з використанням інформаційних технологій, досліджували Б. Г. Розовський, В. О. Навроцький, О. О. Дудоров, П. С. Берзін, М. М. Панов, О. В. Кришевич. Водночас наукова дискусія триває. Наявні різні підходи до визначення понять «комп'ютерний злочин» та «кіберзлочин»; недостатньо досліджені проблеми відмежування шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки, від злочинів у сфері використання інформаційних технологій, відсутня визначеність щодо кримінально-правової кваліфікації несанкціонованих транзакцій у платіжних системах. Судова практика щодо кримінально-правової кваліфікації шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки, є неоднозначною. Близькі за обставинами вчинення випадки отримують різну кримінально-правову оцінку.

Усе означене обумовлює актуальність дослідження проблем кримінальної відповідальності за шахрайство, яке вчиняється шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942; Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схваленому Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є комплексна кримінально-правова характеристика шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки (ч.4 ст. 190 КК України), та визначення шляхів удосконалення зазначеної кримінально-правової норми.

Для досягнення означеної мети було поставлено такі завдання:

- встановити стан дослідження питань кримінальної відповідальності за шахрайство, що вчиняється шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ;
- здійснити класифікацію шахрайства, вчинюваного з використанням ЕОТ;
- провести аналіз практики застосування кримінального законодавства щодо посягань на власність із використанням інформаційних технологій;
- дослідити релевантний досвід міжнародної та зарубіжної кримінально-правової протидії;
- дослідити об'єкт та предмет шахрайства, що вчиняється з використанням ЕОТ;
- визначити ознаки об'єктивної сторони шахрайства, що вчиняється з використанням ЕОТ;
- встановити суб'єктивні ознаки шахрайства, що вчиняється з використанням ЕОТ;
- проаналізувати кримінально-правові наслідки шахрайства, що вчиняється з використанням ЕОТ;
- здійснити огляд можливих напрямів підвищення ефективності запобігання шахрайству з використанням ЕОТ.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері забезпечення реалізації права власності.

Предметом дослідження є кримінально-правова характеристика шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених завдань використано як традиційні, так і новітні методи наукового пізнання. Зокрема, догматичний метод було використано для формулювання визначень понять, виявлення недоліків чинного законодавства про кримінальну

відповідальність, формулювання пропозицій щодо їх усунення (розділи 2, 3); метод узагальнення – для формулювання висновків дослідження (усі розділи); індукція та дедукція використані для визначення видів шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ (розділ 1); аналіз та синтез – під час встановлення змісту об’єктивних та суб’єктивних ознак складу досліджуваного кримінального правопорушення (розділи 2); порівняння – для пошуку спільних та несумісних позицій серед положень висловлених у науковому дискурсі щодо кримінальної відповідальності за злочини проти власності, які вчиняються з використанням ЕОТ (усі розділи); юридичної герменевтики – під час тлумачення окремих положень Кримінального кодексу та понять теорії кримінального права (усі розділи); контент-аналізу – у рамках дослідження судової практики (усі розділи). Водночас, для здійснення аналізу статистичних даних щодо протидії злочинності було використано методи відтворюваного дослідження та візуалізації даних (усі розділи).

Емпіричну базу дослідження склали: статистичні та аналітичні дані Офісу Генерального прокурора України (форма 1), Державної судової адміністрації України (форма 6 та 7) за період з 2013 по 2023 рік. Загалом 671 вирок, пов’язаний із кваліфікацією кримінальних правопорушень проти власності, що вчиняються з використанням ЕОТ (Додаток Є).

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинюване шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, в якому містяться рекомендації щодо правильної кримінально-правової кваліфікації, відповідних засобів кримінально-правового реагування, пропозиції щодо удосконалення кримінального законодавства. Основні положення, що становлять наукову новизну дисертації та виносяться на захист, полягають у тому, що:

уперше:

- доведено, що коли шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, здійснюється щодо безготівкових грошей, безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини власності, опосередковані використанням банківських рахунків та електронних платіжних систем;

- обґрунтовано, що специфіка відносин власності, опосередкованих використанням банківських рахунків та електронних платіжних систем, як об'єкта шахрайства, конкретизується у таких ознаках як реквізити договору банківського обслуговування, реквізити банківського рахунку потерпілої особи, реквізити договору на отримання платіжних послуг, реквізити платіжної картки потерпілої особи, дані щодо ініційованих винною особою транзакцій із рахунку потерпілої особи;

- обґрунтовано, що безготівкові гроші, як предмет злочинного впливу шахрайства, являють собою вид права на майно, а саме право потерпілої особи вимагати від банку певну суму коштів та зобов'язання банку виконати цю вимогу;

- у випадках, коли шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, здійснюється щодо віртуальних активів (криптовалюти), безпосереднім об'єктом запропоновано вважати суспільні відносини власності, опосередковані використанням платіжних систем віртуальних активів;

- обґрунтовано, що специфіка власності, опосередкованих використанням платіжних систем віртуальних активів, як об'єкта шахрайства, конкретизується у таких ознаках як публічні адреси потерпілої та винної осіб, реквізити транзакцій (геш, дата та час, входи, виходи, розмір комісії, номер блоку), у результаті яких потерпіла особа отримала віртуальний актив, реквізити транзакції (транзакцій), ініційованих винною особою;

- віртуальні активи, як предмет злочинного впливу шахрайства, визначено як нематеріальні блага, які є об'єктом цивільних прав потерпілої

особи, мають вартість та виражені сукупністю даних в електронній формі, що підтримується системою забезпечення обороту віртуальних активів, щодо яких винна особа намагається здійснити незаконну транзакцію;

- обґрунтовано, що особливість об'єктивної сторони шахрайства, яке вчиняється шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, щодо безготівкових грошей полягає в тому, що винна особа обманним шляхом спонукає банк-емітент виконувати дії, які не були санкціоновані законним законним власником;

- опосередкований обман у випадку коли здійснюється несанкціонована транзакція у віртуальних активах визначено як такий, що полягає у повідомленні учасникам платіжної системи віртуальних активів неправдивих відомостей про те, що особа, який належить віртуальний актив, ініціює транзакцію свого активу;

- електронно-обчислювальна техніка, як знаряддя шахрайства, визначена як функційні блоки, що можуть виконувати значні обчислення, зокрема багаточислові арифметичні та логікові операції без втручання людини, що використовуються для заволодіння чужим майном або правом на майно, здійснення обману або зловживання довірою;

- обґрунтовано, що положення ч. 4 ст. 190 КК не забезпечують нормативного відображення суспільної небезпечності шахрайства, вчиненого з використанням комп'ютерної техніки; запропоновано виключення кваліфікуючої ознаки «вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ» зі змісту статті 190 КК;

- правову оцінку підвищеної суспільної небезпечності шахрайства, «обтяженого» вчиненням небезпечних дій щодо функціонування комп'ютерної техніки, запропоновано давати у вигляді кримінально-правової кваліфікації за сукупністю;

удосконалено:

- класифікацію посягань на власність, вчинюваних із використанням комп'ютерної техніки;

- визначення ключових тенденцій судової практики протидії шахрайству з використанням ЕОТ; підтверджено відсутність сталої судової практики щодо кримінально-правової кваліфікації; близькі за обставинами вчинення випадки отримують різну кримінально-правову оцінку; причому, кримінально-правове реагування на випадки шахрайства, вчиненого з використанням комп'ютерної техніки, є більш ліберальним, ніж реагування на шахрайство в цілому та реагування на кримінальні правопорушення проти власності;

- аргументацію недоцільності зменшення віку кримінальної відповідальності за досліджуване кримінальне правопорушення; за гіпотезу для подальших досліджень, запропоноване розуміння розширення сучасних процесів інформатизації як одного з чинників збільшення серед засуджених за шахрайство частки осіб віком від 30 до 50 років, а також зменшення частки осіб із вищою освітою;

отримали подальший розвиток:

- поділ досліджуваних кримінальних правопорушень залежно від особливостей кримінально-правової кваліфікації на шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерної техніки, яке підлягає кваліфікації тільки за ст. 190 КК, та шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерної техніки, яке, крім кваліфікації за ст. 190 КК, потребує додаткової кваліфікації;

- визначення специфіки змісту суб'єктивної сторони шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, що полягає у встановленні усвідомлення загальних закономірностей функціонування ЕОМ, того, що певні дії забезпечать здійснення обману або зловживання довірою й можуть призвести до заподіяння шкоди потерпілій особі;

- аргументація положення про те, що суворість санкції ч. 4 ст. 190 КК не повною мірою відповідає суспільній небезпечності досліджуваного шахрайства;

- визначення перспективних напрямів запобігання «комп'ютерному» шахрайству шляхом віднесення до їх числа використання спеціалізованих систем штучного інтелекту, державно-приватного партнерства та оновлення системи підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки та рекомендації, наведені в дисертації, можуть бути використані:

- у правотворчій діяльності – для удосконалення кримінального законодавства України в частині нормативної регламентації відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності, пов'язані з використанням комп'ютерної техніки (Акт впровадження № 02/2024 від 24.05.2024);

- у правозастосовній діяльності – для розв'язання компетентними органами проблемних питань кваліфікації шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ;

- у науково-дослідній діяльності – для подальших наукових досліджень кримінально-правової охорони відносин власності в контексті тенденцій інформатизації;

- в освітньому процесі – для підготовки підручників, навчальних посібників, індивідуальних завдань для самостійної роботи та викладання навчальних дисциплін, кримінально-правового циклу.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом власних розробок автора. Наукові положення, розробки прикладного характеру, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення й результати дисертації доповідалися автором на засіданнях кафедри кримінального права

та кримінології факультету ДонДУВС та апробовані автором на Загальнонаціональному юридичному форумі «Доступ до правосуддя в контексті реформи децентралізації в Україні» (м. Северодонецьк, 13 грудня 2019 р.), круглому столі «Імплементация ІLP-моделі в Україні» (м. Одеса, 15 березня 2023 р.), засіданні № 5 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності» (м. Кропивницький, 24 березня 2023 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Взаємодія норм міжнародного і національного права крізь призму процесів глобалізації та інтеграції» (м. Київ, 29 березня 2024 р.)

Публікації. Основні результати дисертації висвітлено в семи наукових працях. Серед них три статті, опубліковані в журналах, визнаних Міністерством освіти і науки України науковими фаховими виданнями з юридичних наук категорії «Б», та чотири праці апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які поділяються на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 252 сторінок, із яких основний текст – 148 сторінок, список використаних джерел (226 найменувань) – 28 сторінок, додатки – 58 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШАХРАЙСТВО, ВЧИНЕНЕ ШЛЯХОМ НЕЗАКОННИХ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ

1.1. Стан дослідження питань кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності, що вчиняються з використанням комп'ютерної техніки

Актуальним завданням сучасної кримінальної юстиції є протидія злочинам у сфері використання інформаційних технологій [112]. Технології розвиваються надзвичайно швидко, відповідно, розширяється сфера їх застосування. Такі в цілому позитивні процеси супроводжуються появою принципово нових видів загроз, які вимагають застосування кримінально-правових засобів. Крім нових загроз, спостерігається істотне оновлення «традиційних» злочинних посягань. Так однією з проблем сучасної діяльності правоохоронних органів є пошук ефективних засобів протидії злочинам проти власності, що вчиняються з використанням комп'ютерної техніки.

Кримінально-правова наука не перебуває осторонь означеної проблематики. Здійснено змістовні дослідження з питань кримінально-правового відображення тенденцій інформатизації взагалі та зумовленої технологічними трансформаціями злочинів проти власності зокрема. Виконання завдань нашого дослідження в першу чергу потребує аналізу наукового дискурсу з питань кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері використання інформаційних технологій. Наукові результати щодо, так званих, «комп'ютерних» кримінальних правопорушень формують контекст нашого дослідження, тому мають бути розглянуті обов'язково.

Уперше у вітчизняній науці питання кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері використання інформаційних технологій на

монографічному або дисертаційному рівні дослідили В. О. Голубєв [92], М. В. Карчевський [114], Н. А. Савінова [166] та Д. С. Азаров [38]. Дослідники зафіксували важливу соціальну тенденцію – трансформацію суспільних відносин під впливом розвитку інформаційних технологій. Спільним результатом даних досліджень було встановлення розширення сфери застосування комп'ютерної техніки та, як наслідок, прогнозованого збільшення суспільної небезпечності так званих комп'ютерних злочинів.

Дискусія щодо визначення поняття «комп'ютерне кримінальне правопорушення» є важливою для нашого дослідження, тому зупинемося на її основних положеннях. М. В. Карчевський зазначає, що досить поширеним є віднесення до «комп'ютерних злочинів усіх суспільно небезпечних посягань, за яких електронне опрацювання інформації є знаряддям їх вчинення і (чи) засобом» [111, с. 14; 42, с. 65; 93, с. 39 – 40; 142, с. 87; наводиться за: 116, с. 110-112]. Згідно з розумінням М. В. Карчевського, щодо того, що комп'ютерним може визнаватися будь-яке кримінальне правопорушення – розкрадання, шпигунство, незаконне збирання відомостей, які становлять комерційну таємницю, і т. ін., якщо воно вчиняється з використанням комп'ютера [116, с. 110-112]. Поділяємо скептичну оцінку такого підходу: він дійсно не дозволяє відбити сутність «комп'ютерних» кримінальних правопорушень та відрізнити від інших, у яких комп'ютер є лише знаряддям, засобом або предметом [116, с. 110-112]. Вважаємо доцільним навести додаткові аргументи на користь критичної оцінки визначення «комп'ютерних» кримінальних правопорушень як таких, що вчиняються з використанням комп'ютерної техніки. Сучасні злочинці дедалі частіше використовують різноманітні інформаційні технології в процесі злочинної діяльності. Спілкуються зі співучасниками з використанням інтернет-месенджерів, вивчають потенційних жертв злочинів через їхні профілі в соціальних мережах тощо. Чи означає це, що такі кримінальні правопорушення мають розслідувати підрозділи кіберполіції? Зрозуміло, ні.

Тому, на нашу думку, найбільш обґрунтованою в питанні визначення поняття «комп'ютерне кримінальне правопорушення» є позиція М. В. Карчевського, який пропонує таке визначення: «суспільно небезпечні, протиправні, кримінально карані, вчинені суб'єктом ... винні діяння, які завдають шкоди інформаційним відносинам, засобом забезпечення нормального функціонування яких є електронно-обчислювальні машини, автоматизовані системи, комп'ютерні мережі або мережі електрозв'язку (ст. ст. 361 – 363-1 КК)» [116, с. 111]. Погодимось з М. В. Карчевським і в тому, що для позначення даної групи кримінальних правопорушень у кримінально-правовому контексті більш правильно використовувати поняття «кримінальні правопорушення у сфері використання інформаційних технологій» [116, с. 160], водночас поняття «кіберзлочин», «комп'ютерний злочин» у широкому розумінні, як і будь-яке кримінальне правопорушення, вчинене з використанням комп'ютерної техніки, доцільно використовувати в кримінологічних, криміналістичних чи кримінально-процесуальних дослідженнях [122, с. 20].

Певною мірою зазначений підхід знайшов відбиття у національному законодавстві. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає кіберзлочин (комп'ютерний злочин) як «суспільно небезпечне винне діяння в кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України».

Кіберпростір, своєю чергою, визначається згаданим законом як «середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій із використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних» [38]. Таким чином, на рівні визначення

стратегічних напрямів забезпечення національної безпеки чинне законодавство обґрунтовано використовує поняття «кіберзлочин» у широкому розумінні. Водночас, використання такого ж підходу на рівні кримінально-правового дискурсу є недоцільним через його невідповідність використовуваній у кримінальному праві класифікації кримінальних правопорушень. Види кримінальних правопорушень («злочини проти життя та здоров'я», «злочини проти власності», «злочини проти довкілля» тощо) визначаються за об'єктом посягання.

В означеному контексті варто звернути увагу й на термін «злочини у сфері комп'ютерної інформації» [37]. Його застосування було обґрунтовано визнано невдалим, «відповідно до національної законотворчої традиції та логіки систематизації норм Особливої частини КК, сполучення «у сфері» завжди використовується для вказівки на певну групу суспільних відносин, які виступають родовим об'єктом, наприклад: «у сфері господарської діяльності», «у сфері службової діяльності», «у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації» тощо. Оскільки комп'ютерна інформація не є сукупністю суспільних відносин за визначенням, то найменування «злочини у сфері комп'ютерної інформації» слід визнати беззмістовним» [116, с. 112].

Для нашого дослідження наведені результати наукових розвідок є важливими тим, що кримінальні правопорушення проти власності, які вчиняються з використанням комп'ютерної техніки, з позицій науки кримінального права, необґрунтовано відносити до «комп'ютерних» чи «кримінальних правопорушень у сфері використання інформаційних технологій». У цьому питанні будемо чітко слідувати використовуваній доктриною національного кримінального права класифікації кримінальних правопорушень за родовим об'єктом.

Подальші наукові розвідки фокусувалися на проблемах кримінальної відповідальності за правопорушення, передбачені статтями Розділу XVI КК

України. Так С. О. Орлов запропонував комплексне монографічне дослідження проблем кримінально-правової охорони інформації в комп'ютерних системах та телекомунікаційних мережах [150]. С. В. Дрьомов дослідив питання кримінальної відповідальності за незаконні дії з комп'ютерною інформацією, вчинені особою, яка має право доступу до неї (ст. 362 КК України) [96; 97; 100; 98; 99]. Т. В. Михайліна [145] та О. О. Кирбят'єв [127] досліджували кримінальну відповідальність за створення, розповсюдження або збут шкідливих програмних чи технічних засобів (ст. 361-1 КК України). М. В. Рудик проаналізував питання кримінальної відповідальності за збут, розповсюдження комп'ютерної інформації з обмеженим доступом (ст. 361-2 КК України) [170]. Ю. А. Бельський здійснив дослідження, присвячене кримінальній відповідальності, за несанкціоноване втручання в роботу комп'ютерної техніки або мереж електров'язку (нова редакція ст. 361 КК України) [40].

Отримані цими науковцями результати важливі для виконання завдань нашого дослідження. Запропоновані положення щодо змісту ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями розділу XVI Особливої частини КК України, дозволяють відмежовувати досліджуване кримінальне правопорушення від суміжних. Водночас дослідження проблеми відмежування шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки, від злочинів у сфері використання інформаційних технологій є недостатнім.

Важливому аспекту кримінально-правового регулювання в контексті тенденцій інформатизації присвячена праця М. В. Плугатиря [153]. Дослідник розглядає питання імплементації Україною міжнародно-правових зобов'язань України щодо відповідальності за злочини у сфері використання інформаційних технологій. Для нашого дослідження означений аспект важливий тим, що висновки та пропозиції, які ми подаємо, мають бути проаналізовані в тому числі й на предмет відповідності ратифікованим

Україною міжнародно-правовим документам у сфері протидії кіберзлочинності.

М. О. Кравцова на дисертаційному рівні дослідила кримінологічну характеристику кіберзлочинності та запобігання їй органами внутрішніх справ [129]. Авторкою запропонована «комплексна класифікація кіберзлочинів фасетним способом» [129, с. 26-31], детермінація злочинів у сфері використання інформаційних технологій досліджена в контексті глобалізації світової економіки та глобалізації в цілому [129, с. 105]. Важливим та, з нашої точки зору, перспективним є висновок про те, що задля ефективної протидії будь-яким проявам кіберзлочинності та більш швидкого й повного розкриття злочинів у цій сфері правоохоронні органи повинні взаємодіяти із суб'єктами ринку телекомунікаційних послуг, зокрема операторами та провайдерами [129, с. 169].

Водночас, М. О. Кравцова фактично ототожнила авторське розуміння «кіберзлочинів» із нормативно визначеним поняттям «злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем, комп'ютерних мереж та мереж електров'язку» [129, с. 62], хоча сама авторка неодноразово порушує задекларований підхід, тобто розглядає як кіберзлочини не тільки діяння, передбачені ст. ст. 361 – 363-1 КК України. Зокрема, як «кіберзлочини загального порядку» дослідниця характеризує «шахрайство, крадіжки, відмивання грошових коштів, незаконне розповсюдження порнографічних матеріалів» [129, с. 76]. До «необхідних заходів протидії кіберзлочинності» авторка відносить зарубіжні приклади функціонування систем глобального моніторингу «з метою запобігання використанню мереж електров'язку в злочинних цілях, а саме: організації терористичної діяльності, комп'ютерній та організованій злочинності, корупції, наркобізнесу, контрабанді, шпіонажу, розповсюдженню порнографії та іншим протизаконним діям». Тобто, як протидія кіберзлочинності, розглядаються заходи, направлені на протидію посяганням, що, на думку М. О. Кравцової, не відносяться до кіберзлочинів

[129, с. 156-157]. Видається, означені аспекти є самостійним підтвердженням тези про те, що звуження кола кіберзлочинів до посягань, передбачених статтями 361–363-1 КК, є не виправданим та невдалим.

Л. В. Лефтеровим запропоноване змістовне дисертаційне дослідження «Запобігання підрозділами Національної поліції України шахрайству, що вчиняється з використанням засобів електронних комунікацій» [141]. Автор наводить інформативні статистичні дані: якщо у 2017 р. сума завданої матеріальної шкоди від кібершахрайств не перевищувала 10 млн грн., то наприкінці 2018 р. вона становила вже 27 млн грн. (+170 %); у 2014 р. в Україні за ч. 3 ст.190 КК України вчинено 2 685 злочинів, у 2018 р. – 3 366 (+25 %) подібних злочинів; протягом 2013-2018 рр. кібершахрайство було найпоширенішим видом злочинів серед усіх учинених за ознаками ч. 3 ст. 190 КК; правоохоронними органами затримуються лише три з десяти комп'ютерних шахраїв, загальний рівень розкриття цих злочинів не перевищував 35 % [141, с. 1].

Кібершахрайство Л. В. Лефтеров пропонує визначати як заволодіння чужим майном чи придбання права на майно шляхом обману або зловживанням довірою з використанням засобів електронних комунікацій, включаючи інформаційно-комунікаційні технології, програмні, програмно-апаратні засоби, інші технічні та технологічні засоби й обладнання [141, с. 9]. Зазначимо, що таке визначення є вдалим для розв'язання завдань проведеного автором дослідження – встановлення тенденцій та закономірностей запобігання підрозділами Національної поліції України шахрайству, вчинюваному з використанням засобів телекомунікацій. Водночас у контексті не кримінологічного, а кримінально-правового дослідження дане визначення не може бути сприйняте беззаперечно. Ідеться про тривалу дискусію в кримінальному праві щодо доречності формулювання кваліфікованих (спеціальних) складів кримінальних правопорушень на підставі ознак, що характеризують засіб вчинення правопорушення.

Тим не менше, автор займає позицію, відповідно до якої на підставі ознак засобу вчинення кримінального правопорушення, можливо та доцільно підвищувати кримінальну відповідальність, тому пропонує доповнити КК України статтею 190-1 «Кібершахрайство» (комп'ютерне шахрайство, інтернет-шахрайство) та «її диспозиції викласти в такій редакції: «1. Заволодінням чужим майном чи придбанням права на чуже майно шляхом обману або зловживанням довірою з використанням засобів електронних комунікацій, включаючи інформаційно-комунікаційні технології, програмні, програмно-апаратні засоби, інші технічні та технологічні засоби й обладнання – «кібершахрайство» (комп'ютерне шахрайство, інтернет-шахрайство). 2. Кібершахрайство, вчинене з використанням штучного інтелекту, повторно або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому. 3. Кібершахрайство, вчинене у великих або особливо великих розмірах. 4. Кібершахрайство, вчинене організованою групою; 2) посилити кримінальну відповідальність за вчинення кібершахрайства, а саме: за вчинення кібершахрайства (ч. 1 ст. 190-1 КК України) – штраф до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк до трьох років; за вчинення повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому (ч. 2 ст. 190-1 КК України) – штраф від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років; за вчинення у великих або особливо великих розмірах (ч. 3 ст. 190-1 КК України) – позбавлення волі на строк від п'яти до семи років; за вчинення організованою групою (ч. 4 ст. 190-1 КК України) – позбавлення волі на строк від семи до десяти років» [141, с. 17].

Відносно даної пропозиції, слід звернути увагу на те, що на момент доповнення КК України (2001 рік) ч. 3 ст. 190 застосування комп'ютерної техніки для здійснення шахрайства справді могло свідчити про підвищену суспільну небезпечність посягання. Поширеність засобів електронної

комерції, систем дистанційного банківського обслуговування була незначною. Користувалися ними великі господарюючі суб'єкти. Тому положення ч. 3 ст. 190 КК доволі чітко окреслювали коло діянь, які обґрунтовано було розглядати як особливо кваліфікований вид шахрайства, близький за ступенем суспільної небезпечності до шахрайства у великих розмірах. Проте стрімкі темпи проникнення інформаційних технологій у фінансову сферу зумовили якісну зміну цього виду шахрайства. У сучасних умовах немає підстав стверджувати, що використання електронно-обчислювальної техніки в процесі здійснення шахрайства однозначно підвищує рівень суспільної небезпечності вчиненого діяння та вимагає більш суворого покарання. Ба більше, попри технологізацію суспільного буття, сучасний кримінальний закон має бути технологічно нейтральним. Швидкість розвитку технологій вимагає відмовлятися від законодавчих формулювань, що вказують на певні види технологій. Будь-який закон, пов'язаний із конкретною технологією, матиме дуже обмежений час корисного існування. Якщо визнати пропозицію автора слушною, маємо вважати доцільним і доповнення КК статтями, наприклад, про «кібершпигунство», «кіберхуліганство», «кіберзловживання владою» або, можливо, «кіберзгвалтування».

С. В. Шапочкою запропоноване дисертаційне дослідження «Запобігання шахрайству, що вчиняється з використанням комп'ютерних мереж» [184]. Слід погодитися з автором, який зазначає, що шахрайство, яке вчиняється з використанням комп'ютерних мереж, «зберігає сталу тенденцію до еволюціонування, з'являються нові його види чи удосконалюються вже відомі: у сфері дистанційного банківського обслуговування, з електронними платіжними системами і системами експрес-оплати товарів і послуг (жебрацтво, фейкові банки, біржі праці, електронні віртуальні гаманці, фейкові листи від чужого імені, інтернет-аукціони, інтернет-лотереї, віртуальні казино й тоталізатори), кредитне шахрайство, кіберсквоттинг, рерайтинг, серфінг, креммінг, банкоматне шахрайство (фішинг, скіммінг,

використання «білого пластику»), використання шпигунських програм (spyware, keyloggers), використання hoax-програмного забезпечення, SMS-шахрайство тощо» [184, с. 15-16].

С. В. Шапочка вважає, що кіберзлочин, відповідно до КК України, – суспільно небезпечне винне діяння (дія чи бездіяльність), що вчинене суб'єктом злочину з використанням як знаряддя злочину інформаційних та телекомунікаційних технологій, пристроїв, систем та мереж, – має транскордонний, організований характер, високий рівень латентності, і так само характеризується високою технічною озброєністю злочинців, і вчиняється в електронному середовищі (кіберпросторі) [184, с. 51].

На його думку, шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерних мереж, є вужчим поняттям, ніж кіберзлочин, оскільки таке шахрайство є одним із видів кіберзлочинів [187].

Відповідно, під шахрайством, що вчиняється з використанням комп'ютерних мереж (кібершахрайством), С. В. Шапочка пропонує розуміти «кіберзлочин, що полягає в заволодінні чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою та вчиняється у кіберпросторі за допомогою або з використанням комп'ютерно-телекомунікаційних пристроїв, систем чи мереж, а також інших засобів доступу до кіберпростору в рамках комп'ютерних систем або мереж і проти комп'ютерних систем, комп'ютерних мереж та комп'ютерних даних» [186].

На нашу думку, запропонований підхід до визначення понять «кіберзлочин та кібершахрайство» має значення для кримінологічного дослідження. Водночас, повторимося, що в межах кримінально-правового дискурсу використання таких визначень видається спірним. Зрозуміло, що у кримінально-правовому дослідженні немає сенсу визначати, наприклад, злочини, що вчиняються з використанням зброї. Таким злочином може бути і вбивство, і розбій, і зґвалтування. Із позицій кримінально-правового дослідження, розгляд у такий спосіб сформульованої проблеми навряд чи мав

би сенс. Таким чином, видається можливим стверджувати, що запропоновані у вітчизняній науці підходи до визначення понять «кіберзлочин», «кібершахрайство», «комп'ютерний злочин» є різноманітними. Для подолання термінологічних розбіжностей пропонуємо не використовувати означені поняття у кримінально-правовому контексті. Вони мають сенс та значення в контексті визначення стратегічних напрямів національної безпеки, дослідження проблем кримінології, криміналістики, кримінального процесу. Водночас, коли йдеться про кримінально-правову кваліфікацію, використання даних понять є беззмістовним.

Крім визначення змісту понять «комп'ютерний злочин», «кіберзлочин», «кібершахрайство», важливою для нашого дослідження є наявна в сучасній науці кримінального права дискусія щодо кваліфікації незаконних транзакцій безготівкових грошей. Зокрема, М. В. Карчевський та О. О. Дудоров вважають, що ініціація несанкціонованих транзакцій у платіжних системах являє собою шахрайство – заволодіння правом на майно шляхом обману. Правом на майно дослідники вважають безготівкові гроші, а обман, на їхню думку, полягає у повідомленні банківській установі через платіжну систему неправдивих відомостей щодо того, що законний користувач певного розрахункового рахунку бажає здійснити переказ належних йому безготівкових коштів на інший рахунок [104; 124]. Аналогічні позиції висловлювали М. М. Панов [151, с. 103], П. С. Берзін [41], О. В. Кришевич [134].

Представлена й інша точка зору. Несанкціоновані транзакції пропонується розглядати як крадіжку. Таку позицію висловлювали Б. Г. Розовський [167], В. О. Навроцький [148] та Д. Ю. Губська [94]. У подальших розділах роботи ми покажемо, що не містить остаточної відповіді на означене питання й судова практика. Непоодинокими є судові рішення, у яких однаковим обставинам – несанкціонованим транзакціям у платіжних системах із використанням платіжних карток або їх реквізитів – давалася різна

правова оцінка: як крадіжки або як шахрайства. Такий стан речей однозначно свідчить про необхідність наукового пошуку в даній сфері, про необхідність формулювання чітких правил кримінально-правової кваліфікації подібних посягань.

Здійснений огляд наукової розробленості проблем кримінальної відповідальності за злочини проти власності, що вчиняються з використанням комп'ютерної техніки, дозволяє зазначити, що практично всі дослідники визнають існування нової групи злочинів проти власності. Водночас, існують різні підходи до визначення цієї групи. Крім цього, сучасна наукова дискусія характеризується відсутністю чіткої позиції щодо кримінально-правової кваліфікації несанкціонованих транзакцій у платіжних системах. Таке положення чинить негативний вплив на судову практику.

Враховуючи визначені риси сучасної наукової дискусії, досягнення мети нашого дослідження – аналіз підстав кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки, та визначення відповідних кримінально-правових наслідків – передбачає виконання таких дослідницьких завдань:

- 1) класифікація шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки ;
- 2) аналіз чинного законодавства в контексті формулювання підстав кримінальної відповідальності за досліджуване посягання та формулювання відповідних кримінально-правових наслідків;
- 3) розробка пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства на підставі встановлених недоліків кримінально-правового регулювання.

1.2. Класифікація шахрайства, вчинюваного шляхом використання комп'ютерної техніки

Практиці протидії посяганням на власність, що вчиняються з використанням комп'ютерної техніки, відомі найрізноманітніші форми вчинення таких кримінальних правопорушень.

Найпростішим є вчинення шахрайства у спосіб пропозиції певних товарів та послуг на торговельних інтернет-майданчиках із вимогою повної попередньої оплати з подальшим наданням товарів та послуг невідповідної якості або взагалі без подальшого надання послуг або товарів, про які повідомлялося [190].

Достатньо поширеною та давно відомою є техніка шахрайства, яка називається «нігерійські листи» [31, с. 172]. Зловмисники, отримавши інформацію про ім'я та прізвище особи, яка має електронну поштову скриньку та активно використовує її, направляють листа цій особі про можливість отримати значний прибуток. Як правило, це інформація про спадок від «юридичного представника» далекого родича або однофамільця, повідомлення про «виграш в лотереї», що проводилася за адресами електронної пошти тощо. У такому листі повідомляється про розмір «виграшу» або «спадку» у розмірі від десятків до сотень тисяч доларів США. «Єдиною проблемою», яка не дозволяє передати ці кошти адресатові листа, є відсутність необхідних документів. За «оформлення цих документів» пропонується перевести порівняно незначну суму в кілька сотень доларів США. Зрозуміло, що особа, яка переводить ці кошти, потім повністю втрачає зв'язок з авторами «нігерійського» листа.

Відносно поширеним є шахрайство, пов'язане з пропозицією «високої» оплати некваліфікованої дистанційної праці [128]. Відомі випадки, коли злочинці створюють фіктивні онлайн-системи для «переказу грошей» та запрошують «на роботу» операторів «переказів». Такий оператор, потенційний потерпілий від шахрайства, отримує «завдання» здійснити в даній системі декілька сотень «переказів» за вказаними злочинцями «реквізитами» на загальну суму в кілька сотень тисяч доларів США. Оператор

отримує цю «суму» на свій рахунок у платіжній системі та починає «працювати» – переводити кошти відповідно до завдання «роботодавця». Після виконання цих завдань оператор отримує повідомлення про те, що йому нараховано заробіток та премію в сумі кількох тисяч доларів США. Потенційний потерпілий спостерігає цю суму на своєму особистому рахунку у фіктивній платіжній системі. Потім він отримує інформацію, що для переведення «зароблених» коштів на інший банківський рахунок, необхідно відкрити картковий рахунок десь за кордоном, для цього слід перерахувати кілька вже реальних сотень доларів США за названими реквізитами. Зрозуміло, що доступ до фіктивної платіжної системи та контакт із «роботодавцями» зберігається до моменту переказу коштів для «оформлення картки в закордонному банку».

У даному контексті не можна не згадати про достатньо значне поширення шахрайства, пов'язаного зі спілкуванням на романтичні теми з подальшим проханням про надання певних коштів [34]. Групи злочинців здійснюють постійний моніторинг соціальних медіа. Якщо в процесі моніторингу встановлюють особу, яка за психологічним профілем може розглядатися як потенційна жертва шахрайства (значний вік, відсутність у мережевій активності повідомлень про членів сім'ї, професійні успіхи тощо), такій особі направляється заздалегідь розроблений лист із пропозицією почати спілкування. Наприклад, мали місце випадки, коли шахрай представлявся військовим (військовою), який (яка) перебуває в складі міжнародного контингенту в певній «гарячій» точці. Він буде надсилати фотографії, писати потерпілій (потерпілому) про те, що вона (він) схожа на його сестру або маму, (брата або батька) іншими словами, створювати підстави для подальшого прохання про переказ певної суми грошей. Незважаючи на зовнішню простоту та, здавалося б, наївність такої моделі шахрайства, воно досить часто виявляється успішним.

Ба більше, експерти зазначають, що сучасний рівень доступності значних об'ємів персональних даних, знань щодо побудови систем штучного інтелекту та відносно невелика вартість необхідного обладнання дозволяють прогнозувати широке використання технологій штучного інтелекту для злочинних цілей [8, с. 33-37]. Зазначається про велику вірогідність заснованого на використанні штучного інтелекту злочинного впливу на поведінку людей шляхом формування персонального інформаційного середовища, використання профілювання значної кількості людей із метою подальшого шахрайства шляхом автоматизованого надсилання шахрайських листів електронною поштою, повідомлень у соціальних медіа або навіть вербального спілкування за допомогою синтезаторів мовлення [8, с. 40-56].

Істотне оновлення видів кримінальних правопорушень проти власності, які вчиняються з використанням інформаційних технологій, пов'язано із розповсюдженням віртуальних активів [29]. Визначення, засади правового регулювання таких цінностей, пропозиції щодо кримінально-правової кваліфікації незаконного заволодіння ними будуть наведені в подальших розділах. Наразі охарактеризуємо, які види кримінальних правопорушень проти власності отримали поширення у зв'язку із розвитком, так званих, децентралізованих платіжних систем.

Відповідно до звітів компанії Chainalysis [14; 15], одного зі світових лідерів у сфері розробки програмного забезпечення для аналізу ризиків використання віртуальних активів, за останні 6 років кримінально протиправне використання криптовалюти відбувається головним чином під час: вчинення шахрайства (scam¹), несанкціонованих транзакцій («stolen» funds), діяльності даркмаркетів (darkmarkets) та використання шкідливого програмного забезпечення (ransomware). У предметному полі нашого дослідження перебувають ті кримінальні правопорушення, які автори звітів

---

¹ У дужках наведено назви груп кримінальних правопорушень, які використовують автори звітів Chainalysis.

відносять до шахрайства, несанкціонованих транзакцій та шкідливого програмного забезпечення.

Результати здійснених досліджень свідчать про те, що значного поширення набувають такі види шахрайства, пов'язані з використанням віртуальних активів: шахрайство з роздачами (giveaway), видавання себе за іншу особу, інвестиційне шахрайство, шахрайство з використанням NFT, «романтичні» шахрайства [9; 14, с. 88].

Особи, які вчиняють шахрайство з роздачами, переконують жертв надсилати їм криптовалюту, обіцяючи повернути значно більше. Досить часто злочинці видають себе за знаменитостей, представляючи вчинюване шахрайство як благодійну акцію, для участі у якій треба «тільки зареєструватися шляхом направлення незначної кількості криптовалюти». Наприклад, у 2022 році значного поширення набуло шахрайство під виглядом роздачі віртуальних активів від імені Ілона Маска [16]. Для того щоб вчинити таке посягання, зловмисники розмістили велику кількість повідомлень про роздачу від імені засновника Tesla у Twitter, Facebook, Telegram, створювали спеціалізовані сайти тощо [34]. Експерти зазначають, що за умови очевидної простоти даного виду шахрайства, відносний успіх таких посягань базується на, так званому, ефекті FOMO (the fear of missing out – страх втратити можливість) та бажанні отримати швидку вигоду [1].

Шахраї, які видають себе за іншу особу, як правило, представляються службовими особами та пропонують за криптовалюту розв'язати певну проблему. За даними ФБР, у 2022 році в США з людьми, старшими за 60 років, було пов'язано 724 мільйони доларів, або більше двох третин заявлених збитків від «шахрайства через кол-центр». Таке шахрайство відбувається, коли шахраї телефонують комусь, видаючи себе за технічну підтримку чи державні установи [12].

Інвестиційне шахрайство полягає в рекламі фіктивної інвестиційної компанії з подальшим залученням «внесків» для отримання «прибутку».

Окремим видом подібних посягань є так званий Rug Pull (англ. – виривати килимок), у процесі якого розробник залучає інвесторів до проекту зі створення нової криптовалюти, а потім виводить отримані активи, залишаючи інвесторам нікчемну валюту [6].

Невзаємозамінний токен (NFT), невзаємозамінний цифровий актив, такий як фотографія, малюнок пісня або відео, право власності на яке підтверджено та зберігається в базі даних, котра називається блокчейн, і який можна збирати, продавати та торгувати на різних онлайн-платформах [7]. На відміну від криптовалют, що є взаємозамінними та можуть обмінюватися на індивідуальній основі, NFT не є взаємозамінними, тобто кожен токен має різні властивості та не може бути обміняний на основі подібного. Шахрайство з використанням таких об'єктів використовує значну мінливість їх ціни та відносну доступність можливості отримати значну вигоду. Так у липні 2022 року було звинувачено особу у вчиненні шахрайства із застосуванням NFT «Baller Are». Разом з іншими співучасниками вони «працювали» над інвестиційним проектом, який передбачав значні прибутки всім володарям специфічних малюнків мавп. У певний час співучасники видалили вебсайт і заволоділи активами інвесторів. Загалом група отримала від інвесторів приблизно 2,6 мільйона доларів. Погодимось з оцінкою даного правопорушення, даною прокуроркою центрального району Каліфорнії Т. Вілкінсон: «Такі випадки є нагадуванням того, що багато шахраїв ховаються за новими словами, але врешті-решт просто намагаються забрати гроші у власників» [19].

Раніше ми вже згадували про «романтичні» шахрайства, але доступність віртуальних активів значно актуалізувала цю проблему. У лютому 2022 року Федеральна торгова комісія США (FTC) оприлюднила дослідження цієї проблеми, у якому зазначено: «Шахраї говорять різну брехню, щоб викрасти ваше серце та гроші, а звіти до FTC показують, що ця брехня працює... У 2022 році майже 70 000 людей повідомили про «романтичне» шахрайство, а

повідомлені збитки досягли приголомшливих 1,3 мільярда доларів. Середній зареєстрований збиток: 4 400 доларів США». При цьому в структурі втрат із часткою 34 % переважали втрати саме у віртуальних активах [13].

Значним сегментом кримінальних правопорушень проти власності, пов'язаних із використанням комп'ютерної техніки, слід визнати діяння, які полягають в ініціації несанкціонованих платежів в електронних платіжних системах. Слід погодитися з М. В. Карчевським та О. О. Дудоровим [121], які для найменування таких посягань використовують поняття «кримінальні правопорушення проти власності, що вчиняються з використанням платіжних карток або їх реквізитів» та вважають найбільш вдалою таку класифікацію цих посягань:

- посягання проти власності, що вчиняються з використанням викрадених або загублених платіжних карток;
- посягання проти власності, що вчиняються з використанням підроблених платіжних карток;
- посягання проти власності, що вчиняються з використанням реквізитів платіжних карток (без використання картки).

Означена класифікація, звичайно, має значення для того, щоб отримати уявлення про різновиди можливих досліджуваних посягань. Водночас, варто зазначити, що з погляду механізму вчинення злочину, різниця між названими видами є несуттєвою. У кожному з даних випадків відбувається ініціація несанкціонованого платежу. Злочинець, використовуючи банкомат, POS-термінал або інтернет-сайт, через платіжну систему представляється банківській установі законним власником певного карткового рахунку та повідомляє неправдиву інформацію про те, що власник бажає здійснити певну транзакцію. Банківська установа, отримавши таку інформацію та використовуючи платіжну систему, здійснює відповідне списання безготівкових грошей із карткового рахунку свого клієнта та зараховує на картковий рахунок іншого.

Поділяємо думку М. В. Карчевського про те, що такі посягання слід кваліфікувати не як крадіжку, а як шахрайство. По-перше, предметом посягання тут виступають безготівкові гроші. Віднесення безготівкових грошей до «чужого майна», як предмета крадіжки, не є беззаперечним. Яким буде в даному випадку зміст фізичної ознаки майна? Більш правильним є віднесення безготівкових грошей до такого виду предметів шахрайства, як право на майно. По-друге, ініціацію незаконної транзакції не можна вважати таємною. Час, місце, обсяг фіксуються платіжною системою і зловмисник усвідомлює це. Своєю чергою, заподіяння майнової шкоди відбувається шляхом повідомлення банківській установі через платіжну систему неправдивих відомостей [122].

Ми навели лише найбільш поширені види шахрайства, яке вчиняється з використанням комп'ютерної техніки, та здійснили спробу охарактеризувати тенденції розвитку такої кримінально протиправної поведінки. Велика кількість різноманітних видів досліджуваного кримінального правопорушення з усією очевидністю актуалізує проблему класифікації шахрайства, яке вчиняється шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки. Зокрема, Г. М. Чернишов пропонував визначати поняття «кібершахрайство» як «кримінологічне явище, що виражається в системі злочинів, які вчиняються в кіберпросторі та/або з використанням комп'ютерних технологій, мереж або систем, а також інших телекомунікаційних мереж шляхом обману та/або зловживання довірою з метою здобуття матеріальної вигоди» [183, с. 319]. Також дослідник робив висновок про те, що «одним із найбільш поширених кіберзлочинів є шахрайство», а також «кібершахрайство не обмежується лише формами обману у глобальній мережі Інтернет... Це, у тому числі, злочини, пов'язані з використанням платіжних карток, банкоматів, терміналів оплати, електронних грошей, засобів мобільного зв'язку тощо» [183, с. 321]. Такий підхід, на нашу думку, характеризують недоліки, властиві згаданій раніше дискусії щодо

поняття «комп'ютерний злочин». Використання у кримінально-правовому контексті класифікації правопорушень, заснованої на ознаках засобу, одночасно з базовою класифікацією за об'єктом приводить до плутанини та невизначеності.

С. В. Шапочка запропонував класифікацію шахрайства, що вчиняється з використанням комп'ютерних мереж, на підставі характеристик способу вчинення посягання. Автор пропонує виділяти такі види «кібершахрайства»: шахрайство на інтернет-аукціонах та фінансовому ринку; шахрайства, пов'язані з торгівлею в інтернет-магазинах, віртуальними електронними платіжними системами; «Нігерійські листи чи «Схема 419»; ділові пропозиції на безкоштовних дошках оголошень, форумах, спеціальних сайтах; шахрайство в соціальних мережах; пільгові позики; шахрайство під час азартних ігор онлайн; «шахрайство-здирництво»; «зловживання співчуттям»; фінансові інвестиційні «піраміди»; «чарівні (золоті) гаманці, подвоєння коштів»; страхове шахрайство; обмін електронних грошей, валюти; лотереї, спорт-прогнози; скамерінг [185]. Запропонований підхід є доречним під час аналізу кримінологічних аспектів шахрайства, вчинюваного з використанням комп'ютерної техніки. Мета нашої роботи – аналіз підстави кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки, та визначення кримінально-правових наслідків даного посягання. Ураховуючи зазначене, наведена класифікація не повною мірою відповідає специфіці нашого дослідження. Кримінально-правова оцінка різних видів шахрайства за цієї класифікацією не відрізняється. Пропозиція неіснуючих товарів на торговельних інтернет-майданчиках або створення фінансової «піраміди» з використанням соціальних мереж отримуватимуть однакову правову оцінку в контексті ст. 190 КК.

Заслуговує на увагу класифікація, представлена Л. В. Лефтеровим. Він пропонує «комп'ютерні шахрайства» поділяти на: «а) шахрайства, що вчинені за допомогою незаконних операцій з ЕОМ (комп'ютерами), автоматизованими

системами або системами електров'язку; б) шахрайства, що вчинені із законним використанням ЕОМ й інших засобів електронних комунікацій» [141, с. 10]. Такий підхід має значення в контексті досягнення мети нашого дослідження. Визначені в його межах види кримінально протиправної поведінки містять відмінності в кримінально-правовій кваліфікації. Видається, що саме такий підхід слід використовувати у кримінально-правових дослідженнях для класифікації злочинів проти власності, що вчиняються з використанням комп'ютерної техніки. Для проблем кримінально-правового регулювання має значення правова оцінка, вона й повинна використовуватися як підстава відповідної класифікації [178]. Враховуючи зазначене вище, пропонуємо для нашого дослідження взяти за базу, що відповідає його меті й завданням, таку класифікацію шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки:

- шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерної техніки, яке підлягає кваліфікації тільки за ст. 190 КК;

- шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерної техніки, яке, крім кваліфікації за ст. 190 КК, потребує додаткової кваліфікації.

Продемонструємо даний підхід для визначення видів шахрайства, пов'язаного з використанням платіжних карток. За специфікою вчинення, дані посягання, як зазначалося раніше, можна поділяти на ті, що вчиняються з викраденими картками, ті, що вчиняються з підробленими платіжними картками, а також ті, що вчиняються з використанням реквізитів платіжних карток. Означені види характеризуються особливостями додаткової кваліфікації. Так крім шахрайства таємне заволодіння картою з метою її подальшого використання слід кваліфікувати за ст. 357 КК. Операції з підробленими платіжними картками потребують додаткової кваліфікації за ст. 200 КК. Якщо незаконна ініціація транзакції здійснена з використанням реквізитів картки (наприклад, через онлайн сервіс), можливо, є необхідність

додаткової кваліфікації отримання цих реквізитів (наприклад, «злам» електронної пошти) за ст. ст. 361 або 362 КК.

Зазначимо, що важливою науковою проблемою є відмежування змісту понять «шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерної техніки» та «шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ». Метою нашого дослідження є аналіз підстави кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 190 КК, шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки. Запропонований нами огляд видів шахрайства, вчинюваного з використанням комп'ютерної техніки, сформульований підхід до класифікації даних посягань використаємо для аналізу практики застосування законодавства про кримінальну відповідальність за злочини проти власності, що вчиняються з використанням комп'ютерної техніки. У такий спосіб отримаємо необхідні емпіричні дані для розв'язання завдань дослідження.

1.3. Особливості практики кримінально-правової протидії шахрайству, вчинюваному шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки

Для дослідження правозастосовчого рівня кримінально-правового регулювання у сфері протидії досліджуваним посяганням нами було проведено таку роботу:

- 1) здійснено відбір та аналіз релевантних судових рішень, представлених у Єдиному державному реєстрі судових рішень;
- 2) проведено дослідження статистичних даних, які характеризують протидію шахрайству в Україні.

Отримання сукупності релевантних судових рішень відбувалося у два етапи: 1) автоматизований відбір на підставі пошукового запиту; 2) уточнення отриманої сукупності судових рішень на підставі аналізу їх змісту.

На першому етапі нами було сформовано запит до Єдиного державного реєстру судових рішень за такими параметрами: форма судового рішення – вирок; форма судочинства – кримінальне; категорія справи – кримінальні справи / кримінальні правопорушення проти власності / шахрайство; пошук за контекстом – усі документи, які мають слова «електронний» або спільнокореневі. На підставі такого запиту нами було отримано дані про 1 338 вироків, які містяться у Єдиному реєстрі та відповідають наведеним вимогам.

На другому етапі було проаналізовано зміст судових рішень та визначено такі, де суд кваліфікував дії винних осіб як шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ. Крім того, до сукупності релевантних судових рішень нами були віднесені такі, де суд не погоджувався з позицією органів досудового слідства щодо кваліфікації дій винних осіб як шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ. Також до релевантних ми віднесли судові рішення, не пов'язані з використанням досліджуваної кваліфікуючої ознаки шахрайства, але пов'язані з кримінально-правовою кваліфікацією дій, подібних до таких, які іншими судовими рішеннями визнавалися шахрайством, вчиненим шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки. Наприклад, як ми покажемо далі, у деяких випадках пропозиція продажу товарів через спеціалізовані інтернет-майданчики за умови відсутності таких товарів та з метою привласнити передплату, в одних випадках кваліфікувалася судами як шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, в інших – як просте шахрайство. Враховуючи таку особливість судової практики, до сукупності релевантних вироків ми включали як перші, так і другі судові рішення. До нерелевантних судових рішень було віднесено ті, що не характеризуються означеними обставинами й потрапили до результатів

автоматизованого відбору через наявність у змісті рішень слів «електронний», «електронна» тощо. Наприклад, випадки, коли шахрай та потерпіла особа використовували для комунікації електронну пошту або винна особа звинувачувалася в отриманні споживчого кредиту для придбання побутової електроніки шляхом представлення підроблених документів. У результаті означеної роботи до релевантних судових рішень нами було віднесено 671 обвинувальних вироків.

Зазначимо, що отриману нами сукупність судових рішень можна вважати не тільки релевантною, але й репрезентативною добіркою судових рішень для цілей нашого дослідження. Як добре відомо, загальною тенденцією протидії злочинності в Україні протягом останніх 10 років є щорічне зменшення кількості засуджених осіб [120]. Аналогічною, за даними інтерактивного довідника М. В. Карчевського [126], є й динаміка кількості засуджених за шахрайство. Розподіл за часом ухвалення сукупності судових рішень, отриманої нами автоматизованим відбором із подальшим очищенням шляхом аналізу змісту, демонструє аналогічну тенденцію: найбільша кількість вироків відноситься до 2014 та 2015 років, у подальші роки кількість вироків зменшується. Таким чином, репрезентативність обраної для аналізу сукупності судових рішень забезпечується організаційно-технічними засадами функціонування Єдиного державного реєстру судових рішень, можливістю здійснювати з його використанням автоматизований контекстний пошук судових рішень. Водночас, встановлена нами відповідність ознак, властивих генеральній сукупності судових рішень (зменшення кількості засуджених осіб) та ознак досліджуваної добірки, додатково підтверджує висновок щодо репрезентативності.

Отриману сукупність судових рішень було класифіковано за особливостями кримінально протиправної поведінки винних осіб. Додатково для кожного судового рішення визначено дату його постановлення, вид

застосованого покарання та позначено використання звільнення від покарання з випробуванням (ст. 75 КК).

Наявні в судовій практиці випадки кримінально-правової кваліфікації дій винних осіб як шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, ми поділили на шість категорій: «продаж товарів або надання послуг», «несанкціоновані транзакції», «протиправна діяльність працівників банків», «незаконне отримання кредитів», «вішинг», «інше».

Кількісний розподіл судових рішень за даними категоріями виглядає таким чином (Таблиця 1).

Види шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ, представлені в матеріалах судової практики

Номер за порядком	Категорія	Кількість судових рішень	Частка у відсотках
1	Продаж товарів або надання послуг	438	65,3
2	Несанкціоновані транзакції	157	23,4
3	Протиправна діяльність працівників банків	37	5,5
4	Незаконне отримання кредитів	15	2,2
5	Використання соціального інжинірингу	11	1,6
6	Інше	13	1,9
7	Разом	671	100

Таблиця 1.

Розподіл визначеної сукупності релевантних судових рішень за категоріями та роками постановлення рішень представлено в Таблиці 2.

Розподіл релевантних судових рішень за роками та категоріями

Категорія	Рік постановлення судового рішення													Р а з о м
	2 0 1 1	2 0 1 2	2 0 1 3	2 0 1 4	2 0 1 5	2 0 1 6	2 0 1 7	2 0 1 8	2 0 1 9	2 0 2 0	2 0 2 1	2 0 2 2	2 0 2 3	
продаж товарів або надання послуг	7	23	50	58	82	64	68	53	17	3	6	5	2	438
несанкціоновані транзакції	10	6	23	30	18	19	16	17	10	2	4	1	1	157
протиправна діяльність працівників банків	1	1	8	12	6	4	1	3	1					37
незаконне отримання кредитів		1	1	1	1	2	1	5	3					15
інше		2	1	1	1	2	1	1	1	2		1		13
використання соціального інжинірингу				3	2		2	3				1		11
Загальний підсумок	19	33	85	105	110	91	89	84	32	7	10	9	3	671

Таблиця 2.

Найбільш поширеними, відповідно до отриманих нами даних, виявилися судові рішення, віднесені до категорій «продаж товарів або надання послуг» (438 вироків, або 65,3 %) та «несанкціоновані транзакції» (157 вироків, або 23,4 %).

До категорії «продаж товарів або надання послуг» нами було віднесено випадки пропозиції товарів або послуг через інтернет-майданчики без фактичної можливості їх надати та з метою привласнення коштів, які винна особа переказує як часткову або повну передплату. Як правило, подібні дії стосувалися «продажу» одягу або електроніки. Також мали місце випадки «пропозиції» послуг із виготовлення меблів [78], «оренди» квартир [59], «продажу» туристичних путівок [75], «допомоги» у працевлаштуванні за

кордоном [83], збуту «наркотиків» [82] тощо. Для здійснення такої діяльності, як правило, використовувалися загальнодоступні спеціалізовані ресурси інтернету. Водночас, мали місце випадки, коли винні особи самостійно створювали окремий власний сайт, кілька сайтів для подальшого здійснення шахрайської діяльності [79].

У категорії «несанкціоновані транзакції» нами було об'єднано випадки ініціації несанкціонованих транзакцій у платіжних системах особами, які не є власниками карткових рахунків та, відповідно, не можуть здійснювати подібні дії. Наприклад, вироком Суворовського районного суду м. Одеса від 22.07.2018 [87] було засуджено особу, яка, маючи реквізити платіжних карток інших осіб, за допомогою сервісу онлайн-переказів, перераховувала безготівкові гроші з карткового рахунку потерпілих на картковий рахунок співника. Останній отримував готівкові гроші, використовуючи банкомати. До даної категорії нами також було віднесено випадки виготовлення та використання підроблених платіжних карток [53], встановлення та використання скімінгових пристроїв [84], отримання в процесі телефонних розмов із потерпілою особою реквізитів для операцій без картки (наприклад, «Екстрені гроші») з їх подальших здійсненням [63], здійснення транзакцій із попереднім замовленням копій сім-карт мобільних фінансових телефонів потерпілих [51] тощо.

У категорії «протиправна діяльність працівників банків» ми об'єднали випадки, пов'язані з порушеннями, які вчиняють працівники фінансових установ з метою отримання можливості розпоряджатися коштами, облікованими на рахунках клієнтів таких установ. Наприклад, вироком Голосіївського районного суду міста Києва від 23.06.2014 [49] засуджено працівника банківської установи, який без відома клієнтів банку випускав додаткові платіжні картки для доступу до їхніх рахунків та використовував ці картки для заволодіння активами цих осіб. Також до цієї категорії віднесено випадки оформлення банківським працівником споживчих кредитів на

сторонніх осіб без їх відома [89], отримання коштів шляхом використання платіжних карток, які клієнти банків здавали для анулювання [81] тощо.

До категорії «незаконне отримання кредитів» нами було віднесено отримання кредитів на потерпілих осіб без їх відома або замовлення матеріальних цінностей від імені таких осіб. Зокрема, як замах на шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, було кваліфіковано направлення електронних копій підроблених документів для отримання кредиту [46]. Певна кількість судових рішень даної категорії пов'язана із замовленням продукції косметичної компанії на адреси винних осіб, але за рахунок та без відома інших (потерпілих) осіб [65; 85; 45].

Проблема соціального інжинірингу розглядається як самостійний сегмент інформаційної безпеки [див. 17]. У контексті шахрайства, соціальна інженерія являє собою психологічне маніпулювання потерпілими для отримання від них інформації або примушування них до вчинення певних дій [2]. Автори освітнього порталу Security Through Education пропонують більш широке визначення цього поняття: «будь-яка поведінка, яка спонукає особу вжити дій, які можуть відповідати або не відповідати інтересам цієї особи» [31]. Соціальний інжиніринг базується на використанні психологічних механізмів та вразливостей людської натури для досягнення особистої користі. Судові рішення, віднесені нами до категорії «використання соціального інжинірингу», належать саме до таких випадків.

Так вироком Жовтневого районного суду м. Дніпро від 20.05.2022 [52] засуджено особу, яка, використовуючи сайт для знайомств онлайн, створила фіктивний профіль та почала спілкуватися з метою створення довірливих відносин. У процесі спілкування отримувала інформацію про потерпілих, їхній побут, коло спілкування, близьких родичів та матеріальне забезпечення, а після цього під різноманітними вигаданими обставинами починала просити в потерпілих грошові кошти в борг, насправді не маючи намір повертати їх.

У інших випадках судові рішення бувають відносно штучного створення ситуацій, які викликають страх або паніку, та пропозиції потерпілим варіантів «рятування» у вигляді передачі коштів. Наприклад, вироком Перевальського районного суду Луганської області від 03.04.2014 [74] засуджено особу, яка, перебуваючи в місцях позбавлення волі, зателефонувала потерпілій та повідомила, що начебто її син затриманий за підозрою в скоєнні злочину; під приводом вирішення питання щодо непритягнення її сина до кримінальної відповідальності, висунула вимогу передати йому гроші, які потрібно було перерахувати на банківський рахунок. Також до даної категорії нами віднесено випадки, пов'язані з отриманням чужого майна шляхом обману у вигляді повідомлень про потрапляння близьких родичів потерпілих осіб у дорожньо-транспортну пригоду [72] або лікарню [80] тощо.

У категорії «інше» об'єднано випадки, які не відповідають іншим групам, але є релевантними та, відповідно, представляють інтерес. Наприклад, вироком Кіровського районного суду м. Дніпропетровськ було засуджено осіб, які, використовуючи уразливість програмного забезпечення банківської установи, ініціювали транзакції чужих безготівкових грошей на підконтрольні їм банківські рахунки [61]. Вироком Корабельного районного суду м. Миколаїв від 17.06.2014 засуджено особу, яка шляхом маніпуляцій із комп'ютеризованими вагами, що використовувалися для зважування вантажів у порті, намагалася створити необліковані надлишки та заволодіти ними [64]. Також до цієї категорії віднесено використання підроблених купюр у терміналі самообслуговування для поповнення власного карткового рахунку [44], намагання спотворити процес вибору під час державної лотереї [76], зловживання довірою, яке виявилось в налаштуванні монетизації чужого каналу сервісу відеохостингу шляхом вказівки реквізитів банківського рахунку винної особи [67] тощо.

У подальшому ми проаналізували кожен групу для того, щоб дослідити питання кримінально-правової кваліфікації, встановити особливості призначення покарання, визначити тенденції застосування звільнення від покарання з випробуванням.

У судових рішеннях, віднесених нами до категорії «продаж товарів», дії винних осіб не завжди отримували кримінально-правову оцінку як шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки. За умови близьких обставин вчинення кримінальних правопорушень, із 439 судових рішень означеної категорії названу кваліфікуючу ознаку було інкриміновано у 292 (67 %) випадках. У третині досліджених вироків дії осіб, які використовували для вчинення шахрайства торговельні інтернет-майданчики, пропонуючи неіснуючі товари та послуги з метою подальшого заволодіння передплатою, було кваліфіковано як звичайне шахрайство. Для більш детального аналізу ми розподілили досліджувані судові рішення за роками їх ухвалення та отримали такі результати (див. Таблиця 3, Рисунок 1).

Інкримінування кваліфікуючої ознаки «вчинене шляхом незаконних операцій із використання електронно-обчислювальної техніки» у досліджених судових рішеннях категорії «продаж товарів»

Судові рішення, у яких кваліфікуючу ознаку «шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ»:	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	Уся сукупність судових рішень
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	1	2	3	
не інкриміновано	1	6	15	23	29	17	29	14	7	1	1	2	1	146
інкриміновано	6	17	35	35	53	47	39	39	10	2	5	3	1	292
Частка судових рішень, у яких ознаку інкриміновано серед рішень категорії «продаж товарів» певного року (%)	86	74	70	60	65	73	57	74	59	67	83	60	50	67

Таблиця 3.

Рисунок 1.

Лінія тренду на Рисунку 1 наочно свідчить про наявність тенденції поступової відмови судів від кримінально-правової кваліфікації шахрайства, яке ми відносимо до категорії «продаж товарів», як шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ. Причому, 14 % (21 вирок зі 146) судових рішень даної категорії, у яких кваліфікуючу ознаку «шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ» не інкриміновано, містять додаткове обґрунтування позиції суду. У цих випадках органи досудового слідства кваліфікували дії винних осіб як шахрайство шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, але суди з такою кваліфікацією не погоджувалися.

Так у вирокі Галицького районного суду м. Львів від 16.07.2012 зазначається, що транзакції потерпілих осіб та подальше отримання коштів винними особами з використанням електронних платіжних систем

«проводились цілком легально, без зовнішнього втручання в операційні системи банків або будь-якого іншого впливу на банківські системи за допомогою електронно-обчислювальної техніки. За наведених обставин суд приходиться до висновку, що кваліфікація органами досудового слідства дії підсудного ... є невірною і дії підсудного по цим епізодам слід перекваліфікувати з ч. 3 на ч. 2 ст. 190 КК України» [48].

У вироку Заводського районного суду м. Миколаїв від 12.06.2103 суд зазначає: «Розміщення ж в мережі Інтернет недостовірних об'яв щодо продажу товарів не може розцінюватися як незаконна операція з використанням ЕОТ у сенсі положень ст. 190 ч. 3 КК України» [55].

Дніпровський районний суд у вироку від 12.11.2013 сформулював свою позицію таким чином: «Для наявності цієї ознаки необхідно, щоб обман був вчинений шляхом проникнення в інформаційні масиви..., якими користується потерпілий або особи, які мають з ним стосунки і можуть передати спотворену інформацію. Проникнення повинно, по-перше, бути незаконним (таємним чи відкритим, але обманним) і, по-друге, повинно спотворювати істинну інформацію або вносити нову, яка «уточнює» існуючу, з метою введення в оману споживача... . Переказ грошових коштів за допомогою електронного переказу коштів вказує лише на обумовлений спосіб розрахунку, однак на думку суду не є незаконною операцією з використанням ЕОТ» [50].

У вироку Кіровського районного суду м. Кропивницький від 20.02.2014 зазначено: «...обвинувачена використовувала для об'яв щодо продажу товару мережу Інтернет, до якої вона була підключена та використовувала на законних підставах, вона не змінювала роботу мережі, не втручалась до комп'ютерних програм з метою їх зміни для отримання бажаного результату, крім того, також вела перемовини щодо продажу товару через телефонне спілкування, не спричинила знищення комп'ютерної інформації. Таким чином, її дії неможливо кваліфікувати за даної статтею» [62].

Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя у вироку від 23.02.2015 зазначає: «Обман при вчиненні цього злочину може виразитись у застосуванні програмних засобів, які дають змогу винному будь-яким чином (шляхом відшукування випадкових цифр, паролів тощо) здійснити несанкціонований доступ до інформації, яка зберігається чи обробляється в автоматизованих системах, щоб ввести в оману автоматизовану систему і видати себе за того, хто має право в ній працювати і здійснювати відповідні операції... . Шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, має своїм додатковим обов'язковим об'єктом нормальну роботу ЕОМ, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, а також встановлений порядок їх використання.

... розміщення комерційної інформації на інтернет-сайті, а також перерахування коштів на рахунок через банківську установу або банківським переказом, не є незаконною операцією» [73]. Аналогічні аргументи використовують Київський районний суд м. Харків у вироку від 19.07.2013 [58], Нікопольський міськрайонний суд Дніпропетровської області у вироку від 02.12.2015 [71] та Індустріальний районний суд м. Дніпропетровськ у вироку від 17.05.2017 [56].

В означеному контексті заслуговує на увагу й Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23.12.2014 року № 5-4181км14. Розглядалася касаційна скарга особи, визнаної винною у: розміщенні оголошення в мережі Інтернет від свого імені про продаж мобільних телефонів без наміру виконувати обов'язок по передачі телефонів, переконанні покупців перевести гроші на його банківську картку, заволодінні в такий спосіб грошовими коштами потерпілих. Засуджений просив виключити інкримінування йому шахрайства шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ. Колегією суддів було зазначено: «З матеріалів справи не вбачається, що [винна особа] незаконно втручався в роботу мережі Інтернет і що від такого втручання були порушені режим

роботи цих систем чи їх складових» [180]. Касаційну скаргу засудженого в частині перекваліфікації було задоволено.

Дослідження особливостей кримінально-правової кваліфікації в судових рішеннях наступної категорії, «несанкціоновані транзакції», також виявило різну правову оцінку схожих за обставинами кримінальних правопорушень. Серед 157 судових рішень даної категорії у 20 (13 %) випадках суди не кваліфікували здійснені винними особами транзакції як шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ.

Вироком Нетішинського міського суду Хмельницької області від 18.04.2012 було засуджено особу, яка, зловживаючи довірою, виготовила додаткову платіжну картку для доступу до рахунку потерпілої особи. Використовуючи цю картку, здійснювала транзакції, унаслідок яких заволоділа грошовими коштами потерпілої. Органами досудового слідства такі дії було кваліфіковано за ч. 3 ст. 190 КК (у попередній редакції), але суд не погодився з такою правовою оцінкою та зазначив: «Відповідно до змісту ст. 190 КК України, у результаті заволодіння чужим майном або придбанні права на майно шляхом обману власник чи володілець майна добровільно передає майно або право на майно винній особі, при цьому переконаний, що передає його за власною волею, така переконаність є результатом впливу особи, що вчиняє шахрайські дії, – повідомлення неправдивих відомостей або приховування певних відомостей, повідомлення яких мало б суттєве значення для поведінки потерпілого, тобто безпосередньо бере участь при передачі майна чи прав на майно» [70]. Використовуючи цей аргумент, суд зазначив, що потерпіла особа не була обізнана про випуск додаткової карти, тому «всі подальші дії, пов'язані з пластиковою картою, не можуть кваліфікуватися як шахрайство» [70].

Вироком Луцького міськрайонного суду від 10.11.2011 засуджено особу, яка використовувала електронні платіжні системи для розрахунків між підприємствами, оформлювала документи щодо поставки товарів, направляла

їх потерпілим, отримувала платежі, договорів про поставку товарів не виконувала. Органами досудового розслідування такі дії було кваліфіковано як шахрайство шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ. Суд не погодився з такою кваліфікацією та обґрунтував свою позицію таким чином: «Операція з використанням ЕОТ має бути незаконною, тобто такою, що не відповідає вимогам законодавства. Зважаючи, що підсудним таких дій вчинено не було, оскільки перерахування коштів на рахунки підприємства, яке є діючим, офіційно зареєстрованим, через банківські установи або ж банківським переказом, не є незаконною операцією, тому дії підсудного по вказаних епізодах підлягають перекваліфікації».

Водночас, більшої уваги заслуговує практика кваліфікації дій, віднесених нами до категорії «несанкціоновані транзакції», не як шахрайства, а як крадіжки. Для оцінки даної тенденції судової практики нами спочатку було здійснено автоматизований відбір судових на підставі пошукового запиту, потім – уточнення отриманої сукупності судових рішень на підставі аналізу їх змісту. Було сформовано запит до Єдиного державного реєстру судових рішень за такими параметрами: форма судового рішення – вирок; форма судочинства – кримінальне; категорія справи – кримінальні справи / кримінальні правопорушення проти власності / крадіжка; пошук за контекстом – усі документи, які містять слова «картка», «платіжна», «банківська» або спільнокореневі. На підставі такого запиту нами було отримано дані про 1 257 вироків, які містяться у Єдиному реєстрі та відповідають наведеним вимогам. У подальшому шляхом вибіркової оцінки змісту судових рішень було встановлено орієнтовну кількість рішень, пов'язаних із кримінально-правовою оцінкою посягань категорії «несанкціоновані транзакції» як крадіжки. Зокрема, досліджено зміст 276 вироків (22 % від вироків, отриманих шляхом автоматизованого пошукового запиту) та встановлено, що 191 (69 %) із них містить оцінку протиправної транзакції коштів потерпілої особи з її карткового рахунку як крадіжки. Таким чином, обґрунтованою слід вважати

таку оцінку: серед вироків, отриманих шляхом автоматизованого запиту, 870 (69 %) судових рішень категорії «несанкціоновані транзакції», у яких дії винних осіб кваліфіковані як крадіжка.

Єдність використаної методології, автоматизований пошук із подальшим уточненням отриманої сукупності, на підставі аналізу змісту рішення, дає можливість оцінити поширеність кримінально-правової оцінки діянь категорії «несанкціоновані транзакції» як шахрайства або як крадіжки в національній судовій практиці. Так нами було встановлено 158 вироків даної категорії, які містили кримінальну правову кваліфікацію означених діянь як шахрайства. Кількість вироків з кваліфікацією подібних діянь як крадіжки оцінено як 870. Відповідно, можемо сформулювати висновок: діяння, які полягають у здійсненні несанкціонованих транзакцій із грошових коштів потерпілих із використанням їхніх платіжних карток або реквізитів банківських рахунків, у 85 % випадків отримують кримінально-правову оцінку як крадіжка, у 15 % – як шахрайство; коли означені дії кваліфіковані як шахрайство, ознака «вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ» не інкримінується в 13 % випадків.

Категорія «протиправна діяльність працівників банків» є менш чисельною (37 вироків), однак і для випадків даної категорії властивою є неоднорідність рішень судів щодо інкримінування кваліфікуючої ознаки «шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ». У переважній більшості випадків дану ознаку інкриміновано (27 вироків, 73 %). Водночас, непоодинокими є випадки, коли за умови близьких за змістом ознак вчиненого, дії винної особи отримували кримінально-правову оцінку за ч. 1 або ч. 2 ст. 190 КК. Зокрема, вирок Комарівського районного суду м. Житомир від 21.08.2013 засуджено особу, яка, працюючи кредитним інспектором одного з банків, оформила споживчий кредит та платіжну карту для потерпілого, але кредитну карту, обліковану на його ім'я та пакет із реквізитами доступу до рахунку не видала. У подальшому зняла з даної

кредитної картки кошти. Дії винної особи було кваліфіковано за ч. 1 ст. 190 КК [66]. Аналогічну кваліфікацію отримали дії банківської працівниці, яка, використовуючи автоматизовану систему банківської установи, оформила кредитну карту на іншу особу без її згоди, потім отримала цю карту та заволоділа коштами, облікованими на відповідному рахунку [47].

Категорії «незаконне отримання кредитів», «використання соціального інжинірингу» та «інше» є значно меншими за обсягом. Щодо особливостей кримінально-правової кваліфікації, тут варто зазначити, що практично всі судові рішення містять інкримінування кваліфікуючої ознаки «шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки». Водночас, одне з рішень категорії «використання соціального інжинірингу» містить рішення суду з аргументацією виключення цієї ознаки з обвинувачення. Вироком Московського районного суду м. Харків від 29.04.2014 [69] було засуджено особу, яка неодноразово вчиняла шахрайство в такий спосіб: за допомогою мобільного телефону, використовуючи мережу Інтернет для пошуку номерів телефонів громадян, що проживають у м. Харків, маючи інформацію щодо реквізитів певних банківських рахунків, телефонувала на стаціонарні, встановлені за місцем проживання телефони потерпілих осіб під виглядом працівника міліції та повідомляла про те, що хтось із близьких родичів потерпілої особи скоїв дорожньо-транспортну пригоду, пропонувала «за вирішення питання» терміново перерахувати гроші на банківський рахунок; у подальшому спільники винного отримували готівку, використовуючи банківські термінали. Органом досудового слідства такі дії було кваліфіковано як шахрайство шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки. Суд не погодився з такою кваліфікацією та зазначив, що кримінальна відповідальність за таке шахрайство «настає лише у випадку обманного використання можливостей і засобів такої техніки, що безпосередньо пов'язано з умисним введенням в її електронну систему неправдивих даних, що (у свою чергу) надає злодію

можливість отримати певну суму грошей. Але таких обставин досудовим слідством не встановлено» [69].

Таким чином, проведений нами аналіз судових рішень наочно свідчить про відсутність сталої судової практики щодо кримінально-правової кваліфікації шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки. Близькі за обставинами вчинення випадки заволодіння чужими цінностями шляхом обману або зловживання довірою під час продажу товарів та послуг із використанням інтернет-майданчиків отримують кримінально-правову оцінку як шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки, у 67 % випадків, а в 33 % – як звичайне шахрайство. Випадки несанкціонованих транзакцій із використанням платіжних карток або їх реквізитів у 15 % випадків суди кваліфікують як шахрайство, у 85 % – як крадіжку. Водночас, коли такі дії кваліфіковано як шахрайство, ознака «вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ» не інкримінується в 13 % випадків. Неоднозначною є й судова практика щодо оцінки в контексті шахрайства діяльності працівників банків та осіб, які використовують техніки соціального інжинірингу.

Використовуючи зібрану та класифіковану сукупність релевантних судових рішень, розглянемо особливості кримінально-правових наслідків, пов'язаних із досліджуваним видом шахрайства.

Отримані дані ми узагальнили в Таблиці 4.

**Розподіл кримінально-правових наслідків
у сукупності релевантних судових рішень**

Види кримінально-правових наслідків	Кількість осіб до яких застосовано	Звільнено від покарання з випробуванням (ст. 75 КК)	Амністія
<i>Кримінальна відповідальність</i>			
Арешт	2		
виправні роботи	1		
громадські роботи	16		1
штраф	83		

обмеження волі	40	20	
позбавлення волі	527	375	
<i>Звільнення від кримінальної відповідальності</i>			
дійове каяття	1		
примирення	1		
Загальний підсумок	671	395	1

Таблиця 4.

Основний висновок, який можна зробити із запропонованого узагальнення полягає в тому, що в досліджуваних випадках суди переважно використовували позбавлення волі. Що не менш важливо, рівень ліберальної форми реалізації кримінальної відповідальності складає 59 %. Для того щоб оцінити цей показник, використаємо інтерактивний довідник М. В. Карчевського [126]. За даними вебзастосунку, середнє значення частки ліберальної форми реалізації кримінальної відповідальності у період з 2013 по 2022 рік склало 42 %. Для кримінальних правопорушень проти власності аналогічний показник також складає 42 %, для шахрайства – 32 %. Таким чином, маємо зазначити, що кримінально-правове реагування на випадки шахрайства, вчиненого з використанням комп'ютерної техніки (59 %), є значно ліберальнішим, ніж реагування на шахрайство в цілому (32 %) і ніж реагування на кримінальні правопорушення проти власності (42 %), а також істотно перевищує середній рівень використання ліберальної форми реалізації кримінальної відповідальності в цілому (42 %).

Чи є такий підхід обґрунтованим? Достатньо складне питання, особливо з огляду на тенденції, які ілюструють злочинність у 2022 році. Добре відомо, що перший рік повномасштабної збройної агресії РФ проти України став важким випробуванням для кожного громадянина, суспільства та держави. На фоні незначної динаміки інших кримінальних правопорушень проти власності, одним із викликів стало істотне зростання кримінальних проваджень, облікованих за ознаками шахрайства: з 23 847 випадків у 2021 році до 32 086 у 2022 [126], відбулося збільшення на 35 %. Національна поліція України докладає вагомих зусиль щодо розслідування, попередження та

профілактики такої протиправної діяльності. Водночас додаткового дослідження, на нашу думку, потребує питання ефективності засобів кримінально-правового реагування на шахрайство, вчинене шляхом використання комп'ютерної техніки.

1.4 Зарубіжний та міжнародний досвід кримінально-правової протидії шахрайству, яке вчиняється з використанням інформаційних технологій

Не потребує додаткових аргументів теза про те, що у сучасному глобалізованому світі ефективна протидія кіберзлочинності вимагає консолідації зусиль, технологій та правових механізмів різних країн.

Відсутність географічних кордонів у кіберпросторі створює широкі можливості для злочинців як під час вчинення кримінальних правопорушень так і в процесі переховування від переслідування. Саме тому відмінності в національних законодавствах та юрисдикційні бар'єри мають бути подолані. Транскордонний характер кіберзагроз робить міжнародну співпрацю у сфері протидії комп'ютерним злочинам є критично важливою[199].

Необхідність такої співпраці обумовлюють:

- розвиток кіберзлочинності;
- важливість створення єдиного правового простору;
- цінність обміну досвідом та успішними практиками;
- значимість ефективного попередження фінансових втрат;
- швидкість реагування на інциденти безпеки.

Злочинці створюють транскордонні об'єднання тому зусилля окремих держав стають неефективними. Гострою є проблема гармонізації законодавства. Її розв'язання дозволить сформуванню єдині стандарти кримінально-правової кваліфікації, забезпечити взаємне визнання

електронних доказів; створити єдиний спільний простір переслідування злочинців [200].

Нагальною є не тільки проблема спільного правового простору протидії комп'ютерним кримінальним правопорушенням. Важливим є спільний підхід до усвідомлення цілей, задач, форм та методів роботи правоохоронців в означеній сфері. Це досягається спільними навчальними програмами для правоохоронців, обміном технологіями виявлення та розслідування [201], створення глобальних баз даних кіберзагроз [202].

Значні розміри щорічних збитків, що їх завдають «комп'ютерні» кримінальні правопорушення світовій економіці, вимагають координації дій держав для мінімізації фінансових втрат та попередження масштабних кібератак [200].

Нарешті, міжнародна співпраця справедливо розглядається як ресурс підвищення оперативності реагування на «комп'ютерні» злочини. Міждержавні угоди дозволяють швидко обмінюватися розвідувальною інформацією, проводити спільні розслідування [203].

Успішним прикладом такої співпраці є Будапештська конвенція про кіберзлочинність (далі Конвенція), яка уніфікує підходи держав до протидії комп'ютерним злочинам через стандартизацію законодавства, вдосконалення методик розслідування та посилення міждержавної взаємодії [203].

Конвенція була прийнята Радою Європи 23 листопада 2001 року. Ратифікація Конвенції Україною відбулася 07 вересня 2005 року [204]. Перший Додатковий протоколом до Конвенції стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи, був прийнятий від 28 січня 2003 року та набрав чинності для України 1 квітня 2007 року [205]. Другий додатковий протокол до Будапештської конвенції про кіберзлочинність стосується покращення співпраці та розкриття електронних доказів. Він був підписаний Україною 30 листопада 2022 року [206]. Імплементация другого Протоколу до Будапештської конвенції,

ухваленого у 2021 році, розглядалася як потужний стимул та інноваційна нормативно-правова база, що може позитивно вплинути на функціонування європейських агенцій, та забезпечити кращий захист тих, хто став жертвою кіберзлочинів [198]. Документ містить положення щодо покращення міжнародної співпраці, розширює можливості співпраці між державами-членами та приватними провайдерами цифрових послуг; формулює положення для прямої взаємодії між національними органами і постачальниками цифрових послуг, що дозволяє швидше отримувати цифрові докази; включає положення про спрощення збору, збереження та передачі цифрових доказів, навіть якщо вони знаходяться у різних юрисдикціях; передбачає чіткий механізм для збору доказів із серверів, які можуть бути фізично розташовані в інших країнах; передбачає створення спільних слідчих груп для одночасного розслідування злочинів у різних країнах; встановлює обов'язок постачальників послуг зв'язку відповідати на запити щодо надання доказів; запроваджує строки відповіді на запити (десять днів для звичайних запитів і шість годин у випадку екстрених ситуацій) [198].

Власне шахрайство, що вчиняється з використанням комп'ютерної, передбачене статтею 8 Конвенції «Шахрайство, пов'язане з комп'ютерами» (Computer-related fraud). У статті зазначається, що кожна держава, яка приєднується до Конвенції, має вжити заходів для встановлення кримінальної відповідальності відповідно до її внутрішнього законодавства за «навмисне вчинення, без права на це, дій, що призводять до втрати майна іншої особи шляхом:

а. будь-якого введення, зміни, знищення чи приховування комп'ютерних даних,

б. будь-якого втручання у функціонування комп'ютерної системи, з шахрайською або нечесною метою набуття, без права на це, економічних переваг для себе чи іншої особи» [204].

Це положення Конвенції знаходить відображення у законодавстві про кримінальну відповідальність країн ЄС.

Так, комп'ютерне шахрайство визначено у ст. 287 Кримінального кодексу Польщі як вплив на автоматизовану обробку, збір чи передачу комп'ютерних даних або зміна, видалення чи введення нових комп'ютерних даних без права на це, з метою фінансової вигоди або з наміром завдати шкоди іншій особі. Встановлюється покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох місяців до п'яти років [208].

Відповідно до ст. 263а Кримінального кодексу Німеччини «Комп'ютерне шахрайство», покаранню у вигляді позбавлення волі на строк до п'яти років або штрафу підлягає «той, хто з наміром отримати неправомірну матеріальну вигоду для себе або третьої особи завдає шкоди майну іншої особи шляхом впливу на результат операції з обробки даних шляхом неправильного налаштування комп'ютерної програми, використання неправильних або неповних даних, здійснення несанкціонованого використання даних або іншого несанкціонованого впливу на процес обробки даних» [210].

Стаття 248 Кримінального кодексу Іспанії в першій частині містить загальне визначення шахрайства, а в другій конкретизує його в контексті використання інформаційних технологій. Дана норма вказує на такі способи шахрайства як «використання будь-яких комп'ютерних маніпуляцій» та «створення, завантаження, володіння або передача комп'ютерних програм, спеціально призначених для вчинення шахрайства» [213].

Згідно зі статтею 640-ter Кримінального кодексу Італії, особа, яка отримує для себе чи інших несправедливу вигоду або завдає шкоди іншим людям, змінюючи будь-яким чином роботу комп'ютерної системи або втручаючись у будь-який спосіб без права у дані, інформацію чи програми, що містяться в комп'ютері, підлягає кримінальній відповідальності [214].

Водночас у Кримінальному кодексі Франції немає окремої статті, яка б прямо називалася «комп'ютерне шахрайство». Дії, пов'язані з комп'ютерним шахрайством підлягають правовій оцінці як загальне шахрайство (ст. 313-1) та несанкціонований доступ до автоматизованих систем обробки даних (ст. 323-1) [212]. Перша норма визначає шахрайство загалом, встановлює основу для боротьби з шахрайством, включаючи те, що вчиняється з використанням інформаційних технологій. Стаття 323-1 спрямована на протидію несанкціонованому доступу до комп'ютерних систем, криміналізуючи дії, що порушують цілісність або конфіденційність даних [207].

Наведені приклади є достатньо репрезентативними для оцінки кримінального законодавства європейських країн з питань комп'ютерного шахрайства. Досвід Польщі, Німеччини, Іспанії, Італії та Франції дозволяє зосередитися на найбільш репрезентативних прикладах і виділити ключові тенденції кримінально-правової протидії кібершахрайству в межах ЄС.

Отже, досвід кримінально-правової протидії шахрайству, що вчиняється з використанням інформаційних технологій, у країнах Європейського союзу демонструє значення консолідації правових, технологічних і міжнародних зусиль. Гармонізація законодавства для усунення юридичних бар'єрів і забезпечення ефективної координації між країнами досягається вжиттям засобів на національному рівні, які забезпечують можливість притягнення до кримінальної відповідальності за шахрайство, яке вчиняється з використанням інформаційних технологій.

При цьому, можливими є різні варіанти законодавчих рішень означеної проблеми: окрема стаття кримінального кодексу (Польща, Німеччина, Італія), включення спеціальних положень до статті про шахрайство (Іспанія) або відсутність спеціальної статті та додаткових положень і забезпечення кримінально-правового реагування на основі загальної норми про шахрайство та норм про відповідальність за несанкціоновані дії з даними або втручання в їх обробку (Франція).

Ураховуючи відому різницю кримінально-правового регулювання у країнах ЄС з одного боку та США і Великій Британії з іншого, окрему увагу приділимо особливостям кримінального законодавства цих англосаксонських країн. У континентальній Європі переважає романо-германська система права, яка ґрунтується на кодексах і чітко визначених правових нормах, тоді як у США та Великій Британії значну роль відіграють судові прецеденти. Це створює різний підхід до кваліфікації злочинів: якщо у ЄС норми закону детально регулюють конкретні правопорушення, то в США та Великій Британії основою часто є гнучка інтерпретація норм суддями відповідно до обставин справи.

Так, у країнах ЄС комп'ютерне шахрайство передбачене переважно в межах кримінальних кодексів, які адаптуються до міжнародних вимог, таких як Будапештська конвенція про кіберзлочинність. Натомість у США та Великій Британії кримінальна відповідальність за кіберзлочини регулюється спеціальними законами, як-от Computer Fraud and Abuse Act (CFAA) у США чи Computer Misuse Act 1990 у Великій Британії.

Важливо також відзначити, що США та Велика Британія відомі своєю активною судовою практикою, яка визначає подальший розвиток законодавства через прецеденти.

Означене обґрунтовує важливість аналіз досвіду цих країн для розуміння можливостей адаптації їхніх підходів у кримінально-правовій протидії з комп'ютерному шахрайству в Україні.

Країною, що має одну з найдовших історій протидії злочинам проти власності, які вчиняються з використанням комп'ютерної техніки є США. Це пояснюється відомими лідерськими позиціями цієї країни як в економіці так і в розробці та впровадженні новітніх інформаційних технологій. Тому США мають значний досвід у розслідуванні та попередженні «кіберзлочинів».

Система прецедентного права США містить багато реальних кейсів, які висвітлюють способи застосування законів та підходи до вирішення складних питань, наприклад, щодо меж відповідальності.

Досвід США відображає сучасні глобальні тренди у кібербезпеці та кримінальному переслідуванні кіберзлочинців. Україна, орієнтуючись на ці тренди, зможе швидше інтегруватися у міжнародну систему кібербезпеки. Нарешті, у США розроблено ефективні моделі оцінки шкоди та компенсації, які можуть бути застосовані в Україні.

Таким чином, вивчення американського досвіду дозволяє отримати багатовимірний погляд на проблему, зокрема її технічні, юридичні та міжнародні аспекти, що сприятиме ефективнішому вдосконаленню українського законодавства та практики.

Федеральний закон США про боротьбу з комп'ютерними шахрайствами, відомий як Computer Fraud and Abuse Act (CFAA) (18 U.S.C. 1030), був вперше прийнятий у 1984 році в рамках Comprehensive Crime Control Act. CFAA створений для захисту комп'ютерних систем федерального значення, банківських комп'ютерів та комп'ютерів, пов'язаних з міжнародною торгівлею та торгівлею що охоплює кілька штатів (interstate). Закон зазнав численних змін у 1986, 1988, 1994, 1996 та 2008 роках для розширення його дії та вдосконалення механізмів боротьби з кіберзлочинами [192, с. 1-2].

В першу чергу CFAA забороняє такі дії як несанкціонований доступ 18 (U.S.C. 1030(a)(1)) до комп'ютерів з метою отримання фінансової або урядової інформації чи інформації з «захищеного комп'ютера» [192, с. 2, 14]. Під поняттям «захищений комп'ютер» у цьому законі розуміється електронно-обчислювальна машина яка:

- 1) використовується виключно фінансовою установою чи урядом Сполучених Штатів Америки, або яка використовується фінансовою установою або для фінансової установою чи урядом США, а поведінка, що

становить правопорушення, впливає на використання фінансовою установою чи урядом або для них;

2) використовується або впливає на міждержавну чи зовнішню торгівлю чи зв'язок, включаючи комп'ютер, розташований за межами США, який використовується таким чином, що впливає на торгівлю між штатами, чи зовнішню торгівлю, чи зв'язок Сполучених Штатів Америки;

3) є частиною системи голосування; використовується для управління, підтримки або адміністрування федеральних виборів;

4) іншим чином впливає на міждержавну чи зовнішню торгівлю[193].

Також СFAA передбачає відповідальність за: створення та поширення шкідливих програм; дії, спрямовані на перешкоджання роботі комп'ютерних систем; навмисне пошкодження або знищення даних, що зберігаються в комп'ютерних системах [193].

Власне кримінально-правова заборона «комп'ютерного» шахрайства (18 U.S.C. 1030(a)(4)) у СFAA сформульована як вчинення таких дій з метою шахрайства, внаслідок яких особа отримує доступ до захищеного комп'ютера без авторизації або перевищує авторизований доступ і за допомогою такої поведінки сприяє запланованому шахрайству та отримує будь-що цінне, якщо вартість предмета шахрайства перевищує 5000 доларів США за будь-який однорічний період [193].

Наведене формулювання «комп'ютерного» шахрайства є предметом дискусії. Зокрема обговорюється складність доведення злочину «комп'ютерного» шахрайства відповідно до параграфу 18 U.S.C. 1030(a)(4) на прикладі справи *United States v. Czubinski*. Річарда Чубінські було обвинувачено у декількох випадках комп'ютерного шахрайства (18 U.S.C. § 1030(a)(4)). Будучи співробітником податкової служби США (*Internal Revenue Service, IRS*) обвинувачений виконав низку несанкціонованих пошуків у файлах платників податків, використовуючи комп'ютерну систему IRS [194].

Ці дії були кваліфіковані як порушення параграфу 1030(a)(4), оскільки включали несанкціонований доступ із потенційною метою отримання цінностей [192, с. 52]. У обвинувальному акті стверджувалося, що він використовував отриману інформацію для створення «досьє» на певних осіб, але доказів реального використання або передачі інформації не було [194].

Суд першої інстанції засудив Р. Чубінські, але апеляційний суд скасував рішення, аргументуючи це недостатністю доказів. Зазначалося, що для доведення шахрайства необхідно підтвердити «схему обману». Суд вирішив, що намір «позбавити IRS майнового права» (конфіденційної інформації) не доведено. обвинувачений не розкривав і не використовував отриману інформацію у спосіб, який завдав би шкоди IRS або іншим сторонам, та встановив, що доступ до інформації без її використання не можна вважати отриманням «цінного».

Зазначалося, що для доведення порушення 1030(a)(4) необхідно, щоб обвинувачений мав намір обманним шляхом отримати щось цінне. У цій справі суд вирішив, що намір не був достатньо обґрунтованим [192, с. 52]. Також закон вимагає, щоб уряд був «позбавлений чогось цінного». У випадку, що аналізується, такої втрати не було доведено, оскільки не було виявлено жодного використання отриманих даних з метою отримання вигоди або завдання шкоди [192, с. 52-53]. Отже формулювання закону є складними для інтерпретації у контексті реальних обвинувачень.

Також заслуговує на увагу справа *United States v. Alex Yücel* [215]. Алекс Ючел, співавтор шкідливого програмного забезпечення Blackshades RAT, був заарештований у Молдові в листопаді 2013 року під час масштабної міжнародної операції, організованої ФБР у співпраці з правоохоронними органами 18 країн. Означене шкідливе програмне забезпечення дозволяло зловмисникам: несанкціоновано отримувати паролі, банківські облікові дані, авторизаційні дані срціальних мереж, реєструвати натискання клавіш, активувати вебкамери жертв тощо. Blackshades RAT було доступне для

продажу за ціною від \$40 до \$100, і його покупці могли налаштувати програму відповідно до своїх потреб [216].

Операція з ліквідації Blackshades була частиною більшого проєкту ФБР під назвою «Operation Cardshop», спрямованого на знищення груп зловмисників, що займалися крадіжкою банківських карток. А. Ючел був звинувачений за змову з метою зламу комп'ютерних систем; розповсюдження шкідливого програмного забезпечення; шахрайство з пристроями доступу (платіжні картки, дані платіжних карток). У лютому 2015 року підозрюваний у злочині визнав себе винним у розповсюдженні шкідливого програмного забезпечення, його було засуджено до майже 5 років у федеральній в'язниці [216].

Даний кейс важливий з двох причин.

По-перше, він демонструє можливо технологічну складність заволодіння чужим майном шляхом обману з використанням комп'ютерної техніки. А. Ючел створив, рекламував і продавав програмне забезпечення, яке дозволяло зловмисникам отримувати контроль над комп'ютерами, та дистанційними системам банківського обслуговування своїх жертв.

По-друге, масштаб операції є прикладом результативної міжнародної співпраці в сфері протидії комп'ютерному шахрайству.

Самостійною проблемою, яка обговорюється у контексті СФАА, є відшкодування збитків, заподіяних «комп'ютерним» шахрайством. Ранні редакції закону було спрямовано на захист комп'ютерів уряду США, але пізніше включено й фінансові установи, бізнеси та споживачів. При цьому шкода не обмежується прямими видатками, може включати втрату доходів, витрати на оцінку збитків, відновлення інформації та модернізацію систем для запобігання майбутнім порушенням [196].

Прикладом означеного підходу до визначення шкоди від «комп'ютерного» шахрайства може слугувати справа щодо втручання в роботу інформаційної системи мережі супермаркетів Target. У період з 27

листопада по 15 грудня 2013 року відбувся масштабний витік даних клієнтів Target. Зловмисники отримали доступ до POS-терміналів в магазинах мережі скопіювали дані близько 40 мільйонів кредитних і дебетових карток клієнтів. Хакери використовували шкідливе програмне забезпечення, яке було впроваджене в операційну систему Windows POS-терміналів. При зчитуванні картки дані з магнітної стрічки тимчасово зберігалися у незашифрованому вигляді в оперативній пам'яті терміналу, що дозволяло зловмисникам отримувати повний доступ до інформації про карту. Згодом було зафіксовано продаж даних платіжних карток в даркнеті. Target зіштовхнулася з хвилею судових позовів (понад 70 групових позовів до січня 2014 року). Витрати банків і фінансових установ на заміну карток оцінювались у 200 мільйонів доларів, тоді як витрати Target на відновлення безпеки могли досягти 1,1 мільярда доларів [197].

У американському науковому дискурсі присутні й критичні положення щодо СFAА. Зокрема зазначалося, що даний закон, ухвалений у 1986 році, орієнтувався на боротьбу з кіберзлочинами проти урядових систем, тоді як у нинішніх умовах використання комп'ютерів стало масовим і повсякденним, що ускладнює адекватне застосування цього закону. Крім цього такі терміни, як «без дозволу» і «перевищення дозволеного доступу», мають неоднозначні тлумачення, що призводить до розбіжностей у судовій практиці [195].

Висловлювалися пропозиції щодо фокусування СFAА на зовнішньому втручання в урядові інформаційні системи, орієнтації на боротьбу з реальними загрозами, такими як хакерство; забезпечення пропорційності покарання (дії, які не завдають суттєвої шкоди, мають каратися відповідно до їх тяжкості, щоб уникнути надмірних покарань) і розмежування цивільної та кримінальної відповідальності [195].

Ключовим законодавчим актом Великої Британії, що встановлює відповідальність за злочини, пов'язані з неправомірним використанням комп'ютерних систем, є Computer Misuse Act 1990 (СМА). Акт було прийнято

29 червня 1990 року у відповідь на зростання комп'ютерних злочинів, які на той час не охоплювалися чинним законодавством [218].

СМА спрямований на криміналізацію несанкціонованого доступу до комп'ютерних систем і використання їх з метою заподіяння шкоди. Закон визначає три основні типи кримінальних правопорушень: несанкціонований доступ до комп'ютерного матеріалу (Section 1), несанкціонований доступ із наміром вчинення інших правопорушень (Section 2), несанкціоноване модифікування комп'ютерних даних (Section 3) [219].

Перший тип (Section 1) стосується дій, пов'язаних із втручанням у роботу комп'ютерних систем без дозволу власника. Наприклад, «злам» облікових записів з метою доступу до конфіденційної інформації.

Другий тип (Section 2) має безпосереднє відношення до предмету нашого дослідження. Тут СМА передбачає відповідальність за дії, спрямовані на отримання доступу до комп'ютера для вчинення інших кримінальних правопорушень, в тому числі шахрайства. Прикладом може слугувати втручання в роботу інформаційної системи банківської установи для подальшого вчинення несанкціонованих транзакцій.

Третій тип (Section 3) включає умисне змінення, видалення або введення шкідливих даних у комп'ютерну систему. Ілюстрацією цього типу є поширення вірусів чи інших шкідливих програм [217]. У 2006 році СМА було доповнено додатковою формою (Section 3A) використання інструментів для кіберзлочинів. Яка криміналізувала виготовлення, збут або зберігання інструментів, котрі можуть використовуватися для вчинення злочинів, передбачених СМА [218].

У науковій літературі висловлювалися критичні оцінки щодо СМА. Зазначалося, що відповідно до даних статистики переслідування відбувається рідко, а вирок переважно порівняно м'які. Водночас кількість випадків несанкціонованих утручань зростає. Шкода, заподіяна протиправним використанням комп'ютера, є значною та також зростає. Збільшується

кількість можливостей, якими можуть скористатися зловмисники. Пропонувалося вдосконалити закон для відображення технологічних змін та переглянути політику покарання, щоб відобразити серйозність шкоди, яку можуть завдати хакерські атаки [220].

У науковій літературі була дискусія щодо поняття «несанкціонований доступ», яке використовують Section 1 та Section 2 СМА. Питання стосувалося справи DPP v. Bignell [221] Джон Бігнелл, офіцер поліції, разом із колегою використав поліцейську комп'ютерну систему для отримання особистої інформації про третіх осіб. Ці дії були вчинені без належного дозволу, однак доступ до системи був зумовлений службовими обов'язками.

Звинувачення стверджувало, що використання системи з метою, яка не відповідає службовим обов'язкам, є «несанкціонованим доступом». Захист аргументував, що доступ був дозволений, адже офіцери мали авторизацію входу в систему, навіть якщо вони використали цей доступ неправомірно. Суд постановив, що дії Дж. Бігнелла не підпадають під Section 1 СМА, оскільки він мав «санкціонований доступ» до системи. Хоча використання доступу було неправомірним, суд вирішив, що СМА не охоплює випадки, коли доступ сам по собі був дозволений, але використаний для незаконних цілей [221].

Питання змісту поняття «несанкціонований доступ» отримало розвиток у справі Роберта Еллісона [222]. Працівник у сфері громадських послуг, використовував службовий комп'ютерний доступ для отримання конфіденційної інформації про особу з метою особистої вигоди. Він мав офіційний доступ до системи, однак використав його для цілей, які не були пов'язані з його службовими обов'язками. У цій справі Суд постановив, що дії Р. Еллісона підпадають під поняття «несанкціонованого доступу», навіть якщо він мав дозволений доступ до системи. Ключовим аргументом стало те, що його дії виходили за рамки наданих йому повноважень і використовувалися для особистої вигоди, що суперечило правилам використання системи. У цій справі суд відійшов від вузької інтерпретації СМА, визначеної у DPP v.

Bignell, де санкціонований доступ не вважався «несанкціонованим», навіть якщо він використовувався неправомірно [221].

Складне становлення судової практики приводить дослідників законодавства Великої Британії до висновку про те, що Закон про шахрайство 2006 року (Fraud Act 2006), завдяки його загальному застосуванню та відсутності залежності від конкретних технологічних деталей, може надати більш універсальний інструмент обвинувачення, ніж СМА. Закон про шахрайство зосереджується на «нечесній поведінці», такій як зловживання службовим становищем або неправдиве представництво, не вимагаючи технічної експертизи для встановлення правопорушення [221].

Серед досліджень, представлених у англійській кримінально-правовій доктрині, окремої уваги заслуговує аналіз поширення комп'ютерного шахрайства в умовах змін соціальної мобільності [223]. Автори якого виходили з того, що пандемія COVID-19 і пов'язані з нею карантинні обмеження зменшили можливості для традиційних злочинів у фізичному просторі, але збільшили можливості для кіберзлочинів через зростання часу, проведеного в інтернеті. Для дослідження зв'язку між зміною повсякденної діяльності та тенденціями шахрайства було використано дані, отримані від національного центру звітності про шахрайство у Великій Британії (Action Fraud). Аналіз охоплював період з квітня 2017 до липня 2020 роки [223, с. 481].

Так було встановлено, що загальний рівень кіберзлочинності та шахрайства перевищив очікуваний рівень у перші місяці пандемії, що підтверджує значний вплив пандемії на ці види злочинів. Динаміка змін була неоднорідною для різних типів шахрайства. Наприклад, шахрайство з онлайн-покупками та знайомствами зросло, тоді як шахрайство, пов'язане з продажем квитків, зменшилося через скорочення фізичних подій. При цьому найбільша динаміка спостерігалася серед потерпілих фізичних осіб, тоді як кількість випадків шахрайства проти юридичних осіб змінилася значно менше [223, с. 488 - 493].

Дослідники обґрунтували наступні положення. Для ефективної протидії кіберзлочинності необхідно розробляти стратегії, адаптовані до конкретних видів шахрайства. Більше уваги слід приділяти ролі працівників, які працюють дистанційно, у забезпеченні кібербезпеки організацій. З огляду на зростання числа атак на віддалених працівників, необхідно забезпечити їх відповідними знаннями, технічними засобами захисту та підвищити рівень обізнаності щодо методів соціальної інженерії. Зміни в мобільності (проведення більшого часу вдома) сприяли переміщенню злочинності, зокрема шахрайства, в онлайн-простір [223].

У контексті аналізу досвіду кримінально-правової протидії комп'ютерному шахрайству вважаємо доцільним звернути увагу на окремі положення наукової дискусії, які стосуються важливих аспектів, але не були розглянуті в процесі дослідження кримінального законодавства зарубіжних країн.

Китайські дослідники розглядали вдосконалення кримінально-правової протидії комп'ютерному шахрайству з точки зору захисту особистих даних громадян в умовах розвитку технологій хмарних обчислень. Зазначалося, що розвиток таких технологій створює нові можливості для бізнесу, але також стає платформою для кібершахрайства. Такі посягання характеризуються віртуалізацією, складністю і глобальним охопленням, використанням технологій, що ускладнюють ідентифікацію злочинців, такі як підроблені SIM-карти і банківські рахунки. Виявлено, що існуюча система кримінального права в Китаї недостатньо адаптована до нових викликів кіберзлочинності. Зокрема йшлося про врахування впливу злочинів на велику кількість жертв та наявність юрисдикційних проблем через транскордонність хмарних обчислень [211].

Також варто зазначити, що у європейському науковому дискурсі представлені положення, щодо недоліків законодавства про кримінальну відповідальність за шахрайство та практики його застосування. Так, Ф. Треге

аналізує застосування французького кримінального законодавства щодо кіберзлочинів, зокрема закону Годфрена. На думку дослідника, закон спочатку був створений для боротьби із шахрайством у сфері інформаційних технологій, але включає норми, які можуть використовуватися для обмеження політичного висловлювання. Автор наводить три справи, які демонструють, як цифрові форми протесту, журналістські розслідування та пародійні висловлювання потрапляють під сувору кримінальну відповідальність. У справі *Bluetouff* журналіста засудили за використання публічно доступних документів, у справі *Rachida Dati* вебмайстера і хостера покарали за пародію через вразливість сайту, а активісти *Anonymus* зіткнулися з жорсткими санкціями за DDoS-атаки, попри їхній політичний характер. Автор критикує непропорційність покарань і ризик зловживань, які підривають свободу вираження. Він пропонує розвинути регулювання, що балансує захист від кіберзлочинності з демократичними правами [207].

Заслуговує на увагу масштабне дослідження наукових джерел з питань протидії «комп'ютерним» злочинам. У 2022 році групою дослідників було представлено аналіз проблем протидії кіберзлочинам, який базувався на систематичному огляді наукової літератури. Повідомлялося про опрацювання 548 наукових статей та використання сімох академічних баз даних. Експертами відбиралися та аналізувалися матеріали за ключовими словами «cybercrime», «legislation», «combating», «cybersecurity» тощо. В результаті було отримано перелік найбільш актуальних проблем:

- 1) законодавство не встигає за розвитком технологій, що ускладнює боротьбу з новими формами кіберзлочинності;
- 2) відсутність чітких процедур для збору, збереження та використання цифрових доказів;
- 3) недостатнє міжнародне співробітництво у сфері кримінального переслідування кіберзлочинців [209].

Також потребують уваги міжнародні ініціативи в сфері протидії злочинному використанню віртуальних активів. Швидке розширення сфери застосування віртуальних активів створює нове поле діяльності для злочинців. Водночас, специфіка технологій, які використовуються платіжними системами криптовалют, створюють нові можливості для правоохоронців.

Європол та Базельський інститут управління спільно організовують щорічну Глобальну конференцію з проблем протиправного використання криптовалют. Ця ініціатива, започаткована у 2016 році, спрямована на підвищення спроможності різних зацікавлених сторін ефективно розслідувати та переслідувати злочини, пов'язані з криптовалютами, а також управляти пов'язаними ризиками для громадян, компаній та фінансових систем [224].

Після 6-ї Глобальної конференції (2022 рік) з фінансів і криптовалют EuroPol та Basel Institute сформулювали низку рекомендацій. В контексті розвитку законодавства було акцентовано увагу на усуненні штучного поділу між традиційними злочинами та злочинами, пов'язаними з криптовалютами, оскільки вони все більше інтегруються. Відзначалося про доцільність використання чинних законів про фінансові злочини, які можуть бути адаптовані для кваліфікації та розслідування криптовалютних злочинів.

Конференція наголошувала на неефективності спеціалізованих законів про «криптозлочини» через їх обмеженість. Криптоактиви використовуються у традиційних схемах відмивання грошей, організованій злочинності та шахрайстві. Тому робота правоохоронців лише ускладнюється, коли криптозлочини регулюються окремо. Спеціалізація законів та підрозділів правоохоронців обмежує ефективність розслідування справ, що охоплюють як фізичну, так і віртуальну сфери. Натомість пропонується інтегрований підхід: використовувати існуючі закони про фінансові злочини для притягнення до відповідальності за злочини, пов'язані з криптовалютами. Широке регулювання дозволить враховувати майбутні еволюційні зміни криптоіндустрії та ефективно реагувати на нові загрози [225].

Проведений аналіз дозволяє сформулювати низку положень про значення зарубіжного та міжнародного досвіду кримінально-правової протидії комп'ютерному шахрайству для розвитку національного законодавства та практики його застосування.

По-перше, у глобалізованому світі ключовим елементом ефективної боротьби з комп'ютерним шахрайством є гармонізація законодавства. Транскордонний характер кіберзлочинів створює виклики для правоохоронців, включаючи юрисдикційні бар'єри та відмінності у кримінально-правових підходах різних країн. Уніфікація законодавства сприяє створенню єдиного правового простору, що спрощує координацію між державами, пришвидшує процеси переслідування злочинців та дозволяє забезпечити взаємне визнання електронних доказів. Будапештська конвенція про кіберзлочинність є ефективним прикладом такої гармонізації. Вона запроваджує стандартизовані підходи до криміналізації дій, пов'язаних із використанням комп'ютерних технологій. Будапештська конвенція ратифікована Україною, ч.4 ст. 190 КК України відповідає змісту ст. 8 Конвенції. Законодавча реалізація положень Конвенції в Україні здійснена у спосіб доповнення загальної статті про шахрайство частиною про шахрайство з використанням комп'ютерної техніки. Аналогічний спосіб застосовано в КК Іспанії. Європейська законотворча практика містить приклади й інших способів: спеціальна стаття КК (Польща, Німеччина, Італія); загальна стаття про шахрайство та норми про відповідальність за несанкціоновані дії з комп'ютерними даними або системами (Франція).

По-друге, ратифікація Другого протоколу до Будапештської конвенції та імплементація його положень до законодавства України є важливим кроком для посилення боротьби з кіберзлочинністю. Протокол містить ключові інновації, спрямовані на покращення міжнародної співпраці, зокрема можливість прямої взаємодії національних органів із постачальниками цифрових послуг, спрощення процедури збору та передачі електронних

доказів, а також створення спільних слідчих груп для транскордонних розслідувань. Для України це стане стимулом для гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, покращенням механізмів розслідування та швидкого реагування на кіберзагрози.

По-третє, використання загальних норм про шахрайство часто розглядається як більш ефективний підхід до вдосконалення законодавства про кіберзлочини, ніж спеціалізовані положення. У Великій Британії практика застосування Computer Misuse Act 1990 виявила неоднозначності, особливо у визначенні «несанкціонованого доступу». Справи DPP v. Bignell та Ellison демонструють різні тлумачення цього поняття, що створює правову невизначеність. Водночас Fraud Act 2006 пропонує універсальний підхід, фокусуючись на «нечесній поведінці», незалежно від технологічних деталей злочину. Рекомендації Базельської конференції підтримують інтегрований підхід, пропонуючи застосовувати існуючі закони про фінансові злочини для розслідування випадків, пов'язаних із криптовалютами. Такий підхід усуває розмежування між традиційними та цифровими злочинами, спрощуючи кваліфікацію та забезпечуючи оперативність. Україна може врахувати цей досвід для вдосконалення законодавства, зосередившись на адаптації загальних норм до сучасних викликів.

По-четверте, обмін технологіями та досвідом є критично важливим для ефективної протидії комп'ютерному шахрайству. Використання сучасних технологій дозволяє злочинцям здійснювати незаконні дії швидко та з урахуванням масштабування. Це вимагає адекватної відповіді з боку правоохоронних органів. Спільне використання передових технологій для виявлення, розслідування та запобігання злочинам сприяє створенню більш ефективної системи реагування. Міжнародні операції, такі як ліквідація Blackshades RAT за участю ФБР та 18 інших країн, демонструють важливість технологічної співпраці. Навчальні програми, обмін методиками розслідування та створення глобальних баз даних кіберзагроз забезпечують

стандартизацію підходів і підвищують рівень професійної підготовки правоохоронців. Україні доцільно активно брати участь у міжнародних ініціативах, щоб отримати доступ до найкращих практик і сучасних технологій, що значно підвищить ефективність боротьби з кіберзлочинністю.

По-п'яте, на окрему увагу заслуговує розглянутий досвід відшкодування збитків, завданих комп'ютерним шахрайством, та комплексного підходу до їх оцінки. У США підхід до відшкодування враховує не лише прямі фінансові втрати, а й витрати на оцінку шкоди, відновлення інформаційних систем та впровадження заходів для запобігання майбутнім порушенням. Наприклад, у справі про витік даних клієнтів мережі супермаркетів Target, збитки включали як компенсацію клієнтам і фінансовим установам, так і масштабні витрати компанії на посилення кібербезпеки. Такий підхід сприяє не лише відновленню справедливості, а й підвищує відповідальність компаній за захист даних. Україні важливо врахувати цей досвід, розробляючи механізми компенсації шкоди, які враховуватимуть як економічні, так і репутаційні втрати. Крім того, ефективні механізми відшкодування шкоди сприятимуть формуванню довіри громадян до правоохоронної та судової систем у боротьбі з кіберзлочинністю.

Висновки до розділу 1

Актуальність проблеми кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки обумовлена не тільки стрімким розвитком інформаційних технологій та розширенням сфери їх застосування.

У науці кримінального права триває дискусія щодо відображення тенденцій інформатизації взагалі та стосовно кримінально-правової оцінки посягань на власність, вчинюваних із використанням комп'ютерів зокрема. Нами проведено аналіз здійснених в Україні наукових досліджень щодо проблем кримінальної відповідальності за злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем, комп'ютерних мереж та мереж електроз'язку та встановлено різні підходи до визначення понять «комп'ютерний злочин» та «кіберзлочин», а також недостатність дослідження проблеми відмежування шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки, від злочинів у сфері використання інформаційних технологій.

Дослідження запропонованих класифікацій посягань на власність, вчинюваних із використанням комп'ютерної техніки дозволило дійти висновку, що для цілей нашого дослідження найбільш вдалою буде така: шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерної техніки, яке підлягає кваліфікації тільки за ст. 190 КК; шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерної техніки, яке, крім кваліфікації за ст. 190 КК, потребує додаткової кваліфікації.

У національному кримінально-правовому дискурсі виявлено відсутність чіткої позиції щодо кримінально-правової кваліфікації несанкціонованих транзакцій у платіжних системах. Визначено необхідність дослідження особливостей кримінально-правової оцінки посягань на власність, предметом яких є віртуальні активи.

Проведений нами аналіз судових рішень наочно свідчить про відсутність сталої судової практики щодо кримінально-правової кваліфікації шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки. Близькі за обставинами вчинення випадки отримують різну кримінально-правову оцінку. Це стосується головним чином випадків шахрайства під час продажу товарів або послуг із використанням комп'ютерних мереж, несанкціонованих транзакцій із використанням платіжних карток або їх реквізитів. Причому, кримінально-правове реагування на випадки шахрайства, вчиненого з використанням комп'ютерної техніки, є значно ліберальнішим, ніж реагування на шахрайство в цілому та реагування на кримінальні правопорушення проти власності. Означена особливість потребує окремої уваги в контексті тенденції істотного збільшення кількості кримінальних проваджень, облікованих за ознаками шахрайства, після початку повномасштабної збройної агресії РФ проти України.

Таким чином, аналіз стану дослідження питань кримінальної відповідальності за злочини проти власності, що вчиняються з використанням комп'ютерної техніки, класифікації шахрайства, вчинюваного шляхом використання комп'ютерної техніки, та особливостей практики кримінально-правової протидії шахрайству, вчинюваному шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки, дозволяє конкретизувати завдання дослідження.

У процесі аналізу складу кримінального правопорушення потребують дослідження такі питання, як: особливості правового регулювання відносин у сфері використання електронних платіжних систем, специфіка безготівкових грошей та віртуальних активів як предметів злочинного впливу, зміст кваліфікуючої ознаки шахрайства «вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ», відмежування шахрайства, вчинюваного з використанням комп'ютерної техніки, від кримінальних правопорушень у сфері використання інформаційних технологій.

Дослідження кримінально-правових наслідків шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки, потребує оцінки фактичного кримінально-правового регулювання даної сфери в контексті ефективного використання соціальних ресурсів.

Аналіз міжнародного та зарубіжного досвіду боротьби з комп'ютерним шахрайством дозволяє виокремити важливі напрями для вдосконалення національного законодавства. Інтеграція міжнародного досвіду у законодавство України дозволить створити сучасну, ефективну систему боротьби з кіберзлочинністю, яка відповідатиме викликам глобалізованого світу.

Гармонізація законодавства є ключовим фактором ефективної боротьби з кіберзлочинністю. Транскордонний характер таких злочинів вимагає створення єдиного правового простору, що спрощує координацію між країнами, пришвидшує переслідування злочинців та забезпечує взаємне визнання електронних доказів. Ратифікація Другого протоколу до Конвенції та його імплементація в Україні дозволить інтегрувати інноваційні механізми, такі як пряма взаємодія з постачальниками цифрових послуг та спільні слідчі групи.

Використання загальних норм про шахрайство може бути більш ефективним. Практика Великої Британії демонструє складності у застосуванні Computer Misuse Act 1990 через неоднозначність у визначенні «несанкціонованого доступу», тоді як Fraud Act 2006 забезпечує універсальний підхід до боротьби з шахрайством. Рекомендації Базельської конференції також підтримують інтегрований підхід.

Обмін технологіями та досвідом є критичним для успішної протидії кіберзлочинності. Україні слід активно брати участь у міжнародних ініціативах, спрямованих на обмін методиками розслідувань, створення глобальних баз даних кіберзагроз та спільне навчання правоохоронців.

Важливим є впровадження дієвих механізмів відшкодування шкоди. Комплексний підхід до оцінки збитків, включає компенсацію фінансових втрат, витрати на відновлення систем та заходи для запобігання новим злочинам.

РОЗДІЛ 2. ШАХРАЙСТВО, ВЧИНЕНЕ ШЛЯХОМ НЕЗАКОННИХ ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕОТ: АНАЛІЗ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

2.1. Об'єкт та предмет шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ

Загальновизнаним, таким, що не потребує додаткової аргументації, є положення науки кримінального права про те, що об'єктом кримінальних правопорушень проти власності є «суспільні відносин власності, охорона яких забезпечується законодавством про кримінальну відповідальність» [43]. Водночас, як наочно свідчить проведений у попередньому розділі аналіз судової практики та тенденцій розвитку посягань на власність, переважна частина суспільних відносин власності, яким заподіюється шкода під час вчинення шахрайства, пов'язаного з використанням комп'ютерної техніки, характеризуються такими особливостями. По-перше, реалізація цих відносини відбувається шляхом використання безготівкових грошей та банківських рахунків. По-друге, відносини власності, що виступають об'єктом досліджуваного кримінального правопорушення, передбачають використання електронних платіжних систем. По-третє, є підстави прогнозувати зростання кількості посягань, пов'язаних із віртуальними активами.

У зв'язку з цим аналіз об'єкта та предмета досліджуваного кримінального правопорушення здійснено, характеризуючи 1) безготівкові кошти як предмет злочинного впливу; 2) відносини у сфері використання електронних платіжних систем як певну «оболонку» відносин власності на безготівкові гроші; 3) віртуальні активи як предмет злочинного впливу та особливості їх обігу як виду відносин власності, що можуть бути об'єктом шахрайства.

Банківська діяльність є ключовим компонентом сучасної фінансової системи, складною нормативно регульованою сферою, яка впливає на всі

сфери економіки та є невід'ємною частиною фінансової системи кожної країни. Банки виступають посередниками між вкладниками та позичальниками, виконуючи низку функцій, які регулюють фінансові потоки та сприяють розвитку економіки в цілому. «В умовах глобалізації уявити розвиток національного господарства без банківського сегменту неможливо» [169]. Можна погодитися з В. І. Рудевською, яка пропонує визначати банківську діяльність як фінансово-економічну діяльність, що включає комплекс операцій із ведення рахунків, переказу коштів та залучення коштів для надання грошових кредитів із метою отримання прибутку, задоволення потреб суспільства в отриманні банківських послуг та забезпечення стабільності банківської системи [169].

Отримання банківської послуги у вигляді можливості використовувати банківський рахунок вимагає укладання договору банківського рахунку (ст. 1066 Цивільного кодексу України). Такий договір передбачає обов'язок банку «приймати і зараховувати на рахунок, відкритий клієнтові (володільцеві рахунка), грошові кошти, що йому надходять, виконувати розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум із рахунка та проведення інших операцій за рахунком» [181]. Важливо зазначити, що, відповідно до ч. 2 ст. 1066 ЦК, «банк має право використовувати грошові кошти на рахунку клієнта, гарантуючи його право безперешкодно розпоряджатися цими коштами» [181].

Зазначені положення ЦК конкретизуються в положеннях Закону України «Про банки та банківську діяльність». Зокрема, банківська діяльність визначається як «залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб» [158], а банківські рахунки як «рахунки, на яких обліковуються власні кошти, вимоги, зобов'язання банку стосовно його клієнтів і контрагентів та які дають можливість здійснювати переказ коштів за

допомогою банківських платіжних інструментів» [158]. Тобто, на банківських рахунках клієнтів банків обліковуються вимоги та зобов'язання банку відносно клієнта. Відповідно, наявність коштів на рахунку фактично означає наявність у клієнта права розпоряджатися певною сумою коштів та наявність відповідного обов'язку банківської установи.

Особливості правової природи безготівкових коштів вдало визначили Д. О. Гетманцев та Н. Г. Шукліна: «Безготівкові кошти на банківських рахунках не є речами, існують у формі записів та являють собою свідчення зобов'язального права вимоги клієнта до банку, зміст якого розкривається чинним законодавством, а також договором банківського рахунку між банком та клієнтом» [91, с. 117].

С. О. Сліпченко правильно вказує на те, що банківський рахунок являє собою не лише спосіб зберігання коштів, а й важливий інструмент обліку, контролю та ведення бухгалтерської документації. Записи на рахунках відображають зміни у правових вимогах (активах) та відповідних їм обов'язках (пасивах) між банком та клієнтом. Також дослідник робить висновок, що термін «безготівкові гроші» позначає «об'єкти цивільних прав, які, поруч з готівкою, є одним із видів грошей» [174, с. 58], а, власне, безготівкові кошти – «це правові вимоги клієнта та кореспондуючі правам обов'язки банку, які фіксуються та обліковуються шляхом записів на рахунках у банках» [174, с. 58].

Іншими словами, безготівкові гроші – це не просто цифри на рахунку, а і юридичні права клієнта вимагати від банку певної суми коштів, а також зобов'язання банку виконати цю вимогу. Ці права та обов'язки фіксуються та обліковуються у вигляді записів на банківських рахунках.

Зазначимо, що наведені положення про юридичну природу безготівкових грошей породжують питання про те, до якої з ознак складу кримінального правопорушення їх слід відносити. Оскільки безготівкові гроші не є речами, вони не можуть вважатися предметом кримінального

правопорушення за визначенням. Відповідно, у контексті кримінальної відповідальності за шахрайство (ст. 190 КК), безготівкові гроші правильно вважати правом на майно. Через те розв'язання означеної проблеми полягає у використанні запропонованого В. Я. Тацієм поняття «предмет злочинного впливу». Це «той елемент суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом, який піддається безпосередньому злочинному впливу і якому, отже, у першу чергу завдається шкода» [176]. Саме предметом злочинного впливу шахрайства послідовно вважати безготівкові гроші в тих випадках, коли має місце заволодіння ними шляхом обману або зловживання довірою.

Безготівкові гроші, як предмет злочинного впливу шахрайства, являють собою права потерпілої особи вимагати від банку певної суми коштів, а також зобов'язання банку виконати цю вимогу, зменшити обсяг яких намагається винна особа.

Можливість здійснювати операції з коштами, облікованими на банківських рахунках, забезпечується банківськими платіжними інструментами-засобами, що містить реквізити, які ідентифікують емітента, платіжну систему, у якій він використовується, та, як правило, держателя цього банківського платіжного інструмента [158].

Загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, порядок їх використання, правила виконання платіжних операцій, категорії надавачів платіжних послуг, права, обов'язки та відповідальність учасників платіжного ринку України тощо визначає Закон України «Про платіжні послуги» [163]. Цим нормативним документом платіжна система визначається як «система для виконання платіжних операцій із формальними та стандартизованими домовленостями і загальними правилами щодо процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків між учасниками платіжної системи».

Процесинг у платіжній системі являє собою діяльність з обробки інформації при здійсненні платіжних операцій. Платіжною операцією є «будь-

яке внесення, переказ або зняття коштів незалежно від правовідносин між платником і отримувачем, які є підставою для цього» [163]. Важливим аспектом нормативного регулювання використання платіжних систем є визначення поняття «ініціатор». Це «особа, яка на законних підставах ініціює платіжну операцію шляхом формування та/або подання відповідної платіжної інструкції, у тому числі із застосуванням платіжного інструменту» [163]. Своєю чергою, платіжна інструкція являє собою «розпорядження ініціатора надавачу платіжних послуг щодо виконання платіжної операції» [163].

Якщо ж платіжна операція стала результатом дій особи, яка не є «ініціатором», тобто не має законних підстав здійснювати операції з коштами, облікованими на певному рахунку, має місце «неналежна платіжна операція», тобто «платіжна операція, внаслідок якої з вини особи, яка не є ініціатором або надавачем платіжних послуг, здійснюється списання коштів з рахунку неналежного платника та/або зарахування коштів на рахунок неналежного отримувача чи видача йому коштів у готівковій формі» [163].

Разом із неналежною платіжною операцією Закон України «Про платіжні послуги» вводить в обіг такі поняття, як: 1) «неналежний стягувач» – «особа, яка не має визначених законом підстав на ініціювання платіжної операції з рахунку платника»; 2) «неналежний отримувач» – це «особа, на рахунок якої без законних підстав зарахована сума платіжної операції або яка отримала суму платіжної операції в готівковій формі»; та 3) «неналежний платник» – «особа, з рахунку якої списано кошти без законних підстав (помилково або неправомірно)» [163].

Крім цього, окрема система понять використовується для описання засобів ідентифікації ініціаторів платежів. Так загальним поняттям є «платіжний інструмент» – «персоналізований засіб, пристрій та/або набір процедур, що відповідають вимогам законодавства та погоджені користувачем і надавачем платіжних послуг для надання платіжної інструкції» [163].

Для описання обігу безготівкових коштів важливим є визначення понять «емітент» та «еквайр». Емітентом платіжних інструментів (далі – емітентом) є надавач платіжних послуг, який здійснює випуск (надання) платнику платіжного інструменту для ініціювання та оброблення платіжних операцій та який має право на надання такої послуги, відповідно до законодавства [163]. Еквайринговою установою (далі – еквайром) є надавач платіжних послуг, який здійснює прийняття платіжних інструментів, результатом чого є переказ коштів отримувачу та/або видача коштів у готівковій формі та який має ліцензію на надання такої послуги [163].

Видом платіжних інструментів є «електронний платіжний засіб» – «платіжний інструмент, реалізований на будь-якому носії, що містить в електронній формі дані, необхідні для ініціювання платіжної операції та/або здійснення інших операцій, визначених договором з емітентом» [163]. Відповідно, платіжна картка являє собою «електронний платіжний засіб у вигляді пластикової чи іншого виду картки».

Для ініціювання платіжної операції з використанням платіжного інструменту використовується «платіжний пристрій» – «технічний пристрій (банківський автомат, платіжний термінал, програмно-технічний комплекс самообслуговування, програмно-апаратне середовище мобільного телефону, інший пристрій), що дає змогу користувачу ініціювати платіжну операцію, а також виконати інші операції, згідно з функціональними можливостями цього пристрою» [163].

Отже, платіжні системи використовуються для забезпечення оперативності та доступності банківського обслуговування у сфері здійснення переказів коштів. Як приклад функціонування такої системи, розглянемо операцію отримання готівки в банківському автоматі. Після розміщення картки в пристрої зчитування банкомату, введення пін-коду й необхідної суми грошей починається процедура авторизації. Авторизація – отримання дозволу від банку-емітента на проведення операцій із платіжною картою. Через

платіжну систему банк-еквайер надсилає запит емітенту, останній здійснює перевірку переданих даних та в разі можливості здійснення платежу надсилає через платіжну систему відомості про дозвіл операції. Давши такий дозвіл, банк-емітент бере на себе зобов'язання виконати документально підтвержені вимоги банку-еквайера, який обслуговує конкретний банківський автомат та блокує суму, яка дорівнює сумі переказу на рахунку власника картки. Отримавши дозвіл, банківський автомат, обслуговуваний еквайером, видає необхідну клієнтом суму готівки. Далі емітент, отримавши підтвердження видачі готівки в банкоматі еквайера, здійснює списання коштів із рахунку власника картки та відповідний переказ еквайєру через розрахунковий банк платіжної системи. Схема принципово не змінюється при використанні банкомату емітента: на момент видачі готівки необхідна сума на рахунку власника картки блокується, фактичне списання коштів здійснюється через певний час.

У разі здійснення операцій із застосуванням платіжних терміналів або оплати товарів і послуг через інтернет, описаний алгоритм змінюється лише в тому, що здійснюється не видача готівки, а переказ еквайером коштів на рахунок відповідного суб'єкта [124]. Отримавши документальне підтвердження такого переказу, емітент здійснює списання коштів із рахунку власника картки та здійснює переказ еквайєру.

Уявімо типовий випадок досліджуваного кримінального правопорушення: особа В., використовуючи банківський автомат та платіжну картку, яка належала потерпілій А., «зняв із неї» готівкові кошти. Враховуючи наведені законодавчі положення, юридично правильним було б таке описання даного випадку: особою А. було укладено договір банківського обслуговування з банком АБ; на підставі договору про надання платіжних послуг А. отримала платіжну картку № 1111..., яка є платіжним інструментом, призначеним для ініціювання платежів з рахунку А. у банку АБ; за певних обставин В. заволодів належною А. платіжною карткою; використовуючи цю

картку В. та платіжний пристрій – банківський автомат, розташований за адресою..., – ініціював неналежну платіжну операцію у вигляді списання облікованих на банківському рахунку в банку АБ, належних А. безготівкових коштів, та отримав їх у вигляді готівки.

З урахуванням зазначеного видається можливим сформулювати такий висновок: у випадках, коли шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, здійснюється щодо безготівкових грошей, безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини власності, опосередковані використанням банківських рахунків та електронних платіжних систем, безготівкові гроші в таких випадках являють собою предмет злочинного впливу. Означена специфіка об'єкта посягання та предмета злочинного впливу робить необхідним встановлення в процесі досудового слідства таких даних, як: реквізити договору банківського обслуговування (на відкриття рахунку потерпілої особи), реквізити банківського рахунку потерпілої особи, реквізити договору на отримання платіжних послуг, реквізити платіжної картки потерпілої особи, дані щодо ініційованих винною особою транзакцій із рахунку потерпілої особи.

Наступною проблемою, яку, відповідно до висновків попереднього розділу, необхідно дослідити, є зміст ознак об'єкта досліджуваного кримінального правопорушення у випадках, коли воно здійснюється щодо віртуальних активів (криптовалют).

Експерти зазначають, що криптовалюти мають всі шанси стати одним з основних фінансових інструментів по всьому світу в найближчому майбутньому [21]. Функціонування віртуальних активів засноване на специфічному методі зберігання даних – блокчейн. Як зазначають В. А. Устименко та Н. Ю. Поліщук: «Перспективним напрямом розвитку цифрових технологій є перехід від централізованого адміністрування баз даних до розподіленого, своєрідна децентралізація, що отримала назву технології блокчейн. Її поява обумовлена світовою кризою 2008 р., яка

призвела й до кризи довіри в розрахунках. Технологія блокчейн передбачає консенсус учасників розрахунків за певними правилами та криптографічний захист» [179].

Закон України «Про віртуальні активи» [159] прийнято Верховною Радою та підписано Президентом України. Закон набере чинності після внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій із віртуальними активами. Водночас, як свідчить пояснювальна записка до законопроекту № 3637 від 11.06.2020, яким було ініційовано розгляд проєкту названого закону, «поточний розвиток технологій та ринків в Україні та світі мав своїм наслідком створення нових об'єктів цивільних прав, що існують виключно у цифровій (нематеріальній) формі, фактично перебувають у цивільному обігу та істотним чином впливають на суспільно-економічні відносини, формуючи особливий та новий ринок. Необхідним елементом нової економічної парадигми будь-якої держави стає розвинений ринок віртуальних активів. В Україні він фактично вже є сформованим та існує протягом приблизно п'яти років, але знаходиться повністю поза межами правового поля держави» [157]. Цілком погоджуємося з авторами пояснювальної записки, а також вважаємо необхідним зазначити, що фактичне існування в Україні відносин використання віртуальних активів разом із незавершеним формуванням системи їх правового регулювання створює ризики появи нових форм суспільно небезпечних посягань на відносини власності взагалі та досліджуваного кримінального правопорушення зокрема. У першому розділі ми розглянули загальні тенденції так званих криптозлочинів проти власності. Їх існування, означена специфіка правового регулювання та стан фактичних відносин, які склалися в Україні, потребують аналізу можливостей кримінально-правової протидії в даній сфері, перш за все розгляду віртуальних активів у контексті об'єкта та предмета шахрайства.

Відповідно до згаданого закону, віртуальний актив являє собою «нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів» [159]. Система забезпечення обороту віртуальних активів визначається як «програмний або програмно-апаратний комплекс обміну електронними даними, який забезпечує ідентифікацію та оборотоздатність віртуальних активів» [159].

Для того щоб прокоментувати ці положення законодавства, розглянемо засади функціонування найбільш поширеного у світі віртуального активу – біткоїну та сформулюємо ознаки, які дозволяють розрізняти обіг безготівкових грошей та віртуальних активів.

Біла книга біткоїну, опублікована під псевдонімом Сатоші Накамото, визначає електронну монету як послідовність цифрових підписів, що формується під час транзакцій, коли кожний власник передає монету наступному, додаючи до неї свій цифровий підпис, геш попередньої транзакції та публічний ключ нового власника [27].

Для отримання можливості здійснювати операції з криптовалютою особа реєструється у відповідній мережі та отримує публічний ключ (адресу) й цифровий підпис (приватний ключ). Публічний ключ (адреса) є послідовністю символів та цифр, використовуючи які, учасники системи можуть здійснювати транзакції, переглядати баланс облікованого за цією адресою активу та дізнаватися про здійснені за нею транзакції. Публічний ключ (адреса) є відкритою інформацією. Приватний ключ – це також послідовність знаків та цифр, але, на відміну від публічного ключа, доступ до цієї інформації обмежений. Наявність адреси та цифрового підпису дає можливість здійснювати транзакції. Ілюстрацією змісту понять «публічний» та «приватний ключ» може слугувати аналогія з комірками для зберігання речей у торговельних центрах. Уявімо, що існує масив таких комірок, які

обладнані прозорими дверцятами, пронумеровані та закриваються на замок. Усі відвідувачі можуть переглядати вміст комірок, однак отримати речі, які в них знаходяться, мають можливість тільки ті, хто має ключ.

Тут важливо зазначити, що ключовою ознакою, яка відрізняє системи банківського обслуговування від платіжних систем віртуальних активів, є відкритість реєстрів транзакцій та персоналізація осіб, які здійснюють транзакції. У системах банківського обслуговування дані щодо здійснених транзакцій, як і дані щодо осіб, котрі здійснюють транзакції, відносяться до інформації з обмеженим доступом. Наприклад, стаття 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність» [158] відносить до банківської таємниці відомості про банківські рахунки клієнтів та інформацію про операції, проведені на користь чи за дорученням клієнта. Натомість реєстр транзакцій віртуального активу, як правило, є відкритим та представленим у відкритому доступі. Відкритість реєстру транзакцій розглядається як додаткова гарантія цілісності інформації про здійснені транзакції, захищеності цих даних від змін. Водночас, такі реєстри транзакцій також називаються блокчейнами віртуальних активів, вони не містять жодних персональних даних. Інформація щодо руху віртуальних активів накопичується тільки із вказівкою публічних ключів (адрес), дані про належність приватних ключів від цих адрес не накопичуються.

Не менш важливою ознакою, за якою слід розрізняти відмежувати обіг безготівкових коштів та віртуальних активів, є спосіб організації. Ефективна організація та регулювання безготівкового грошового обігу забезпечується нормативним встановленням правил проведення безготівкових розрахунків [165]: правил ведення безготівкових розрахунків для фізичних і юридичних осіб; форм безготівкових розрахунків тощо [160]. Збереження даних про стан банківських рахунків забезпечується централізованою, нормативно врегульованою роботою відповідних підрозділів банківської установи. Своєю чергою, специфіка забезпечення цілісності, доступності та актуалізації

блокчейнів віртуальних активів, залучення обчислювальних ресурсів, достатніх для функціонування платіжних систем віртуальних активів, забезпечується за принципом пірингової мережі (p2p, peer to peer – рівний рівному). Синхронізовані копії реєстрів транзакцій віртуальних активів зберігають усі учасники системи, що долучилися до неї як «майнери», єдиний центр координації мережі відсутній. Кожний новий блок даних про транзакції додається до блокчейну віртуального активу після алгоритмізованого узгодження його змісту, перевірки можливості, достовірності заявлених транзакцій та ухвалення їх більшістю учасників мережі (вузлів, «майнерів»). Причому, алгоритми функціонування платіжної системи криптовалюти є програмою з відкритим кодом, тобто всі зацікавлені мають можливість ознайомитися з алгоритмом роботи системи [113]. Іншими словами, якщо організація обігу безготівкових грошей забезпечується централізовано, то організація обігу віртуальних активів є децентралізованою.

Істотною є й різниця в тому, як здійснюється емісія одиниць вартості. Відносини, предметом яких є гроші, характеризуються тим, що емісія відбувається відповідно до положень чинного законодавства. Виключне право введення в обіг гривні належить Національному банку України [161]. Як зазначає Н. М. Давиденко, «одним із важливих завдань центрального банку є розроблення, дослідження та використання механізму змін у грошово-кредитній політиці, котрі здійснюють вплив на виробництво та рівень цін. Процес передачі змін через різні інструменти, що є в розпорядженні центрального банку, на фінансовий сектор економіки поділяється на канали та має назву «трансмісійний механізм» [95, с. 20]. Використання трансмісійного механізму відбувається шляхом визначення цільових орієнтирів грошово-кредитної політики. Як правило, такий орієнтир встановлюється для майбутньої інфляції, на основі багатьох макроекономічних показників (інфляційні очікування, реальний обсяг виробництва, зростання обсягів кредитування, витрати на заробітну плату тощо) [95, с. 21].

Емісія віртуальних активів, зокрема біткоїну, організована в інший спосіб. Випуск в обіг нових одиниць віртуальних активів відбувається як винагородження осіб («майнерів»), які долучилися та надали обчислювальні можливості для забезпечення функціонування криптовалютної системи. Кожного разу, коли до блокчейну криптовалюти додається новий блок даних про транзакції, «майнери» забезпечують перевірку цілісності та актуальності змісту блокчейну, обчислюють маркери для подальших перевірок даних, що додаються (геші транзакцій, геш нового блоку тощо). «Майнер», який першим здійснить ці обчислення, задача якого включає також елемент випадкового перебору даних, отримує від системи винагороду в розмірі певної суми криптовалюти, що емітується, та суми комісій транзакцій, які включено до блоку [113]. Станом на жовтень 2023 року в системі Bitcoin блок генерувався приблизно кожні 10 хвилин, а за 1 добу здійснювалося близько 300 тисяч транзакцій. Розмір всієї бази даних Bitcoin, яку зберігають та доповнюють усі «майнери», складав близько 491.5 GB, кількість блоків – більше як 800 тисяч [110].

Нарешті, певна специфіка є й у встановленні вартості віртуальних активів. Слід погодитися з висновком І. Г. Скоморович про те, що підґрунтям функціонування приватних грошових систем, до яких належать, зокрема, криптовалюти, є «довіра до них економічних суб'єктів, рівень якої в основному залежить від авторитету емітента. Особливим різновидом приватних грошей, які не забезпечені державними грошовими знаками, товарами чи послугами, є криптовалюти» [173, с. 33]. Вартість криптовалюти нічим не забезпечена і визначається ситуативно на підставі попиту та пропозиції, єдиний орган, що встановлює курс до національних валют, відсутній. Тим не менше, корисні властивості криптовалюти (захищеність, конфіденційність, децентралізація, майже миттєвий переказ у будь-яку частину світу) забезпечують стабільний попит на неї [113].

Варто зазначити, що в умовах, коли Закон України «Про віртуальні активи» ще не набрав чинності, означена специфіка визначення вартості віртуальних активів викликає значний комплекс питань практичного використання кримінального законодавства. Зокрема кримінально-правової кваліфікації шахрайства, предметом якого може бути криптовалюта. Наприклад, особа шляхом обману заволоділа певної сумою в біткоїн. Яким чином встановити розмір заподіяної шкоди в національній валюті? Чи можна розглядати відомості інтернет-джерел щодо курсу біткоїн як достатній доказ? За нашою оцінкою, єдиним можливим способом розв'язання цього питання є аналіз фінансових документів потерпілої особи про придбання віртуального активу. Водночас, якщо потерпіла особа отримала віртуальний актив не шляхом придбання за фіатні гроші, наприклад, як «майнер», поставлене питання залишається відкритим.

Зауважимо, що, крім розв'язання питання про особливості об'єкта посягання, у разі вчинення шахрайства відносно віртуальних активів, відповіді потребує питання віднесення власне віртуального активу до ознак складу кримінального правопорушення. Вважаємо, що з урахуванням наведених раніше міркувань про безготівкові гроші, а також того, що наявність облікованого віртуального активу за певною публічною адресою, по суті, становить запис у публічному реєстрі транзакцій (блокчейні) про те, що відбулася транзакція на певну публічну адресу, віртуальні активи, як і безготівкові гроші, слід відносити до предметів злочинного впливу. Віртуальні активи, як і безготівкові гроші, у контексті кримінальної відповідальності за шахрайство являють собою право на майно.

Віртуальні активи, як предмет злочинного впливу шахрайства, – це нематеріальні блага, що є об'єктом цивільних прав потерпілої особи, мають вартість та виражені сукупністю даних в електронній формі, що підтримується системою забезпечення обороту віртуальних активів, щодо яких винна особа намагається здійснити незаконну транзакцію.

З урахуванням зазначеного видається можливим сформулювати такий висновок: у випадках, коли шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, здійснюється щодо віртуальних активів (криптовалюти), безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини власності, опосередковані використанням платіжних систем віртуальних активів, віртуальні активи в таких випадках являють собою предмет злочинного впливу. Використання платіжних систем віртуальних активів характеризується децентралізованим регулюванням, відкритістю реєстру транзакцій, алгоритмізованим та автоматизованим забезпеченням функціонування, відсутністю забезпечення вартості віртуальних активів. Означена специфіка об'єкта посягання та предмета злочинного впливу робить необхідним встановлення в процесі досудового слідства таких даних, як: публічні адреси потерпілої та винної осіб, реквізити транзакцій (геш, дата та час, входи, виходи, розмір комісії, номер блоку), у результаті яких потерпіла особа отримала віртуальний актив, реквізити транзакції (транзакцій) ініційованих винною особою.

Наведені в цьому підрозділі положення щодо об'єкта та предмета шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, були використані для аналізу пропозицій щодо оновлення кримінального законодавства. Указом Президента України №584/2019 від 07.08.2019 було створено Комісію з питань правової реформи. Частиною цієї Комісії стала робоча група з питань розвитку кримінального права. Робочою групою представлено для громадського обговорення проєкт нового Кримінального кодексу [177]. Нами було підготовлено пропозиції до проєкту, які було представлено на засіданні Робочої групи.

Станом на вересень 2023 року кримінальні правопорушення проти власності були передбачені в Розділі 6.1. Книги шостої «Кримінальні правопорушення проти економіки» проєкту КК. Автори пропонували сукупність кримінальних правопорушень проти власності, яка істотно

відрізняється від передбаченої чинним КК. Пропонувалося чотири види злочинів проти власності: викрадення чужої рухомої речі (ст.ст. 6.1.4 – 6.1.6), незаконне заволодіння чужою нерухомою річчю або правом на річ (ст.ст. 6.1.7 – 6.1.9), незаконне використання чужої речі чи енергії або отримання послуги (ст.ст. 6.1.10 – 6.1.11), знищення чи пошкодження чужої речі (ст.ст. 6.1.13 – 6.1.15). У кожній з цих груп по три статті, що відрізняються розміром заподіяної шкоди – істотна, значна, тяжка. До проступків пропонувалося віднести дрібне викрадення (ст. 6.1.17), незаконне заволодіння знахідкою (ст. 6.1.18) та незаконне використання чужої речі чи енергії або отримання послуги, що спричинило неістотну майнову шкоду (ст. 6.1.19). Перша та друга групи злочинів містили альтернативну ознаку – «з обманом потерпілої чи іншої особи або зловживанням їх довірою»

Можна вважати, що статті 190 чинного КК відповідали 6 статтям проєкту. Предмети цих посягань визначалися у згаданій редакції проєкту таким чином: «рухома річ» та «нерухома річ». До предметів злочинного впливу злочинів другої групи віднесено «право на річ».

Визначимо, до якого з цих предметів слід відносити безготівкові гроші та віртуальні активи. Відповідно до статті 1.4.1. згаданої редакції проєкту КК, терміни, вжиті в кодексі, «які мають визначення в іншому законі, міжнародному договорі чи акті Європейського Союзу, застосовуються відповідно до свого нормативного визначення, крім випадків, передбачених частиною 2 (статті 1.4.1) та іншими статтями ... Кодексу» [177, с. 7]. Визначень понять «річ», «рухома річ», «нерухома річ», «право на річ» проєкт не пропонує, тож розглянемо, як вони визначаються Цивільним кодексом. Відповідно до ст. 179 ЦК, «річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки». Відповідно до ч. 1 ст. 181 ЦК, «до нерухомих речей... належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх

знецінення та зміни їх призначення». Відповідно до ч. 2 ст. 181 ЦК, «рухомими речами є речі, які можна вільно переміщувати у просторі».

З огляду на ці визначення та враховуючи наведені в підрозділі положення щодо правової природи безготівкових грошей, те, що вони являють собою, «правові вимоги клієнта та кореспондуючі правам обов'язки банку, які фіксуються та обліковуються шляхом записів на рахунках у банках» [174, с. 58], достатньо проблематичним бачиться віднесення безготівкових грошей до предметів злочинів проти власності, передбачених згаданою редакцією проєкту КК. Безготівкові кошти, очевидно, не є ані рухомою, ані нерухомою річчю. Не є вони і правом на річ, оскільки гроші та речі – це принципово різні категорії цивілістики.

Відповідно до ст. 177 ЦК, гроші та речі – це різні види об'єктів цивільних прав. Наприклад, у Постанові Касаційного господарського суду Верховного Суду від 26 листопада 2020 року по справі № 911/949/20 зазначається: «Беручи до уваги, що пункт 1 частини першої статті 137 ГПК України розмежовує поняття майна та грошових коштів для цілей вжиття заходів забезпечення позову шляхом накладення на них арешту, ... арешт, накладений судом для забезпечення позову лише на майно, що належить або підлягає передачі відповідачу й знаходиться в нього чи в інших осіб, не розповсюджує свою дію на відповідні грошові кошти, оскільки для їх арешту суд має вжити окремий захід забезпечення позову, передбачений цією нормою [155]. Враховуючи, що, відповідно ст. 190 ЦК, «майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки», очевидним є відмежування понять «гроші» та «річ» на рівні цивільно-правової та господарсько-правової судової практики.

До речі, розрізняють поняття «гроші» та «річ» й автори проєкту КК. Визначення поняття «неправомірна вигода» починається з формулювання «грошові кошти чи інше ману (річ)» [177, с. 9]. Таке саме формулювання міститься й у визначенні поняття «хабар» [177, с. 12]. Конфіскація майна у

ст. 3.8.1. визначається як «примусове безоплатне відчуження грошей, майнових прав або іншого майна» [177, с. 55].

Таким чином, несанкціонована транзакція безготівкових коштів, достатньо поширене зараз посягання на власність, відповідно до згаданої редакції проєкту КК, не могло бути віднесено до жодного з передбачених ним кримінальних правопорушень проти власності. Ба більше, заволодіння шляхом обману звичайними грошима, проблем із кримінально-правовою кваліфікацією за чинним КК не викликає. Відповідно ж до згаданої редакції проєкту КК, кримінально-правова оцінка таких дій не буде простою. Гроші, як ми з'ясували, не річ та, відповідно, не право на річ. На нашу думку, така ситуація є одним із наслідків намагання в законодавчих формулюваннях кримінальних правопорушень суворо слідувати визначенням, які містяться у інших законодавчих актах. Підхід обґрунтований, але у випадку з цивільно-правовим регулюванням власності та обігу грошей має певні обмеження. Для цілей цивільно-правового регулювання «речі» (майно як сукупність речей) та «гроші» (як платіжний засіб) за ст. 192 ЦК, є різними категоріями. Своєю чергою, практика кримінально-правового регулювання понять «речі» та «гроші» об'єднує одним – «майно».

Далі, відсутність у тексті чинного КК вимоги суворо слідувати визначенням інших нормативних актів дозволяє використовувати поняття «майно» та «право на майно», що містяться в ст. 190 КК, у значенні, яке вони отримали в доктрині кримінального права та практиці його використання. До того ж це дозволяє ефективно використовувати ст. 190 КК для протидії таким сучасним посяганням на власність як незаконні транзакції.

З віртуальними активами ситуація дещо інша, але також не на користь згаданої редакції проєкту КК. Цивільний кодекс, згідно із Законом № 3320-ІХ від 10.08.2023, доповнено статтею 179-1 «Поняття цифрової речі». Такою визнається «благо, що створюється та існує виключно в цифровому середовищі та має майнову цінність». Зазначається, що до цифрових речей

належать віртуальні активи, цифровий контент та інші блага. Водночас, тим самим законом змінено ст. 177 ЦК, цифрові речі на одному рівні з речами віднесено до різних видів об'єктів цивільних прав. Тож використані у згаданій редакції проєкту КК поняття «річ», «право на річ» не охоплювали віртуальні активи за визначенням.

Зазначимо, що в зауваженнях до проєкту закону України про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України міститься інша позиція: «Поняття «річ» є загальним родовим класом, який включає видові класи предметів, що ним охоплюються. У випадку наведеного положення законопроєкту таким видовим поняттям є «цифрові речі». З цього логічно випливає, що категорія «цифрові речі», яка охоплюється дефініцією поняття «річ», співвідноситься з останнім як часткове та загальне. Це свідчить про те, що «цифрові речі» теж повинні вважатися предметами матеріального світу... Таким чином, видове поняття «речі» не узгоджується із загальними вимогами щодо видового поняття, створюючи паралельне правове регулювання без врахування родових та видових правил класифікації певного об'єкта» [109]. Прийнятий як закон проєкт пропонувався повернути на доопрацювання.

Ситуація, що склалася, виявляє ще одну проблему: орієнтування в процесі розробки нового КК на визначення, що формулюються в інших законодавчих актах, з необхідністю може приводити до перенесення доктринальних дискусій суміжних правових наук до сфери кримінально-правового регулювання. Навряд чи це сприяє визначеності кримінального права. Нескладно уявити кваліфікованого та професійного слідчого, який намагається дати правову оцінку несанкціонованій транзакції віртуального активу та, ознайомившись зі змістом норм кримінального та цивільного законодавства, не в змозі сформулювати чіткої позиції.

Зауважимо, що повністю поділяємо необхідність розробки нового КК. Підхід, що його використовує робоча група, зокрема щодо визначеності термінів, є обґрунтованим теоретично та однозначно буде сприйнятий практичними працівниками. Водночас, у питаннях, що є предметом нашого дослідження, положення згаданої редакції проєкту КК мали певні недоліки. Під час засідання Робочої групи нами було запропоновано зберегти підхід до законодавчої характеристики предмету кримінальних правопорушень проти власності, який використовується в чинному кримінальному кодексі. Поняття «майно» і «право на майно», зрозумілі практичним працівникам, достатньо добре досліджені та сприйняті судовою практикою. До того ж їх використання дозволяє розв'язувати питання кримінально-правової оцінки посягань, пов'язаних із безготівковими грошима та віртуальними активами. Висловлені пропозиції було враховано в подальшій роботі над проєктом КК України. Робочою групою був врахований авторський підхід до визначення «речі» та «цифрової речі» як предмету або засобу вчинення кримінального правопорушення.

2.2. Об'єктивна сторона шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ

Сукупність та зміст ознак об'єктивної сторони шахрайства достатньо добре досліджені. Більшість науковців поділяють справедливу позицію про те, що об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення полягає в незаконному заволодінні чужим майном або отриманні права на майно шляхом використання обману або зловживання довірою. Обман визначається як подання неправдивої інформації або приховування важливих фактів із метою заволодіння чужим майном або отримання права на майно. Зловживання довірою включає використання довірливих стосунків із

власником чи іншою особою, які ґрунтуються на родинних або службових стосунках, знайомстві тощо [132, с. 159].

Відповідно, ознаками об'єктивної сторони шахрайства є діяння у вигляді заволодіння чужим майном або придбання права на майно, спосіб – обман або зловживання довірою, наслідки – заподіяння матеріальної шкоди потерпілій особі та причинний зв'язок. Структура об'єктивної сторони досліджуваного кримінального правопорушення – шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ (ч. 4 ст. 190 КК) – ускладнена додатковими ознаками. Крім названих, об'єктивна сторона даного виду шахрайства включає додатковий спосіб – незаконні операції, а також знаряддя – електронно-обчислювальна техніка.

Як було встановлено в розділі 1.1., однією з найбільш дискусійних проблем застосування даної норми є питання можливості «обману» комп'ютерної системи. Не викликає сумнівів, що використання зловмисником комп'ютерної техніки для спілкування з потерпілою особою і повідомлення їх у такий спосіб неправдивих відомостей, наприклад, пропозиція товару, якого не існує, є обманом і має підлягати кримінально-правовій кваліфікації як шахрайство. Наприклад, Вироком по справі №589/1156/18 від 03.04.2023 Шосткинського міськрайонний суд Сумської області було засуджено особу, яка розмістила на спеціалізованому торговельному інтернет-майданчику оголошення про продаж автомобіля, якого в нього насправді не було, та зображення і опис якого він знайшов в мережі Інтернет. Після розміщення оголошення винній особі зателефонувала потерпіла, яка висловила бажання придбати зазначений в оголошенні автомобіль, однак з умовою, що зможе його перед продажем подивитись. Винний домовився з потерпілою особою, що для огляду автомобіля він приїде на ньому з м. Ковель до м. Київ, за умови, якщо вона оплатить дорогу, а саме суму коштів у розмірі 1 900 грн., запропонував останній внести на банківську картку вартість палива в сумі 1 900 грн. на що та погодилась [88].

Водночас, випадкам, віднесеним нами до категорії «несанкціоновані транзакції», властивий інший вид обману. Будемо називати його технічно опосередкований. Зловмисники повідомляють неправдиві відомості не під час розмови з потерпілою особою, а використовуючи наявні технології автоматизованої обробки запитів на певні дії (переважно системи дистанційного банківського обслуговування). Наприклад, у вирокі по справі № 523/7978/17 від 22.07.2018, що був постановлений Суворовським районним судом м. Одеса, дається оцінка діям винного, який отримав реквізити платіжних карток інших осіб та за допомогою сервісу онлайн-переказів, перераховував безготівкові гроші з карткових рахунків потерпілих на картковий рахунок спільника [87]. Як зазначалося раніше, саме такі випадки характеризуються відсутністю єдиної позиції щодо кримінально-правової оцінки, кваліфікуються або як крадіжка, або як шахрайство.

Детальніше розглянемо, як кримінально-правовою доктриною визначається обман в контексті шахрайства. Видається, що формулювання обґрунтованої позиції щодо кваліфікації несанкціонованих транзакцій безготівкових коштів потребує пошуку відповідей на два такі питання:

1) чи може вважатися обманом в контексті кримінальної відповідальності за шахрайство (ст. 190 КК) повідомлення неправдивих відомостей не потерпілій особі (не власникові банківського рахунку);

2) чи може обман у таких випадках полягати в повідомленні неправдивих даних не безпосередньо працівникам банківських установ (наприклад, касирам), а бути опосередкованим засобами обчислювальної техніки, що їх використовує банківська установа (платіжний термінал, банкомат, спеціалізований сайт тощо).

Щодо першого питання. У багатьох підручниках з Особливої частини кримінального права зазначається: «Особливості шахрайства полягають у тому, що потерпілий, будучи введеним в оману, зовні добровільно передає винному майно або право на майно. Тому обман або зловживання довірою за

часом передують передачі майна або права на майно і викликають у потерпілого усвідомлення правомірності такої передачі» [132]. Тобто, обман розглядається виключно як результат прямого спілкування між винною та потерпілою особами.

С. В. Шапочка вважає, що така характеристика властива і так званому комп'ютерному шахрайству. Спілкування може бути технічно опосередкованим, але має відбуватися між «жертвою» та винною особою. «Шахрайство з використанням комп'ютерних мереж, незважаючи на еволюційні процеси, залишається злочином проти власності, що вчиняється з використанням обману чи зловживання довірою. Різниця полягає лише в тому, що обман відбувається не під час безпосереднього фізичного вербального чи невербального контакту з жертвою, а дистанційно, тобто з використанням можливостей комп'ютерно-телекомунікаційних пристроїв, систем або мереж» [30].

У науковому дискурсі було представлено й іншу позицію. М. В. Ємельянов висловлював цікаву думку про охоплення диспозицією ст. 190 КК України випадків обманного заволодіння чужим нерухомим майном (правом на нього), у тому числі без участі потерпілого [106, с. 10-11, 14].

Нарешті, Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 24 листопада 2016 року № 5-250кс(15)16, а згодом і Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду, від 07.02.2019, № 489/4597/14-к. містять позицію про те, що «стаття 190 КК не вимагає, щоб особа, яка вводиться в оману при вчиненні шахрайства, і потерпілий від цього злочину (тобто той, кому заподіяно майнову шкоду) збігались» [156].

На нашу думку, позиція, викладена в Постанові Судової палати, є більш правильною. Диспозиція ст. 190 КК України не містить жодної вказівки на те, що адресатом неправдивих відомостей під час шахрайства має бути потерпіла

особа. Тож обмежувальне тлумачення обману як комунікації виключно з потерпілою особою видається необґрунтованим.

Щодо другого питання. О. О. Дудоров вдало узагальнив критичні позиції, висловлені науковцями щодо можливості обману під час несанкціонованих транзакцій безготівкових грошей з використанням платіжних карток або їх реквізитів: «обман передбачає повідомлення неправдивих відомостей людині, чого не відбувається при використанні комп'ютеризованої платіжної системи. Обману не може бути поза спілкуванням між людьми тому, що обман – це інформаційний, інтелектуальний вплив однієї людини на свідомість і волю іншої» [103, с. 26-27]. Поширеною є й думка про те, що банкомати та платіжні термінали, будучи технічними пристроями без психіки, не можуть бути введені в оману в буквальному сенсі. Вони є лише інструментами, які виконують певні операції, відповідно до запрограмованої логіки. У випадку використання підроблених платіжних інструментів для ініціювання переказу коштів, це не вважається обманом пристрою, а радше неправомірним впливом на процес обробки комп'ютерної інформації, що порушує встановлені правила та алгоритми роботи системи [див., наприклад, 147, с. 55, 63-66].

У науці представлено й інший погляд на цю проблему. Так М. В. Карчевський підтримує позицію про те, що коли винна особа змінює або вносить у комп'ютерну систему неправдиву інформацію, вона змінює дійсність, але оскільки особа, яка створила або експлуатує комп'ютерну систему, про це не знає, дійсність перестає відповідати уявленням тих, хто використовує систему, має місце опосередкований обман [125, с. 139]. Стосовно до розглянутих нами випадків, це означає, що коли винна особа використовує чужу платіжну картку та PIN-код до неї, для того щоб ініціювати через банкомат транзакцію з розрахункового рахунку потерпілої особи, має місце опосередкований обман банківської установи.

Схожу позицію знаходимо в М. М. Панова в роботі, присвяченій аналізу кримінальної відповідальності за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200 КК). На думку дослідника, коли платіжні картки або їх реквізити використовуються для безпідставного переказу грошових коштів або отримання їх готівкою, ці платіжні засоби трансформуються із предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 200 КК України, у засоби вчинення іншого злочину – шахрайства. «Фактичне спричинення шкоди майновим правам та інтересам суб'єктів кредитно-фінансових відносин і як наслідок – протиправне заволодіння грошовими коштами фінансових установ, їх клієнтів і вкладників лежать за межами складу (передбаченого ст. 200 КК) і потребують додаткової кваліфікації за ст. 190 КК» [151, с. 148].

На нашу думку, більш обґрунтованою є позиція, згідно з якою під час шахрайства у вигляді несанкціонованих транзакцій безготівкових грошей відбувається опосередкований обман. Таким чином, особливості об'єктивної сторони цього виду шахрайства полягають у такому. Винна особа обманним шляхом спонукає банк-емітент виконувати дії, які не були санкціоновані законним утримувачем картки. По-перше, надсилаючи несанкціонований запит на платіж та використовуючи наявну платіжну систему, зловмисник вводить банк в оману щодо необхідності виконання зобов'язань за договором із законним утримувачем. По-друге, через цю оману банк безпідставно списує кошти з рахунку законного утримувача, завдаючи йому збитків. По-третє, дії злочинця з ініціювання переказу коштів та зазначені шкідливі наслідки, перебувають у причинно-наслідковому зв'язку.

Відповідно, у випадку коли здійснюється несанкціонована транзакція у віртуальних активах також відбувається опосередкований обман. Наприклад, транслюючи в мережу вузлів, що забезпечують функціонування платіжної системи віртуальних активів, повідомлення з ініціацією транзакції підписане

приватним ключем потерпілої особи, винна особа здійснює обман учасників платіжної системи віртуальних активів. Обман полягає в повідомленні неправдивих відомостей про те, що особа, який належить віртуальний актив, ініціює транзакцію свого активу. Через цей обман платіжною системою віртуальних активів (мережею децентралізованих вузлів) до реєстру транзакцій (блокчейну) вноситься інформація про ініційовану винною особою транзакцію. Кількість віртуального активу потерпілої особи внаслідок цієї транзакції зменшується, у цьому полягає заподіяна шкода.

Аналіз об'єктивної сторони досліджуваного кримінального правопорушення потребує розгляду ще двох питань:

- електронно-обчислювальна техніка як знаряддя вчинення шахрайства;
- незаконні операції з використанням ЕОТ як спосіб шахрайства.

Доктрина кримінального права обґрунтовано розглядає знаряддя в нерозривному зв'язку із предметом кримінально протиправного посягання, специфікою діяння або суспільно небезпечних наслідків. Так А. А. Музика та Є. В. Лашук визначають знаряддя як «факультативну ознаку об'єктивної сторони складу злочину, що характеризує матеріальні цінності, котрі використовуються винуватим для безпосереднього впливу на потерпілого від злочину та (або) на предмет злочину і при цьому мають «первинний контакт» з ними, посилюють фізичні можливості суб'єкта злочину під час вчинення суспільно небезпечної дії (в окремих випадках їх відсутність унеможливорює таке посягання)» [146, с. 149]. При цьому дослідники звертають увагу на залежність існування знарядь вчинення злочину від наявності предмета посягання та (або) потерпілого від злочину, «за відсутності останніх у складі злочину не існує і знарядь його вчинення» [146, с. 149].

В. К. Матвійчук обґрунтовує, що «під знаряддями вчинення злочину слід розуміти предмети зовнішнього світу, які винний використовує для придання сили і спритності при виконанні об'єктивної сторони складу злочину з наміром досягнення злочинного результату, тобто тих наслідків, що

зазначені в законі (у злочинах з матеріальними складами) або для вчинення дії (для злочинів з формальними складами)» [143, с. 76].

З. Є. Романівка пропонує визначати знаряддя злочину як «підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані суб'єктом злочину матеріальні чи інші утворення, якими безпосередньо заподіюється або створюється загроза заподіяння істотної шкоди об'єктові кримінально-правової охорони» [168, с. 11].

Наведені висновки науковців можуть бути застосовані до аналізу шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ. Поняття «електронно-обчислювальна техніка» міститься в законодавчому визначенні кваліфікованих видів шахрайства з першої редакції ст. 190 КК України (2001 рік). На той час визначення поняття «електронно-обчислювальна машина» містилося в Державному стандарті ДСТУ 2938:1994. «Системи оброблення інформації. Основні положення. Терміни та визначення» та було наступним: «функціональний пристрій, що складається з одного або декількох взаємопов'язаних центральних процесорів і периферійних пристроїв та може виконувати розрахунки без участі людини» [101, с. 7]. Наказом ДП «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 23.03.2021 № 108 з 01.04.2021 чинність цього стандарту було скасовано.

На тепер нормативно правова база формально не містить визначення поняття «електронно-обчислювальна машина». Водночас, синонімічним до поняття «електронно-обчислювальна машина» є поняття «комп'ютер». Державний стандарт ДСТУ ISO/IEC 2382:2017 (ISO/IEC 2382:2015, IDT) «Інформаційні технології. Словник термінів» визначає його наступним чином «функційний блок, який може виконувати значні обчислення, зокрема багаточислові арифметичні та логікові операції без втручання людини» [102].

Як можна побачити, розвиток інформаційних технологій, зокрема розширення можливостей сучасної комп'ютерної техніки оперувати в тому

числі логічними змінними, зумовив оновлення визначення. Для цілей нашого дослідження більш важливою складовою наведених визначень є ознака «без участі людини». У контексті вчинення шахрайства дана ознака означає, що за знаряддя використовуються пристрої, які виконують певні програми та алгоритми. Особи, які вчиняють шахрайство, використовують такі пристрої для заволодіння чужим майном або правом на майно для обману або зловживання довірою.

З урахуванням зазначеного електронно-обчислювальну техніку як знаряддя шахрайства видається можливим визначити таким чином: функційні блоки, які можуть виконувати значні обчислення, зокрема багаточислові арифметичні та логікові операції, без втручання людини, що використовуються для заволодіння чужим майном або правом на майно, здійснення обману або зловживання довірою.

Як було зазначено раніше, об'єктивна сторона досліджуваного кримінального правопорушення характеризується також способом, що сформульований у ст. 190 КК так: «шляхом незаконних операцій».

Як відомо, спосіб – це «певний порядок, метод, послідовність рухів і прийомів, застосовуваних особою в процесі здійснення суспільно-небезпечного посягання на охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, поєднаний із виборочим використанням засобів вчинення злочину» [152, с. 150, 151].

В. О. Навроцький вважає, що шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, відноситься до тих випадків, коли стаття Особливої частини передбачає незаконність вчинення діянь, що входять до об'єктивної сторони відповідного злочину, а також злочинність цих діянь «впливає не з інших нормативно правових актів, а з самого КК, оскільки в диспозиціях використані інші терміни, які однозначно свідчать про те, що відповідне діяння завжди є кримінально караним» [149]. Іншими словами,

використання в процесі шахрайства електронно-обчислюваної техніки слід завжди вважати незаконним, оскільки це прямо передбачено ст. 190 КК.

На користь даного висновку свідчить і тлумачення поняття «операція». Тлумачний словник української мови визначає його так: «Ряд дій або окрема дія в ряді інших, що з них складається робота окремої людини або групи людей, машини, механізму і т. ін.» [175, с. 705]. Тобто, формулювання диспозиції ст. 190 КК «шляхом незаконних операцій» є тотожним формулюванню «шляхом ряду незаконних дій або окремої незаконної дії в ряді інших». Ба більше, якщо припустити, що існує «шахрайство шляхом законних операцій із використанням ЕОТ» доходимо до очевидного протиріччя – кримінальне правопорушення, що вчинене шляхом законних дій.

Отже, може бути сформульований такий висновок: спосіб шахрайства, шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, характеризує порядок, метод, прийоми, що застосовує винна особа в процесі здійснення шахрайства, поєднаного використанням електронно-обчислювальної техніки, причому, таке використання буде завжди незаконним, оскільки прямо заборонено ст. 190 КК.

Водночас, такий формально послідовний підхід не повною мірою знаходить відображення в судовій практиці. У підрозділі 1.3 ми наводили результати нашого дослідження судових рішень: серед вироків, віднесених до категорії «продаж товарів» у 33 % кваліфікуючу ознаку «шляхом незаконних операцій із використанням...» не інкриміновано; серед вироків категорії «незаконні транзакції» аналогічна частка складає 14 %. Також ми наводили висловлені судами позиції щодо обмежувального тлумачення формулювання ст. 190 КК «шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ». З урахуванням висловлених у науці кримінального права та наведених у цьому підрозділі положень щодо способу вчинення кримінального правопорушення, змісту поняття «незаконне діяння», а також тлумачення поняття «операція», обмежувальне тлумачення видається вельми спірним.

На нашу думку, головні причини такого становища такі:

- а) недостатня визначеність закону про кримінальну відповідальність;
- б) невідповідність суворості санкції за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з електронно-обчислювальною технікою, фактичним відносинам у сфері інформатизації.

Формулювання «шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ» дозволяє багато різноманітних тлумачень. Саме це було зафіксовано нами під час дослідження судової практики. Варто погодитися з З. А. Загиней-Заболотенко в тому, що «правова невизначеність КК України може бути обумовлена ... неможливістю охопити нормою всі аспекти кримінально-правових відносин, оскільки «на старті» неможливо вирахувати, яким чином ці відносини будуть розвиватися. Лише з плином часу проблемні місця правової норми стають надбанням науковців і практиків. Водночас оперативно відреагувати та внести потрібні зміни в КК України з тих чи інших причин буває досить складно» [108, с. 75].

Саме таку ситуацію відбивають встановлені особливості судової практики. Відбулися істотні зміни суспільної небезпечності шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, та оцінки цієї небезпечності суддями. Про таку зміну свідчить й описана в розділі 1.3. тенденція поступової відмови судів від кримінально-правової кваліфікації шахрайства, яке ми відносимо до категорії «продаж товарів», як шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ. Слід погодитися з М. В. Карчевським у тому, що на час включення досліджуваної норми до КК України (23 роки тому) використання комп'ютерів для шахрайства справді могло вказувати на підвищену суспільну небезпеку, оскільки електронна комерція та системи дистанційного банкінгу були рідкісними, використовувалися лише великими компаніями [119, с. 277]. Однак стрімкий розвиток інформаційних технологій у фінансовій сфері якісно змінив цей вид шахрайства. У сучасних умовах немає підстав стверджувати,

що використання комп'ютерів для шахрайства значно підвищує суспільну небезпеку діяння. В умовах стрімкого поширення інформаційних технологій, положення КК про підвищену суспільну небезпечність шахрайства тільки на підставі використання електронно-обчислювальної техніки не відображають адекватно реальний рівень розвитку суспільних відносин.

Отже, виникає необхідність розв'язання питання нормативного відображення суспільної небезпечності шахрайства, що вчиняється з використанням ЕОТ. У розділі 1.2 ми аргументували висновок, про те, що базовою для нашого дослідження, такою, що відповідає його меті та завданням, є наступна класифікація шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки :

- шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерної техніки, яке підлягає кваліфікації тільки за ст. 190 КК;

- шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерної техніки, яке, крім кваліфікації за ст. 190 КК, потребує додаткової кваліфікації.

Саме ця класифікація, як видається, може бути використана для розв'язання питання нормативного відображення суспільної небезпечності шахрайства, вчиненого з використанням комп'ютерної техніки. Очевидно, що більшою суспільною небезпечністю (за умови однакової шкоди) характеризуються випадки, що полягають у вчиненні не тільки шахрайства, але й інших кримінальних правопорушень.

Наприклад, особа А. дізналася в розмові з потерпілою реквізити, достатні для здійснення транзакції з використанням мережі Інтернет, ініціювала транзакцію та заподіяла шкоду в розмірі 5 тис. грн. Особа Б. здійснила несанкціоноване втручання в роботу комп'ютерної мережі, яке призвело до витоку комп'ютерної інформації (ст. 361 КК), ознайомила з електронним листуванням потерпілої, дізналася реквізити, достатні для здійснення транзакції з використанням мережі Інтернет, ініціювала

транзакцію та заподіяла шкоду в розмірі 5 тис. грн. Зрозуміло, що більшою суспільною небезпечністю характеризується посягання, вчинене особою Б.

Вважаємо, що в умовах, коли положення ч. 4 ст. 190 КК, очевидно, не забезпечують нормативного відображення суспільної небезпечності шахрайства, вчиненого з використанням комп'ютерної техніки, доцільним буде виключення кваліфікуючої ознаки «вчинене шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ» зі змісту статті 190 КК. Правова оцінка підвищеної суспільної небезпечності шахрайства, «обтяженого» вчиненням інших кримінальних правопорушень, зокрема несанкціонованого втручання в роботу комп'ютерної техніки (ст. 361 КК), незаконних дій зі шкідливими програмними чи технічними засобами (ст. 361-1 КК) тощо, буде даватися у вигляді кримінально-правової кваліфікації за сукупністю. Саме це відбувається, наприклад, коли має місце шахрайство з використанням підроблених документів. Незважаючи на відносну поширеність подібних дій шахраїв, пропозиція доповнити ст. 190 КК кваліфікуючою ознакою «шляхом незаконних операцій із документами», очевидно, не була б сприйнята ані науковцями, ані практиками. Небезпечність такого шахрайства знаходить відображення у сталій практиці кваліфікації дій винної особи за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ст. 190 та ст. 358 КК.

Дослідження відмежування шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій з ЕОТ, від суміжних кримінальних правопорушень дозволяє уточнити запропоновану класифікацію досліджуваного кримінального правопорушення. Розглянемо випадки, коли шахрайство з використанням ЕОТ підлягає кваліфікації тільки за ст. 190 КК та коли вчинене потребує додаткової кваліфікації.

Посягання, які слід відносити до першої групи, полягають у тому, що суб'єкт кримінального правопорушення використовує певну інформаційну систему для незаконного заволодіння чужою власністю, але ознаки посягання на безпеку функціонування інформаційної системи відсутні. Як правило, такі

випадки мають місце, коли винний не здійснює незаконного перекручення або знищення комп'ютерної інформації, не завдає іншої шкоди функціонуванню комп'ютерних засобів, використовує їх у штатному режимі.

Наприклад, відповідно до вироку Стрийського міськрайонного суду Львівської області по справі №456/628/16-к від 29.03.2016, особа, маючи умисел на заволодіння чужим майном шляхом обману та зловживання довірою, будучи учасником електронного аукціону, під приводом продажу, розмістив оголошення на інтернет-аукціоні olx.ua про продаж каски за ціною 555 гривень, якої в наявності не мав. Заволодів грошовими коштами, перерахованими потерпілим на платіжну картку банку, знявши їх у банкоматі, чим завдав потерпілому матеріальну шкоду на суму 555 [86].

До шахрайства з використанням ЕОТ, яке не потребує додаткової кваліфікації, належать і випадки, віднесені нами в першому розділі до категорії «використання соціального інжинірингу». Так Вироком Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області по справі №345/167/18 від 06.04.2018 засуджено особу, котра, створивши фейкову сторінку в соціальній мережі, розмістила неправдиве оголошення про допомогу в зборі коштів на лікування дитини, вказавши картковий рахунок своєї дружини, до якого мала доступ. У подальшому розмістила це повідомлення в багатьох інших соціальних мережах та групах. Гроші, отримані від громадян, які вважали, що надають допомогу онкохворій дитині, привласнювала [57].

Шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, може потребувати додаткової кваліфікації у випадках, які ми об'єднали в категорії «несанкціоновані транзакції». Залежно від способу отримання платіжної картки або реквізитів платіжної картки, достатніх для здійснення транзакції, дії винної особи можуть потребувати кваліфікації за ст.ст. 357, 200, 361 або 362 КК.

Наприклад, вироком Жовтневого районного суду м. Кривий Ріг по справі №212/7650/18 від 13.08.2019 було засуджено осіб, які шляхом обману,

під вигаданим приводом допомоги отримали платіжні картки від пенсіонерів, повертали їм інші, після цього отримували готівкові кошти в банківських автоматах [54]. У даному випадку, крім шахрайства, суд правильно кваліфікував дії винних додатково за ст. 357 КК.

Слід зазначити, що питання про те, чи відноситься платіжна картка до документів було предметом розгляду Касаційного кримінального суду в складі Верховного Суду у справі № 234/11479/16-к [154]. На підставі аналізу норм Законів України «Про інформацію», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Про банки та банківську діяльність» суд зробив висновок про те, що платіжна картка є різновидом офіційних документів і, відповідно, предметом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 357 КК.

Використання під час несанкціонованої транзакції підроблених платіжних карток вимагає додаткової кваліфікації вчиненого шахрайства за ст. 200 КК. Наприклад, Вироком Кіровського районного суду м. Дніпропетровськ по справі № 203/3312/14-к від 13.06.2014, за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 200 та ч. 3 ст. 190 КК, було засуджено особу, яка придбала підроблені платіжні картки та реквізити до них, після цього, використовуючи дані платіжні інструменти, отримувала готівку, ініціюючи несанкціоновані транзакції за допомогою банківських автоматів [60].

Нарешті, саме собою ініціювання несанкціонованої транзакції може бути вчинено шляхом незаконного втручання в роботу інформаційної системи банківської установи. Реквізити, достатні для ініціювання транзакції з використанням систем дистанційного банківського обслуговування, можуть бути отримані шляхом так званого зламу комп'ютерних систем фінансових установ. Наприклад, Вироком Подільського районного суду міста Києва по справі № 758/15631/13-к від 12.12.2013 було засуджено осіб, які здійснили несанкціоноване втручання в роботу автоматизованої системи банку, сформуvalи та відправили в опрацювання платіжне доручення. При спробі

отримати грошові кошти у відділенні банку були затримані правоохоронцями. Дії зазначених осіб було обґрунтовано кваліфіковано як несанкціоноване втручання в роботу автоматизованої системи (ст. 361 КК) та шахрайство шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ (на той час ч. 3 ст. 190 КК) [77].

Таким чином, особливістю кримінально-правової кваліфікації шахрайства, вчиненого з використанням ЕОТ, є необхідність вирішення питання про доцільність додаткової кваліфікації діянь винної особи за статтями, які передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення, предметом яких є інформація або носії інформації, що використовувались у процесі шахрайства. При цьому слід керуватись тим, що використання комп'ютерної техніки при вчиненні злочинів проти власності утворює самостійний склад злочину лише тоді, коли заподіяно шкоду іншим об'єктам, таким як право власності на комп'ютерну інформацію, відносини у сфері документообігу тощо.

Варто зазначити, що проєкт КК, розроблений Робочою групою з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи, створеної Указом Президента України №584/2019 від 07.08.2019, не містить такої кваліфікуючої ознаки шахрайства як «вчинення шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ». Водночас, як кваліфікуюча ознака «комп'ютерних» злочинів (Розділ 7. «Кримінальні правопорушення проти безпеки інформаційних систем») пропонується передбачити таку: «з метою здійснення переказу грошей, матеріальних цінностей або віртуальної валюти» [177, с. 130]. Таке рішення, хоч і має певні термінологічні недоліки (співвідношення понять «річ», «цифрова річ», «гроші», «майнові цінності», «віртуальна валюта»), усе ж є позитивним та сприятиме оздоровленню судової практики, і певною мірою підтверджує наші пропозиції щодо вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність.

Також як обставина, що підвищує тяжкість злочину на два ступені ст. 6.1.2. проєкту КК, передбачає вчинення злочину, передбаченого ст.ст. 6.1.4 – 6.1.9, з використанням викраденого або підробленого платіжного засобу чи інструменту [177, с. 98]. Враховуючи, що ст. 6.3.9. проєкту передбачає відповідальність за викрадення платіжного засобу чи інструменту або його підроблення, а ст. 6.3.10. – за поводження з викраденим або підробленим платіжним засобом чи інструментом, вважаємо надлишковою названу кваліфікуючу ознаку. Зрештою, наведені вище міркування щодо гіпотетичної кваліфікуючої ознаки шахрайства «з використанням підробленого документа», актуальні і в цьому випадку. Видається, що випадки шахрайства з використанням підроблених платіжних засобів або інструментів за проєктом КК отримували б справедливу та зрозумілу правову оцінку як сукупності шахрайства та незаконних дій із підробленими або викраденими платіжними засобами.

Крім цього, слід зазначити, що в проєкті КК досить широко використовується кваліфікуюча ознака «вчинення з використанням інформаційної системи» (ознака, що підвищує тяжкість злочину на один або два ступені)

Інформаційну систему пропонується визначати таким чином: «а) пристрій чи група взаємно поєднаних або пов'язаних пристроїв, один чи більше з яких, відповідно до певної програми, виконує автоматичну обробку даних; б) комп'ютерні дані, що зберігаються, обробляються, вилучаються або передаються цими пристроями чи групою пристроїв з метою їх експлуатації, використання, захисту або технічного обслуговування» [177, с.9]. Відповідно, використання комп'ютера, або даних, збережених, наприклад, на змінному носіїві, передбачається розглядати як кваліфікуючу ознаку погрози спричинення смерті чи тяжкої шкоди (ст. 4.3.3), пропагування самогубства (ст. 4.3.6), розголошення таємниці усиновлення (ст. 4.6.10), дій щодо інформації про особисте чи сімейне (ст. 4.7.3), порушення таємниці кореспонденції (ст.

4.7.5), розголошення інформації про стан здоров'я та лікарської таємниці (ст. 4.7.6), подання до Державного реєстру виборців неправдивих відомостей або втручання в його роботу (ст. 4.10.6), розпалювання ворожнечі чи ненависті (ст. 4.11.4), дискримінації (ст. 4.11.5), діяльності у сфері охорони здоров'я без належного дозволу (ст. 5.1.7), підроблення медичної продукції та поводження з нею (ст. 5.1.8), незаконного поводження з небезпечною для життя людини продукцією (ст. 5.1.11), збуту наркотичного засобу, психотропної речовини, їх аналога чи рослини або гриба, що містять наркотичний засіб чи психотропну речовину (ст. 5.2.9), незаконного обігу прекурсорів, обладнання, технології або специфікації, призначених для виробництва чи виготовлення наркотичного засобу, психотропної речовини або їх аналога (ст. 5.2.11), усіх злочинів проти інтелектуальної власності (ст.ст. 6.2.2 – 6.2.4), усіх злочинів проти фінансів (ст.ст. 6.3.5 – 6.3.32), погрози терористичним актом (ст. 7.2.5), публічних закликів до тероризму (ст. 7.2.6), підготовки до терористичної діяльності (ст. 7.2.9), посягання на об'єкт критичної інфраструктури (ст. 7.3.8), неправдивого повідомлення про небезпеку для життя людей (ст. 7.3.9), пропаганди тоталітаризму (ст. 7.5.5), публічних закликів до вчинення злочинів або їх виправдовування (ст. 7.5.6), публічних закликів до вчинення злочину проти національної безпеки України (ст. 9.1.10), виправдовування збройної агресії проти України (ст. 9.1.11), незаконного розголошення державної чи розвідувальної таємниці або службової інформації (ст. 9.2.2), несанкціонованого поширення інформації про направлення чи переміщення товарів військового призначення (ст. 9.2.3), несанкціонованого поширення інформації про переміщення або розміщення військових формувань України (ст. 9.2.4), підриву волі до перемоги (ст. 10.6.2).

Хоча розгляд названих пропозицій перебуває поза межами предмету нашого дослідження, видається, що для їх подальшого вдосконалення буде корисним запропонований у цьому підрозділі аналіз доцільності криміналізації «комп'ютерного шахрайства», та сформульований висновок

про те, що з розширенням сфери застосування інформаційних технологій, використання комп'ютерів для вчинення кримінального правопорушення не завжди свідчить про підвищення небезпечності вчиненого. Варто зазначити й те, що у Висновку національних експертів щодо проекту КК на цю проблему увага звертається неодноразово [90, с. 257, 323, 324, 335, 339, 424-425, 430, 565-567, 589].

2.3. Суб'єктивні ознаки шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ

Суб'єкт шахрайства – загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Ознаки таких суб'єктів досліджені повно та всебічно. Значний інтерес для нашого дослідження становлять статистичні відомості, що характеризують засуджених за шахрайство осіб.

Зважаючи на дані з Державної судової адміністрації України, що з 2013 по 2023 рік оприлюднені у звітах форми № 6 та форми № 7 та інтегровані в інтерактивному довіднику М. В. Карчевського «Протидія злочинності в Україні: інфографіка» [126], маємо можливість встановити важливі характеристики сукупності осіб, засуджених за шахрайство. І хоча наявні статистичні обліки не дозволяють виділити дані щодо осіб, засуджених саме за досліджуване кримінальне правопорушення, отримані висновки матимуть цінність. Оскільки вони представлятимуть статистичний аналіз найближчої за обсягом групи, що з урахуванням специфіки наборів наявних статистичних даних може розглядатися окремо.

Зокрема, частка жінок (Додаток А) серед таких осіб складає 24,3 % і протягом означеного періоду (2013-2023) мала незначні коливання (від 21,5 % до 28,5 %). Варто зазначити, що частка жінок серед засуджених за шахрайство є вдвічі більшою, ніж загальна частка жінок серед засуджених осіб (11,9 %).

Дослідження в аналогічний спосіб кількості засуджених за шахрайство, які вчинили кримінальне правопорушення в стані алкогольного сп'яніння (Додаток Б) свідчить, що частка таких осіб протягом усього періоду спостережень постійно зменшувалася. Якщо у 2013 році вона складала 11,2 % (426 осіб), то у 2023 – 1,7 % (35 осіб). Серед усіх засуджених частка засуджених за правопорушення, вчинені в стані алкогольного сп'яніння є значно більшою, але демонструє аналогічну динаміку: зменшення від 24 % у 2013 році до 6,7 % у 2023.

Віковий розподіл осіб, засуджених за шахрайство (Додаток В), свідчить про те, що найбільшою є група осіб віком від 30 до 50 років (46,3 %), другою за розміром – група осіб від 18 до 25 років (23,3 %), третьою – від 25 до 30 років (19,9 %). При цьому варто зазначити, що, починаючи з 2017 року, частка осіб віком від 30 до 50 років постійно збільшується (від 41,5 % до 55,7 %). Такий розподіл є дуже близьким до загального вікового розподілу осіб, засуджених в Україні протягом 2013-2023 років: від 30 до 50 – 49,6 %, від 18 до 25 – 18,7 %, від 25 до 30 – 17 %.

Розподіл за заняттями на момент вчинення кримінального правопорушення (Додаток Г) також є близьким до загального розподілу. Переважна більшість засуджених за шахрайство відноситься до категорії «працездатні, які не працювали і не навчалися» – 73,9 % (аналогічна частка серед усіх засуджених – 71,7 %). Заслугує на увагу збільшення кількості військовослужбовців серед засуджених за шахрайство. З 2014 по 2022 таких випадків було не більше 13 щороку, у 2023 – 37. Зрозуміло, що на фоні середньої кількості засуджених за шахрайство щороку – більше 2 тис. осіб – кількість засуджених військовослужбовців є незначною. Водночас, перебування України у стані війни не один рік з усією необхідністю актуалізує питання адекватних кримінально-правових заходів до захисників нашої країни, які припустилися помилок. Зрозуміло, що вказана проблема є

самостійною та однозначно потребує окремого дослідження, однак і не звернути увагу неї, на нашу думку, було б неправильним.

Дослідження розподілу осіб, засуджених за шахрайство, за рівнем освіти (Додаток Г) свідчить про те, що і за цією ознакою склад засуджених за шахрайство є близьким до загального розподілу засуджених за рівнем освіти. Більшість засуджених за шахрайство мали повну загальну середню освіту (37,1 %, аналогічна частка серед усіх засуджених 39,4 %), 23,3 % мали професійно-технічну освіту (середній рівень 23,2 %), базову загальну середню освіту мали 22,8 % засуджених (середній рівень 25,9 %). Істотною є різниця в частині осіб із вищою освітою. Серед усіх засуджених ця частка протягом досліджуваного періоду є відносно стабільною та перебуває в межах 7-8 %. Водночас, серед осіб, засуджених за шахрайство, такий відсоток поступово зменшується – від 15,6 % у 2013 році до 5,9 % у 2023.

Близьким до значень, що характеризують усю сукупність засуджених, є розподіл засуджених за шахрайство за ознакою наявності судимості (Додаток Д). Серед засуджених за шахрайство 28,5 % мають незняту і непогашену судимість (середнє значення – 25,2%), 8,6 % – судилися, але судимість знято чи погашено (середнє значення – 9,8 %). Слід зазначити, що серед осіб, яких засуджено за шахрайство та які мають судимість (Додаток Е), переважна частка (80,4 %) тих, хто мав судимість за злочини проти власності.

Слід зазначити, що певні дані про осіб, які вчиняють шахрайство, можна отримати зі статистичних звітів Офісу Генеральної Прокуратури, зокрема офіційно оприлюднених звітів форми № 2 «Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення». Однак, розглянуті раніше дані форми № 6 та форми № 7 ДСА характеризують кількість засуджених осіб. При цьому, у разі вчинення особою кількох правопорушень, до форми вносяться тільки дані, що стосуються обвинувачення у кримінальному правопорушенні, яке передбачає більш сувору санкцію. В основу статистичного обліку форми № 2 ОГП покладено інший принцип. Показник «виявлено осіб, які вчинили кримінальні

правопорушення» обраховується як сума осіб, матеріали щодо вчинення якими кримінальних правопорушень передано до суду. Випадки, коли однією особою вчинено кілька кримінальних правопорушень, отримують відбиття в обліку по кожному з цих правопорушень. Саме для цієї сукупності осіб, визначаються гендерні, вікові, освітні характеристики тощо. Отже, дані форми № 2 ОГП по суті являють собою оцінку проміжного результату діяльності щодо протидії певним видам кримінальних правопорушень (передані до суду матеріали щодо вчинення кримінальних правопорушень певними особами), тоді як дані форми № 6 та форми № 7 ДСА характеризують кінцевий результат цієї діяльності (кількість засуджених осіб, вироби щодо яких набрали чинності). Ураховуючи ці особливості вважаємо, що аналіз даних форми № 2 ОГП та їх порівняння з даними форми № 6 та № 7 мають сенс для досліджень організації розслідування шахрайства, особливостей виявлення шахраїв, оцінки ефективності роботи правоохоронних органів щодо протидії даному посяганню. Оскільки означені питання не відносяться до предмету нашого дослідження, обмежимося наведеним аналізом статистичних відомостей ДСА.

Встановлені характеристики сукупності осіб, засуджених за шахрайство, дозволяють зробити такі висновки:

1) майже кожна четверта засуджена за шахрайство особа є жінкою, що у два рази перевищує загальний рівень жіночої злочинності;

2) вчинення кримінального правопорушення в стані алкогольного сп'яніння в цілому не властиве суб'єктам шахрайства, протягом останніх одинадцяти років (2013-2023) від непоширеного явища (1 випадок на 10 засуджених) стало таким, що трапляється вкрай рідко (1 випадок на 50 засуджених);

3) шахрайство найчастіше вчиняють особи віком від 30 до 50 років, частка таких осіб збільшується і в 2023 році склала більше ніж половина засуджених;

4) переважною серед засуджених за шахрайство є частка осіб, які є працездатними, але на час вчинення кримінального правопорушення не навчалися та не працювали;

5) переважно шахрайство вчиняють особи з середньою або професійно-технічною освітою; протягом останніх одинадцяти років спостерігається поступове зменшення частки осіб з вищою освітою;

6) більше ніж третина засуджених за шахрайство мали незняту чи непогашену судимість або раніше були засуджені, але на момент вчинення кримінального правопорушення судимості вже не мали; серед засуджених за шахрайство, що мали судимість, у чотирьох з п'яти випадків попередня судимість була пов'язана з кримінальними правопорушеннями проти власності.

Встановлені характеристики дозволяють обґрунтувати нашу позицію щодо висловлених у науці пропозицій щодо суб'єкта досліджуваного кримінального правопорушення. Зокрема, І. М. Чайка пропонує знизити вік кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинюване шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ. На думку дослідниці, про доцільність такого законодавчого рішення свідчать широке розповсюдження засобів комп'ютерної комунікації разом із «ранньою діджиталізацією» [182, с. 61] молодих людей в сучасній Україні. «У контексті реформування чинного кримінального законодавства та надійного кримінально-правового захисту суспільних відносин в Україні є доцільним встановлення 14-річного віку настання кримінальної відповідальності за вчинення шахрайства шляхом використання електронно-обчислювальної техніки», – зазначає І. М. Чайка [182]. На нашу думку, висловлена пропозиція є недоцільною.

В основу зниження віку кримінальної відповідальності покладаються такі критерії: «1) рівень розумового розвитку, свідомості особи, який свідчить про можливість вже в чотирнадцять років усвідомлювати фактичні об'єктивні ознаки та суспільну небезпечність злочинів, перелічених у ч. 2 ст. 22 КК;

2) неабияка поширеність більшості з цих злочинів серед підлітків; 3) значна суспільна небезпечність (тяжкість) більшості з цих злочинів» [131, с. 141]

Як свідчить проведений аналіз (Додаток В), протягом останніх 11 років часка засуджених за шахрайство віком від 16 до 18 років була стабільно незначною, від (1 % до 3,9 %), тож говорити про значну поширеність шахрайства серед осіб віком від 14 до 16 років також було б неправильно. Відповідно, пропозиція зниження віку кримінальної відповідальності за шахрайство є такою, що не відповідає сталим критеріям для подібних законодавчих рішень.

Водночас, увага авторки до тенденцій інформатизації та її вплив на склад суб'єктів шахрайства є правильною. Розширення сфери застосування інформаційних технологій є чинником, що трансформує переважну більшість соціальних процесів. Не винятком є й поширення шахрайства із використанням засобів електронно-обчислювальної техніки. Однак, як свідчать дані статистичних спостережень, результатом впливу інформатизації в цій сфері є якраз не збільшення частки неповнолітніх шахраїв. Неповнолітні дійсно здатні швидше опановувати інформаційні технології, але, на думку фахівців, «існує певне протиріччя в оволодінні цифровою грамотністю дорослими та дітьми: хоча молодше покоління в техніко-технологічному аспекті оволодіває цифровою грамотністю швидше, ніж їхні батьки, проте дорослі повніше усвідомлюють проблеми соціогуманітарного характеру в контексті використання цифрових інновацій» [137, с. 102]. Іншими словами, дорослі краще розуміють можливості використання інформаційних технологій для здійснення різноманітних соціальних комунікацій. Це дозволяє пояснити отримані дані щодо зменшення серед засуджених за шахрайство частки осіб з вищою освітою та збільшення частки осіб віком від 30 до 50 років. Вважаємо, що широке використання інформаційних технологій, значна тривалість цього соціального процесу привели до формування в осіб визначеної вікової категорії достатніх компетенцій щодо використання

інформаційних технологій. Цьому сприяли зміни форм соціальної комунікації, проникнення інтернет-технологій практично у всі сфери виробничої діяльності та сфери послуг. Важливою є й очевидна тенденція збільшення ваги соціальних комунікацій, що відбуваються опосередковано, через соціальні мережі, сайти, електронну пошту тощо. Така зміна певною мірою спростила техніку обману або зловживання довірою, привела в тому числі до зменшення частки осіб із вищою освітою серед шахраїв.

Усе означене дозволяє сформулювати гіпотезу: розширення процесів інформатизації на нинішньому етапі є одним із чинників збільшення серед засуджених за шахрайство частки осіб віком від 30 до 50 років, а також зменшення частки осіб із вищою освітою.

Шахрайство є одним із корисливих кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обертанням чужого майна на користь винного або інших осіб. Повністю поділяємо положення науки кримінального права про те, що суб'єктивна сторона всіх таких посягань характеризується прямим умислом, корисливими мотивом і метою: особа усвідомлює, що вона посягає на чужу власність, не маючи права на неї, передбачає завдання матеріальної шкоди власнику і бажає настання цього наслідку переслідуючи ціль до незаконного збагачення [132, с. 150].

Уточнемо ці положення стосовно шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ. Суб'єктивна сторона обґрунтовано розглядається як відображення «у психіці особи об'єкта й об'єктивної сторони конкретного злочину» [115, с. 96]. «Вина ... нерозривно пов'язана з його об'єктивними ознаками, її зміст відображають об'єктивні ознаки злочину, що характеризують його об'єкт, предмет та об'єктивну сторону» [131, с. 154]. Проаналізуємо, яке значення мають встановлені раніше особливості об'єкта та об'єктивної сторони для змісту суб'єктивної сторони досліджуваного правопорушення.

Зміст прямого умислу за визначенням полягає в тому, що винна особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачає його суспільно небезпечні наслідки і бажає їх настання (ст. 24 КК). Щодо шахрайства з використанням ЕОТ необхідно з'ясувати таке питання: наскільки повно винна особа має усвідомлювати сутність процесів, що відбуваються, наприклад у платіжній системі, тоді коли вона вводить PIN-код платіжної картки потерпілої особи та отримує готівкові кошти в банкоматі? Чи має вона усвідомлювати, що, вставляючи платіжну картку в отвір зчитування банкомата та натискаючи кнопку на підтвердження операції, відбувається ініціювання транзакції, банк-еквайр та банк-емітет починають автоматизовану комунікацію щодо залишку безготівкових коштів на рахунку клієнта, з яким укладено відповідні договори банківського обслуговування та використання платіжної системи; за результатами оцінки залишку емітент дозволяє або не дозволяє транзакцію; у разі позитивного рішення, чи еквайр дозволяє видачу готівку з банкомату, а потім отримує переказ від емітента? Або в разі ініціювання транзакції у віртуальних активах, чи має винна особа усвідомлювати алгоритм роботи децентралізованих вузлів, що забезпечують функціонування платіжної системи віртуального активу; як обчислюється геш-транзакції; у якому блоці блокчейну будуть збережені дані щодо ініційованої транзакції?

Аналогічне питання розв'язував М. В. Карчевський у дослідженні кримінальної відповідальності за несанкціоноване втручання в роботу комп'ютерної техніки. Він обґрунтував положення, яке ми поділяємо: «Усвідомлення фактичних об'єктивних ознак незаконного втручання полягає в розумінні в основних рисах загальних закономірностей функціонування ЕОМ, тобто достатньо наявності в особи знань про те, що певні дії порушать правильну роботу ЕОМ, системи або комп'ютерної мережі й можуть призвести до перекручення чи знищення інформації» [115, с. 98]. Погоджуючись із дослідником, зазначимо, що відносно шахрайства з

використання електронно-обчислювальної техніки також доречно застосовувати такий підхід.

Як аргумент на підтримку наведеної позиції, зазначимо, що програмне забезпечення банківських автоматів, платіжних терміналів, інтернет-сайти платіжних систем розробляють так, щоб бути максимально зрозумілими. Така вимога до розробки має назву «інтуїтивно зрозумілий інтерфейс» [4]. Це рішення, які роблять використання технології легким та зрозумілим, у тому числі людям з обмеженими технічними знаннями. Розробляють їх таким чином, щоб користувачі могли інтуїтивно зрозуміти, як виконувати завдання, не потребуючи при тому спеціального навчання або інструкцій. Такі властивості досягаються простотою, лаконічністю, відсутністю зайвих елементів, які можуть заплутати користувачів, зрозумілістю та простотою навігації по системі, логічним розташуванням елементів керування та навіть естетичними рішеннями; інтерфейс повинен бути приємним для очей і візуально привабливим [див. 23].

Як можна побачити, розробка комп'ютерних систем для сфери банківського обслуговування, такими, щоб їх було легко використовувати навіть за умови обмежених технічних знань, – це самостійний напрям науки та виробництва програмного забезпечення. Тому, якщо винна особа використовує подібні системи для здійснення шахрайства, очевидно, надлишковим було б вимагати встановлення всебічного та повного розуміння такою особою змісту всіх процесів, які відбуваються під час здійснення типових операцій.

Висновки до розділу 2

Шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, є кваліфікованим видом шахрайства. Не потребує додаткового аргументування те, що зміст ознак складу даного кримінального

правопорушення включає як загальні ознаки шахрайства, так і специфічні, властиві саме досліджуваному кримінальному правопорушенню.

Загальноновизнаними, використаними нами для подальшого дослідження є такі положення науки кримінального права щодо загальних ознак шахрайства:

- об'єктом шахрайства є охоронювані законодавством про кримінальну відповідальність відносини власності, предметом – чуже майно або право на майно;

- ознаками об'єктивної сторони шахрайства є діяння у вигляді заволодіння чужим майном або придбання права на майно, обман або зловживання довірою (спосіб), заподіяння матеріальної шкоди потерпілій особі (наслідки) та причинний зв'язок;

- суб'єкт шахрайства загальний;

- суб'єктивна сторона шахрайства характеризується прямим умислом, корисливими мотивом і метою.

У випадках, коли шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, здійснюється щодо безготівкових грошей, безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини власності, опосередковані використанням банківських рахунків та електронних платіжних систем. У таких випадках безготівкові гроші являють собою предмет злочинного впливу. Безготівкові гроші, як предмет злочинного впливу шахрайства, – права потерпілої особи вимагати від банку певної суми коштів, а також зобов'язання банку виконати цю вимогу, зменшити обсяг яких намагається винна особа. Означена специфіка об'єкта посягання та предмета злочинного впливу робить необхідним встановлення в процесі досудового слідства таких даних, як: реквізити договору банківського обслуговування (на відкриття рахунку потерпілої особи), реквізити банківського рахунку потерпілої особи, реквізити договору на отримання платіжних послуг, реквізити платіжної картки

потерпілої особи, дані щодо ініційованих винною особою транзакцій із рахунку потерпілої особи.

У випадках, коли шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, здійснюється щодо віртуальних активів (криптовалюти), безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини власності, опосередковані використанням платіжних систем віртуальних активів. Віртуальні активи в таких випадках являють собою предмет злочинного впливу. Віртуальні активи, як предмет злочинного впливу шахрайства, – це нематеріальні блага, що є об'єктом цивільних прав потерпілої особи, мають вартість та виражені сукупністю даних в електронній формі, що підтримується системою забезпечення обороту віртуальних активів, щодо яких винна особа намагається здійснити незаконну транзакцію. Використання платіжних систем віртуальних активів характеризується децентралізованим регулюванням, відкритістю реєстру транзакцій, алгоритмізованим та автоматизованим забезпеченням функціонування, відсутністю забезпечення вартості віртуальних активів. Означена специфіка об'єкта посягання та предмета злочинного впливу робить необхідним встановлення в процесі досудового слідства таких даних, як: публічні адреси потерпілої та винної осіб, реквізити транзакцій (геш, дата та час, входи, виходи, розмір комісії, номер блоку), у результаті яких потерпіла особа отримала віртуальний актив, реквізити транзакції (транзакцій) ініційованих винною особою.

Особливості об'єктивної сторони шахрайства, яке вчиняється шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, щодо безготівкових грошей полягають у тому, що винна особа обманним шляхом спонукає банк-емітент виконувати дії, які не були санкціоновані законним утримувачем картки. Надсилаючи несанкціонований запит на платіж та використовуючи наявну платіжну систему, зловмисник вводить банк в оману щодо необхідності виконання зобов'язань за договором із законним утримувачем. Через цю оману банк безпідставно списує кошти з рахунку законного утримувача,

завдаючи йому збитків. Дії злочинця з ініціювання переказу коштів та зазначені шкідливі наслідки перебувають у причинно-наслідковому зв'язку.

У випадку, коли здійснюється несанкціонована транзакція, у віртуальних активах також відбувається опосередкований обман. Він полягає в повідомленні учасникам платіжної системи віртуальних активів неправдивих відомостей про те, що особа, який належить віртуальний актив, ініціює транзакцію свого активу. Через цей обман платіжною системою віртуальних активів (мережею децентралізованих вузлів) до реєстру транзакцій (блокчейну) вноситься інформація про ініційовану винною особою транзакцію. Кількість віртуального активу потерпілої особи внаслідок цієї транзакції зменшується, у цьому й полягає заподіяна шкода.

Електронно-обчислювальна техніка, як знаряддя шахрайства, являє собою функційні блоки, які можуть виконувати значні обчислення, зокрема багаточислові арифметичні та логікові операції, без втручання людини, що використовуються для заволодіння чужим майном або правом на майно, здійснення обману або зловживання довірою.

Спосіб шахрайства, шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, характеризує порядок, метод, прийоми, що застосовує винна особа в процесі здійснення шахрайства, поєднаного використанням електронно-обчислювальної техніки, при цьому, таке використання буде завжди незаконним, оскільки прямо заборонено ст. 190 КК.

З урахуванням тенденцій протидії шахрайству, встановлених на підставі аналізу оприлюднених статистичних даних ДСА, визнано недоцільним зменшення віку кримінальної відповідальності за досліджуване кримінальне правопорушення. Як гіпотеза для подальших досліджень видається можливим сформулювати таке положення: розширення процесів інформатизації на нинішньому етапі є одним із чинників збільшення серед засуджених за шахрайство частки осіб віком від 30 до 50 років, а також зменшення долі осіб із вищою освітою.

Специфіка змісту суб'єктивної сторони шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, полягає у визначенні меж усвідомлення суб'єктом своїх дій та передбачення наслідків. Встановлення всебічного та повного розуміння змісту всіх процесів, які відбуваються в процесі «комп'ютерного» шахрайства є надлишковим. Усвідомлення фактичних об'єктивних ознак шахрайства з використанням ЕОТ полягає в розумінні основних рис загальних закономірностей функціонування ЕОМ, того, що певні дії забезпечать здійснення обману або зловживання довірою і можуть призвести до заподіяння шкоди потерпілій особі.

Обґрунтовано, що положення ч.4 ст. 190 КК не забезпечують нормативного відображення суспільної небезпечності шахрайства, вчиненого із використанням комп'ютерної техніки. Пропонується виключення кваліфікуючої ознаки «вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ» зі змісту статті 190 КК. Правова оцінка підвищеної суспільної небезпечності шахрайства, «обтяженого» вчиненням інших кримінальних правопорушень, зокрема несанкціонованого втручання в роботу комп'ютерної техніки (ст. 361 КК), незаконних дій зі шкідливими програмними чи технічними засобами (ст. 361-1 КК) тощо буде даватися у вигляді кримінально-правової кваліфікації за сукупністю.

Для вирішення питання про доцільність додаткової кваліфікації діянь винної особи за статтями, які передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення, предметом яких є інформація або носії інформації, що використовувались у процесі шахрайства, слід керуватись тим, що використання комп'ютерної техніки при вчиненні злочинів проти власності утворює самостійний склад злочину лише тоді, коли заподіяно шкоду іншим об'єктам, таким як право власності на комп'ютерну інформацію, відносини у сфері документообігу тощо.

РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ РЕАГУВАННЯ НА ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА ШЛЯХОМ НЕЗАКОННИХ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ

3.1. Кримінально-правові наслідки учинення шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ

Злочин історично пов'язували виключно з покаранням. Однак, з розвитком кримінального права стали застосовуватися різноманітні заходи щодо осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, не лише покарання. Сьогодні більш правильно казати про принцип невідворотності кримінальної відповідальності. Саме кримінальна відповідальність, а не тільки покарання, є правовим наслідком злочину.

Погоджуємося з О. А. Шевченко в тому, що зміст принципу невідворотності кримінальної відповідальності полягає в тому, «особа, яка вчинила злочин, підлягає кримінальному покаранню, якщо відсутні законні підстави звільнення її від кримінальної відповідальності чи покарання» [188, с. 468]. На думку А. А. Митрофанова, цей принцип виявляється в невідворотності кримінально-правового реагування на вчинений злочин, тобто покладанні на винну особу кримінальної відповідальності (з призначенням покарання або без нього чи зі звільненням від його відбування) або звільненні (за наявності підстав для того) від кримінальної відповідальності [144, с. 54].

Окремим аргументом на користь наведених позицій є той факт, що звільнення від покарання чи від відповідальності невіддільні від кримінальної відповідальності, оскільки вони можливі лише внаслідок притягнення до такої відповідальності. Тобто, ці види звільнення є похідними від кримінальної відповідальності, а не її заміною. Отже, звільнення від покарання є формою реалізації кримінальної відповідальності та способом досягнення її цілей, які виходять за межі лише призначення покарання. Загалом, різноманітні види

звільнення здійснюються в рамках застосування закону про кримінальну відповідальність.

Таким чином, будемо зважати на те, що невідворотність, як один із ключових принципів кримінального права, полягає в тому, що кожна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, підлягає кримінально-правовому впливу. Кримінальний закон визначає вичерпну систему заходів такого впливу, тобто юридичних наслідків злочину. Невідворотність кримінальної відповідальності охоплює як притягнення винної особи до кримінальної відповідальності, що у кримінально-процесуальному вимірі починається з моменту повідомлення про підозру, так і реалізацію відповідальності або звільнення від неї.

Тут і далі, поділяючи найбільш поширену доктринальну позицію, зважатимемо на те, що систему кримінально-правових наслідків учинення кримінальних правопорушень складають заходи кримінально-правового впливу, установлені КК України та які застосовуються за рішенням суду. З урахуванням зазначено слід погодитися з дослідниками, які відповідним чином структурують кримінально-правовий вплив: 1) кримінальна відповідальність, що реалізується в різних формах; 2) інші заходи кримінально-правового впливу (примусові заходи медичного та виховного характеру, примусове лікування); 3) звільнення від кримінальної відповідальності [191, с. 218].

Система кримінально-правових наслідків учинення шахрайства з використанням ЕОТ має свої особливості. Розглянемо її, враховуючи наведені теоретичні положення.

Кримінальна відповідальність – це реакція держави на вчинення особливо небезпечного для суспільства правопорушення. Вона характеризується: 1) застосуванням до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; 2) офіційною оцінкою поведінки як злочину та особи як злочинця в обвинувальному вирокі суду; 3) застосуванням державного примусу у вигляді

покарання чи інших заходів, визначених судом на підставі кримінального закону; 4) можливістю полягати лише в осуді особи, яка вчинила кримінальне правопорушення та вчиненого ним з боку держави [130, с. 700].

А. В. Андрєєв визначає форми реалізації кримінальної відповідальності таким чином: 1) осуд – призначення покарання – повне відбуття цього покарання – судимість; 2) осуд – призначення покарання – дострокове звільнення від відбування покарання – судимість; 3) осуд – призначення покарання – умовне звільнення від відбування цього покарання – судимість; 4) осуд – призначення покарання – безумовне звільнення від відбування покарання [39, с. 44].

Аналіз КК України дає змогу стверджувати, що кримінальна відповідальність за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з ЕОТ, може реалізовуватись у всіх чотирьох вищезазначених формах.

Звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин, передбачений ч. 4 ст. 190 КК, також можливе у визначених кримінальним законом випадках. Цей вид кримінально-правового впливу являє собою законодавчо врегульовану відмову держави від засудження особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, а також відмову від застосування до неї покарання чи інших заходів кримінально-правового впливу.

Інститут звільнення від кримінальної відповідальності спрямований на реалізацію принципів гуманізму, справедливості та економії кримінально-правової репресії. Він є альтернативною формою реагування держави на кримінальне правопорушення, на противагу покаранню чи звільненню від покарання.

Звільнення від кримінальної відповідальності не вважається формою реалізації кримінальної відповідальності, а є самостійним видом кримінально-правового впливу. Коли особу звільняють від кримінальної відповідальності, суд не виносить обвинувального вироку, яким би визнавалася винуватість особи у вчиненні злочину та висловлювалася б негативна оцінка з боку держави [105,

с. 126].

Таким чином, до основних заходів кримінально-правового впливу на осіб, які вчинили шахрайство з використанням ЕОТ, будемо відносити кримінальну відповідальність, форми реалізації якої можуть бути репресивні (призначення реального покарання) або ліберальні (звільнення від покарання), а також звільнення від кримінальної відповідальності.

Як додаткові заходи кримінально-правового впливу на осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ч. 4 ст. 190 КК України, є підстави розглядати: 1) примусові заходи медичного характеру, що можуть бути застосовані до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення в стані обмеженої осудності або в стані осудності, але які захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку або під час відбування покарання (статті 92 – 95 КК України); 2) примусове лікування, що може бути застосоване незалежно від призначеного покарання (ст. 96 КК України); 3) спеціальну конфіскацію (ст.ст. 96-1 – 96-2 КК України).

З урахуванням здійсненого огляду судових рішень додаткові заходи та звільнення від кримінальної відповідальності детально розглядатися не будуть. Вони не мають значного поширення, у разі необхідності використовуються на загальних засадах. Тож розглянемо такі групи кримінально-правових наслідків, як: 1) караність (встановлення в законі та призначення судами покарання); 2) звільнення від покарання.

Законодавча оцінка суспільної небезпечності шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, дається в санкції ч. 4 ст. 190 КК (до липня 2023 – ч. 3 ст. 190). Зміст цієї санкції залишається незмінним із моменту прийняття КК України у 2001 році, передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до восьми років.

Аналогічне покарання чинна редакція КК передбачає за такі кримінальні правопорушення, як: залишення в небезпеці, яке спричинило смерть або інші тяжкі наслідки (ч. 3 ст. 135 КК); торгівля людьми (ч. 1 ст. 149 КК); сприяння

вчиненню терористичного акту (ч. 1 ст. 258-4 КК); порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки, яке спричинило загибель людей, майнову шкоду в особливо великому розмірі або інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 270 КК); умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства загальнонебезпечним способом (ч. 2 ст. 270-1 КК); порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, яке спричинило смерть потерпілого або заповдіяло тяжке тілесне ушкодження (ч. 2 ст. 286 КК); перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, якщо воно супроводжувалося насильством або погрозою застосування насильства, застосуванням зброї чи спеціальних засобів або болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями (ч. 2 ст. 365 КК); прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поєднане з вимаганням такої вигоди (ч. 2 ст. 369-2 КК); примушування давати показання із застосуванням насильства або із знуцанням над особою (ч. 2 ст. 373 КК); опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків, вчинені групою осіб або із застосуванням зброї, або такі, що спричинили тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 404 КК); умисне знищення або пошкодження військового майна, вчинене шляхом підпалу або іншим загальнонебезпечним способом, або якщо воно спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 411 КК); насильство над населенням у районі воєнних дій (ч. 1 ст. 433 КК); напад на службові або житлові приміщення осіб, які мають міжнародний захист, а також викрадення або позбавлення волі цих осіб з метою впливу на характер їхньої діяльності або на діяльність держав чи організацій, що вони представляють, або з метою провокації війни чи міжнародних ускладнень (ч. 1 ст. 444 КК).

Розгляд наведеного переліку посягань у порівнянні з результатами проведеного нами дослідження судової практики (підрозділ 1.3) з усією очевидністю свідчить про невідповідність санкції ч. 4 ст. 190 КК суспільній небезпечності шахрайства, шляхом незаконних дій із використанням ЕОТ. Не потребує доведення теза про те, що пропозиція неіснуючого товару або послуги на торговельному інтернет-майданчику характеризується значно меншою суспільною небезпечністю, ніж порушення правил безпеки дорожнього руху, яке спричинило смерть потерпілого. Так само незаконне отримання готівки в банківському автоматі з використанням чужої платіжної картки не є за рівнем суспільної небезпечності близьким до перевищення влади правоохоронцем із використанням зброї або насильства.

Практика призначення покарання за шахрайство, шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ, також представляє значний дослідницький інтерес. У підрозділі 1.3 ми зазначали, що протидія досліджуваному кримінальному правопорушенню характеризується більш широким використанням ліберальної форми кримінальної відповідальності. Звільнення від призначеного покарання в досліджених судових рішеннях трапляється у 59 % випадків, тоді як для всіх злочинів проти власності цей показник складає 42 %, а для всіх випадків шахрайства – 32 %. Беручи дану обставину до уваги, розглянемо, які покарання використовуються в тих випадках, коли осіб, визнаних винними в досліджуваному шахрайстві, суд не звільняє від призначеного покарання. Маємо 120 (18 %) таких вироків серед отриманої в процесі дослідження судової практики добірки судових рішень². У межах санкції ч. 4 (ч. 3 до липня 2023 року) ст. 190 КК покарання призначалося у 98 (82 %) вироків, у 22-х судових рішеннях застосовано положення статті 69 КК та призначено покарання нижче за крайню межу санкції. Розподіл

---

² Обґрунтування релевантності та репрезентативності отриманої нами добірки судових рішень наводиться в підрозділі 1.3.

призначених строків позбавлення волі у випадках, коли призначалося реальне покарання в межах санкції, представлений далі (Таблиця 5, Рисунок 2).

**Розподіл призначених строків позбавлення волі за шахрайство,
вчинене шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ,
у випадках призначення реального покарання**

№ з/п	Призначений строк позбавлення волі	Кількість випадків
1.	3 роки	32
2.	3 роки 1 місяць	6
3.	3 роки 3 місяці	4
4.	3 роки 4 місяці	1
5.	3 роки 5 місяців	1
6.	3 роки 6 місяців	11
7.	4 роки	25
8.	4 роки 6 місяців	3
9.	5 років	9
10.	5 років 6 місяців	1
11.	6 років	4
12.	8 років	1
13.	Разом	98

Таблиця 5

Одним із методів оцінки призначеного покарання є його порівняння з медіаною санкції. Остання визначається як середнє арифметичне мінімальної та максимальної межі санкції [139]. Для досліджуваної нами санкції кримінально-правової норми медіана складає п'ять із половиною років. Враховуючи зазначене, маємо констатувати: у випадках призначення покарання за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, найчастіше суди призначають покарання, що дорівнює мінімуму санкції (56 %), переважна більшість призначених покарань (85 %) є меншою, ніж медіана санкції.

**Розподіл призначених строків позбавлення волі за шахрайство,
вчинене шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ,
у випадках призначення реального покарання**

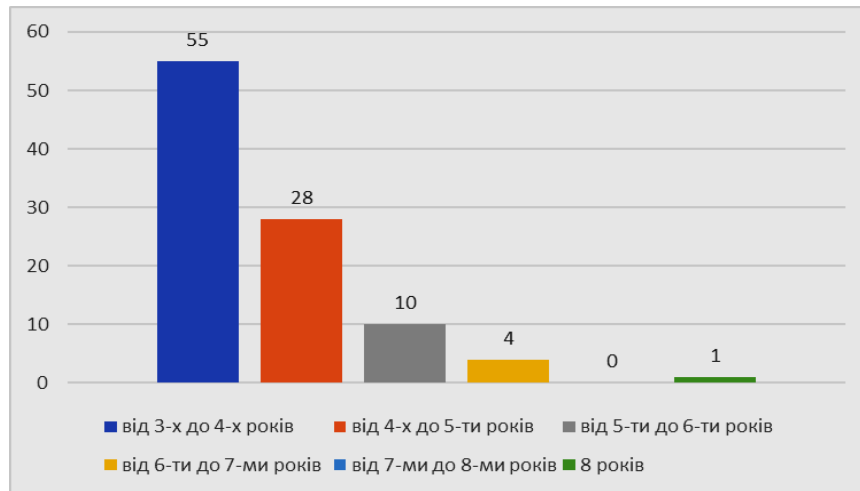

Рисунок 2

Проведений аналіз караності шахрайства з використанням ЕОТ та звільнення від покарання за дане кримінальне правопорушення наочно свідчить про те, що інтенсивність санкції ч. 4 ст. 190 КК не відповідає суспільній небезпечності досліджуваного шахрайства. Про зазначене свідчить: 1) аналіз сукупності кримінальних правопорушень, за вчинення яких чинним КК передбачено аналогічне покарання; 2) практика призначення покарань; 3) практика звільнення від покарань.

3.2. Окремі питання запобігання шахрайству, вчинюваному шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ

Питання кримінальної відповідальності та покарання за правопорушення є надзвичайно важливим елементом системи кримінального правосуддя. Однак самого покарання недостатньо для ефективної протидії злочинності. Крім реагування на вже скоєні злочини, надзвичайно важливо приділяти увагу запобіганню злочинності.

На думку В. В. Голіни, запобігання злочинності являє собою «сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки» [133, с. 53].

Запобігання злочинам має низку переваг порівняно з підходом, що зосереджується виключно на покаранні. По-перше, воно допомагає зменшити кількість потенційних жертв злочинів та запобігти травмам, матеріальним збиткам і психологічним розладам, які вони можуть спричинити. По-друге, попередження злочинів може зберегти значні державні ресурси, які інакше були б витрачені на розслідування, судовий процес і виконання вироків. По-третє, ефективні програми запобігання злочинності можуть допомогти зруйнувати цикл криміналізації окремих членів суспільства, надаючи альтернативні можливості для тих, хто перебуває в групі ризику.

Підходи до запобігання злочинності можуть бути різноманітними та охоплювати соціальні, економічні, освітні та правоохоронні заходи. Вони здатні включати покращення умов життя, надання більше можливостей для освіти та працевлаштування, посилення громадської взаємодії та зв'язків між правоохоронними органами та населенням, а також застосування методів ситуаційного запобігання злочинності, таких як покращене освітлення та відеоспостереження у вразливих місцях.

Дослідження показують, що комплексні та багатокomпонентні стратегії запобігання злочинності, які поєднують різні підходи, можуть бути особливо ефективними. Необхідно ретельно вивчати та оцінювати ефективність різних програм запобігання, щоб виявити найбільш перспективні практики та стратегії, які стануть взірцем для впровадження в інших громадах.

С. В. Шапочка, на основі аналізу змісту поняття «запобігання злочинності» робить важливий висновок про те, що «запобігання шахрайству, що вчиняється з використанням комп'ютерних мереж, – це система загальних та спеціальних заходів, спрямованих на вдосконалення сучасних суспільних відносин, усунення негативних умов, що сприяють виникненню злочинності в кіберпросторі, недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки, а також знищення її суспільно-небезпечних наслідків, захист прав, свобод та законних інтересів осіб, що використовують можливості

комп'ютерних мереж, які реалізують уповноважені суб'єкти в межах професійної діяльності, направленої на окремі групи чи конкретних осіб, що мають злочинні наміри, можливості та знання» [184, с. 176]. Дослідник пропонував розвивати систему заходів запобігання шахрайству, що вчиняється з використанням комп'ютерних мереж, за рахунок: 1) розширення системи спеціалізованих суб'єктів реалізації запобіжних заходів запобігання шахрайству, що вчиняється з використанням комп'ютерних мереж; 2) розвитку взаємодії суб'єктів реалізації запобіжних заходів; 3) організації підготовки та перепідготовки спеціалістів, які мають реалізовувати запобіжну діяльність; 4) створення системи проведення організаційної, профілактичної роботи з попередження комп'ютерних злочинів [184, с. 222-223].

З метою вивчення й аналізу заходів запобігання шахрайству, що вчиняється шляхом використання засобів електронних комунікацій, Л. В. Лефтеров провів опитування 158 співробітників практичних підрозділів кіберполіції з усіх регіональних управлінь Департаменту кіберполіції Національної поліції України. До найбільш ефективних заходів експерти віднесли: проведення роз'яснень для населення органами правопорядку; задіяння засобів масової інформації (трансляція документального відеоконтенту, соціальної реклами); введення дисциплін щодо базових знань інформаційної безпеки у закладах освіти; проведення соціальних заходів та акцій (у т. ч., у соціальних мережах); контроль та облік осіб, які схильні до вчинення вказаного типу кіберзлочину; удосконалення системи покарання, що передбачена за скоєння кіберзлочинів; зміна роботи правоохоронних органів [140, с. 94-98].

Вважаємо, що і С. В. Шапочка, і Л. В. Лефтеров, як автори дисертаційних досліджень із проблем протидії шахрайству, вчинюваному з використанням комп'ютерної техніки, запропонували важливі та змістовні напрями вдосконалення системи запобігання досліджуваному кримінальному правопорушенню. Водночас, інформаційні технології постійно розвиваються,

так само швидко та безупинно розвиваються технології, що використовуються для протидії шахрайству. Тому висловлені обґрунтовані наукові позиції щодо запобігання шахрайству, вчинюваному шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, на нашу думку, потребують певних доповнень, актуалізації, з огляду на сучасний рівень спеціалізованих інформаційних технологій, які набули широкого використання. В означеному контексті вважаємо доцільним розглянути такі питання:

- 1) використання систем штучного інтелекту для протидії шахрайству;
- 2) технології державно-приватного партнерства у сфері протидії шахрайству;
- 3) оновлення системи підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, що здійснюють протидію шахрайству, вчинюваному з використанням ЕОТ.

Системи штучного інтелекту для протидії шахрайству у сфері платіжних систем – це новітній інструмент мінімізації ризиків несанкціонованих транзакцій у платіжних системах. Його використання дозволяє виявляти дії злочинців на ранній стадії, допомагає запобігти збиткам і захистити жертв, стримує зловмисників від вчинення кримінальних правопорушень. Впровадження рішень на основі штучного інтелекту для боротьби з шахрайством у платіжних системах розглядається зараз як важлива складова загальної стратегії запобігання злочинності.

Системи на основі штучного інтелекту покращують ефективність виявлення шахрайства шляхом аналізу величезних обсягів даних у режимі реального часу та виявлення моделей та аномалій, які здатні вказувати на потенційне шахрайство; можливість автоматизованої адаптації та вдосконалення з часом робить процес виявлення більш точним [28]. Дані від систем виявлення шахрайства на базі ШІ можуть використовуватися для кращого розуміння шахрайських схем, методів і мереж [26].

Наявні зараз технічні рішення дозволяють відстежувати не тільки команди користувачів платіжних систем, що мають ознаки кримінального правопорушення, але й ідентифікувати телефонні розмови, у процесі яких відбувається шахрайство [25]. У науці представлені розробки щодо автоматизованого виявлення шахрайства в окремих сферах, зокрема банківській [5], іпотечній [36], сфері медичних послуг [18] тощо.

Результати сучасних досліджень свідчать про те, що ефективне використання штучного інтелекту та алгоритмічного прийняття рішень у процесах державної політики зазнає впливу різноманітних чинників, тому впровадженню конкретних технологій штучного інтелекту у сфері протидії шахрайству має передувати глибокий аналіз таких груп питань, як: рівень довіри до результатів роботи системи; якість, можливості та межі взаємного обміну інформацією в системі; управління даними, що використовує система в процесі роботи (захист персональних даних, конфіденційної інформації, профілактика упередженості); взаємозв'язок із наявними системами електронного урядування [32].

Важливим аспектом створення систем штучного інтелекту для виявлення шахрайства є захищеність персональних даних та банківської таємниці [5].

Властива цим системам і проблема алгоритмізованої упередженості. Здатність алгоритмів машинного навчання вивчати закономірності з даних приводить також до викривлення результатів через наявні в навчальних наборах даних упередження. У таких випадках упереджена модель може приймати рішення, які завдають непропорційної шкоди певним групам суспільства, наприклад, обмежуючи їхній доступ до фінансових послуг [36].

Окремою проблемою використання як систем штучного інтелекту взагалі, так і систем, що використовуються для виявлення шахрайства, є непрозорість рішень. М. В. Карчевський та Д. О. Куковинець саме так пояснюють її: «Правові гарантії інтелектуальної власності та конкурентна

боротьба на ринку інформаційних технологій зумовлюють закритість алгоритмів систем штучного інтелекту, що унеможлиблює перевірку правильності рішень та ефективний контроль за їх станом. У тих сферах, де неправильна робота систем штучного інтелекту здатна заподіяти значну шкоду, така ситуація створює небезпеку» [123, с. 27-28].

Через проблему непрозорості самостійним напрямом наукових досліджень стає розробка систем пояснювального штучного інтелекту, Explainable artificial intelligence (XAI). Останні визначаються як сукупність процесів і методів, що дозволяють користувачам розуміти та довіряти результатам, створеним алгоритмами машинного навчання. Пояснюваний ШІ використовується для опису моделі ШІ, її очікуваного впливу та потенційних упереджень. Це допомагає охарактеризувати точність моделі, справедливість, прозорість і результати в процесі прийняття рішень за допомогою ШІ [3]. Технологія XAI розглядається як розвиток систем штучного інтелекту, які застосовується для виявлення шахрайства [10].

Розв'язання названих проблем створення та використання систем штучного інтелекту передбачає також використання засобів правового регулювання. Так ключовий нормативний документ ЄС у сфері використання штучного інтелекту, EU AI Act, встановлює додаткові нормативні вимоги до систем, що використовуються для виявлення злочинів, серед них: гарантії збереження таємниці персональних даних, вимоги до змісту навчальних даних та процесів адаптації, що зменшують ризик упередженості рішень, забезпечення можливості контролюючих органів здійснити перевірку підстав та причин конкретного результату системи ШІ (постійне логування всіх дій системи, звіти про оновлення тощо) [11].

Таким чином, системи штучного інтелекту є перспективним інструментом запобігання шахрайства. Їх використання, крім позитивних результатів, характеризується низкою ризиків. Існують небезпеки порушення таємниці приватного життя та банківської таємниці, упередженості та

непрозорості рішень. Через те впровадження названих систем має відбуватися разом із вдосконаленням правового регулювання сфери використання ІІІ в Україні. Актуальною проблемою слід визнати імплементацію положень EU AI Act.

Державно-приватне партнерство (ДПП) розглядається як один із перспективних напрямів розв'язання проблем безпеки. Його сутність полягає в забезпеченні окремих функцій держави на основі ринкових механізмів. На думку В. В. Круглова, ДПП у сфері кібербезпеки здатне «забезпечити надійний доступ до інтернет-мережі; регулювати технічну безпеку та обробку даних; проводити обмін інформацією щодо загроз і вразливостей; здійснювати допомогу щодо вирішення ситуацій, пов'язаних із загрозами або незаконним контентом в інтернет-мережі» [135, с. 60].

О. П. Єрменчук та М. Л. Пальчик до найбільш поширених організаційних форм взаємодії у сфері безпеки критичної інфраструктури відносять «групи безпеки та реагування на комп'ютерні інциденти, що складаються з представників державного та приватного сектору, основна діяльність яких спрямована на обмін інформацією та взаємодію у межах усунення загроз» [107, с. 48]. Даний висновок може бути поширений і на протидію шахрайству, яке вчиняється з використанням ЕОТ. Недержавні фінансові установи та платіжні системи мають доступ до значних обсягів даних про транзакції та моделі шахрайської поведінки [див. 138]. Водночас правоохоронні органи отримують та аналізують дані щодо діяльності злочинних угруповань, здійснюють облік порушень законодавства про кримінальну відповідальність. Обмін такою інформацією може створити більш повну картину загроз та удосконалити аналітику для виявлення шахрайства.

Прикладом ДПП у сфері протидії шахрайству може слугувати діяльність національної міжбанківської асоціації ЄМА, яка створила сервіс для відслідковування та блокування шахрайських операцій Fraud Payments

Tracker. Завдяки цьому сервісу, банк жертви шахрайських переказів може оперативно повідомити банку отримувачу про підозрілу операцію. Сервіс поєднує між собою банки, платіжні сервіси й правоохоронні органи для ефективного реагування на інциденти платіжного шахрайства. Система миттєвого оповіщення про підозрілі фінансові операції працює таким чином: сервіс банку-відправника виявляє потенційно шахрайські транзакції та протягом двох секунд надсилає повідомлення до центрального вузла AntifraudHUB. Центральний вузол визначає банк-одержувач та перенаправляє запит до його локального сегменту системи. Банк-одержувач аналізує отриману інформацію та надсилає підтвердження чи спростування підозри назад до центрального вузла. AntifraudHUB пересилає остаточний результат перевірки банку-відправнику для подальших дій [189].

Водночас, ДПП повинне ґрунтуватися на чітких правилах, які б забезпечували баланс інтересів. Багато дослідників оцінює рівень нормативного регулювання ДПП в Україні як недостатній. Наприклад, С. С. Кудінов вважає, що в чинному законодавстві спостерігається тенденція до зменшення ролі громадян і громадських об'єднань у забезпеченні національної безпеки [136, с. 108].

Однією з найбільш очевидних проблем взаємодії правоохоронних органів та фінансових установ у питаннях протидії несанкціонованим транзакціям є складний порядок обміну інформацією про здійснені операції. Через це правоохоронці втрачають час та можливість швидко встановити винних осіб. Розробка пропозицій щодо змісту державно-приватного партнерства перебуває поза межами предмету нашого дослідження, тому обмежимося формулюванням основного напрямку його вдосконалення. Таким має бути забезпечення оперативної можливості правоохоронців отримувати доступ до баз даних банківських установ щодо здійснених транзакцій безготівкових коштів. Доступ повинен бути в режимі реального часу. У разі створення такої можливості, зобов'язання фінансових установ щодо

забезпечення банківської таємниці можуть бути забезпечені шляхом вибіркової інтеграції з ЄРДР та системою ідентифікації правоохоронців у цьому реєстрі.

Важливим аспектом запобігання шахрайству, вчинюваному шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, є забезпечення належного рівня кваліфікації працівників правоохоронних органів. В умовах, коли способи та техніки «комп'ютерного» шахрайства постійно змінюються, організація відповідної післядипломної підготовки правоохоронців набуває особливого значення. Зазначене вимагає розглянути можливості оновлення післядипломної підготовки правоохоронців, впровадження дистанційних технологій.

Використання дистанційних технологій навчання для забезпечення підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів одним із перших здійснив колектив Луганського університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Дистанційні курси стартували в березні 2014 року [118]. У подальшому їх було вдосконалено, розроблено оригінальну систему оцінювання та в 2017 році використано для підвищення кваліфікації слідчих СУ ГУНП України в Луганській області [20; 22].

Участь у цих освітніх заходах та їх координація як керівника СУ ГУНП України в Луганській області дозволяє авторові зробити окремі висновки щодо використання дистанційних технологій для підвищення кваліфікації правоохоронців. Формальне та спрощене розв'язання питання, переведення занять у режим відеоконференцій, є очевидно недостатнім. Організація ефективного підвищення кваліфікація передбачає в першу чергу встановлення структури та змісту освітніх потреб. На підставі обговорень, аналізу типових помилок та судової практики відбувається встановлення структури знань, необхідних для успішного виконання професійних завдань. Саме в результаті таких обговорень, під час проведення згаданих курсів підвищення кваліфікації, до програми було додано теоретичні та практичні аспекти

кримінально-правової кваліфікації та розслідування шахрайства з використанням ЕОТ.

Наступним важливим аспектом є визначення оптимальної моделі інтенсивності підвищення кваліфікації. Саме дистанційні технології дозволяють бути гнучким у визначенні форм і методів надання інформації та здійснення контрольних заходів.

Здійснення заходів щодо технічної готовності, створення віртуального освітнього середовища, розробка технічних стандартів дистанційних освітніх курсів, розробка стандартів збирання даних про процес навчання має відбуватися з урахуванням питань інформаційної безпеки.

Після кожного проходження курсів підвищення кваліфікації необхідно організувати актуалізацію навчального матеріалу, адаптувати його до змін, що відбулися в конкретній сфері професійної діяльності.

Таким чином, питання забезпечення підвищення кваліфікації правоохоронців слід розглядати як самостійний сегмент запобігання шахрайству, вчинюваному шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ. У нинішніх умовах оптимальне здійснення таких освітніх заходів можливе з використанням технологій дистанційного навчання. Формування змісту підвищення кваліфікації має відбуватися на основі постійного моніторингу судової та слідчої практики протидії досліджуваному кримінальному правопорушенню. Важливим є дотримання вимог інформаційної безпеки в процесі здійснення дистанційної професійної освіти поліцейських. Освітній контент має підлягати постійній актуалізації.

Висновки до розділу 3

Дослідження засобів кримінально-правового впливу на осіб, що вчиняють шахрайство шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, свідчить про їх обмежену ефективність.

Суворість санкції ч. 4 ст. 190 КК не повною мірою відповідає суспільній небезпечності досліджуваного шахрайства. Кримінальні правопорушення, за вчинення яких чинним КК передбачено аналогічне покарання, характеризуються значно більшою суспільною небезпечністю.

У випадках призначення покарання за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, суди найчастіше призначають покарання, що дорівнює мінімуму санкції (56 %), переважна більшість призначених покарань (85 %) є меншою, ніж медіана санкції.

Протидія досліджуваному кримінальному правопорушенню характеризується більш широким використанням ліберальної форми кримінальної відповідальності: звільнення від призначеного покарання у досліджених судових рішеннях трапляється у 59 % випадків, тоді як для всіх злочинів проти власності цей показник складає 42 %, а для всіх випадків шахрайства – 32 %.

Означені положення підтверджують тезу про доцільність виключення з ч. 4 ст. 190 КК кваліфікуючої ознаки «вчинення шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ» як такої, яка ані на законодавчому, ані на правозастосовчому рівні кримінально-правового регулювання не відбиває фактичну небезпечність посягання.

Повнота та комплексний характер протидії кримінальним правопорушенням досягається не тільки засобами кримінально-правового впливу. До актуальних засобів запобігання «комп'ютерному» шахрайству віднесено використання спеціалізованих систем штучного інтелекту, державно-приватне партнерство, оновлення системи підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів.

У процесі впровадження систем штучного інтелекту для виявлення шахрайства з використанням ЕОТ існують небезпеки порушення таємниці приватного життя та банківської таємниці, упередженості та непрозорості рішень. Через те впровадження названих систем має відбуватися разом із

вдосконаленням правового регулювання сфери використання ШІ в Україні. Актуальною проблемою є імплементація положень EU AI Act.

Основним напрямом державно-приватного партнерства у сфері протидії шахрайству є забезпечення оперативної можливості правоохоронців отримувати доступ до баз даних банківських установ щодо здійснених транзакцій безготівкових коштів.

Вдосконалення підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів можливе шляхом використання технологій дистанційного навчання та забезпечення безперервної актуалізації змісту професійної освіти.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження повністю підтвердило актуальність наукового аналізу кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинюване шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ.

Попри більш ніж двадцятирічний період існування досліджуваної кримінально-правової норми, як доктрина кримінального права, так і судова практика характеризуються значної кількістю проблемних питань.

У галузі кримінального права триває дискусія щодо відображення тенденцій інформатизації суспільства та визначення належної кримінально-правової оцінки злочинів проти власності, вчинених із використанням комп'ютерних технологій. У процесі проведеного аналізу наукових досліджень в Україні, присвячених проблемам кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем, комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку, виявлено різні підходи до визначення понять «комп'ютерний злочин» та «кіберзлочин», а також недостатню увагу приділено відмежуванню шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки, та кримінальних правопорушень у сфері використання інформаційних технологій.

Огляд наукової розробленості проблем кримінальної відповідальності за злочини проти власності, що вчиняються із використанням комп'ютерної техніки, свідчить про наявність різних підходів до визначення цієї групи. Крім того, сучасна наукова дискусія характеризується відсутністю чіткої позиції щодо кримінально-правової кваліфікації несанкціонованих транзакцій у платіжних системах. Таке положення чинить негативний вплив на судову практику.

Означена специфіка наукової дискусії зумовила необхідність у першу чергу здійснити класифікацію шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних

операцій із використанням комп'ютерної техніки. Розгляд представлених у науці класифікацій у контексті мети дослідження дозволив запропонувати таку класифікацію: шахрайство, вчинене із використанням комп'ютерної техніки, яке підлягає кваліфікації тільки за ст. 190 КК; шахрайство, вчинене із використанням комп'ютерної техніки, яке, крім кваліфікації за ст. 190 КК, потребує додаткової кваліфікації. Такий поділ досліджуваного кримінального правопорушення на види є найбільш вдалим, оскільки відбиває ключову досліджувану проблему – кримінально-правову кваліфікацію «комп'ютерного» шахрайства.

Встановлено відсутність сталої судової практики щодо кримінально-правової кваліфікації шахрайства, вчинюваного шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки. Схожі за обставинами випадки заволодіння чужим майном чи коштами шляхом обману або зловживання довірою під час онлайн-продажів на інтернет-майданчиках отримують неоднозначну кримінально-правову кваліфікацію. У 67 % таких ситуацій це розцінюється як шахрайство, вчинене з використанням комп'ютерних технологій, тоді як у 33 % випадків їх кваліфікують як звичайне шахрайство без зазначення способу вчинення. Несанкціоновані транзакції з використанням платіжних карток або їх реквізитів у 85 % випадків розглядаються як крадіжка, і лише у 15 % – як шахрайство. Проте, навіть коли такі дії визнаються шахрайством, у 13 % випадків ознака «вчинене шляхом незаконних операцій із використанням комп'ютерної техніки» не інкримінується.

Попри те, що шахрайство, вчинене із використанням комп'ютерних технологій, розглядається як особливо кваліфікований злочин, судова практика демонструє більш м'який підхід до призначення покарання за такі діяння. Дані свідчать, що у 59 % випадків особи, визнані винними у вчиненні шахрайства з використанням комп'ютерної техніки, були звільнені від відбування покарання. Цей показник значно перевищує показники звільнення

від покарання за звичайне шахрайство (32 %), злочини проти власності в цілому (42 %), а також середній рівень застосування такої міри по всіх категоріях злочинів (42 %).

Аналіз міжнародного та зарубіжного досвіду боротьби з комп'ютерним шахрайством показав важливість міжнародної співпраці та дозволив встановити напрями вдосконалення національного законодавства та практики його застосування. Хоча це виходить за межі нашого дослідження, зазначимо, що доцільною є ратифікації Другого протоколу до Будапештської конвенції. Також вивчення зарубіжного досвіду дозволило встановити, що використання загальних норм про шахрайство розглядається як більш ефективне. Україні слід активно брати участь у міжнародних ініціативах, спрямованих на обмін методиками розслідувань, створення глобальних баз даних кіберзагроз та спільне навчання правоохоронців. Важливим є впровадження дієвих механізмів відшкодування шкоди та комплексного підходу до оцінки збитків.

Шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки, є кваліфікованим різновидом шахрайства. Його склад включає як загальні ознаки, притаманні шахрайству, так і специфічні, що відрізняють його від інших форм цього злочину. Загальними в даному випадку є такі ознаки: 1) об'єкт – відносини власності, охоронювані кримінальним законодавством, предмет – чуже майно або право на нього; 2) ознаки об'єктивної сторони – заволодіння чужим майном, обман або зловживання довірою як спосіб, заподіяння матеріальної шкоди потерпілому та причинний зв'язок; 3) загальний суб'єкт; 4) суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом, корисливим мотивом і метою.

У випадках шахрайства з безготівковими грошима об'єктом виступають відносини власності, опосередковані використанням банківських рахунків та електронних платіжних систем. Як предмет злочинного впливу, безготівкові гроші являють собою права потерпілого вимагати від банку певної суми та зобов'язання банку виконати цю вимогу, обсяг яких винний

намагається незаконно зменшити. Встановлення ознак такого об'єкту передбачає з'ясування реквізитів договорів банківського обслуговування, рахунків, платіжних карток, даних про ініційовані винним транзакції.

Якщо предметом є віртуальні активи (криптовалюти), об'єктом виступають відносини власності, опосередковані використанням платіжних систем для віртуальних активів. Як предмет злочинного впливу, віртуальні активи являють собою нематеріальні блага (сукупність даних в електронній формі), що мають вартість і становлять об'єкт цивільних прав потерпілого, щодо яких винний намагається здійснити незаконну транзакцію. Встановлення ознак такого об'єкту та предмету злочинного впливу передбачає з'ясування публічних адрес та реквізитів транзакцій отримання/передачі віртуальних активів.

Особливості об'єктивної сторони шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій із використанням (ЕОТ) щодо безготівкових грошей, полягають у тому, що винна особа за допомогою обману спонукає банкомітент виконувати дії, на які не було санкції законного утримувача платіжної картки. Надсилаючи несанкціонований запит на платіж та використовуючи існуючу платіжну систему, зловмисник вводить банк в оману щодо необхідності виконання зобов'язань за договором із законним утримувачем картки. Унаслідок цього обману, банк безпідставно списує кошти з рахунку законного утримувача, завдаючи йому матеріальної шкоди. Дії злочинця з ініціювання переказу грошей та спричинені шкідливі наслідки перебувають у прямому причинно-наслідковому зв'язку.

У випадках із віртуальними активами (криптовалютами) відбувається опосередкований обман учасників відповідної платіжної системи. Винна особа транслює в систему забезпечення функціонування віртуальних активів неправдиві відомості про те, що нібито власник віртуального активу ініціює його передачу. Через цей обман децентралізована платіжна система віртуальних активів (мережа вузлів) вносить інформацію про ініційовану

винним транзакцію до реєстру (блокчейну). Унаслідок цієї несанкціонованої транзакції, кількість віртуального активу, що належить потерпілому, зменшується, що й становить заподіяну шкоду.

Специфіка об'єктивної сторони такого шахрайства полягає у використанні комп'ютерних технологій та платіжних систем для вчинення обману й незаконного заволодіння чужими коштами чи активами в безготівковій формі. Злочинець спричиняє шкоду опосередковано через дії банку чи децентралізованої платіжної системи, введених в оману його протиправними діями.

Об'єктивна сторона досліджуваного кримінального правопорушення також характеризується такою ознакою, як знаряддя. Електронно-обчислювальну техніку в даному контексті визначено як функційні блоки, що можуть виконувати значні обчислення, зокрема багаточислові арифметичні та логікові операції без втручання людини, які використовуються для заволодіння чужим майном або правом на майно, здійснення обману або зловживання довірою.

Питання доцільності зниження віку кримінальної відповідальності за шахрайство з використанням ЕОТ було досліджене з урахуванням тенденцій протидії шахрайству, визначених на основі офіційної статистики Державної судової адміністрації. Обґрунтовано висновок про недоцільність знижувати вік кримінальної відповідальності за це правопорушення. Водночас, подальшого дослідження потребує гіпотеза про те, що розширення процесів інформатизації є одним із чинників збільшення серед засуджених за шахрайство частки осіб віком від 30 до 50 років, а також зменшення частки осіб із вищою освітою.

Специфіка суб'єктивної сторони шахрайства з використанням ЕОТ розглядалася шляхом визначення достатніх для відповідної кримінально-правової кваліфікації меж усвідомлення суб'єктом своїх дій та передбачення наслідків. Обґрунтовано висновок про відсутність потреби встановлювати

всебічне та повне розуміння всіх процесів, що відбуваються в комп'ютерній техніці під час шахрайства. Достатнім визнано встановлення усвідомлення фактичних об'єктивних ознак в основних рисах, усвідомлення загальних закономірностей функціонування комп'ютерів, того, що певні дії забезпечать обман або зловживання довірою й можуть призвести до шкоди потерпілому.

Дослідження кримінально-правових наслідків шахрайства з використанням ЕОТ показало, що суворість санкції ч. 4 ст. 190 КК не повною мірою відповідає суспільній небезпечності досліджуваного посягання. Кримінальні правопорушення, за вчинення яких чинним КК передбачено аналогічне покарання, характеризуються значно більшою суспільною небезпечністю. Дану тезу підтверджено шляхом аналізу статистичних даних про фактично призначені покарання. У випадках призначення покарання за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ, суди найчастіше призначали покарання, що дорівнює мінімуму санкції (56 %), переважна більшість призначених покарань (85 %) є меншою, ніж медіана санкції.

Для забезпечення повноти та комплексний характеру протидії здійснено аналіз можливих напрямів вдосконалення запобігання «комп'ютерному» шахрайству. До таких віднесено використання спеціалізованих систем штучного інтелекту, державно-приватне партнерство, оновлення системи підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів.

Отримані в процесі дослідження результати дозволяють пропонувати виключити кваліфікуючу ознаку «вчинене шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ» зі змісту ст. 190 КК.

Аналіз як складу кримінального правопорушення, так і практики використання ч. 4 (ч. 3) ст. 190 КК наочно свідчать про те, що означена кваліфікуюча ознака не корелює з фактичною небезпекою шахрайства. В умовах розширення сфери використання інформаційних технологій небезпека

шахрайства далеко не завжди підвищується в разі використання комп'ютерів. Дана теза знаходить промовисте підтвердження в змісті тенденцій караності досліджуваного кримінального правопорушення. Таким чином, кваліфікуюча ознака «вчинення шляхом незаконних операцій із використанням ЕОТ» є такою, яка ні на законодавчому, ні на правозастосовчому рівні кримінально-правового регулювання не відбиває фактичну небезпечність посягання.

Підвищену небезпеку шахрайства, поєднаного з іншими злочинами, зокрема несанкціонованим втручанням у роботу комп'ютерів (ст. 361 КК), незаконними діями зі шкідливими програмними засобами (ст. 361-1 КК) тощо, запропоновано оцінювати шляхом кваліфікації за сукупністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Akbari, M., Seydavi, M., Palmieri, S., Mansueto, G., Caselli, G., & Spada M. Fear of missing out (FoMO) and internet use: A comprehensive systematic review and meta-analysis. *Journal of Behavioral Addictions*. 2021. Vol. 10 (4). Pp. 879-900. DOI : <https://doi.org/10.1556/2006.2021.00083>.
2. Anderson, Ross J. Security engineering: a guide to building dependable distributed systems (2 ed.). Indianapolis, IN: Wiley, 2008. 1040 p. URL : https://terrorgum.com/tfox/books/security_engineering_a_guide_to_building_dependable_distributed_systems.pdf.
3. Arrieta A. B., Díaz-Rodríguez N., Del Ser J., Bennetot A., Tabik S., Barbado A., Garcia S., Gil-Lopez S., Molina D., Benjamins R., Chatila R., Herrera F., Explainable Artificial Intelligence (XAI): Concepts, taxonomies, opportunities and challenges toward responsible AI. *Information Fusion*. 2020. Vol. 58. Pp. 82-115. DOI : <https://doi.org/10.1016/j.inffus.2019.12.012>.
4. Arturo, Moquillaza, Edward, Molina, Edilson, Noguera, Leidi, Enríquez, Adrián, Muñoz, Freddy, Paz, César, A, Collazos. Developing an ATM Interface Using User-Centered Design Techniques. *Lecture Notes in Computer Science*. 2017. Vol. 10290. DOI : https://doi.org/10.1007/978-3-319-58640-3_49.
5. Canillas Rémi, Talbi Rania, Bouchenak Sara, Hasan Omar, Brunie Lionel, and Sarrat Laurent. *Exploratory Study of Privacy Preserving Fraud Detection*. In *Proceedings of the 19th International Middleware Conference Industry (Middleware '18)*. Association for Computing Machinery, 2018. USA. New York. Pp. 25–31. DOI : <https://doi.org/10.1145/3284028.3284032>.
6. Cernera, F., La Morgia, M., Mei, A., & Sassi, F. Token Spammers, Rug Pulls, and SniperBots: An Analysis of the Ecosystem of Tokens in Ethereum and the Binance Smart Chain (BNB). *32nd USENIX Security Symposium*. 12.08.2023. URL : <https://www.usenix.org/conference/usenixsecurity23/presentation/cernera>.

7. Cuban, M. Non-fungible token (NFT). *Encyclopedia Britannica*. 22.05.2024. URL : <https://www.britannica.com/topic/non-fungible-token>.

8. Dupont B., Stevens Y., Westermann H., Joyce M. Artificial Intelligence in the Context of Crime and Criminal Justice. Korean Institute of Criminology. Canada : Université de Montréal, 2019. 204 p. URL : https://www.researchgate.net/publication/337402608_Artificial_Intelligence_in_the_Context_of_Crime_and_Criminal_Justice.

9. Dupuis, D. & Gleason, K. Old Frauds with a New Sauce: Digital Coins and Behavioral Paradigms. 12. 08. 2021. URL : <https://ssrn.com/abstract=3904002>; DOI : <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3904002>.

10. Eleanor, Mill, Wolfgang, Garn, Nick, Ryman-Tubb, & Chris, Turner. Opportunities in Real Time Fraud Detection: An Explainable Artificial Intelligence (XAI) Research Agenda. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications (IJACSA)*, 2023. Vol. 14(5). DOI : <http://dx.doi.org/10.14569/IJACSA.2023.01405121>.

11. European Parliament legislative resolution of 13 March 2024 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union Legislative Acts (COM(2021)0206 – C9-0146/2021 – 2021/0106(COD)). *European Parliament*. URL : https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0138_EN.html#def_2_1.

12. FBI Internet Crime Report 2022. 32 p. URL : https://www.ic3.gov/Media/PDF/AnnualReport/2022_IC3Report.pdf.

13. Fletcher E. Romance scammers' favorite lies exposed. *Federal Trade Commission of USA*. 09.02.2023. URL : <https://www.ftc.gov/news-events/data-visualizations/data-spotlight/2023/02/romance-scammers-favorite-lies-exposed>.

14. Grauer K., Jardine E., Leosz E., Updegrave H. The Chainalysis 2023 Crypto Crime Report. *Chainalysis*. 04.02.2023. 109 p. URL : https://hkibfa.io/wp-content/uploads/2023/02/Crypto_Crime_Report_2023.pdf.

15. Grauer K., Updegrave H. The Chainalysis Crypto Crime Report 2021. *Chainalysis*. 16.02.2021. 113 p. URL : <https://go.chainalysis.com/2021-Crypto-Crime-Report.html>.

16. Guez, S. Chatbots, Celebrities, and Victim Retargeting: Why Crypto Giveaway Scams Are Still So Successful. *Akamai*. 22.03.2023. URL : <https://www.akamai.com/blog/security-research/crypto-giveaway-scams-are-still-successful>.

17. Hadnagy, C. Social engineering: The art of human hacking. New York: John Wiley & Sons, 2010. 416 p.

18. Johnson, J. M., Khoshgoftaar, T. M. Data-Centric AI for Healthcare Fraud Detection. *SN Computer Science*. 2023. Vol. 4. URL : <https://link.springer.com/article/10.1007/s42979-023-01809-x>; DOI : <https://doi.org/10.1007/s42979-023-01809-x>.

19. Justice Department Announces Enforcement Action Charging Six Individuals with Cryptocurrency Fraud Offenses in Cases Involving Over \$100 Million in Intended Losses. *Office of Public Affairs of U/S/ Department of Justice*. 30.06.2022. URL : <https://www.justice.gov/opa/pr/justice-department-announces-enforcement-action-charging-six-individuals-cryptocurrency-fraud>.

20. Karchevskiy M. V. Positive experience of using technologies of distant education. *Науковий вісник Сіверщини*. Серія : Право. 2017. № 2. С. 132-143. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/shssl_2017_2_15.

21. Karchevskiy M., Kovalenko A., Matviichuk A., Zavalnyi M. V. Legal aspects of cryptocurrency's circulation: international experience and possibilities of its application in Ukraine. (Правові аспекти обігу криптовалюти: міжнародний досвід та можливості його застосування в Україні) *Cuestiones Políticas*. 2021. Vol. 39. Pp. 153-164. URL : <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/36841/39794>.

22. Karchevskiy Mykola, Komarnytskyi Vitalii & Krasnopolskyi Volodymyr,. Possibilities and Limits of the Use of Distance Learning Technologies

in Temporally Displaced University Activities. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt. Egyptology*. 2020. Vol. 17(3), Pp. 827-836. DOI : <https://doi.org/10.48080/jae.v17i3.179>.

23. Klaus, B., Bærentsen. Intuitive user interfaces. *Scandinavian Journal of Information Systems*. 2000. Vol. 12, Pp. 29-60. URL : <https://aisel.aisnet.org/sjis/vol12/iss1/4/>.

24. Lyngaas S., Rabinowitz H. FBI says \$10 billion lost to online fraud in 2022 as crypto investment scams surged. *CNN*. 13.03.2023. URL : <https://edition.cnn.com/2023/03/13/politics/fbi-online-fraud-report/index.html>.

25. Malhotra, S., Arora, G., & Bathla, R. Detection and Analysis of Fraud Phone Calls using Artificial Intelligence. *International Conference on Recent Advances in Electrical, Electronics & Digital Healthcare Technologies. (REEDCON)*. 01-03 May 2023. New Delhi, India: IEEE. Pp. 592-595. DOI : 10.1109/REEDCON57544.2023.10150631.

26. Mytnyk B., Tkachyk O., Shakhovska N., Fedushko S., Syerov Y. Application of Artificial Intelligence for Fraudulent Banking Operations Recognition. *Big Data and Cognitive Computing*. 2023. Vol. 7(2):93. DOI : <https://doi.org/10.3390/bdcc7020093>.

27. Nakamoto S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. Bitcoin project. URL : <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>.

28. Rudra, Tiwari. The Application of AI And Machine Learning in the Financial Industry and its Effects on Risk Management and Fraud Detection. *Indian Scientific Journal Of Research In Engineering And Management*. 2023. Vol. 7. DOI : <https://doi.org/10.55041/ijsrem17595>.

29. Scharfman, J. Introduction to Cryptocurrency and Digital Asset Fraud and Crime. *The Cryptocurrency and Digital Asset Fraud Casebook*. Cham : Palgrave Macmillan, 2023. DOI : https://doi.org/10.1007/978-3-031-23679-2_1.

30. Shapochka, S. Preventing Fraud Using Computer Networks. *Internal Security*. 2013. Vol. 5 (2). P. 63-76. DOI: 10.5604/20805268.1094062.

31. Smyth, Sara M., & Carleton, Rebecca. Measuring the Extent of Cyber-Fraud: A Discussion Paper on Potential Methods and Data Sources. 01.08.2011. *Public Safety Canada Working Paper*. 2011. Vol. 20. 64 p. URL : [https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=026097084021001078084002064102119093042064029044054013126030123068022077002065099077021017000033037038043080095022068067127084121053047082012082127115100071068100035009042122104091096011068117003106113069102125108101067029094101100105074026122122001&EXT=pdf&INDEX=TRUE](https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=026097084021001078084002064102119093042064029044054013126030123068022077002065099077021017000033037038043080095022068067127084121053047082012082127115100071068100035009042122104091096011068117003106113069102125108101067029094101100105074026122122001&EXT=pdf&INDEX=TRUE;); DOI : <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2020637>.

32. Social Engineering Defined. *Security Through Education*. URL : <https://www.social-engineer.org/framework/general-discussion/social-engineering-defined>.

33. Tan E, Petit Jean M, Simonofski A., et al. Artificial intelligence and algorithmic decisions in fraud detection: An interpretive structural model. *Data & Policy*. 2023. Vol. 5. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/data-and-policy/article/artificial-intelligence-and-algorithmic-decisions-in-fraud-detection-an-interpretive-structural-model/AE05C4E52F515AC6E13D87C93D871D2E>; DOI : <http://dx.doi.org/10.1017/dap.2023.22>.

34. Tidy J. Bitcoin: Fake Elon Musk giveaway scam'cost man £400,000'. *BBC*. 16.03.2021. URL : <https://www.bbc.com/news/technology-56402378>.

35. Tom, Buchanan, & Monica, T. Whitty. The online dating romance scam: causes and consequences of victimhood. *Psychology, Crime & Law*. 2014. Vol. 20. Pp. 261-283. DOI : <http://dx.doi.org/10.1080/1068316X.2013.772180>.

36. Zetten W., Ramackers G. J., Hoos H. H. Increasing trust and fairness in machine learning applications within the mortgage industry. *Machine Learning with Applications*. 2022. Vol. 10. DOI : <https://doi.org/10.1016/j.mlwa.2022.100406>.

37. Азаров Д. С. Злочини у сфері комп'ютерної інформації (кримінально-правове дослідження) : монографія. Київ : Атіка, 2007. 304 с.

38. Азаров Д. С. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері комп'ютерної інформації : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2003. 246 с.

39. Андреев А. В. Визначення форм реалізації кримінальної відповідальності відповідно до чинного кримінального законодавства України. *Застосування кримінального законодавства органами внутрішніх справ: проблеми теорії і практики* : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 31 трав. 2012 р.) / упоряд. канд. юрид. наук В. В. Шаблистий. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. С. 40-45.

40. Бельський Ю. А. Кримінальна відповідальність за несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2017. 253 с.

41. Берзін П. С. Суб'єктивна сторона шахрайства, що вчиняється з використанням підроблених банківських платіжних карток. *Центр дослідження комп'ютерної преступности*. URL : <http://www.crime-research.ru/library/Berzin5.htm>.

42. Біленчук П. Д., Бут В. В., Гавловський В. Д., Гуцалюк М. В., Колпак Р. Л. Комп'ютерна злочинність : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2002. 240 с.

43. Борисов В. І. Кримінальні правопорушення проти власності: об'єкт, предмет та види. Характеристика незаконних корисливих діянь, пов'язаних із заволодінням і (або) поверненням чужого майна. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. Т. 1. № 17. С. 227-245. DOI : <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.17.257291>.

44. Вирок *Бабушкінського районного суду м. Дніпро*. Справа №200/20309/17 від 22.12.2017. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71175429>.

45. Вирок Бородянського районного суду Київської області. Справа №360/2222/18 від 05.08.2019. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83440730>.

46. Вирок Виноградівського районного суду Закарпатської області. Справа №299/1169/13-к від 28.05.2013. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/31501462>.

47. Вирок Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області. Справа №473/4646/14-к від 06.11.2014. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/41408357>.

48. Вирок Галицького районного суду м. Львова. Справа №1304/1182/2012 від 16.07.2012. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/25374836>.

49. Вирок Голосіївського районного суду міста Києва. Справа №752/13250/13-к від 23.06.2014. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39609762>.

50. Вирок Дніпровського районного суду міста Києва. Справа №2604/21446/12 від 12.11.2013. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/52972195>.

51. Вирок Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області. Справа №442/3925/17 від 13.07.2018. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75286407>.

52. Вирок Жовтневого районного суду м. Дніпро. Справа №199/3015/17 від 20.05.2022. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104513473>.

53. Вирок Жовтневого районного суду м. Запоріжжя. Справа №331/1761/14-к від 28.05.2014. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39274951>

54. Вирок Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу Справа №212/7650/18 від 13.08.2019. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83596331>.

55. Вирок Заводського районного суду м. Миколаєва. Справа №487/1207/13-к від 12.06.2013. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/31762951>.

56. Вирок *Індустріального районного суду м. Дніпро*. Справа №202/6818/16-к від 17.05.2017. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66539254>.

57. Вирок Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області. Справа №345/167/18 від 06.04.2018. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73226866>.

58. Вирок Київського районного суду м. Харкова. Справа №640/5056/13-к від 19.07.2013. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/32495362>.

59. Вирок Кіровського районного суду м. Дніпропетровська. Справа №203/26/15-к від 06.02.2015. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42617898>.

60. Вирок Кіровського районного суду м. Дніпропетровська. Справа №203/3312/14-к від 13.06.2014. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39237863>.

61. Вирок Кіровського районного суду м. Дніпропетровська. Справа №203/4383/15-к від 12.01.2016. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/54882818>.

62. Вирок Кіровського районного суду м. Кіровограда. Справа №404/5064/13-к від 20.02.2014. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/37251346>.

63. Вирок Ковпаківського районного суду м. Суми. Справа №592/9048/14-к від 16.10.2018. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77239091>.

64. Вирок Корабельного районного суду м. Миколаєва. Справа №488/2497/14-к від 17.06.2014. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/40396864>.

65. Вирок Корольовського районного суду м. Житомира. Справа №296/3343/16-к від 21.11.2016. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/62861280>.

66. Вирок Корольовського районного суду м. Житомира. Справа №296/5880/13-к від 21.08.2013. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/33505850>.

67. Вирок Ленінського районного суду м. Харкова. Справа №642/3988/18 від 09.12.2019. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/86189881>.

68. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області. Справа №1-860/11 від 10.11.2011. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/19303873>.

69. Вирок Московського районного суду м. Харкова. Справа №643/3424/14-к від 29.04.2014. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/38682335>.

70. Вирок Нетішинського міського суду Хмельницької області. Справа №1-41/11/2211 від 18.04.2012. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/23815706>.

71. Вирок Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області. Справа №182/3014/15-к від 02.12.2015. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/54012641>.

72. Вирок Новозаводського районного суду м. Чернігова. Справа №751/598/15-к від 08.04.2015. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/43624481>.

73. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя. Справа №335/8910/14-к від 23.02.2015. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/42816834>.

74. Вирок Перевальського районного суду Луганської області. Справа №422/2128/14-к від 03.06.2014. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/39148923>.

75. Вирок Печерського районного суду міста Києва. Справа №757/20521/13-к від 07.11.2013. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/34623417>.

76. Вирок Печерського районного суду міста Києва. Справа №761/35330/17-к від 27.02.2020. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89370640>.

77. Вирок Подільського районного суду міста Києва. Справа №758/15631/13-к від 12.12.2013. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/36460713>.

78. Вирок Приморського районного суду м. Одеси. Справа №522/13607/17 від 13.07.2018. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75335717>.

79. Вирок Приморського районного суду м. Одеси. Справа №522/3532/16-к від 15.09.2016. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63418296>.

80. Вирок Смілянського міськрайонного суду Черкаської області. Справа №703/1156/17 від 26.04.2017. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66183576>.

81. Вирок Снятинського районного суду Івано-Франківської області. Справа №351/1158/13-к від 17.01.2014. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/38664039>.

82. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси. Справа №1-135/12 від 01.10.2012. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/49639301>.

83. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси. Справа №712/9390/13-к від 31.01.2015. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42516061>.

84. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси. Справа №712/9535/14-к від 21.10.2015. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/52533810>.

85. Вирок Сторожинецького районного суду Чернівецької області. Справа №723/4803/18 від 22.03.2019. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80672591>.

86. Вирок Стрийського міськрайонного суду Львівської області. Справа №456/628/16-к від 29.03.2016. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56835816>.

87. Вирок Суворовського районного суду м. Одеси. Справа №523/7978/17 від 22.07.2018. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72548283>.

88. Вирок Шосткинського міськрайонного суду Сумської області. Справа №589/1156/18 від 03.04.2023. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109985005>.

89. Вирок Ямпільського районного суду Вінницької області. Справа №153/1722/14 від 27.10.2014. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/41087135>.

90. Вознюк А., Дудоров О., Задоя К., Мовчан Р., Марін О., Орловська Н., Письменський Є, Рубашенко М., Хилюк С. Висновок на проєкт Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.01.2023 р.). *Новий КК України*. URL : <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf>.

91. Гетманцев Д. О., Шукліна Н. Г. Банківське право України : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 344 с.

92. Голубєв В. О. Інформаційна безпека: проблеми боротьби з кіберзлочинами. Запоріжжя, 2003. 250 с.

93. Голубєв В. О. Правові проблеми захисту інформаційних технологій / В. О. Голубєв. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 1997. № 2. С. 35–40.

94. Губська Д. Результати засідання робочої групи з «Уніфікації кримінальної відповідальності за карткові злочини» 14-02-2012. *Українська*

міжбанківська асоціація членів платіжних систем «ЄМА». 16.02.2012. URL : <http://ema.com.ua/2012/02/rezultaty-zasidannya-robochoi-gruppy14-02-2011>.

95. Давиденко Н. М. Сучасний стан грошового ринку та особливості емісії грошей в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 27. Ч. 3. С. 20-24. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/01/43.pdf>.

96. Дрьомов С. Комп'ютерна інформація як предмет злочину, передбаченого ст. 362 Кримінального кодексу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 4. С. 129-132.

97. Дрьомов С. Кримінально-правова характеристика перехоплення комп'ютерної інформації як форми об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 362 КК України. *Юридичний журнал*. 2006. № 6. С. 54-56.

98. Дрьомов С. Сутність копіювання як форми несанкціонованих дій з інформацією, яка обробляється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 9. С. 144-147.

99. Дрьомов С. Умисел при вчиненні несанкціонованих дій з інформацією, яка обробляється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації (ст. 362 КК України). *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 7. С. 115-119.

100. Дрьомов С., Рендель Т. Несанкціоноване знищення інформації як форма об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 362 КК України. *Вісник прокуратури*. 2006. № 9. С. 90-94.

101. ДСТУ 2938:1994. Системи оброблення інформації. Основні положення. Терміни та визначення. Чинний від 1996-01-01. Вид. офіц. Київ, 1996. 31 с.

102. ДСТУ ISO/IEC 2382:2017 (ISO/IEC 2382:2015, IDT) Інформаційні технології. Словник термінів. Чинний від 2019-01-01. Офіц. вид. Київ : Держстандарт України, 2017. 468 с.

103. Дудоров О. О. Проблеми кваліфікації шахрайства. Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «*Політика в сфері боротьби зі злочинністю*». Івано-Франківськ, 2014. С. 21-32. URL : <http://law-dep.ru.if.ua/conference2014/articles/dudorov.pdf>.

104. Дудоров О. О., Карчевський М. В. Шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ. *Азовські правові читання –2017* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Бердянськ, 28–29 квітня 2017 р. Бердянськ: ТОВ «Модем-1», 2017. С. 5-12.

105. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Проблеми звільнення від покарання та його відбування в контексті нового КПК України. *Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.: кримінально-правові та процесуальні аспекти*: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародної наук.-практ. конф. (Львів, 19 – 20 вересня 2013 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2013. С. 51–57.

106. Ємельянов М. В. Кримінально-правова характеристика шахрайства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2013. 19 с.

107. Єрменчук О. П., Пальчик М. Л. Проблемні аспекти правового регулювання державно-приватного партнерства у сфері захисту критичної інфраструктури. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. № 2. 2019. С. 40-50.

108. Загине́й-Заболо́тенко З. А. Невизначеність vs визначеність кримінального законодавства України. *Право України*. 2020. № 2. С. 67-80. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2020_2_7.

109. Зауваження до проєкту закону України про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав. Апарат Верховної Ради України. Головне юридичне управління. URL : <https://itd.rada.gov.ua/4072e126-9031-4a5f-b028-90c0792a4850>.

110. Інформаційний ресурс BitInfoCharts. URL : <https://bitinfocharts.com/uk/bitcoin/>.

111. Калюжный Р. А. Теоретические и практические проблемы использования вычислительной техники в системе органов внутренних дел (организационно-правовой аспект) : автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.02. Київ, 1992. 47 с.

112. Карчевский Н. В. Преступление в сфере использования информационных технологий: определение понятия. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2013. № 4. С. 77-86.

113. Карчевський М. В. Blockchain та Bitcoin що це таке та «як працює»? *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2018. № 4 (84). С. 108-117. URL : <https://doi.org/10.33766/2524-0323.84.108-117>.

114. Карчевський М. В. Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу електронно-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж: монографія ; Наук. ред. Л. М. Кривоченко. Луганськ: РВВ ЛАВС, 2002. 144 с.

115. Карчевський М. В. Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж (аналіз складу злочину) : дис... канд. юрид. Наук : 12.00.08. Луганськ, 2002. 175 с.

116. Карчевський М. В. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки України : монографія. Луганськ, 2012. 528 с.

117. Карчевський М. В. Можливості Big Data та кримінально-правова комунікація. *Політика в сфері боротьби зі злочинністю* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Івано-Франківськ, 2017. С. 52-58.

118. Карчевський М. В. Можливості та межі використання технологій дистанційного навчання в системі вищої юридичної освіти. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 1. С. 171-179. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2015_1_19.

119. Карчевський М. В. Особливості кваліфікації шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія: Юридична. 2014. Вип. 1. С. 272-281. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2014_1_30.

120. Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні у форматі DATA SCIENCE. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2022. № 2(98). С. 202-227. URL : <https://doi.org/10.33766/2524-0323.98.202-227>.

121. Карчевський М. В., Дудоров О. О. Проблеми кримінально-правової кваліфікації злочинів проти власності, вчинюваних із використанням платіжних карток або їх реквізитів. *Кримінальне судочинство. Судова практика у кримінальних справах*. 2014. № 1. С. 97–123.

122. Карчевський М. В., Коваленко В. В., Комлев В. Є. та ін. Протидія злочинам у сфері використання інформаційних технологій : інтегрований навчально-практичний посібник / за ред. д.ю.н., проф. М. В. Карчевського. Харків : Право, 2019. 188 с.

123. Карчевський М. В., Куковинець Д. О. Використання технологій штучного інтелекту правоохоронними та судовими органами: світовий досвід та напрями розвитку національного законодавства. Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргарєєва (голов. ред.) та ін. Харків: Право. 2023. Вип. 46. С. 21-31.

124. Карчевський М. Кримінально-правова кваліфікація злочинів проти власності, що скоюються з використанням платіжних карток або їх реквізитів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.*

Дідоренка. 2014. № 1 (66). С. 90-109. URL : <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/822>.

125. Карчевський М. Особливості кваліфікації злочинів проти власності, що вчиняються з використанням комп'ютерної техніки. *Підприємництво, господарство і право.* 2012. № 1. С. 139-142.

126. Карчевський М. Протидія злочинності в Україні: інфорграфіка : інтерактивний довідник. Версія 3.0. 2023. URL : <https://karchevskiy.com/i-dovidnyk/>.

127. Кирбят'єв О. О. Кримінальна відповідальність за створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2015. 200 с.

128. Косянчук І. Дистанційна робота і шахрайство в інтернеті. *Погляд.* 25.02.2021. URL : <https://poglyad.tv/dystantsijna-robot-a-i-shahrajstvo-v-interneti-article>.

129. Кравцова М. О. Кіберзлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання органами внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2016. 16 с.

130. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. Київ : Істина, 2011. 1121 с.

131. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 455 с.

132. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 608 с.

133. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. Харків : Право, 2009. 288 с.

134. Кришевич О. В. Відмінність шахрайства від суміжних злочинів у сфері господарської діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 3. 2011. С.145–153.

135. Круглов В. В. Державно-приватне партнерство у сфері кібербезпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2018. № 29(68). С. 57-61.

136. Кудінов С. С. Державно-приватне партнерство у сфері національної безпеки – сучасний вимір для України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 4. С. 108-114.

137. Кудлай В. Я. Цифрова грамотність особистості в контексті розвитку інформаційного суспільства. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2015. № 10. С. 97-103.

138. Кузьменко О., Доценко Т., Койбічук В. Розроблення структури баз даних внутрішнього фінансового моніторингу економічних агентів. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 3 (38). С. 204-213. URL : <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v3i38.237448>.

139. Лемішко Ю. Ю. Способи обмеження суддівського розсуду при призначенні покарання. *Судова та слідча практика в Україні*. 2017. № 5. С. 42-48.

140. Лефтеров Л. В. Загальносоціальні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється шляхом використання засобів електронних комунікацій. *Lex portus*. 2019. № 1. С. 89-101.

141. Лефтеров Л. В. Запобігання підрозділами Національної поліції шахрайству, що вчиняється з використанням засобів електронних комунікацій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2019. 20 с.

142. Лісовий В. «Комп'ютерні» злочини: питання кваліфікації / В. Лісовий. *Право України*. 2002. № 2. С. 86-88.

143. Матвійчук В. К. Дискусійні проблеми щодо деяких ознак об'єктивної сторони. *Кримінальне право: традиції та новації* : матеріали Міжнародного круглого столу, присвяченого 90-літтю з дня народження видатного вченого, героя України, академіка В. В. Сташиса, 9-10 липня 2015 р. Полтава, Харків, 2015. С. 72-76.

144. Митрофанов А. А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація. Одеса : НУВС, 2004. 132 с.

145. Міхайліна Т. В. Кримінальна відповідальність за створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 20 с.

146. Музика А. А. Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. Київ : Паливода А.В., 2011. 192 с.

147. Музика А. А., Азаров Д. С. Законодавство України про кримінальну відповідальність за «комп'ютерні» злочини: науково-практичний коментар і шляхи вдосконалення. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2005. 120 с.

148. Навроцький В. О. Кримінально-правова оцінка заволодіння чужими коштами шляхом використання через банкомат викраденої банківської платіжної картки. *Актуальні проблеми кримінальної відповідальності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 жовт. 2013 р. / редкол. В. Я. Тацій, В. І. Борисов та ін. Харків: Право, 2013. С. 489-493.

149. Навроцький В. О. Наскрізні кримінально-правові поняття: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 376 с.

150. Орлов С. О. Кримінально-правова охорона інформації в комп'ютерних системах та телекомунікаційних мережах : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2004. 213 с.

151. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків : монографія / наук. ред. д-р юрид. наук, проф., акад. АПрН України В. І. Борисов. Харків : Право, 2009. 184 с.

152. Панов Н. И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. Харків : Вища школа, 1982. С. 44.

153. Плугатир М. В. Імплементация Україною міжнародно-правових зобов'язань щодо відповідальності за злочини у сфері комп'ютерної інформації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2010. 18 с.

154. Постанова Верховного Суду від 18.04.2019 року. Справа № 234/11479/16-к (провадження № 51-8833км18). URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81329451>.

155. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 26 листопада 2020 року. Справа № 911/949/20. URL : <https://advokatpost.com/chy-rozmezhovuiutsia-poniattia-majno-ta-hroshovi-koshty-dlia-tsilej-vzhyttia-zakhodiv-zabezpechennia-pozovu-shliakhom-nakladennia-na-nykh-areshtu/>.

156. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду, від 07.02.2019 року № 489/4597/14-к. URL : <https://lpd.court.gov.ua/adjudication/56>.

157. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про віртуальні активи» (доопрацьований). *Офіційний вебпортал парламенту України. Законопроекти*. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/264599>.

158. Про банки та банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 року № 2121-III. *Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України»*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

159. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 року № 2074-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України»*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.

160. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова правління Національного банку України від 21.01.2004 року № 22. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04#Text>.

161. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 року № 679-XIV. *Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України»*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

162. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 45. ст. 403.

163. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 року № 1591-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України»*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.

164. Протидія злочинам у сфері використання інформаційних технологій : інтегр. навч.-практ. посіб. ; за ред. М. В. Карчевського. Харків : Право, 2019. 188 с.

165. Проць І. М. Грошова емісія і грошовий обіг: поняття та сутність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2021. Вип. 67. С. 215-219. URL : <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4457>.

166. Розенфельд Н. А. Кримінально-правова характеристика незаконного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2003. 222 с.

167. Розовский Б. Г. Крадіжка або шахрайство: за та проти (репліка щодо дискусії). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2014. № 1. С. 109-115.

168. Романівка З. Є. Знаряддя та засоби вчинення злочину за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 18 с.

169. Рудевська В. Теоретичні підходи до визначення сутності банківської діяльності. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 12. С. 194-199. URL : <https://doi.org/10.37320/2415-3583/12.34>.

170. Рудик М. В. Незаконний збут, розповсюдження комп'ютерної інформації з обмеженим доступом : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2007. 229 с.

171. Савінова Н. А. Кримінально-правове забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні: теоретичні та практичні аспекти : Монографія. Київ, 2012. 340 с.

172. Самойленко О. А. Класифікація способів вчинення інтернет-шахрайств. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, А. А. Саковський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 52-55.

173. Скоморович І. Г. Еволюція та функціонування грошової системи в Україні : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.01. Львів, 2017. 41 с. URL : https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/aref_skomorovych.pdf

174. Сліпченко С. О. Безготівкові гроші як об'єкт цивільного права. *Проблеми цивільного права та процесу*: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна (м. Харків, 19–20 трав. 2017 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ; Харк. обл. осередок Всеукр. громад. орг.«Асоціація цивілістів України». Харків : ХНУВС, 2017. С. 56-59.

175. Словник української мови: в 11 т. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980. Т. 5.

176. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: навч. посібник. Харків : УкрЮА, 1994. 76 с.

177. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України станом на 25.02.2024. *Новий КК України*. URL : <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf>.

178. Усманов Р. А. Класифікація «комп'ютерного» шахрайства, яка має значення для кримінально-правових досліджень. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності* : збірник матеріалів засідання № 5 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 24 березня 2023 р.) Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2023. С. 44-49.

179. Устименко В. А., Поліщук Н. Ю. Про стан правового забезпечення обігу криптовалют в Україні: погляд крізь призму зарубіжного досвіду. *Економіка та право*. 2018. № 1. С. 60-65. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/есpr_2018_1_7.

180. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23.12.2014 року № 5-4181км14. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/34307400>.

181. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

182. Чайка І. М. Кримінологічна характеристика та запобігання шахрайству в Україні : дис ... д-ра філос. за спец. : 081 – Право. Кропивницький : Донецьк держ. ун-т внутр. справ, 2023. 296 с.

183. Чернишов Г. М. Кібершахрайство: визначення та кримінологічні показники. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 5. С. 318-321.

184. Шапочка С. В. Запобігання шахрайству, що вчиняється з використанням комп'ютерних мереж : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Кривий Ріг, 2018. 302 с.

185. Шапочка С. В. Класифікація шахрайства, що вчиняється з використанням комп'ютерних мереж (кібершахрайства). *Наука і правоохорона*. 2015. № 1. С. 159-165. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2015_1_26.

186. Шапочка С. В. Шахрайство у сфері використання всесвітньої мережі Інтернет. «*Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності*» : тези доп. V наук.-практ. конф. (Київ, 25 листопада 2011 р.). Київ : НАВС. 2011. С. 214-217.

187. Шапочка С. В. Щодо шахрайства, що вчиняється з використанням можливостей мережі Інтернет. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави* : збірник матер. V наук.-практ. конф. у 2-х ч. Ч. 1. Київ : НАСБУ, 2014. С. 226-230.

188. Шевченко О. А. Поняття принципу невідворотності кримінальної відповідальності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 460-468.

189. Шкальова А. Монобанк приєднався до сервісу блокування підозрілих операцій. *Vector*. 03.02.2022. URL : <https://vctr.media/ua/monobank-priyednavsya-do-platformi-blokuvannya-pidozrilikh-operacij-121151/>.

190. Шклярєнко О. Як покупців «розводять» на OLX: схема. *Конкурент*. 4.03.2023. URL : <https://konkurent.ua/publication/112806/yak-pokuptsiv-rozvodyat-na-olx-shema/>.

191. Яценко А. М. Звільнення від кримінальної відповідальності як окремий засіб кримінально-правового впливу. *Вісник кримінологічної асоціації України*. Харків : ХНУВС, 2012. Т. 1: *Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю заснування каф. крим. права та кримінології Харк. нац. ун-ту внутр. справ (12 трав. 2012 року). С. 213-220.

192. Charles, Doyle. Cybercrime: An Overview of the Federal Computer Fraud and Abuse Statute and Related Federal Criminal Laws. Congressional Research Service informing the legislative debate since. 2014. 90 p. URL : <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/97-1025/>.

193. Fraud and related activity in connection with computers – 18 U.S. Code § 1030. Legal Information Institute. Cornell Law School. URL : <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1030>.

194. United States v. Czubinski, 106 F.3d 1069 (1st Cir. 1997). Justia. US Law. URL : <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/106/1069/559041/>.

195. Curtiss, T. Notes and Comments. Computer Fraud and Abuse Act Enforcement: Cruel, Unusual, and Due for Reform. *Washington Law Review*. 2016. Vol. 91(4). Pp. 1834–1850. URL : <https://digitalcommons.law.uw.edu/wlr/vol91/iss4/21>.

196. Luoma, Milton and Luoma, Vicki, «The Computer Fraud and Abuse Act and the Law of Unintended Consequences». *Annual ADFSL Conference on Digital Forensics, Security and Law*. Burlington, Vermont. 21.05.2009. Vol. 6. URL : <https://commons.erau.edu/adfs1/2009/thursday/6>.

197. Stanwick, P., Stanwick, S. A Security Breach at Target: A Different Type of BullsEye. *International Journal of Business and Social Science*. 2014. Vol. 5. № 12. URL : <https://typeset.io/pdf/a-security-breach-at-target-a-different-type-of-bullseye-275j35fcso.pdf>.

198. Spiezia, F. International cooperation and protection of victims in cyberspace: welcoming Protocol II to the Budapest Convention on Cybercrime. *ERA Forum*. 2022. Vol. 23. Pp. 101–108. DOI : <https://doi.org/10.1007/s12027-022-00707-8>.

199. Widodo, M., Adam, S., Hsb, P. H., Prayitno, A. H., & Bhaskoro, A. International Legal Dynamics in Combating Cybercrime: Challenges and Opportunities for Developing Countries. *Global International Journal of Innovative Research*. 2024. Vol. 2(1). Pp. 314–321. DOI : <https://doi.org/10.59613/global.v2i1.49>.

200. Almuhausen, H. J. Confronting Cybercrimes Under the Provisions of Public International Law. *Global Journal of Politics and Law Research*. 2024. Vol. 12(1). Pp. 78-88. DOI : <https://doi.org/10.37745/gjplr.2013/vol12n17888>.

201. Billow, J. No country is an island: embracing international law enforcement cooperation to reduce the impact of cybercrime. *Journal of Cyber Policy*. 2023. Pp. 1–10. DOI : <https://doi.org/10.1080/23738871.2023.2245417>.

202. Chaturvedi, M., Unal, A., Aggarwal, P., Bahl, S. and Malik, S., «International cooperation in cyber space to combat cyber crime and terrorism». *IEEE Conference on Norbert Wiener in the 21st Century (21CW)*. USA: Boston – MA. 2014. Pp. 1–4. DOI : <https://doi.org/10.1109/NORBERT.2014.6893915>.

203. Shin-Wen, Chang., J., Wang., Tim, Watson., Iain, Phillips. 1. Miss the piece of Europe Multilateral Cooperation. *Proceedings of the European conference on information warfare and security*. 2024. Vol. 23. №. 1. Pp. 667–674. DOI : <https://doi.org/10.34190/eccws.23.1.2452>.

204. Wicki-Birchler, D. The Budapest Convention and the General Data Protection Regulation: acting in concert to curb cybercrime? *International Cybersecurity Law Review*. 2020. Vol. 1. Pp. 63–72. DOI : <https://doi.org/10.1365/s43439-020-00012-5>.

205. Конвенція про кіберзлочинність : Міжнародний документ від 23.11.2001 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України»*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text.

206. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи : Міжнародний документ від 28.01.2003 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України»*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_687#Text.

207. Brazil accedes to the Convention on Cybercrime and six States sign the new Protocol on e-evidence. Official Web Site Council of Europe. 30.11.2022. URL

: <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/-/brazil-accedes-to-the-convention-on-cybercrime-and-six-states-sign-the-new-protocol-on-e-evidence>.

208. Félix, Tréguer, Le droit pénal de la fraude informatique, nouvel ami des censeurs? *La Revue des droits de l'homme*. Actualités Droits-Libertés. 02.06.2015. URL : <http://journals.openedition.org/revdh/1328>. DOI : <https://doi.org/10.4000/revdh.1328>.

209. Karpiuk, M. Computer fraud. *Cybersecurity and Law*. 2023. Vol. 10(2). Pp. 183–194. DOI : <https://doi.org/10.35467/cal/174930/>.

210. Khan, S, Saleh, T, Dorasamy, M., Nasreen, K. A systematic literature review on cybercrime legislation. 2022. Version 1. DOI : <https://doi.org/10.12688/f1000research.123098.1>. URL : <https://f1000research.com/articles/11-971/v1>.

211. German Criminal Code. Federal Ministry of Justice of Germany. URL : https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html.

212. Zhang, Y., Dong, H. Criminal law regulation of cyber fraud crimes – from the perspective of citizens' personal information protection in the era of edge computing. *Journal of Cloud Computing*. 2023. Vol. 12. № 64. DOI : <https://doi.org/10.1186/s13677-023-00437-3>.

213. Equal Rights Trust. French Penal Code. URL : https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/french_penal_code_33.pdf.

214. Mayer, Lux L., Oliver, Calderon G. El delito de fraude informático: concepto y delimitación. *Revista Chilena De Derecho Y Tecnología*. 2020. Vol. 9. № 1. Pp. 151–184. DOI : <https://doi.org/10.5354/0719-2584.2020.57149>.

215. Fusco, L. E. Los delitos informáticos en el Código Penal Italiano. *Derecho Global. Estudios Sobre Derecho Y Justicia*. 2020. Vol. 5(14). Pp. 127–149. DOI : <https://doi.org/10.32870/dgedj.v5i14.250>.

216. United States v. Alex Yücel : Blackshades, Indictment S1 13 Cr 834. United States Department of Justice. 2015. URL : <https://www.justice.gov/archive/usao/nys/pressreleases/February15/Alex-Yucel->

Plea-

PR/Blackshades,%20Yucel%20Indictment%20S1%2013%20Cr%20%20834_Redacted.pdf.

217. BlackShades RAT Co-Author Sentenced to 57 Months in Prison. Sophos News. 25 June 2015. URL : <https://news.sophos.com/en-us/2015/06/25/blackshades-rat-co-author-sentenced-to-57-months-in-prison/>.

218. Murray, A. Computer misuse. *Information Technology Law: The Law and Society*. 5th edn. Oxford: Oxford University Press. 2023. URL : <https://www.oxfordlawtrove.com/view/10.1093/he/9780192893529.001.0001/he-9780192893529-chapter-19>.

219. UK Government. Review of the Computer Misuse Act 1990. URL : <https://www.gov.uk/government/consultations/review-of-the-computer-misuse-act-1990/review-of-the-computer-misuse-act-1990-consultation-and-response-to-call-for-information-accessible#review-of-the-computer-misuse-act-1990>.

220. Computer Misuse Act 1990. *UK Government*. URL : https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/18/pdfs/ukpga_19900018_en.pdf.

221. Richard, Walton. The Computer Misuse Act. *Information Security Technical Report*. 2006. Vol. 11. № 1. Pp. 39–45. DOI : <https://doi.org/10.1016/j.istr.2005.11.002>.

222. Vasileios, Karagiannopoulos. Insider unauthorised use of authorised access: What are the alternatives to the Computer Misuse Act 1990? *International Journal of Law, Crime and Justice*. 2016. Vol. 47. 2016, Pp. 85–96. DOI : <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2016.08.003>.

223. Judgment: Regina v. Bow Street Magistrate, Ex Parte Pinochet Ugarte (№ 3). 5 August 1999. *United Kingdom Parliament*. URL : <https://publications.parliament.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd990805/bow.htm>.

224. Kemp, S., Buil-Gil, D., Moneva, A., Miró-Llinares, F., & Díaz-Castaño, N. Empty Streets, Busy Internet: A Time-Series Analysis of Cybercrime and Fraud

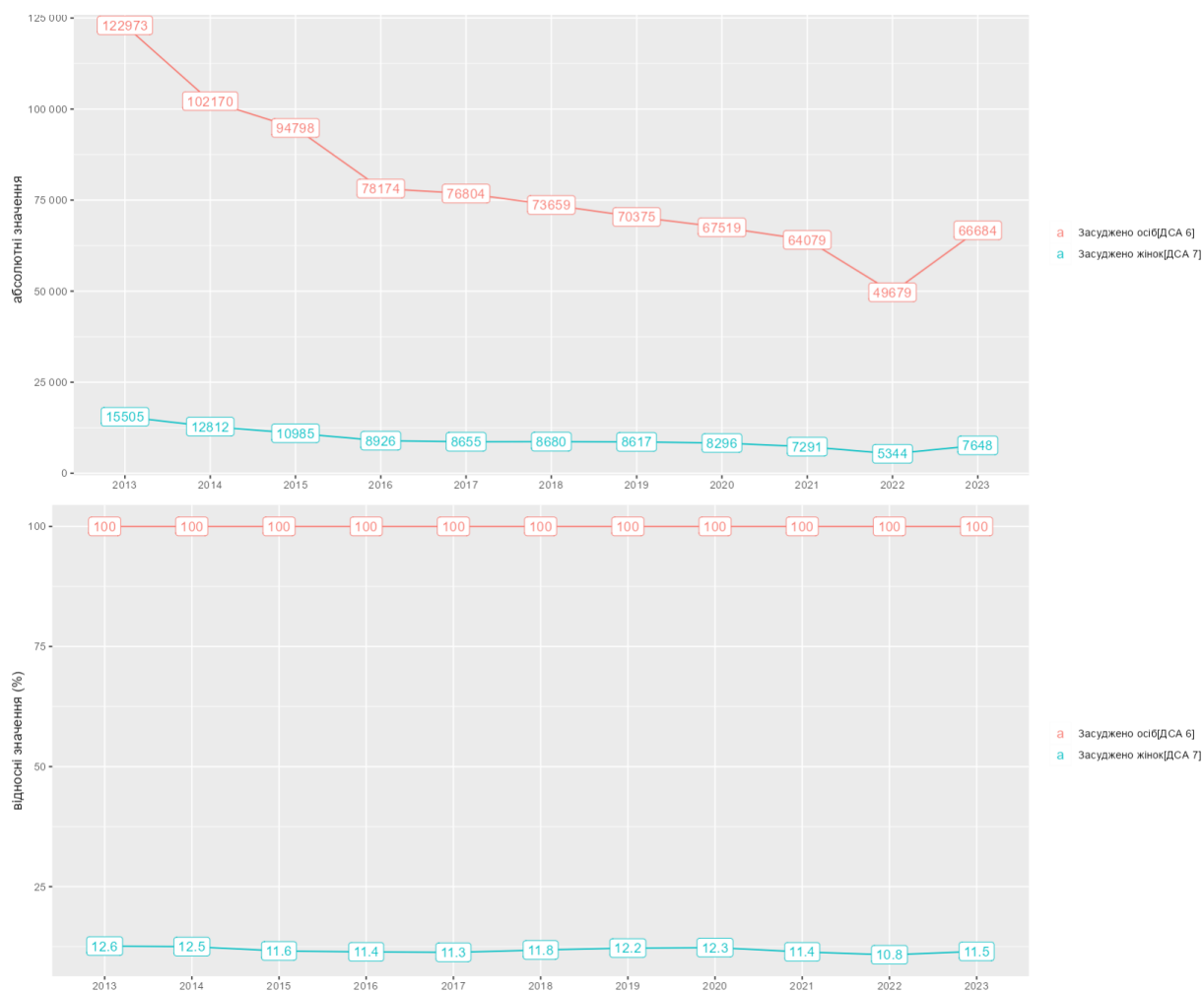
Trends During COVID-19. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 2021. Vol. 37(4). Pp. 480–501. DOI : <https://doi.org/10.1177/10439862211027986/>.

225. Europol and Interpol Establish Working Group on Money Laundering and Digital Currencies. Basel Institute on Governance. 9.09.2016. URL : <https://baselgovernance.org/basel-institute-europol-and-interpol-establish-working-group-money-laundering-digital-currencies>.

226. Europol–Basel Institute Recommendations on Tackling Crypto Crime and Money Laundering. Basel Institute on Governance, Europol and Basel Institute. 1-2 september 2022. URL : https://baselgovernance.org/sites/default/files/2022-12/2022_Recommendations_Joint_Working_Group_on_Criminal_Finances_and_Cryptocurrencies.pdf.

ДОДАТКИ

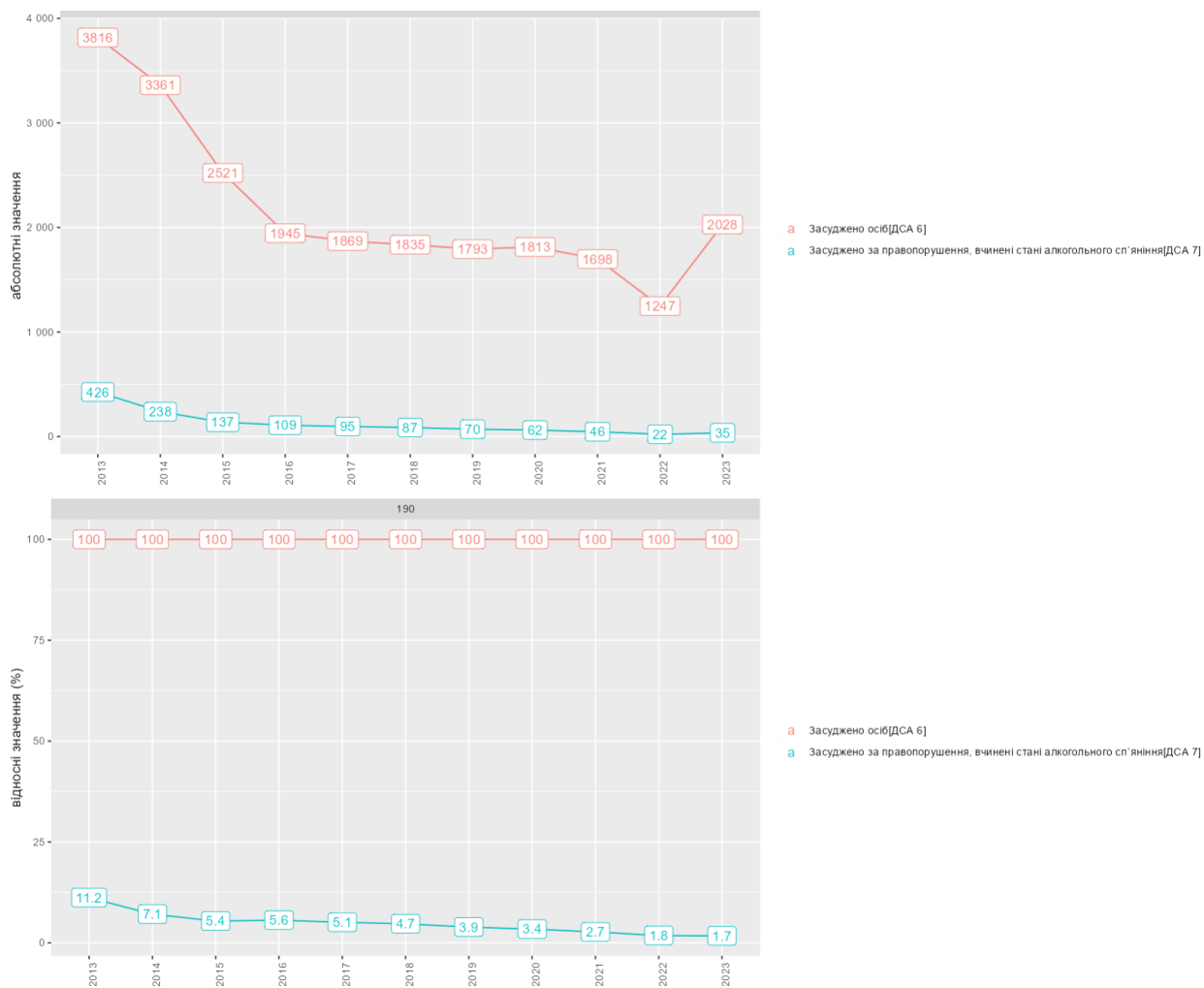
Додаток А

Кількість та частка жінок серед осіб засуджених за шахрайство³

³ Візуалізації представлені у додатках отримано з використанням інтерактивного довідника М.В. Карчевський Протидія злочинності в Україні: інфографіка. URL: https://ioyfgl-nikolay-karchevskiy.shinyapps.io/ukraine3_0/

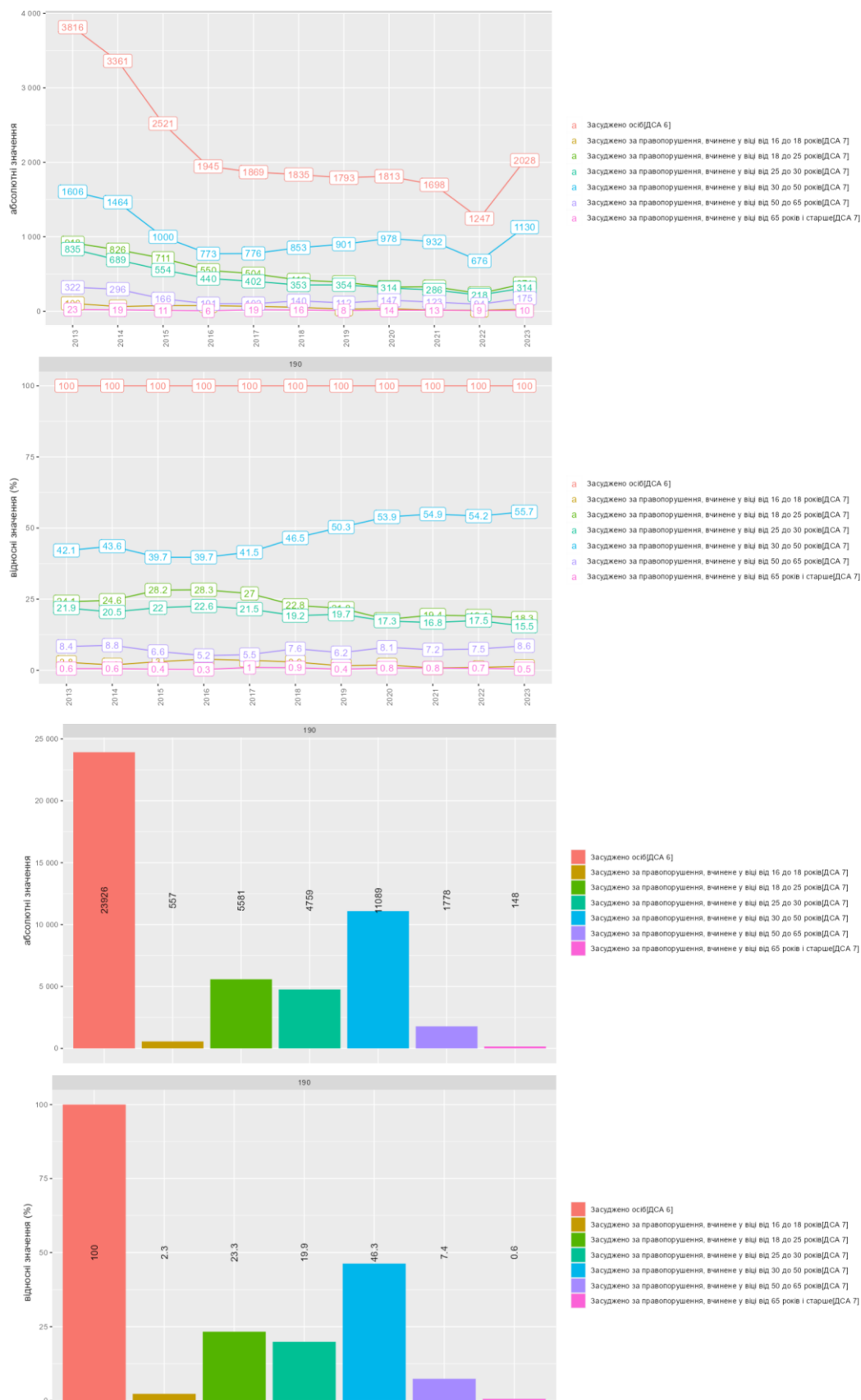
Додаток Б

Кількість та частка осіб, засуджених за вчинення кримінального правопорушення у стані сп'яніння, серед осіб засуджених за шахрайство

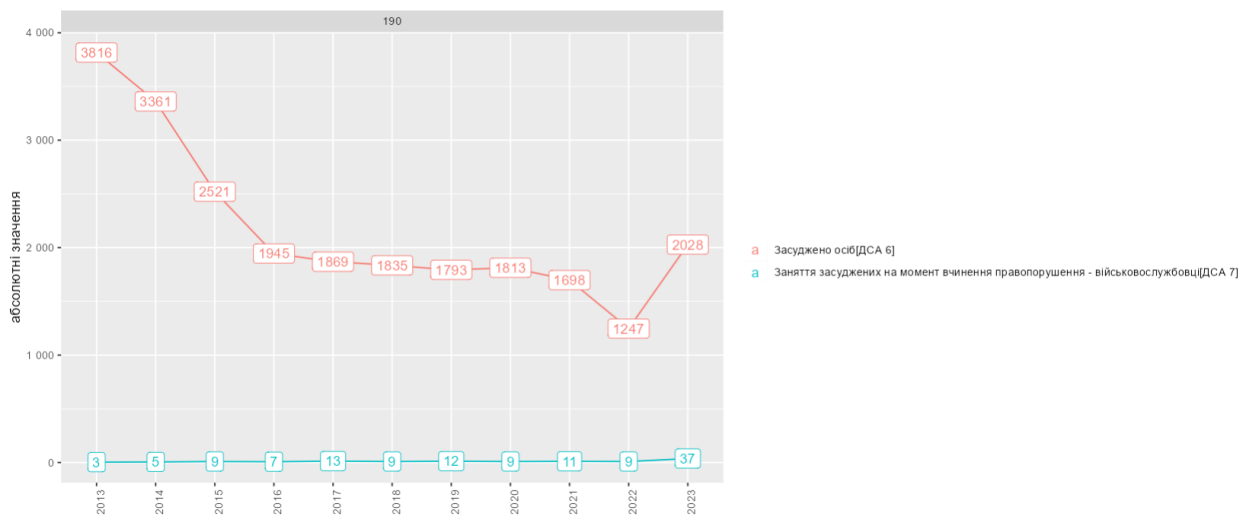
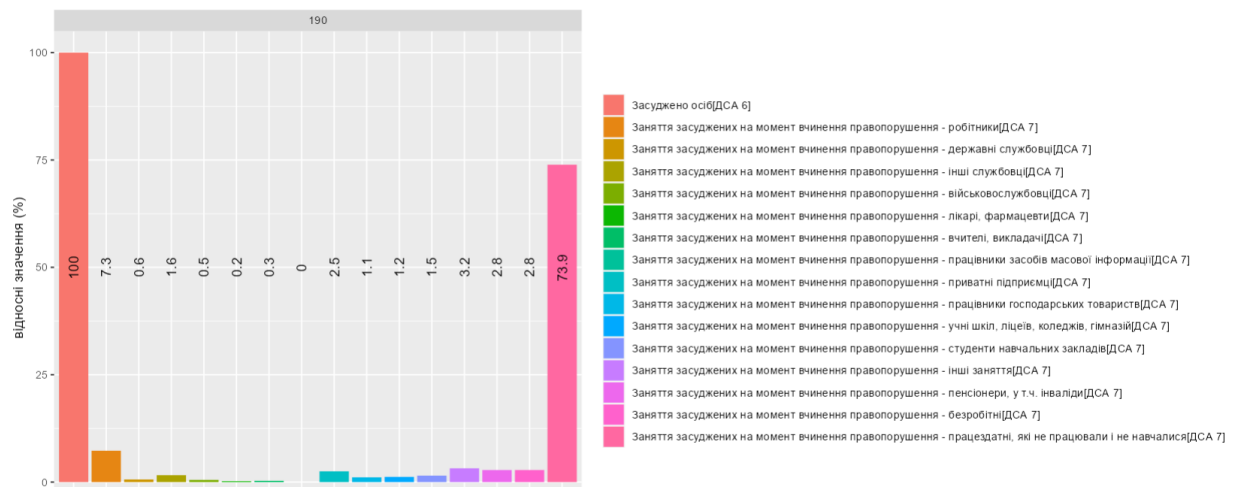
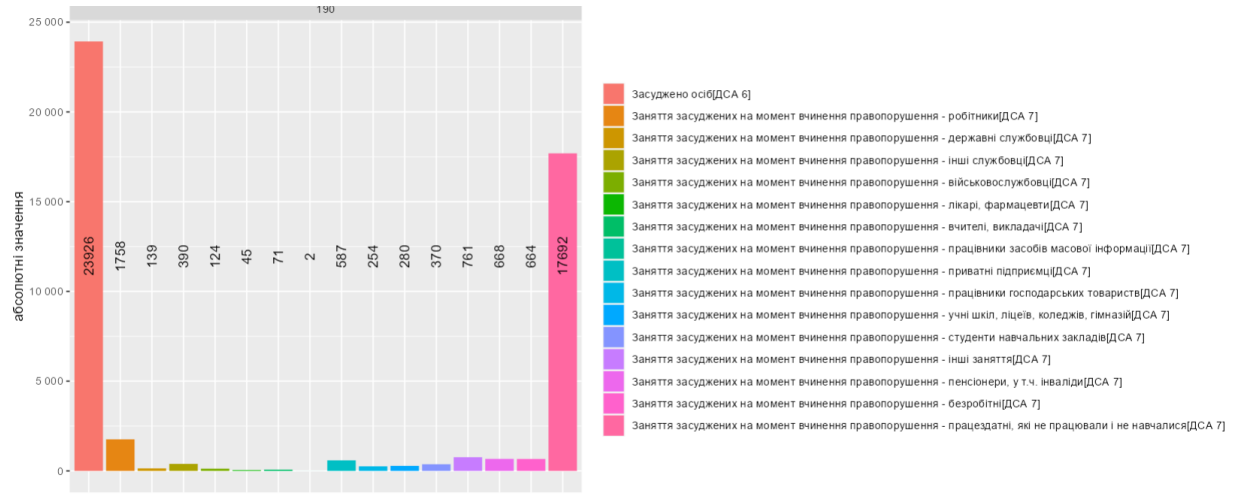
Додаток В

Віковий розподіл осіб, засуджених за шахрайство

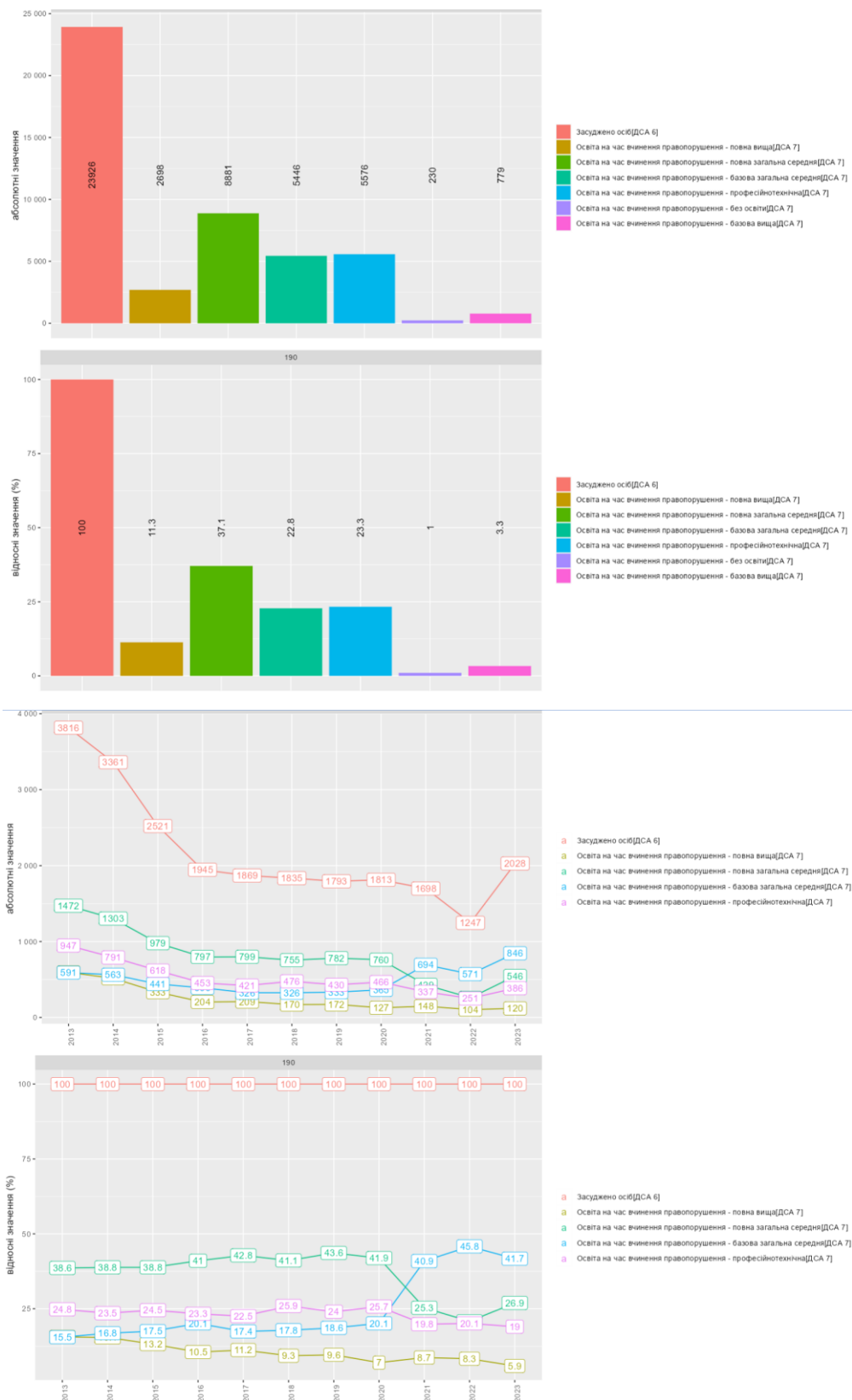
Додаток Г

Розподіл засуджених за шахрайство за видом занять на момент вчинення кримінального правопорушення

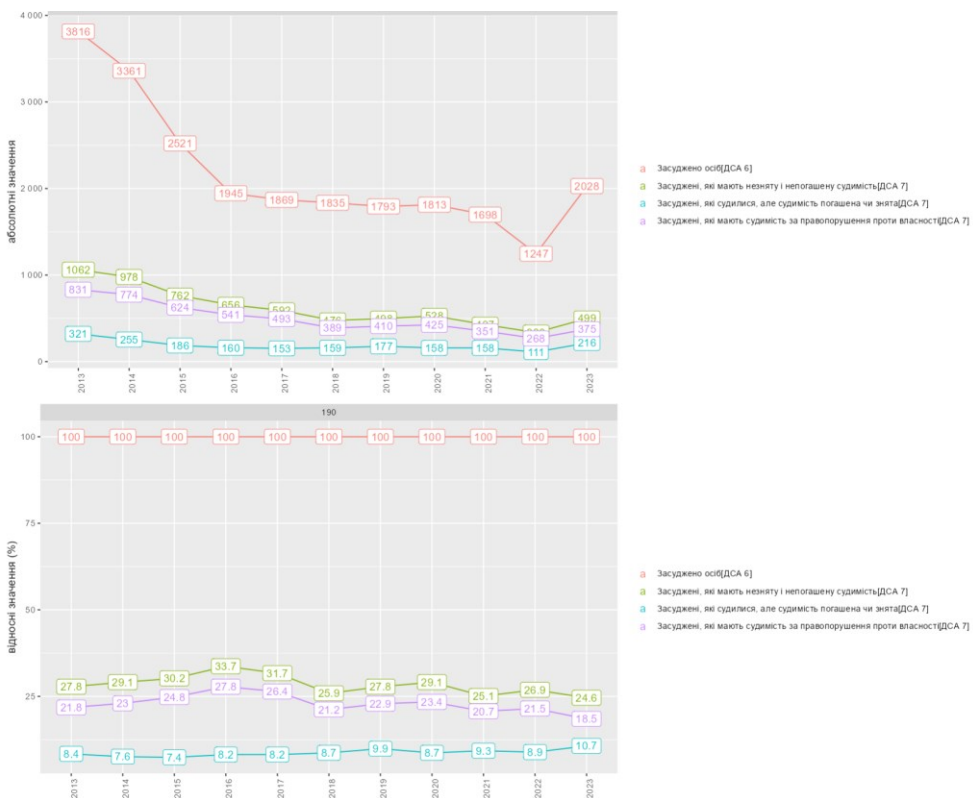
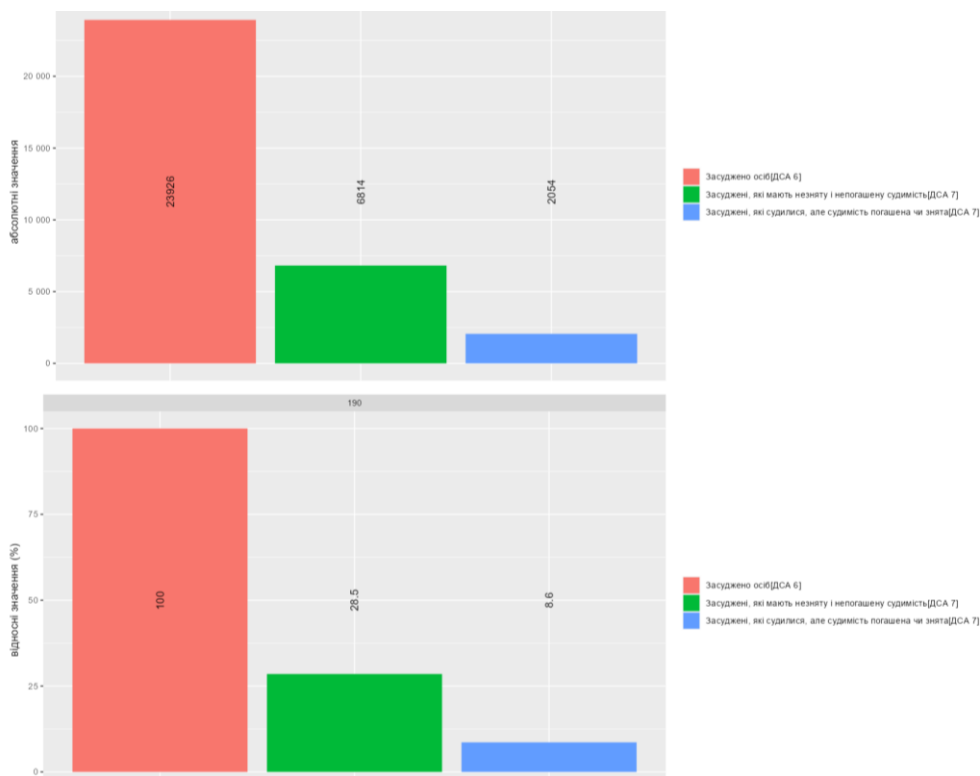
Додаток Г

Розподіл засуджених за шахрайство за рівнем освіти

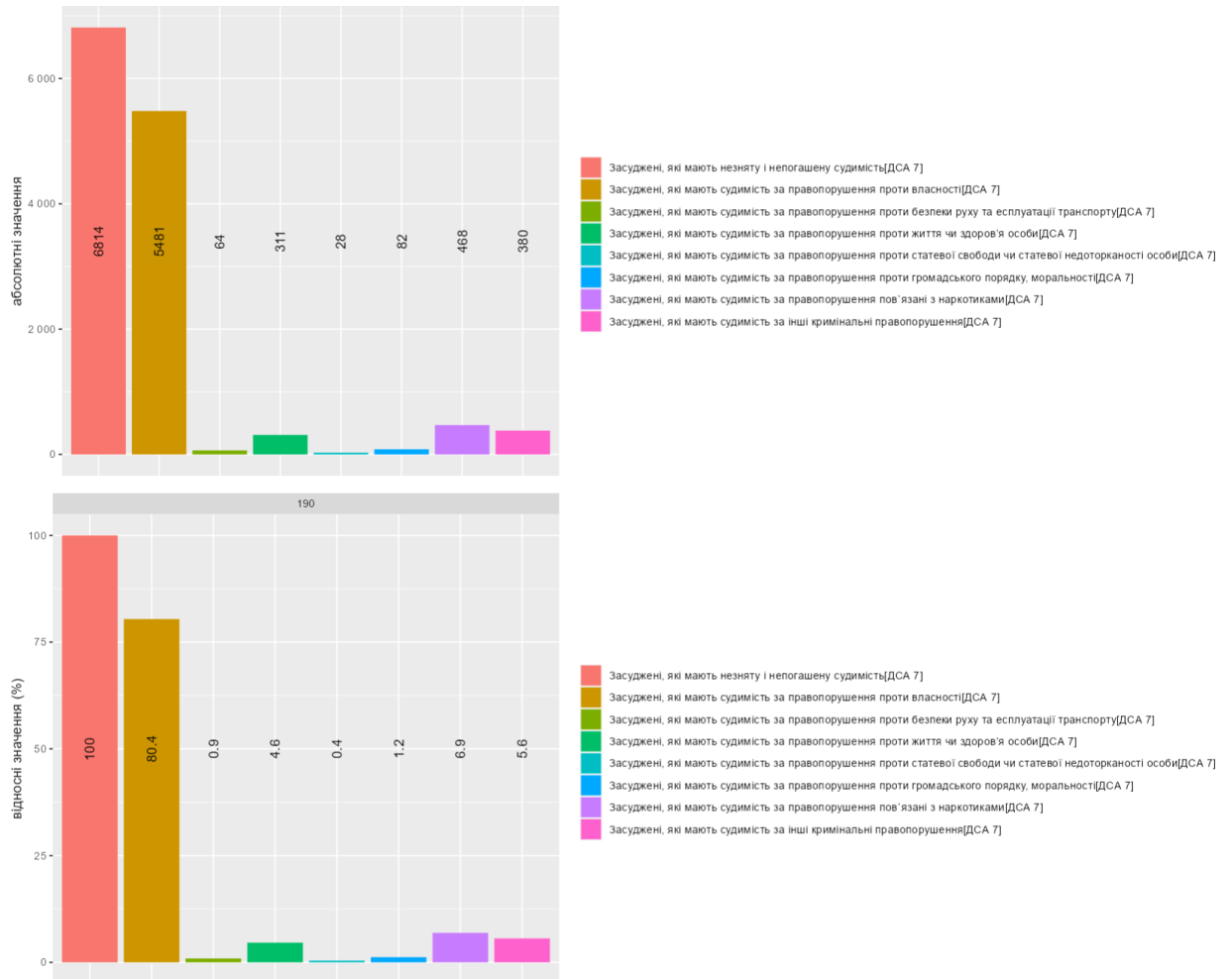
Додаток Д

Розподіл засуджених за шахрайство за наявністю попередніх судимостей

Додаток Е

Розподіл осіб, які засуджені за шахрайство та мають незняту чи непогашену судимість, за видом кримінального правопорушення, з яким пов'язано попередню судимість

Додаток Є

Перелік судових рішень, що склали емпіричну базу дослідження

Номер за порядком	№ рішення у ЄДРСР	Рік ухвалення рішення	Посилання
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1	54230573	2015	Вирок по справі №439/1134/15-к від 11.12.2015 // Бродівський районний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/54230573
2	30309883	2013	Вирок по справі №1-641/12 від 13.03.2013 // Києво-Святошинський районний суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/30309883
3	21251753	2012	Вирок по справі №1-158/11 від 01.02.2012 // Богородчанський районний суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/21251753
4	95337598	2021	Вирок по справі №295/5875/17 від 05.03.2021 // Богунський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95337598
5	57630095	2013	Вирок по справі №442/5872/13-к від 16.09.2013 // Дрогобицький міськрайонний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57630095
6	56043626	2016	Вирок по справі №456/1473/15-к від 12.01.2016 // Стрийський міськрайонний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56043626
7	97732670	2021	Вирок по справі №295/2766/17 від 17.06.2021 // Богунський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97732670
8	66898568	2017	Вирок по справі №461/5418/16-к від 01.06.2017 // Галицький районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66898568
9	50870044	2014	Вирок по справі №442/3632/14-к від 04.06.2014 // Дрогобицький міськрайонний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/50870044
10	57235825	2016	Вирок по справі №295/15078/15-к від 11.04.2016 // Богунський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57235825
11	17253439	2011	Вирок по справі №1-83/11 від 18.05.2011 // Дунаєвецький районний суд Хмельницької області. -

			Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/17253439
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
12	68567366	2017	Вирок по справі №166/938/17 від 01.09.2017 // Ратнівський районний суд Волинської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/68567366
13	56835816	2016	Вирок по справі №456/628/16-к від 29.03.2016 // Стрийський міськрайонний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56835816
14	71175429	2017	Вирок по справі №200/20309/17 від 22.12.2017 // Бабушкінський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71175429
15	44172895	2015	Вирок по справі №439/355/15-к від 14.05.2015 // Бродівський районний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/44172895
16	56043653	2016	Вирок по справі №456/2818/15-к від 01.02.2016 // Стрийський міськрайонний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56043653
17	53854816	2015	Вирок по справі №522/16386/15-к від 27.08.2015 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53854816
18	38910775	2014	Вирок по справі №331/2106/14-к від 28.05.2014 // Жовтневий районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38910775
19	78443697	2018	Вирок по справі №761/40536/18 від 10.12.2018 // Шевченківський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78443697
20	32524433	2013	Вирок по справі №750/4886/13-к від 22.07.2013 // Деснянський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/32524433
21	36570956	2013	Вирок по справі №357/9442/13-к від 02.08.2013 // Білоцерківський міськрайонний суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36570956
22	63982341	2017	Вирок по справі №308/12396/16-к від 10.01.2017 // Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63982341
23	52274815	2015	Вирок по справі №554/8113/15-к від 13.10.2015 // Октябрський районний суд м. Полтави. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/52274815
24	56321067	2016	Вирок по справі №229/3922/15-к від 26.01.2016 // Дружківський міський суд Донецької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56321067

1	2	3	4
25	72223378	2018	Вирок по справі №161/18454/17 від 15.02.2018 // Луцький міськрайонний суд Волинської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72223378
26	58864458	2016	Вирок по справі №554/8113/15-к від 06.07.2016 // Октябрський районний суд м. Полтави. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58864458
27	36045138	2013	Вирок по справі №761/18844/13-к від 09.12.2013 // Шевченківський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36045138
28	35451431	2013	Вирок по справі №442/6676/13-к від 12.11.2013 // Дрогобицький міськрайонний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/35451431
29	75367671	2018	Вирок по справі №595/921/17 від 18.07.2018 // Бучацький районний суд Тернопільської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75367671
30	56119329	2016	Вирок по справі №490/6072/15-к від 21.01.2016 // Центральний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56119329
31	47733868	2015	Вирок по справі №444/1417/15-к від 31.07.2015 // Жовківський районний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/47733868
32	32101656	2013	Вирок по справі №711/2942/13-к від 01.07.2013 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/32101656
33	33731101	2013	Вирок по справі №1805/13760/2012 від 26.09.2013 // Зарічний районний суд м. Сум. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33731101
34	27001259	2012	Вирок по справі №2608/16005/12 від 26.10.2012 // Святошинський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/27001259
35	42857699	2015	Вирок по справі №129/307/15-к від 19.02.2015 // Гайсинський районний суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42857699
36	24804658	2012	Вирок по справі №1-184/12 від 21.06.2012 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/24804658
37	73245270	2018	Вирок по справі №753/1/18 від 06.04.2018 // Дарницький районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73245270
38	67836018	2017	Вирок по справі №159/2149/17 від 20.07.2017 // Ковельський міськрайонний суд Волинської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/67836018

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
39	53761175	2015	Вирок по справі №522/17019/15-к від 23.11.2015 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53761175
40	73000643	2018	Вирок по справі №199/4137/16-к від 27.03.2018 // Апеляційний суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73000643
41	78834439	2018	Вирок по справі №761/40544/18 від 10.12.2018 // Шевченківський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78834439
42	79624635	2019	Вирок по справі №726/2454/18 від 22.01.2019 // Садгирський районний суд м. Чернівців. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79624635
43	59611822	2016	Вирок по справі №553/2511/16-к від 10.08.2016 // Ленінський районний суд м. Полтави. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/59611822
44	48776009	2015	Вирок по справі №404/8372/14-к від 20.08.2015 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/48776009
45	42654528	2015	Вирок по справі №405/10807/14-к від 11.02.2015 // Ленінський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42654528
46	57376652	2016	Вирок по справі №535/147/16-к від 12.04.2016 // Котелевський районний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57376652
47	42616227	2015	Вирок по справі №711/11979/14-к від 09.02.2015 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42616227
48	78986279	2018	Вирок по справі №295/1347/17 від 27.12.2018 // Богунський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78986279
49	30007479	2013	Вирок по справі №366/153/13- к від 25.01.2013 // Іванківський районний суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/30007479
50	41566666	2014	Вирок по справі №404/8372/14-к від 25.11.2014 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41566666
51	83252537	2019	Вирок по справі №753/21198/18 від 24.07.2019 // Дарницький районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83252537
52	33276284	2013	Вирок по справі №257/5702/13-к від 02.09.2013 // Київський районний суд м. Донецька. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33276284
53	46446630	2012	Вирок по справі №2506/2569/2012 від 25.05.2012 // Деснянський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/46446630

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
54	38889634	2014	Вирок по справі №224/988/14-к від 27.05.2014 // Дебальцевський міський суд Донецької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38889634
55	40507413	2014	Вирок по справі №465/4977/14-к від 10.09.2014 // Франківський районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40507413
56	39274951	2014	Вирок по справі №331/1761/14-к від 28.05.2014 // Жовтневий районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39274951
57	54882818	2016	Вирок по справі №203/4383/15-к від 12.01.2016 // Кіровський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/54882818
58	44204581	2015	Вирок по справі №443/683/15-к від 13.05.2015 // Жидачівський районний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/44204581
59	39008225	2014	Вирок по справі №761/23519/13-к від 02.06.2014 // Шевченківський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39008225
60	86189881	2019	Вирок по справі №642/3988/18 від 09.12.2019 // Ленінський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86189881
61	104513473	2022	Вирок по справі №199/3015/17 від 20.05.2022 // Жовтневий районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104513473
62	16923748	2011	Вирок по справі №1/2218/401/11 від 24.02.2011 // Хмельницький міськрайонний суд Хмельницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/16923748
63	24827495	2012	Вирок по справі №1409/422/12 від 07.06.2012 // Доманівський районний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/24827495
64	28619882	2012	Вирок по справі №1-1014/11 від 10.07.2012 // Шевченківський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/28619882
65	53746987	2015	Вирок по справі №755/8264/15-к від 13.10.2015 // Дніпровський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53746987
66	66033532	2017	Вирок по справі №389/695/17 від 19.04.2017 // Знам'янський міськрайонний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66033532
67	70518015	2017	Вирок по справі №199/7170/17 від 27.11.2017 // Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70518015

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
68	81413651	2019	Вирок по справі №166/938/17 від 24.04.2019 // Волинський апеляційний суд. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81413651
69	44185075	2015	Вирок по справі №607/18114/14-к від 03.04.2015 // Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/44185075
70	62625779	2016	Вирок по справі №295/9220/16-к від 11.11.2016 // Богунський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/62625779
71	42359818	2015	Вирок по справі №755/28668/14-к від 14.01.2015 // Дніпровський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42359818
72	98031018	2021	Вирок по справі №488/3916/18 від 14.06.2021 // Корабельний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98031018
73	33293536	2013	Вирок по справі №419/7702/12 від 05.09.2013 // Красногвардійський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33293536
74	84999672	2019	Вирок по справі №308/13410/14-к від 16.10.2019 // Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84999672
75	41613569	2014	Вирок по справі №335/7432/14-к від 25.11.2014 // Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41613569
76	45939704	2015	Вирок по справі №283/1327/15-к від 26.06.2015 // Малинський районний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/45939704
77	64437307	2017	Вирок по справі №489/234/17 від 02.02.2017 // Ленінський районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/64437307
78	52897223	2015	Вирок по справі №754/9632/15-к від 10.07.2015 // Деснянський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/52897223
79	15465762	2011	Вирок по справі №1-359/11 від 11.05.2011 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/15465762
80	17372394	2011	Вирок по справі №1-264/11 від 21.07.2011 // Калуський міськрайонний суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/17372394
81	44920352	2011	Вирок по справі №1-359/11 від 11.05.2011 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/44920352

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
82	28760228	2013	Вирок по справі №1805/7938/2012 від 11.01.2013 // Зарічний районний суд м. Сум. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/28760228
83	70291254	2017	Вирок по справі №640/3212/17 від 14.11.2017 // Київський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70291254
84	34384007	2013	Вирок по справі №750/7414/13-к від 28.10.2013 // Деснянський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/34384007
85	62861280	2016	Вирок по справі №296/3343/16-к від 21.11.2016 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/62861280
86	38740150	2014	Вирок по справі №1-482/12 від 19.05.2014 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38740150
87	25829582	2012	Вирок по справі №1109/2344/2012 від 03.09.2012 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/25829582
88	49639301	2012	Вирок по справі №1-135/12 від 01.10.2012 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/49639301
89	81471713	2019	Вирок по справі №371/1281/17 від 30.04.2019 // Рокитнянський районний суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81471713
90	33094039	2013	Вирок по справі №1/127/99/13 від 08.08.2013 // Апеляційний суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33094039
91	36460713	2013	Вирок по справі №758/15631/13-к від 12.12.2013 // Подільський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36460713
92	64271178	2017	Вирок по справі №489/119/17 від 24.01.2017 // Ленінський районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/64271178
93	39237863	2014	Вирок по справі №203/3312/14-к від 13.06.2014 // Кіровський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39237863
94	69990219	2017	Вирок по справі №521/11795/17 від 03.11.2017 // Малиновський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69990219
95	30141291	2012	Вирок по справі №1329/4645/12 від 05.11.2012 // Яворівський районний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/30141291
96	36728747	2014	Вирок по справі №712/10398/13-к від 15.01.2014 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36728747

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
97	44074548	2015	Вирок по справі №335/1834/15-к від 29.04.2015 // Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/44074548
98	49660624	2015	Вирок по справі №489/4851/15-к від 11.08.2015 // Ленінський районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/49660624
99	27794800	2012	Вирок по справі №2515/13300/2012 від 29.11.2012 // Новозаводський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/27794800
100	34340965	2013	Вирок по справі №161/17089/13-к від 24.10.2013 // Луцький міськрайонний суд Волинської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/34340965
101	51305652	2012	Вирок по справі №1118/6865/12 від 27.11.2012 // Олександрійський міськрайонний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/51305652
102	33503484	2013	Вирок по справі №404/5170/13-к від 12.09.2013 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33503484
103	30547344	2013	Вирок по справі №2205/1392/12 від 10.01.2013 // Деражнянський районний суд Хмельницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/30547344
104	40445459	2014	Вирок по справі №705/4181/14-к від 17.07.2014 // Уманський міськрайонний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40445459
105	41792036	2014	Вирок по справі №462/7663/14-к від 08.12.2014 // Залізничний районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41792036
106	46430303	2014	Вирок по справі №727/2021/14-к від 03.04.2014 // Шевченківський районний суд м. Чернівців. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/46430303
107	71064276	2017	Вирок по справі №335/3126/17 від 12.12.2017 // Комунарський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71064276
108	62936930	2016	Вирок по справі №484/3014/16-к від 10.11.2016 // Первомайський міськрайонний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/62936930
109	56126218	2016	Вирок по справі №750/3190/15-к від 25.02.2016 // Деснянський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56126218
110	89370640	2020	Вирок по справі №761/35330/17-к від 27.02.2020 // Печерський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89370640

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
111	73226866	2018	Вирок по справі №345/167/18 від 06.04.2018 // Калуський міськрайонний суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73226866
112	62190455	2016	Вирок по справі №755/10253/16-к від 30.09.2016 // Дніпровський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/62190455
113	83918782	2019	Вирок по справі №761/37670/18 від 22.08.2019 // Шевченківський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83918782
114	63894564	2016	Вирок по справі №755/2117/16-к від 11.03.2016 // Дніпровський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63894564
115	73413028	2018	Вирок по справі №283/1748/17 від 17.04.2018 // Малинський районний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73413028
116	16074974	2011	Вирок по справі №1-219/11 від 03.06.2011 // Дніпровський районний суд м. Херсона. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/16074974
117	99337325	2021	Вирок по справі №308/2350/17 від 02.09.2021 // Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99337325
118	72548283	2018	Вирок по справі №523/7978/17 від 27.02.2018 // Суворовський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72548283
119	51100764	2015	Вирок по справі №711/6082/15-к від 21.09.2015 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/51100764
120	77254824	2018	Вирок по справі №200/9563/18 від 19.10.2018 // Бабушкінський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/77254824
121	81372099	2019	Вирок по справі №200/12729/18 від 20.04.2019 // Бабушкінський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81372099
122	37708395	2014	Вирок по справі №668/10413/13-к від 14.03.2014 // Суворовський районний суд м. Херсона. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37708395
123	83596331	2019	Вирок по справі №212/7650/18 від 13.08.2019 // Жовтневий районний суд м. Кривого Рогу. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83596331
124	21858075	2012	Вирок по справі №1-28/2012 від 13.02.2012 // Галицький районний суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/21858075

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
125	72774992	2018	Вирок по справі №484/2338/17 від 16.03.2018 // Первомайський міськрайонний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72774992
126	71340503	2017	Вирок по справі №726/1304/17 від 28.12.2017 // Садгірський районний суд м. Чернівців. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71340503
127	76362647	2018	Вирок по справі №712/720/18 від 11.09.2018 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76362647
128	52052415	2015	Вирок по справі №462/5345/15-к від 06.10.2015 // Залізничний районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/52052415
129	40723032	2014	Вирок по справі №404/7214/14-к від 02.10.2014 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40723032
130	54824879	2015	Вирок по справі №446/992/15-к від 29.12.2015 // Кам'янка-Бузький районний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/54824879
131	52552742	2015	Вирок по справі №720/1919/15-к від 20.10.2015 // Новоселицький районний суд Чернівецької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/52552742
132	46049181	2015	Вирок по справі №750/5017/15-к від 02.07.2015 // Деснянський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/46049181
133	53580740	2015	Вирок по справі №712/6055/15-к від 19.11.2015 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53580740
134	44171558	2015	Вирок по справі №308/13410/14-к від 15.05.2015 // Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/44171558
135	34623417	2013	Вирок по справі №757/20521/13-к від 07.11.2013 // Печерський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/34623417
136	54531425	2015	Вирок по справі №727/6285/15-к від 23.12.2015 // Першотравневий районний суд м. Чернівців. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/54531425
137	36349161	2013	Вирок по справі №404/10796/13-к від 25.12.2013 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36349161
138	37664714	2014	Вирок по справі №522/28058/13-к від 12.03.2014 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37664714
139	74296732	2018	Вирок по справі №486/1448/17 від 29.05.2018 // Южноукраїнський міський суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74296732

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
140	70744065	2017	Вирок по справі №753/16533/17 від 09.11.2017 // Дарницький районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70744065
141	48363190	2015	Вирок по справі №753/11926/15-к від 06.08.2015 // Дарницький районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/48363190
142	80766905	2019	Вирок по справі №344/17229/17 від 28.03.2019 // Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80766905
143	68444909	2017	Вирок по справі №398/860/17 від 23.08.2017 // Олександрійський міськрайонний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/68444909
144	53982866	2015	Вирок по справі №562/234/15-к від 12.10.2015 // Здолбунівський районний суд Рівненської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53982866
145	40062658	2014	Вирок по справі №404/5025/14-к від 07.08.2014 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40062658
146	72421160	2018	Вирок по справі №504/2052/17 від 22.02.2018 // Комінтернівський районний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72421160
147	66983288	2017	Вирок по справі №643/6874/16-к від 08.06.2017 // Московський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66983288
148	32474834	2013	Вирок по справі №758/8824/13-к від 18.07.2013 // Подільський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/32474834
149	37500839	2014	Вирок по справі №273/2079/13-к від 06.03.2014 // Баранівський районний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37500839
150	76912181	2018	Вирок по справі №296/6300/18 від 04.10.2018 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76912181
151	73857070	2018	Вирок по справі №481/1624/17 від 04.05.2018 // Новобузький районний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73857070
152	66096375	2017	Вирок по справі №335/1279/17 від 21.04.2017 // Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66096375
153	51932100	2015	Вирок по справі №711/5523/15-к від 06.10.2015 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/51932100

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
154	58121821	2016	Вирок по справі №726/1410/15-к від 31.05.2016 // Садгирський районний суд м. Чернівців. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58121821
155	64407534	2017	Вирок по справі №202/6358/16-к від 30.01.2017 // Індустріальний районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/64407534
156	43507477	2015	Вирок по справі №753/22881/14-к від 01.04.2015 // Дарницький районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/43507477
157	63669429	2016	Вирок по справі №646/12765/16-к від 15.12.2016 // Червонозаводський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63669429
158	35286751	2013	Вирок по справі №207/4293/13-к від 12.11.2013 // Баглійський районний суд м. Дніпродзержинська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/35286751
159	33110192	2013	Вирок по справі №338/1390/13-к від 21.08.2013 // Богородчанський районний суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33110192
160	41254157	2014	Вирок по справі №345/2494/14-к від 29.10.2014 // Калуський міськрайонний суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41254157
161	65153170	2017	Вирок по справі №464/1406/17 від 06.03.2017 // Сихівський районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/65153170
162	65083818	2017	Вирок по справі №334/700/17 від 28.02.2017 // Ленінський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/65083818
163	42617898	2015	Вирок по справі №203/26/15-к від 06.02.2015 // Кіровський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42617898
164	47666367	2015	Вирок по справі №522/13766/15-к від 16.07.2015 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/47666367
165	53761563	2015	Вирок по справі №523/16672/15-к від 25.11.2015 // Суворовський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53761563
166	86511291	2019	Вирок по справі №398/3560/17 від 20.12.2019 // Олександрійський міськрайонний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86511291
167	35918195	2013	Вирок по справі №296/9682/13-к від 05.12.2013 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/35918195

1	2	3	4
168	35764922	2013	Вирок по справі №423/2079/13-к від 04.12.2013 // Попаснянський районний суд Луганської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/35764922
169	27916398	2012	Вирок по справі №1805/12032/2012 від 21.11.2012 // Зарічний районний суд м. Сум. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/27916398
170	40008436	2014	Вирок по справі №295/6529/14-к від 28.07.2014 // Богунський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40008436
171	41874257	2014	Вирок по справі №568/1254/14-к від 04.12.2014 // Радивилівський районний суд Рівненської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41874257
172	73289460	2018	Вирок по справі №736/119/18 від 11.04.2018 // Корюківський районний суд Чернігівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73289460
173	78520814	2018	Вирок по справі №295/1357/18 від 11.12.2018 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78520814
174	68320712	2017	Вирок по справі №484/2688/17 від 17.08.2017 // Первомайський міськрайонний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/68320712
175	55296327	2016	Вирок по справі №535/1011/15-к від 15.01.2016 // Котелевський районний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/55296327
176	58830892	2016	Вирок по справі №640/9214/16-к від 07.07.2016 // Київський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58830892
177	57846143	2016	Вирок по справі №559/285/16-к від 23.05.2016 // Дубенський міськрайонний суд Рівненської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57846143
178	59097322	2016	Вирок по справі №705/3212/16-к від 18.07.2016 // Уманський міськрайонний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/59097322
179	42897874	2015	Вирок по справі №607/4945/14-к від 12.02.2015 // Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42897874
180	36182485	2013	Вирок по справі №758/11098/13-к від 04.12.2013 // Подільський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36182485

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
181	37132184	2014	Вирок по справі №335/701/14-к від 06.02.2014 // Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37132184
182	65293989	2017	Вирок по справі №522/460/17 від 14.03.2017 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/65293989
183	54790320	2015	Вирок по справі №574/1370/15-к від 18.12.2015 // Буринський районний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/54790320
184	46925801	2015	Вирок по справі №296/4111/15-к від 08.06.2015 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/46925801
185	47873856	2015	Вирок по справі №208/3099/15-к від 04.08.2015 // Заводський районний суд м. Дніпродзержинська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/47873856
186	72503993	2018	Вирок по справі №527/187/18 від 01.03.2018 // Глобинський районний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72503993
187	78728135	2018	Вирок по справі №711/6039/18 від 12.12.2018 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78728135
188	70241511	2017	Вирок по справі №554/8338/17 від 15.11.2017 // Октябрський районний суд м. Полтави. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70241511
189	41957628	2014	Вирок по справі №354/451/14-к від 17.12.2014 // Яремчанський міський суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41957628
190	74444770	2018	Вирок по справі №127/2532/18 від 05.06.2018 // Вінницький міський суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74444770
191	74293589	2018	Вирок по справі №296/2200/18 від 29.05.2018 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74293589
192	74360976	2018	Вирок по справі №180/2093/17 від 30.05.2018 // Апеляційний суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74360976
193	59170267	2016	Вирок по справі №728/1624/16-к від 21.07.2016 // Бахмацький районний суд Чернігівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/59170267
194	54856814	2015	Вирок по справі №465/4182/15-к від 17.12.2015 // Франківський районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/54856814

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
195	48324908	2015	Вирок по справі №728/1568/15-к від 12.08.2015 // Бахмацький районний суд Чернігівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/48324908
196	38342610	2014	Вирок по справі №224/4374/13-к від 14.04.2014 // Дебальцевський міський суд Донецької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38342610
197	28616486	2013	Вирок по справі №2120/6356/12 від 10.01.2013 // Суворовський районний суд м. Херсона. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/28616486
198	39851408	2014	Вирок по справі №646/997/14-к від 18.07.2014 // Червонозаводський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39851408
199	67924248	2017	Вирок по справі №564/1038/17 від 20.07.2017 // Костопільський районний суд Рівненської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/67924248
200	55482627	2016	Вирок по справі №285/2053/15-к від 02.02.2016 // Новоград-Волинський міськрайонний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/55482627
201	61879918	2016	Вирок по справі №641/3779/16-к від 10.10.2016 // Комінтернівський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/61879918
202	62636322	2016	Вирок по справі №728/2401/16-к від 11.11.2016 // Бахмацький районний суд Чернігівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/62636322
203	52031021	2015	Вирок по справі №711/1314/15-к від 30.09.2015 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/52031021
204	109661492	2023	Вирок по справі №712/720/18 від 15.02.2023 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109661492
205	75710523	2018	Вирок по справі №711/1643/18 від 06.08.2018 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75710523
206	56360511	2016	Вирок по справі №191/2495/15-к від 04.03.2016 // Синельниківський міськрайонний суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56360511
207	56716129	2016	Вирок по справі №757/27385/15-к від 24.03.2016 // Печерський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56716129

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
208	25437127	2012	Вирок по справі №0308/8267/12 від 31.07.2012 // Луцький міськрайонний суд Волинської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/25437127
209	28334925	2012	Вирок по справі №1/0109/706/2012 від 13.12.2012 // Київський районний суд м. Сімферополя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/28334925
210	32524464	2013	Вирок по справі №712/3519/13-к від 22.07.2013 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/32524464
211	34007708	2013	Вирок по справі №389/3697/13-к від 10.10.2013 // Знам'янський міськрайонний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/34007708
212	35656340	2013	Вирок по справі №750/10132/13-к від 02.12.2013 // Деснянський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/35656340
213	36463464	2013	Вирок по справі №712/13516/13-к від 03.12.2013 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36463464
214	31963637	2013	Вирок по справі №1522/29866/12 від 12.06.2013 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/31963637
215	38730515	2014	Вирок по справі №555/518/14-к від 19.05.2014 // Березнівський районний суд Рівненської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38730515
216	40396864	2014	Вирок по справі №488/2497/14-к від 17.06.2014 // Корабельний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40396864
217	40760597	2014	Вирок по справі №666/2579/14-к від 10.07.2014 // Суворовський районний суд м. Херсона. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40760597
218	42324984	2014	Вирок по справі №337/6106/14-к від 24.12.2014 // Хортицький районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42324984
219	42371488	2014	Вирок по справі №524/10861/14-к від 15.12.2014 // Автозаводський районний суд м. Кременчука. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42371488
220	89510911	2020	Вирок по справі №192/2095/17 від 29.05.2020 // Жовтневий районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89510911
221	80077453	2019	Вирок по справі №466/9832/18 від 22.02.2019 // Шевченківський районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80077453
222	81653509	2019	Вирок по справі №522/4102/18 від 03.05.2019 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81653509

1	2	3	4
223	58485874	2016	Вирок по справі №484/1548/16-к від 23.06.2016 // Первомайський міськрайонний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58485874
224	63504065	2016	Вирок по справі №171/1049/16-к від 20.12.2016 // Апостолівський районний суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63504065
225	42681877	2015	Вирок по справі №501/484/15-к від 11.02.2015 // Іллічівський міський суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42681877
226	43499783	2015	Вирок по справі №490/8238/13-к від 08.04.2015 // Центральний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/43499783
227	44032331	2015	Вирок по справі №750/3260/15-к від 07.05.2015 // Деснянський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/44032331
228	26772718	2012	Вирок по справі №108/7591/12 від 06.09.2012 // Керченський міський суд Автономної Республіки Крим. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/26772718
229	34581361	2013	Вирок по справі №205/4232/13-к від 05.08.2013 // Ленінський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/34581361
230	82021463	2019	Вирок по справі №712/9802/18 від 28.05.2019 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82021463
231	85031411	2019	Вирок по справі №296/652/18 від 18.10.2019 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85031411
232	75931200	2018	Вирок по справі №386/273/18 від 17.08.2018 // Голованівський районний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75931200
233	66127544	2017	Вирок по справі №285/2364/16-к від 20.04.2017 // Новоград-Волинський міськрайонний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66127544
234	55111915	2016	Вирок по справі №202/2752/15-к від 20.01.2016 // Красногвардійський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/55111915
235	42073432	2014	Вирок по справі №127/17724/14-к від 23.12.2014 // Вінницький міський суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42073432
236	43947929	2015	Вирок по справі №535/174/15-к від 27.04.2015 // Котелевський районний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/43947929

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
237	53575795	2015	Вирок по справі №295/4867/14-к від 19.11.2015 // Богунський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53575795
238	41473051	2014	Вирок по справі №610/3397/14-к від 20.11.2014 // Балаклійський районний суд Харківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41473051
239	30951458	2013	Вирок по справі №212/1-818/11 від 23.04.2013 // Вінницький міський суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/30951458
240	27324030	2012	Вирок по справі №1109/10404/12 від 08.11.2012 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/27324030
241	33691872	2013	Вирок по справі №652/587/13-к від 12.09.2013 // Високопільський районний суд Херсонської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33691872
242	34682810	2013	Вирок по справі №119/6544/13-к від 03.09.2013 // Феодосійський міський суд Автономної Республіки Крим. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/34682810
243	36156998	2013	Вирок по справі №203/5583/13-к від 02.09.2013 // Кіровський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36156998
244	38521908	2014	Вирок по справі №291/580/14-к від 05.05.2014 // Ружинський районний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38521908
245	80373042	2019	Вирок по справі №462/5551/16-к від 13.02.2019 // Залізничний районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80373042
246	72539387	2018	Вирок по справі №180/2092/17 від 03.03.2018 // Марганецький міський суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72539387
247	61374207	2016	Вирок по справі №395/751/16-к від 14.09.2016 // Новомиргородський районний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/61374207
248	53612882	2015	Вирок по справі №285/3766/15-к від 19.11.2015 // Новоград-Волинський міськрайонний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53612882
249	51256198	2015	Вирок по справі №522/15389/14-к від 22.07.2015 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/51256198

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
250	38664039	2014	Вирок по справі №351/1158/13-к від 17.01.2014 // Снятинський районний суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38664039
251	39385304	2014	Вирок по справі №421/18/14-к від 23.01.2014 // Первомайський міський суд Луганської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39385304
252	69086766	2017	Вирок по справі №489/1548/17 від 22.09.2017 // Ленінський районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69086766
253	57313351	2016	Вирок по справі №285/1942/15-к від 18.04.2016 // Новоград-Волинський міськрайонний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57313351
254	42438319	2015	Вирок по справі №668/17552/13-к від 23.01.2015 // Суворовський районний суд м. Херсона. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42438319
255	52533810	2015	Вирок по справі №712/9535/14-к від 21.10.2015 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/52533810
256	17911100	2011	Вирок по справі №1-95/11 від 23.08.2011 // Новомиргородський районний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/17911100
257	18701946	2011	Вирок по справі №1-727/11 від 22.09.2011 // Голосіївський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/18701946
258	74625504	2018	Вирок по справі №750/6192/17 від 12.06.2018 // Апеляційний суд Чернігівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74625504
259	72636255	2018	Вирок по справі №646/1224/18 від 06.03.2018 // Червонозаводський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72636255
260	66211833	2017	Вирок по справі №500/6065/15-к від 26.04.2017 // Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66211833
261	67587403	2017	Вирок по справі №712/6887/17 від 06.07.2017 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/67587403
262	53914863	2015	Вирок по справі №758/9563/14-к від 23.11.2015 // Подільський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53914863
263	84873027	2019	Вирок по справі №623/2639/17 від 09.10.2019 // Барвінківський районний суд Харківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84873027

1	2	3	4
264	39919140	2014	Вирок по справі №660/855/14-к від 24.07.2014 // Нововоронцовський районний суд Херсонської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39919140
265	51092824	2015	Вирок по справі №638/19664/13-к від 22.09.2015 // Дзержинський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/51092824
266	27456212	2012	Вирок по справі №1/2218/82/11 від 15.11.2012 // Хмельницький міськрайонний суд Хмельницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/27456212
267	25374836	2012	Вирок по справі №1304/1182/2012 від 16.07.2012 // Галицький районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/25374836
268	33978578	2013	Вирок по справі №218/1836/13-к від 02.10.2013 // Амвросієвський районний суд Донецької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33978578
269	38059305	2013	Вирок по справі №334/4144/13-к від 28.11.2013 // Ленінський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38059305
270	38330823	2014	Вирок по справі №404/2592/14-к від 22.04.2014 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38330823
271	37450000	2014	Вирок по справі №405/8216/13-к від 04.03.2014 // Ленінський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37450000
272	37776937	2014	Вирок по справі №295/3576/14-к від 18.03.2014 // Богунський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37776937
273	71721829	2018	Вирок по справі №490/3736/17 від 23.01.2018 // Центральний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71721829
274	72030676	2018	Вирок по справі №180/2093/17 від 05.02.2018 // Марганецький міський суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72030676
275	65235724	2017	Вирок по справі №296/10495/15-к від 13.03.2017 // Житомирський районний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/65235724
276	65335080	2017	Вирок по справі №711/112/17 від 09.03.2017 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/65335080
277	64797767	2017	Вирок по справі №308/8650/16-к від 17.02.2017 // Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/64797767

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
278	56271821	2016	Вирок по справі №489/6376/15-к від 01.03.2016 // Ленінський районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56271821
279	57530888	2016	Вирок по справі №462/8226/15-к від 05.05.2016 // Залізничний районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57530888
280	58554871	2016	Вирок по справі №526/732/16-к від 24.06.2016 // Гадяцький районний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58554871
281	58601246	2016	Вирок по справі №585/2491/16-к від 24.06.2016 // Роменський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58601246
282	63315572	2016	Вирок по справі №728/2607/16-к від 09.12.2016 // Бахмацький районний суд Чернігівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63315572
283	67493285	2017	Вирок по справі №335/6314/15-к від 27.06.2017 // Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/67493285
284	40584908	2014	Вирок по справі №712/11262/14-к від 17.09.2014 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40584908
285	89462584	2020	Вирок по справі №296/2054/17 від 22.05.2020 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89462584
286	74107291	2018	Вирок по справі №398/1425/18 від 18.05.2018 // Олександрійський міськрайонний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74107291
287	25374939	2012	Вирок по справі №1-428/11 від 16.07.2012 // Галицький районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/25374939
288	62872327	2016	Вирок по справі №642/3962/16-к від 22.11.2016 // Ленінський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/62872327
289	77239091	2018	Вирок по справі №592/9048/14-к від 16.10.2018 // Ковпаківський районний суд м. Суми. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/77239091
290	79883713	2019	Вирок по справі №200/1163/18 від 15.02.2019 // Бабушкінський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79883713
291	31501462	2013	Вирок по справі №299/1169/13-к від 28.05.2013 // Виноградівський районний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/31501462

1	2	3	4
292	38809675	2014	Вирок по справі №703/2088/14-к від 22.05.2014 // Смілянський міськрайонний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38809675
293	72637180	2018	Вирок по справі №726/2082/17 від 02.03.2018 // Садгирський районний суд м. Чернівців. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72637180
294	65021237	2017	Вирок по справі №554/750/17 від 01.03.2017 // Октябрський районний суд м. Полтави. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/65021237
295	66183576	2017	Вирок по справі №703/1156/17 від 26.04.2017 // Смілянський міськрайонний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66183576
296	69333272	2017	Вирок по справі №199/829/17 від 05.10.2017 // Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69333272
297	59038224	2016	Вирок по справі №535/516/16-к від 19.07.2016 // Котелевський районний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/59038224
298	43725145	2015	Вирок по справі №182/9270/14-к від 23.04.2015 // Нікопольський міськрайонний суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/43725145
299	45934379	2015	Вирок по справі №203/1209/15-к від 30.06.2015 // Кіровський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/45934379
300	66894207	2017	Вирок по справі №646/13451/16-к від 26.05.2017 // Червонозаводський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66894207
301	37135492	2014	Вирок по справі №711/8789/13-к від 13.02.2014 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37135492
302	40044650	2014	Вирок по справі №401/2911/14-к від 05.08.2014 // Світловодський міськрайонний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40044650
303	42089438	2014	Вирок по справі №303/4264/14-к від 23.12.2014 // Мукачівський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42089438
304	75612868	2018	Вирок по справі №377/277/18 від 01.08.2018 // Славутицький міський суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75612868

1	2	3	4
305	69156141	2017	Вирок по справі №533/1043/17 від 27.09.2017 // Козельщинський районний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69156141
306	55592228	2016	Вирок по справі №574/1487/15-к від 05.02.2016 // Буринський районний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/55592228
307	57480793	2016	Вирок по справі №641/3067/16-к від 28.04.2016 // Комінтернівський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57480793
308	45164110	2015	Вирок по справі №521/565/13- к від 15.06.2015 // Малиновський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/45164110
309	45059214	2015	Вирок по справі №520/3455/15-к від 12.06.2015 // Київський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/45059214
310	30840598	2013	Вирок по справі №752/5646/13-к від 18.04.2013 // Голосіївський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/30840598
311	31381054	2013	Вирок по справі №583/1741/13-к від 23.05.2013 // Охтирський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/31381054
312	32626502	2013	Вирок по справі №331/5351/13-к від 26.07.2013 // Жовтневий районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/32626502
313	33505850	2013	Вирок по справі №296/5880/13-к від 21.08.2013 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33505850
314	35563583	2013	Вирок по справі №265/7268/13-к від 25.11.2013 // Орджонікідзевський районний суд м. Маріуполя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/35563583
315	37915341	2014	Вирок по справі №334/1970/14-к від 26.03.2014 // Ленінський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37915341
316	38806700	2014	Вирок по справі №585/1089/14-к від 21.05.2014 // Роменський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38806700
317	36745341	2014	Вирок по справі №367/7920/13-к від 15.01.2014 // Ірпінський міський суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36745341
318	36823655	2014	Вирок по справі №552/8349/13-к від 24.01.2014 // Київський районний суд м. Полтави. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36823655
319	40275395	2014	Вирок по справі №336/4223/14-к від 28.08.2014 // Шевченківський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40275395

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
320	39148923	2014	Вирок по справі №422/2128/14-к від 03.06.2014 // Перевальський районний суд Луганської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39148923
321	39010444	2014	Вирок по справі №483/934/14-к від 02.06.2014 // Очаківський міськрайонний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39010444
322	75335717	2018	Вирок по справі №522/13607/17 від 13.07.2018 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75335717
323	71743092	2018	Вирок по справі №626/72/18 від 18.01.2018 // Красноградський районний суд Харківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71743092
324	72499077	2018	Вирок по справі №285/2026/16-к від 28.02.2018 // Новоград-Волинський міськрайонний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72499077
325	70528812	2017	Вирок по справі №295/9434/17 від 24.11.2017 // Богунський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70528812
326	56131467	2016	Вирок по справі №296/11691/15-к від 11.02.2016 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56131467
327	56531562	2016	Вирок по справі №754/14199/15-к від 14.03.2016 // Деснянський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56531562
328	43595142	2015	Вирок по справі №331/2368/15-к від 15.04.2015 // Жовтневий районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/43595142
329	44357907	2015	Вирок по справі №297/1022/15-к від 26.05.2015 // Берегівський районний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/44357907
330	54836157	2015	Вирок по справі №705/4367/15-к від 30.11.2015 // Уманський міськрайонний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/54836157
331	47315818	2015	Вирок по справі №535/450/15-к від 17.06.2015 // Котелевський районний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/47315818
332	51931830	2015	Вирок по справі №711/7134/15-к від 15.09.2015 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/51931830
333	44134980	2015	Вирок по справі №711/199/15-к від 14.05.2015 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/44134980

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
334	30594080	2013	Вирок по справі №629/1151/13-к від 11.04.2013 // Лозівський міськрайонний суд Харківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/30594080
335	35901396	2013	Вирок по справі №646/8766/13-к від 06.12.2013 // Червонозаводський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/35901396
336	95121969	2021	Вирок по справі №308/4246/17 від 24.02.2021 // Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95121969
337	74736550	2018	Вирок по справі №500/7202/17 від 14.06.2018 // Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74736550
338	71588199	2018	Вирок по справі №577/5020/17 від 15.01.2018 // Конотопський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71588199
339	64722415	2017	Вирок по справі №285/1275/16-к від 13.02.2017 // Новоград-Волинський міськрайонний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/64722415
340	67952018	2017	Вирок по справі №490/12617/16-к від 20.07.2017 // Центральний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/67952018
341	70503871	2017	Вирок по справі №711/7409/17 від 27.11.2017 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70503871
342	33836328	2013	Вирок по справі №1-114/11 від 17.06.2013 // Дубровицький районний суд Рівненської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33836328
343	56931745	2016	Вирок по справі №335/11158/15-к від 19.02.2016 // Ленінський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56931745
344	58176605	2016	Вирок по справі №304/423/16-к від 01.06.2016 // Перечинський районний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58176605
345	59975583	2016	Вирок по справі №285/1472/16-к від 08.08.2016 // Новоград-Волинський міськрайонний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/59975583
346	101644674	2021	Вирок по справі №753/20212/17 від 06.12.2021 // Дарницький районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101644674

1	2	3	4
347	26817621	2012	Вирок по справі №1317/996/2012 від 25.06.2012 // Радехівський районний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/26817621
348	73637730	2018	Вирок по справі №199/8988/17 від 26.04.2018 // Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73637730
349	42177821	2014	Вирок по справі №401/5305/14-к від 26.12.2014 // Світловодський міськрайонний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42177821
350	98252495	2021	Вирок по справі №523/7786/18 від 08.07.2021 // Суворовський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98252495
351	80672591	2019	Вирок по справі №723/4803/18 від 22.03.2019 // Сторожинецький районний суд Чернівецької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80672591
352	70737051	2017	Вирок по справі №577/4308/17 від 06.12.2017 // Конотопський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70737051
353	51200734	2015	Вирок по справі №285/3510/15-к від 24.09.2015 // Новоград-Волинський міськрайонний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/51200734
354	83440730	2019	Вирок по справі №360/2222/18 від 05.08.2019 // Бородянський районний суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83440730
355	25074024	2012	Вирок по справі №1-201/11 від 02.07.2012 // Суворовський районний суд м. Херсона. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/25074024
356	106168850	2022	Вирок по справі №504/3495/17 від 12.09.2022 // Комінтернівський районний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106168850
357	57948918	2016	Вирок по справі №515/666/16-к від 27.05.2016 // Татарбунарський районний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57948918
358	60771972	2016	Вирок по справі №522/14811/16-к від 25.08.2016 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/60771972
359	80649507	2019	Вирок по справі №149/3079/18 від 13.03.2019 // Хмільницький міськрайонний суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80649507

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
360	43484738	2015	Вирок по справі №404/1497/15-к від 08.04.2015 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/43484738
361	43624481	2015	Вирок по справі №751/598/15-к від 08.04.2015 // Новозаводський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/43624481
362	38060780	2014	Вирок по справі №1-63/11 від 02.04.2014 // Подільський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38060780
363	69196190	2017	Вирок по справі №495/5700/17 від 31.08.2017 // Білгород-Дністровський міськрайонний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69196190
364	47681241	2015	Вирок по справі №2120/1-201/11 від 09.07.2015 // Суворовський районний суд м. Херсона. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/47681241
365	37628446	2014	Вирок по справі №337/7248/13-к від 25.02.2014 // Хортицький районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37628446
366	75065471	2018	Вирок по справі №725/4771/17 від 02.07.2018 // Першотравневий районний суд м. Чернівців. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75065471
367	64548730	2017	Вирок по справі №640/16960/16-к від 06.02.2017 // Київський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/64548730
368	67381781	2017	Вирок по справі №214/2607/17 від 26.06.2017 // Саксаганський районний суд м. Кривого Рогу. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/67381781
369	70814554	2017	Вирок по справі №577/4540/17 від 08.12.2017 // Конотопський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70814554
370	55032730	2016	Вирок по справі №295/15221/15-к від 06.01.2016 // Богунський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/55032730
371	52587942	2015	Вирок по справі №750/8654/15-к від 22.10.2015 // Деснянський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/52587942
372	22371258	2012	Вирок по справі №0308/2192/2012 від 15.03.2012 // Луцький міськрайонний суд Волинської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/22371258
373	27036123	2012	Вирок по справі №0907/2543/2012 від 29.10.2012 // Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/27036123
374	31478951	2013	Вирок по справі №727/3185/13-к від 29.05.2013 // Шевченківський районний суд м. Чернівців. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/31478951

1	2	3	4
375	34135184	2013	Вирок по справі №401/4573/13-к від 04.10.2013 // Світловодський міськрайонний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/34135184
376	38530736	2014	Вирок по справі №484/916/14-к від 10.04.2014 // Первомайський міськрайонний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38530736
377	39340598	2014	Вирок по справі №0907/2543/2012 від 20.06.2014 // Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39340598
378	92504671	2020	Вирок по справі №495/5874/18 від 29.10.2020 // Білгород-Дністровський міськрайонний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92504671
379	72884840	2018	Вирок по справі №481/1626/17 від 21.03.2018 // Новобузький районний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72884840
380	66891757	2017	Вирок по справі №175/1537/17 від 02.06.2017 // Дніпропетровський районний суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66891757
381	57312677	2016	Вирок по справі №164/913/16-к від 20.04.2016 // Маневицький районний суд Волинської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57312677
382	63603261	2016	Вирок по справі №493/1618/16-к від 21.12.2016 // Балтський районний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63603261
383	27117085	2011	Вирок по справі №1/2503/110/11 від 06.09.2011 // Борзнянський районний суд Чернігівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/27117085
384	30061718	2013	Вирок по справі №2323/4757/2012 від 10.01.2013 // Шполянський районний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/30061718
385	32347938	2013	Вирок по справі №336/3751/13-к від 12.07.2013 // Шевченківський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/32347938
386	33134665	2013	Вирок по справі №398/2860/13-к від 27.08.2013 // Олександрійський міськрайонний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33134665
387	33273706	2013	Вирок по справі №124/1/13- к від 15.02.2013 // Центральний районний суд м. Сімферополя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33273706

1	2	3	4
388	29790333	2013	Вирок по справі №398/10/13- к від 05.03.2013 // Олександрійський міськрайонний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/29790333
389	37195764	2014	Вирок по справі №336/5735/13-к від 18.02.2014 // Шевченківський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37195764
390	38205456	2014	Вирок по справі №727/15/14-к від 04.02.2014 // Шевченківський районний суд м. Чернівців. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38205456
391	40854164	2014	Вирок по справі №404/5170/13-к від 13.10.2014 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40854164
392	40075745	2014	Вирок по справі №755/11348/14-к від 01.08.2014 // Дніпровський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40075745
393	41551660	2014	Вирок по справі №210/5110/14-к від 25.11.2014 // Дзержинський районний суд м. Кривого Рогу. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41551660
394	79535193	2019	Вирок по справі №711/10381/18 від 31.01.2019 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79535193
395	76825571	2018	Вирок по справі №490/10320/16-к від 25.09.2018 // Центральний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76825571
396	71973545	2018	Вирок по справі №161/19390/17 від 01.02.2018 // Луцький міськрайонний суд Волинської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71973545
397	73152841	2018	Вирок по справі №306/1220/16-к від 03.04.2018 // Свалявський районний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73152841
398	77602379	2018	Вирок по справі №347/1183/18 від 05.11.2018 // Косівський районний суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/77602379
399	77841199	2018	Вирок по справі №711/4472/18 від 14.11.2018 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/77841199
400	77947320	2018	Вирок по справі №441/680/17 від 19.11.2018 // Городоцький районний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/77947320
401	69558136	2017	Вирок по справі №720/1165/17 від 12.10.2017 // Новоселицький районний суд Чернівецької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69558136

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
402	56804199	2016	Вирок по справі №405/8254/15-к від 29.03.2016 // Ленінський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56804199
403	56688890	2016	Вирок по справі №182/578/16-к від 24.03.2016 // Нікопольський міськрайонний суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56688890
404	59356127	2016	Вирок по справі №500/3840/16-к від 01.08.2016 // Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/59356127
405	61180308	2016	Вирок по справі №755/8419/16-к від 29.08.2016 // Дніпровський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/61180308
406	59327435	2016	Вирок по справі №488/5160/15-к від 13.07.2016 // Корабельний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/59327435
407	62670981	2016	Вирок по справі №463/2222/16-к від 14.11.2016 // Личаківський районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/62670981
408	53180315	2015	Вирок по справі №203/1209/15-к від 04.11.2015 // Кіровський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53180315
409	53518959	2015	Вирок по справі №475/928/15-к від 17.11.2015 // Доманівський районний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53518959
410	38977434	2014	Вирок по справі №666/2798/13-к від 28.05.2014 // Дніпровський районний суд м. Херсона. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38977434
411	31859466	2013	Вирок по справі №2609/27091/12 від 12.06.2013 // Солом'янський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/31859466
412	75286407	2018	Вирок по справі №442/3925/17 від 13.07.2018 // Дрогобицький міськрайонний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75286407
413	71329635	2017	Вирок по справі №686/20256/15-к від 21.12.2017 // Хмельницький міськрайонний суд Хмельницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71329635
414	50885032	2015	Вирок по справі №668/5370/15-к від 21.09.2015 // Суворовський районний суд м. Херсона. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/50885032
415	19768739	2011	Вирок по справі №1-148/11 від 16.11.2011 // Красилівський районний суд Хмельницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/19768739

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
416	31762951	2013	Вирок по справі №487/1207/13-к від 12.06.2013 // Заводський районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/31762951
417	30343494	2013	Вирок по справі №520/1480/13-к від 25.03.2013 // Київський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/30343494
418	36686522	2014	Вирок по справі №287/324/13-к від 14.01.2014 // Олевський районний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36686522
419	39078694	2014	Вирок по справі №712/7591/13-к від 03.06.2014 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39078694
420	40290301	2014	Вирок по справі №404/5142/14-к від 27.08.2014 // Кіровоградський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40290301
421	40642250	2014	Вирок по справі №607/10000/14-к від 12.09.2014 // Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40642250
422	41805165	2014	Вирок по справі №296/8659/14-к від 27.11.2014 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41805165
423	42651812	2014	Вирок по справі №704/1401/14-к від 26.11.2014 // Тальнівський районний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42651812
424	41306213	2014	Вирок по справі №531/1779/14-к від 04.11.2014 // Карлівський районний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41306213
425	75058058	2018	Вирок по справі №390/126/18 від 27.06.2018 // Кіровоградський районний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75058058
426	71782020	2018	Вирок по справі №500/7210/17 від 25.01.2018 // Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71782020
427	77295953	2018	Вирок по справі №484/4433/18 від 22.10.2018 // Первомайський міськрайонний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/77295953
428	66695011	2017	Вирок по справі №515/562/17 від 25.05.2017 // Татарбунарський районний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66695011

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
429	68591347	2017	Вирок по справі №293/206/17 від 31.08.2017 // Черняхівський районний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/68591347
430	70031109	2017	Вирок по справі №457/1086/17 від 06.11.2017 // Трускавецький міський суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70031109
431	55072294	2016	Вирок по справі №753/20629/15-к від 18.01.2016 // Печерський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/55072294
432	55371081	2016	Вирок по справі №493/2557/15-к від 01.02.2016 // Балтський районний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/55371081
433	57721103	2016	Вирок по справі №480/536/16-к від 05.05.2016 // Миколаївський районний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57721103
434	57319814	2016	Вирок по справі №303/2079/16-к від 21.04.2016 // Мукачівський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57319814
435	58617188	2016	Вирок по справі №303/3421/16-к від 30.06.2016 // Мукачівський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58617188
436	63231124	2016	Вирок по справі №553/2219/16-к від 30.11.2016 // Ленінський районний суд м. Полтави. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63231124
437	62385431	2016	Вирок по справі №306/1220/16-к від 26.10.2016 // Свалявський районний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/62385431
438	42529189	2015	Вирок по справі №404/5025/14-к від 30.01.2015 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42529189
439	44412115	2015	Вирок по справі №286/1890/15-к від 27.05.2015 // Овруцький районний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/44412115
440	45248715	2015	Вирок по справі №646/4203/15-к від 16.06.2015 // Червонозаводський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/45248715
441	49872586	2015	Вирок по справі №727/2600/15-к від 27.07.2015 // Шевченківський районний суд м. Чернівців. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/49872586
442	106966241	2022	Вирок по справі №761/25557/18 від 26.10.2022 // Святошинський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106966241

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
443	52972195	2013	Вирок по справі №2604/21446/12 від 12.11.2013 // Дніпровський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/52972195
444	68483475	2017	Вирок по справі №522/13651/17 від 29.08.2017 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/68483475
445	69521562	2017	Вирок по справі №363/2491/17 від 12.10.2017 // Вишгородський районний суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69521562
446	42722998	2015	Вирок по справі №686/26351/14-к від 04.02.2015 // Хмельницький міськрайонний суд Хмельницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42722998
447	33328487	2013	Вирок по справі №379/1357/13-к від 06.09.2013 // Таращанський районний суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33328487
448	43432152	2015	Вирок по справі №753/2124/15-к від 31.03.2015 // Дарницький районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/43432152
449	106720107	2022	Вирок по справі №758/12194/18 від 28.09.2022 // Подільський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106720107
450	45148602	2015	Вирок по справі №646/8508/14-к від 16.06.2015 // Червонозаводський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/45148602
451	31350819	2013	Вирок по справі №212/7127/2012 від 25.04.2013 // Вінницький міський суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/31350819
452	77058920	2018	Вирок по справі №522/9346/17 від 08.10.2018 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/77058920
453	107637710	2022	Вирок по справі №521/16640/18 від 27.10.2022 // Малиновський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/107637710
454	66614097	2017	Вирок по справі №725/85/17 від 22.05.2017 // Першотравневий районний суд м. Чернівців. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66614097
455	67074196	2017	Вирок по справі №465/2484/17 від 31.05.2017 // Франківський районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/67074196
456	42653877	2015	Вирок по справі №200/14337/14-к від 10.02.2015 // Царичанський районний суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42653877
457	38420751	2014	Вирок по справі №640/15185/13-к від 25.04.2014 // Київський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38420751

458	86428815	2019	Вирок по справі №595/1195/18 від 18.12.2019 // Бучацький районний суд Тернопільської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86428815
459	22223939	2012	Вирок по справі №2310/234/2012 від 28.03.2012 // Корсунь-Шевченківський районний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/22223939
460	24297022	2012	Вирок по справі №0308/6049/12 від 21.05.2012 // Луцький міськрайонний суд Волинської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/24297022
461	38779087	2014	Вирок по справі №274/3833/13-к від 19.05.2014 // Бердичівський міськрайонний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38779087
462	39272527	2014	Вирок по справі №697/1199/14-к від 12.06.2014 // Канівський міськрайонний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39272527
463	40044424	2014	Вирок по справі №230/8244/13-к від 02.07.2014 // Єнакіївський міський суд Донецької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40044424
464	41408357	2014	Вирок по справі №473/4646/14-к від 06.11.2014 // Вознесенський міськрайонний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41408357
465	39535046	2014	Вирок по справі №695/2320/14-к від 01.07.2014 // Золотоніський міськрайонний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39535046
466	80614635	2019	Вирок по справі №711/1885/17 від 19.03.2019 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80614635
467	74773557	2018	Вирок по справі №631/138/18 від 19.06.2018 // Красноградський районний суд Харківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74773557
468	77702934	2018	Вирок по справі №521/5215/17 від 08.11.2018 // Малиновський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/77702934
469	32495362	2013	Вирок по справі №640/5056/13-к від 19.07.2013 // Київський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/32495362
470	78763028	2018	Вирок по справі №362/2826/18 від 04.12.2018 // Васильківський міськрайонний суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78763028
471	78922537	2018	Вирок по справі №759/5201/16-к від 20.11.2018 // Шевченківський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78922537

1	2	3	4
472	68999709	2017	Вирок по справі №526/2010/16-к від 19.09.2017 // Гадяцький районний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/68999709
473	57190609	2016	Вирок по справі №574/217/16-к від 15.03.2016 // Буринський районний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/57190609
474	61085835	2016	Вирок по справі №643/1076/16-к від 06.09.2016 // Московський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/61085835
475	61138909	2016	Вирок по справі №550/650/16-к від 06.09.2016 // Чутівський районний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/61138909
476	39147532	2014	Вирок по справі №592/7762/13-к від 11.06.2014 // Ковпаківський районний суд м. Суми. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/39147532
477	52785821	2015	Вирок по справі №333/3821/15-к від 05.10.2015 // Комунарський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/52785821
478	48913475	2015	Вирок по справі №577/6177/14-к від 21.08.2015 // Конотопський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/48913475
479	14840283	2011	Вирок по справі №1-82/11 від 06.04.2011 // Кіровоградський районний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/14840283
480	45603791	2011	Вирок по справі №1-299/11 від 18.11.2011 // Житомирський районний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/45603791
481	33074204	2013	Вирок по справі №335/6605/13-к від 19.08.2013 // Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/33074204
482	31678132	2013	Вирок по справі №552/3341/13-к від 07.06.2013 // Київський районний суд м. Полтави. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/31678132
483	36879621	2014	Вирок по справі №522/681/14-к від 28.01.2014 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/36879621
484	38298906	2014	Вирок по справі №640/3793/14-к від 18.04.2014 // Київський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/38298906
485	94256020	2021	Вирок по справі №404/3501/18 від 20.01.2021 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/94256020

1	2	3	4
486	80171993	2019	Вирок по справі №580/799/17 від 28.02.2019 // Охтирський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80171993
487	76886729	2018	Вирок по справі №497/1009/18 від 02.10.2018 // Болградський районний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76886729
488	71892774	2018	Вирок по справі №393/509/15-к від 26.01.2018 // Кіровоградський районний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71892774
489	72030944	2018	Вирок по справі №186/597/17 від 05.02.2018 // Першотравеньський міський суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72030944
490	64092494	2017	Вирок по справі №404/7826/16-к від 17.01.2017 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/64092494
491	37251346	2014	Вирок по справі №404/5064/13-к від 20.02.2014 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37251346
492	55682804	2016	Вирок по справі №638/20444/15-к від 10.02.2016 // Дзержинський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/55682804
493	58315213	2016	Вирок по справі №673/731/16-к від 13.06.2016 // Деражнянський районний суд Хмельницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58315213
494	42284358	2015	Вирок по справі №293/1991/14-к від 13.01.2015 // Черняхівський районний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42284358
495	63836289	2016	Вирок по справі №599/1784/16-к від 29.12.2016 // Зборівський районний суд Тернопільської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63836289
496	51168065	2015	Вирок по справі №488/430/15-к від 22.09.2015 // Корабельний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/51168065
497	46091073	2015	Вирок по справі №380/890/15-к від 03.07.2015 // Тетіївський районний суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/46091073
498	54025132	2015	Вирок по справі №405/6975/15-к від 30.11.2015 // Ленінський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/54025132
499	31275765	2013	Вирок по справі №752/2258/13-к від 21.03.2013 // Голосіївський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/31275765

1	2	3	4
500	33937839	2013	Вирок по справі №253/11765/13-к від 01.10.2013 // Центрально-Міський районний суд м. Горлівки. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33937839
501	35507511	2013	Вирок по справі №759/17334/13-к від 26.11.2013 // Святошинський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/35507511
502	39601675	2014	Вирок по справі №639/5002/14-к від 04.07.2014 // Жовтневий районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/39601675
503	43177904	2014	Вирок по справі №484/3657/13-к від 20.01.2014 // Первомайський міськрайонний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/43177904
504	66288556	2017	Вирок по справі №711/1569/17 від 28.04.2017 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66288556
505	65271142	2017	Вирок по справі №548/60/17 від 13.03.2017 // Лубенський міськрайонний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/65271142
506	66551574	2017	Вирок по справі №345/3945/16-к від 17.05.2017 // Калуський міськрайонний суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66551574
507	67353916	2017	Вирок по справі №490/3694/17 від 23.06.2017 // Центральний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/67353916
508	68988469	2017	Вирок по справі №642/4206/17 від 15.09.2017 // Ленінський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/68988469
509	70014002	2017	Вирок по справі №548/1387/17 від 02.11.2017 // Лубенський міськрайонний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70014002
510	56349242	2016	Вирок по справі №705/6445/15-к від 10.03.2016 // Уманський міськрайонний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56349242
511	42858604	2015	Вирок по справі №500/8552/14-к від 25.02.2015 // Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42858604
512	38001084	2014	Вирок по справі №398/5844/13-к від 20.03.2014 // Олександрійський міськрайонний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38001084
513	72232483	2018	Вирок по справі №501/1263/17 від 16.02.2018 // Іллічівський міський суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72232483

1	2	3	4
514	41615797	2014	Вирок по справі №711/5362/14-к від 27.11.2014 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41615797
515	22537458	2012	Вирок по справі №1-574/2011 від 05.04.2012 // Святошинський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/22537458
516	35649080	2013	Вирок по справі №488/708/13-к від 20.08.2013 // Корабельний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/35649080
517	63330109	2016	Вирок по справі №646/12469/16-к від 12.12.2016 // Червонозаводський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63330109
518	27335402	2012	Вирок по справі №2608/7653/12 від 01.11.2012 // Святошинський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/27335402
519	23815706	2012	Вирок по справі №1-41/11/2211 від 18.04.2012 // Нетішинський міський суд Хмельницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/23815706
520	34157151	2013	Вирок по справі №200/8088/13-к від 14.10.2013 // Бабушкінський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/34157151
521	17555568	2011	Вирок по справі №1-578/11 від 20.07.2011 // Деснянський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/17555568
522	38282979	2014	Вирок по справі №361/12141/13-к від 15.04.2014 // Броварський міськрайонний суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38282979
523	76643895	2018	Вирок по справі №523/12097/18 від 21.09.2018 // Суворовський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76643895
524	76573965	2018	Вирок по справі №303/3049/17 від 19.09.2018 // Мукачівський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76573965
525	73807043	2018	Вирок по справі №463/2250/17 від 04.05.2018 // Личаківський районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73807043
526	73907686	2018	Вирок по справі №488/4794/17 від 11.05.2018 // Корабельний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73907686
527	70862921	2017	Вирок по справі №641/7924/17 від 06.12.2017 // Комінтернівський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70862921

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
528	70731533	2017	Вирок по справі №185/8622/17 від 24.11.2017 // Павлоградський міськрайонний суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70731533
529	54884142	2016	Вирок по справі №285/4109/15-к від 06.01.2016 // Новоград-Волинський міськрайонний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/54884142
530	56733609	2016	Вирок по справі №757/7099/16-к від 09.03.2016 // Печерський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56733609
531	43428047	2015	Вирок по справі №488/6283/14-к від 03.04.2015 // Корабельний районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/43428047
532	19961446	2011	Вирок по справі №1-131/11 від 15.11.2011 // Глухівський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/19961446
533	104995991	2022	Вирок по справі №308/11466/17 від 28.06.2022 // Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104995991
534	65529097	2017	Вирок по справі №333/3821/15-к від 23.03.2017 // Комунарський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/65529097
535	18770319	2011	Вирок по справі №1-574/11 від 29.09.2011 // Мукачівський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/18770319
536	37456804	2014	Вирок по справі №712/16604/13-к від 03.03.2014 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37456804
537	41087135	2014	Вирок по справі №153/1722/14 від 27.10.2014 // Ямпільський районний суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/41087135
538	88333314	2020	Вирок по справі №390/1749/17 від 16.03.2020 // Кіровоградський районний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88333314
539	42816834	2015	Вирок по справі №335/8910/14-к від 23.02.2015 // Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42816834
540	71866415	2018	Вирок по справі №642/4206/17 від 29.01.2018 // Апеляційний суд Харківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71866415

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
541	72510809	2018	Вирок по справі №306/1443/17 від 28.02.2018 // Свалявський районний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72510809
542	42529340	2015	Вирок по справі №396/2794/14-к від 02.02.2015 // Новоукраїнський районний суд Кіровоградської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42529340
543	52592992	2015	Вирок по справі №211/3282/15-к від 22.10.2015 // Довгинцівський районний суд м. Кривого Рогу. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/52592992
544	36165419	2013	Вирок по справі №127/27169/13-к від 04.12.2013 // Вінницький міський суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36165419
545	49190641	2011	Вирок по справі №1-722/11 від 22.06.2011 // Рівненський міський суд Рівненської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/49190641
546	31722282	2013	Вирок по справі №335/2428/13-к від 28.05.2013 // Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/31722282
547	37840642	2014	Вирок по справі №228/273/14-к від 03.03.2014 // Докучаєвський міський суд Донецької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37840642
548	38682335	2014	Вирок по справі №643/3424/14-к від 29.04.2014 // Московський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38682335
549	40186503	2014	Вирок по справі №335/2458/14-к від 17.07.2014 // Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40186503
550	40639910	2014	Вирок по справі №712/9776/14-к від 12.09.2014 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40639910
551	40860863	2014	Вирок по справі №712/8022/14-к від 13.10.2014 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/40860863
552	93882599	2020	Вирок по справі №363/2659/18 від 24.12.2020 // Вишгородський районний суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93882599
553	84960655	2019	Вирок по справі №405/1209/18 від 16.10.2019 // Ленінський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84960655
554	73368528	2018	Вирок по справі №503/179/18 від 04.04.2018 // Кодимський районний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73368528

1	2	3	4
555	78067264	2018	Вирок по справі №684/409/18 від 23.11.2018 // Старокостянтинівський районний суд Хмельницької області. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/78067264
556	78151142	2018	Вирок по справі №200/1378/18 від 27.11.2018 // Бабушкінський районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/78151142
557	66423313	2017	Вирок по справі №404/7675/16-к від 12.05.2017 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/66423313
558	66591386	2017	Вирок по справі №461/1481/17 від 15.05.2017 // Галицький районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/66591386
559	67140960	2017	Вирок по справі №757/50550/16-к від 15.06.2017 // Печерський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/67140960
560	70154192	2017	Вирок по справі №621/1809/17 від 10.11.2017 // Зміївський районний суд Харківської області. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/70154192
561	69834088	2017	Вирок по справі №585/2491/16-к від 26.10.2017 // Роменський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/69834088
562	56184449	2016	Вирок по справі №750/11045/15-к від 01.03.2016 // Деснянський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/56184449
563	59299016	2016	Вирок по справі №760/1419/16-к від 16.06.2016 // Солом'янський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/59299016
564	63410738	2016	Вирок по справі №535/991/16-к від 12.12.2016 // Котелевський районний суд Полтавської області. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/63410738
565	42232856	2015	Вирок по справі №405/3823/14-к від 06.01.2015 // Ленінський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/42232856
566	42691551	2015	Вирок по справі №212/566/15-к від 13.02.2015 // Жовтневий районний суд м. Кривого Рогу. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/42691551
567	44420902	2015	Вирок по справі №646/5728/15-к від 28.05.2015 // Червонозаводський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/44420902
568	51221312	2015	Вирок по справі №553/2875/15-к від 24.09.2015 // Ленінський районний суд м. Полтави. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/51221312

1	2	3	4
569	56408560	2015	Вирок по справі №718/1128/15-к від 18.06.2015 // Шевченківський районний суд м. Чернівців. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56408560
570	49108252	2015	Вирок по справі №712/9494/15-к від 27.08.2015 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/49108252
571	53320584	2015	Вирок по справі №736/1291/15-к від 04.11.2015 // Корюківський районний суд Чернігівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53320584
572	51993296	2015	Вирок по справі №210/6268/14-к від 29.09.2015 // Держинський районний суд м. Кривого Рогу. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/51993296
573	53415745	2015	Вирок по справі №705/5513/15-к від 13.11.2015 // Уманський міськрайонний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53415745
574	54012641	2015	Вирок по справі №182/3014/15-к від 02.12.2015 // Нікопольський міськрайонний суд Дніпропетровської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/54012641
575	38476954	2014	Вирок по справі №638/2300/13-к від 30.04.2014 // Держинський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38476954
576	44786610	2015	Вирок по справі №296/10571/13-к від 03.06.2015 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/44786610
577	73827816	2012	Вирок по справі №1-639/11 від 10.12.2012 // Заводський районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73827816
578	70477463	2017	Вирок по справі №591/2696/17 від 23.11.2017 // Зарічний районний суд м. Сум. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70477463
579	59900754	2016	Вирок по справі №574/313/16-к від 30.06.2016 // Буринський районний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/59900754
580	23786220	2012	Вирок по справі №0907/1-80/2011 від 29.02.2012 // Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/23786220
581	27158884	2012	Вирок по справі №1-529/11 від 09.07.2012 // Шевченківський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/27158884
582	69781151	2017	Вирок по справі №303/3055/17 від 24.10.2017 // Мукачівський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69781151

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
583	17337536	2011	Вирок по справі №1-392/11/0206 від 30.06.2011 // Замостянський районний суд м. Вінниці. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/17337536
584	35287577	2013	Вирок по справі №335/4462/13-к від 24.10.2013 // Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/35287577
585	70101261	2017	Вирок по справі №303/1390/17 від 09.11.2017 // Мукачівський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70101261
586	37486287	2014	Вирок по справі №473/5227/13-к від 06.03.2014 // Вознесенський міськрайонний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37486287
587	95451784	2021	Вирок по справі №333/1075/18 від 18.02.2021 // Комунарський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95451784
588	95789295	2021	Вирок по справі №129/1163/16-к від 17.02.2021 // Ладжинський міський суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95789295
589	82051936	2019	Вирок по справі №489/6591/18 від 29.05.2019 // Ленінський районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82051936
590	75340466	2018	Вирок по справі №592/3826/18 від 12.07.2018 // Ковпаківський районний суд м. Суми. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75340466
591	68181701	2017	Вирок по справі №728/397/17 від 09.08.2017 // Бахмацький районний суд Чернігівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/68181701
592	69453715	2017	Вирок по справі №523/9563/17 від 06.10.2017 // Суворовський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69453715
593	42516061	2015	Вирок по справі №712/9390/13-к від 31.01.2015 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/42516061
594	45024073	2015	Вирок по справі №522/8146/15-к від 12.06.2015 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/45024073
595	52966156	2015	Вирок по справі №703/5826/15-к від 30.10.2015 // Смілянський міськрайонний суд Черкаської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/52966156
596	19303873	2011	Вирок по справі №1-860/11 від 10.11.2011 // Луцький міськрайонний суд Волинської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/19303873

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
597	31371274	2013	Вирок по справі №524/2950/13-к від 12.04.2013 // Автозаводський районний суд м. Кременчука. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/31371274
598	36999400	2014	Вирок по справі №512/980/13-к від 27.01.2014 // Савранський районний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/36999400
599	38889328	2014	Вирок по справі №148/1071/14-к від 26.05.2014 // Тульчинський районний суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/38889328
600	71950743	2018	Вирок по справі №631/1141/17 від 01.02.2018 // Первомайський міськрайонний суд Харківської області. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/71950743
601	67013230	2017	Вирок по справі №563/282/17 від 09.06.2017 // Корецький районний суд Рівненської області. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/67013230
602	68887645	2017	Вирок по справі №497/1118/17 від 15.09.2017 // Болградський районний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/68887645
603	61328756	2016	Вирок по справі №736/930/16-к від 15.09.2016 // Корюківський районний суд Чернігівської області. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/61328756
604	44993452	2015	Вирок по справі №688/4870/13-к від 10.06.2015 // Шепетівський міськрайонний суд Хмельницької області. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/44993452
605	44556848	2015	Вирок по справі №308/15572/14-к від 27.05.2015 // Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/44556848
606	42057260	2014	Вирок по справі №1-25/12 від 22.12.2014 // Богунський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/42057260
607	77167847	2018	Вирок по справі №462/1910/18 від 17.10.2018 // Залізничний районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/77167847
608	63092849	2016	Вирок по справі №552/303/16-к від 01.12.2016 // Київський районний суд м. Полтави. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/63092849
609	51932271	2015	Вирок по справі №712/9390/13-к від 06.10.2015 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reustr.court.gov.ua/Review/51932271

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
610	54616079	2015	Вирок по справі №308/7808/15-к від 23.12.2015 // Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/54616079
611	38281309	2014	Вирок по справі №1-136/11 від 11.04.2014 // Подільський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38281309
612	66539254	2017	Вирок по справі №202/6818/16-к від 17.05.2017 // Індустріальний районний суд м. Дніпропетровська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66539254
613	31509302	2013	Вирок по справі №435/12624/12 від 30.05.2013 // Саксаганський районний суд м. Кривого Рогу. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/31509302
614	72254736	2018	Вирок по справі №750/6192/17 від 19.02.2018 // Деснянський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72254736
615	38434549	2014	Вирок по справі №435/8908/13-к від 28.04.2014 // Жовтневий районний суд м. Луганська. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38434549
616	58573083	2016	Вирок по справі №577/1072/16-к від 29.06.2016 // Конотопський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58573083
617	63418296	2016	Вирок по справі №522/3532/16-к від 15.09.2016 // Приморський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63418296
618	44449105	2015	Вирок по справі №405/10622/14-к від 29.05.2015 // Ленінський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/44449105
619	78084127	2018	Вирок по справі №295/9836/17 від 16.11.2018 // Богунський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78084127
620	79065443	2018	Вирок по справі №577/4049/17 від 27.12.2018 // Конотопський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79065443
621	70330799	2017	Вирок по справі №744/385/17 від 17.11.2017 // Корюківський районний суд Чернігівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70330799
622	59646209	2016	Вирок по справі №297/818/15-к від 11.08.2016 // Берегівський районний суд Закарпатської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/59646209
623	33332609	2013	Вирок по справі №1/2113/9/2012 від 14.05.2013 // Каховський міськрайонний суд Херсонської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33332609

1	2	3	4
624	29669245	2013	Вирок по справі №712/161/13- к від 28.02.2013 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/29669245
625	29890600	2013	Вирок по справі №0818/13947/2012 від 04.03.2013 // Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/29890600
626	37986957	2014	Вирок по справі №711/9362/13-к від 02.04.2014 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37986957
627	37809253	2014	Вирок по справі №646/852/14-к від 25.03.2014 // Червонозаводський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37809253
628	82072056	2019	Вирок по справі №477/569/18 від 30.05.2019 // Жовтневий районний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82072056
629	72554459	2018	Вирок по справі №679/249/17 від 02.03.2018 // Нетішинський міський суд Хмельницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72554459
630	69167026	2017	Вирок по справі №728/2545/16-к від 28.09.2017 // Апеляційний суд Чернігівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69167026
631	70621640	2017	Вирок по справі №404/6232/17 від 30.11.2017 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/70621640
632	58438594	2016	Вирок по справі №712/6717/16-к від 22.06.2016 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58438594
633	43987921	2015	Вирок по справі №520/8209/14-к від 24.04.2015 // Київський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/43987921
634	109985005	2023	Вирок по справі №589/1156/18 від 03.04.2023 // Шосткинський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109985005
635	36924753	2014	Вирок по справі №1-507/11 від 03.02.2014 // Соснівський районний суд м. Черкаси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36924753
636	104714065	2022	Вирок по справі №344/821/18 від 10.06.2022 // Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104714065
637	83333269	2019	Вирок по справі №642/4304/18 від 25.07.2019 // Ленінський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83333269

1	2	3	4
638	69835558	2017	Вирок по справі №750/5272/17 від 27.10.2017 // Деснянський районний суд м. Чернігова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/69835558
639	55573751	2016	Вирок по справі №296/7053/15-к від 08.02.2016 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/55573751
640	56963303	2016	Вирок по справі №644/5681/15-к від 06.04.2016 // Орджонікідзевський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56963303
641	79501826	2019	Вирок по справі №577/5020/17 від 28.01.2019 // Конотопський міськрайонний суд Сумської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79501826
642	34269392	2013	Вирок по справі №270/2100/13-к від 21.10.2013 // Центрально-Міський районний суд м. Макіївки. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/34269392
643	31960565	2013	Вирок по справі №638/5201/13-к від 21.06.2013 // Держинський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/31960565
644	36496129	2013	Вирок по справі №127/7057/13-к від 19.12.2013 // Вінницький міський суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36496129
645	37952232	2014	Вирок по справі №367/4619/13-к від 26.02.2014 // Ірпінський міський суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/37952232
646	38703023	2014	Вирок по справі №489/3141/14-к від 15.05.2014 // Ленінський районний суд м. Миколаєва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38703023
647	54925670	2016	Вирок по справі №290/1032/15-к від 12.01.2016 // Романівський районний суд Житомирської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/54925670
648	58600862	2016	Вирок по справі №523/7011/14-к від 30.06.2016 // Суворовський районний суд м. Одеси. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/58600862
649	63206943	2016	Вирок по справі №314/3437/16-к від 06.12.2016 // Вільнянський районний суд Запорізької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63206943
650	43392102	2015	Вирок по справі №760/20516/14-к від 31.03.2015 // Солом'янський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/43392102
651	104799205	2022	Вирок по справі №456/260/18 від 31.05.2022 // Стрийський міськрайонний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104799205

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
652	65711494	2017	Вирок по справі №362/6059/16-к від 21.03.2017 // Васильківський міськрайонний суд Київської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/65711494
653	56811191	2016	Вирок по справі №668/17552/13-к від 18.03.2016 // Суворовський районний суд м. Херсона. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/56811191
654	33097563	2013	Вирок по справі №214/1564/13-к від 14.08.2013 // Саксаганський районний суд м. Кривого Рогу. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/33097563
655	31295062	2013	Вирок по справі №1806/12812/12 від 21.05.2013 // Ковпаківський районний суд м. Суми. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/31295062
656	86469665	2019	Вирок по справі №129/2250/15-к від 20.12.2019 // Гайсинський районний суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86469665
657	74545806	2018	Вирок по справі №225/474/18 від 07.06.2018 // Держинський міський суд Донецької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74545806
658	68066664	2017	Вирок по справі №711/3720/17 від 02.08.2017 // Придніпровський районний суд м. Черкас. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/68066664
659	66013303	2017	Вирок по справі №296/8860/16-к від 14.04.2017 // Корольовський районний суд м. Житомира. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/66013303
660	55732255	2015	Вирок по справі №127/11069/14-к від 30.12.2015 // Вінницький міський суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/55732255
661	78349956	2018	Вирок по справі №450/1132/18 від 05.12.2018 // Пустомитівський районний суд Львівської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78349956
662	79894216	2019	Вирок по справі №672/1325/18 від 18.02.2019 // Городоцький районний суд Хмельницької області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79894216
663	71448551	2018	Вирок по справі №154/2712/17 від 05.01.2018 // Володимир-Волинський міський суд Волинської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/71448551
664	32509256	2013	Вирок по справі №404/5064/13-к від 19.07.2013 // Кіровський районний суд м. Кіровограда. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/32509256
665	30049879	2012	Вирок по справі №1508/326/2012 від 03.05.2012 // Великомихайлівський районний суд Одеської області. - Режим доступу: https://reyestr.court.gov.ua/Review/30049879

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
666	90166624	2020	Вирок по справі №485/23/18 від 02.07.2020 // Снігурівський районний суд Миколаївської області. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/90166624
667	66734945	2017	Вирок по справі №462/670/17 від 26.05.2017 // Залізничний районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/66734945
668	69815235	2017	Вирок по справі №462/1892/17 від 25.10.2017 // Залізничний районний суд м. Львова. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/69815235
669	110200524	2023	Вирок по справі №129/2176/15-к від 12.04.2023 // Гайсинський районний суд Вінницької області. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/110200524
670	39609762	2014	Вирок по справі №752/13250/13-к від 23.06.2014 // Голосіївський районний суд міста Києва. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/39609762
671	73626506	2018	Вирок по справі №643/2124/17 від 25.04.2018 // Московський районний суд м. Харкова. - Режим доступу: https://reestr.court.gov.ua/Review/73626506

КОМІСІЯ З ПИТАНЬ ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ
РОБОЧА ГРУПА
З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА
61204, м. Харків, вул. Григорія Сковороди 77, каб. 10
E-mail: crimcode@ukr.net, +38050-331-05-24

№ 02/2024 від 24.05.2024

АКТ

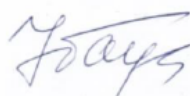
впровадження результатів наукової роботи
«Кримінальна відповідальність за шахрайство, вчинене шляхом
незаконних операцій з використанням комп'ютерної техніки»
Усманова Руслана Абдишекуровича

Цей Акт складений в тому, що результати наукової роботи Усманова Руслана Абдишекуровича «Кримінальна відповідальність за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням комп'ютерної техніки» обговорювались під час засідання Робочої групи з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентові України при обговоренні пропозицій до проекту нового Кримінального кодексу України.

Пропозиції Усманова Р. А. були враховані, зокрема, у ст. 7.7.2 проекту КК- додано новий пункт, що підвищує тяжкість злочину на один ступінь: вчинення умисного злочину з метою здійснення переказу грошей, майнових цінностей або віртуальної валюти.

Окрім цього в подальшій роботі над проектом КК України Робочою групою буде враховано авторський підхід до визначення «речі» та «цифрової речі» як предмету або засобу вчинення кримінального правопорушення.

Доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
Голова Робочої групи з питань
розвитку кримінального права
Комісії з питань правової реформи при
Президентові України

Ю. В. Баулін

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ,

у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Усманов Р. А. Шахрайство з використанням електронно-обчислювальної техніки: аналіз судової практики. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2024. № 1. С. 153-163.

2. Усманов Р.А. Об'єкт шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 569-574.

3. Усманов Р.А. Деякі питання об'єктивної сторони шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням ЕОТ. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 1. С. 223-229.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Усманов Р. А. Проблемні аспекти протидії злочинам проти власності, що вчиняються з використанням платіжних карток. *Доступ до правосуддя в контексті реформи децентралізації в Україні* : матер. Загальнонаціонального юридичного форуму (м. Северодонецьк, 13 грудня 2019 р.). Северодонецьк: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2020. С. 115-120.

5. Усманов Р. А. Можливості збирання та аналізу даних про операції з віртуальними активами. *Імплементация ІLP моделі в Україні*: матеріали круглого столу, м. Одеса, 15 березня 2023 р. Одеса : ОДУВС, 2023. С.115-118.

6. Усманов Р. А. Класифікація «комп'ютерного» шахрайства, яка має значення для кримінально-правових досліджень. *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності* : збірник матеріалів засідання № 5 постійно діючої Міжнародної науково-практичної

конференції (м. Кропивницький, 24 березня 2023 р.) Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2023. С. 44-49.

7. Усманов Р. А. Особливості об'єктивної сторони несанкціонованих транзакцій безготівкових коштів. *Взаємодія норм міжнародного і національного права крізь призму процесів глобалізації та інтеграції* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів, співробітників закладів вищої освіти і наукових організацій, юристів-практиків, магістрантів, аспірантів, докторантів, представників громадських організацій, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств та інших установ. м. Київ, 29 березня 2024 р. / За ред. проф. Татаренко Г.В. Київ: вид-во Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, 2024. С. 124-126.